

maugham

578

maugham

robie

maugham

«Una din tendințele principale din Robie, jalonînd drumul propriu al lui Maugham este ruperea de literatura victoriană... În Robie depărtarea de victorianism nu constă atîta în pledoaria pentru egalitatea femeii cu bărbatul în materie de dragoste... și nici în abordarea mai mult sau mai puțin curajoasă a unor subiecte (de pildă prostituția) socotite tabu în epoca falsei pudori victoriene. Ruptura cu victorianismul se manifestă în Robie mai ales prin combaterea raționalismului excesiv, care face înalta societate a Angliei imperia- liste să fie atît de sigură și mindră, avînd aerul că totul e perfect într-o lume desăvîrșită.»

ANDREI BANTAȘ

editura minerva

Vol. I — III, lei 15

Coperta : *Victor Feodorov*

william
somerse^t maugham

robie

ROMAN

★

TRADUCERE, PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC
DE ANDREI BANTAȘ

1970

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI

William Somerset Maugham
Of Human Bondage
Penguin Books

1968

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM ȘI „ROBIE“

I

„Dragostea nu e întotdeauna oarbă și puține lucruri te fac mai nefericit decât iubirea profundă pentru o persoană pe care o știi nevrednică de a fi iubită.“¹

Rezumat cu naivitatea caragialescă a stilului telegrafic, romanul de față ne prezintă pasiunea oarbă a unui băiat bun pentru o femeie ticăloasă. Din motive pe care îndeobște refuzăm să le înțelegem, eroul romanului se îndrăgostește ca un nebun de o femeie foarte oarecare și-i trece cu vederea defectele de care e mai mult sau mai puțin conștient, devenind astfel ridicol și tragic alături pentru noi, cât și pentru el însuși.

De un asemenea pericol e amenințat adeseori și cercetătorul sau traducătorul unei lucrări literare, care rămâne multă vreme în contact cu ea, îi consacră toate gândurile și preocupările lui, urmărește în cele mai fine amănunte mecanismul creației originalului pentru a-l descrie sau

¹ W. S. Maugham, *Recapitularea*, Penguin Books, 1963, p. 201.

pentru a-l reproduce în traducere, și se străduiește din răspuțeri să-și însușească procedeele lui Pygmalion pentru a dăltui și el o Galatee la fel de ispititoare. De aici pînă la a te îndrăgosti de ea e numai un pas, care se face ușor.

De altfel, în general fascinația pe care o exercită obiectul studiat asupra cercetătorului e de natură a-i stîrni unilateral entuziasmul, a-i îngusta perspectiva, a-i deforma judecata.

Deși de mai bine de un secol critica și istoria literară au fost așezate pe baze solide și au căpătat statutul de știință, aprecierea valorii unei opere de artă, ca și a ansamblului creației unui artist, rămîne o sarcină plină de riscuri. Paginile publicațiilor culturale reflectă disputa necurmată dintre recunoașterea valorii conferite de popularitate și a celei statornicite de istoriile literare; iar acestea din urmă — poate tocmai de aceea — evită de cele mai multe ori să discute producțiile care nu au suferit presiunea cîtorva decenii.

Se știe îndeobște că discul popularității unui creator în vremea lui — sau mai tîrziu — nu coincide întotdeauna cu dimensiuni cu cel al aprecierii criticii contemporane sau al istoriografiei ulterioare.

În această privință și literatura engleză furnizează destule exemple; Gerard Manley Hopkins, ignorat de contemporani și uitat de critici, e așezat azi de poeții moderni la temelie creației lor. Iar cazul lui Shakespeare, care a rămas înmormîntat în Anglia de la închiderea teatrelor de către puritani și pînă după resuscitarea lui de către preromanticii germani, ne mai consolează pentru faptul că unii scriitori englezi sînt mai populari și mai apreciați pe continent decît la ei acasă: Wilde e conside-

rat un clasic englez mai degrabă de europeni decît de către conaționalii lui, Cronin e pomenit de englezi mai mult pentru cartea sa de debut *Castelul pălărierului*, Charles Morgan este minimalizat de critica engleză care uită uneori că a scris și *Sparkenbroke*, Lawrence și Joyce și-au găsit adevărata recunoaștere în Anglia mai mult în ultima vreme.

Și William Somerset Maugham este un asemenea caz.

Milioane de europeni i-au citit cu răsufierea întretăiată nenumărate romane și nuvele (la noi multe din cărțile lui Maugham au ocupat un loc de seamă printre popularcele traduceri ale lui Jul. Giurgea din preajma ultimului război), și totuși istoriografia literară engleză îl primește cu rezervă în Pantheon. Romanelor sale li se pun etichete greșite, depreciative, nuvelele sale sînt trecute cu vederea, nu se subliniază îndeajuns valențele stilului său de o perfecțiune clasică, se evocă doar strălucirea epocii sale de glorie ca dramaturg.

Maugham constata acest lucru cu îngăduința lui caracteristică : „*Nu mi-am făcut niciodată iluzii cu privire la poziția mea în literatură. Numai doi critici mai de seamă din patria mea și-au dat osteneala să mă ia în serios, și cînd tinerii inteligenți scriu eseuri despre proza contemporană nici prin cap nu le trece să se ocupe și de mine. Dar eu nu mă supăr. Mi se pare chiar firesc.*”¹

Fără a ne aventura într-o încercare prezumțioasă de a stabili exact locul pe care-l ocupă Maugham în literatura engleză, și cu atît mai puțin de a-i acorda un rang în ierarhia ei, să căutăm totuși să găsim elementele cele mai evidente din care sînt alcătuite personalitatea și opera sa.

¹ *Ibidem*, p. 184

„Nici o formă de artă nu apare decît dacă o cere publicul.“¹

Maugham spune în repetate rinduri că niciodată nu s-a văzut în situația neplăcută a altor autori care se plîng de lipsă de subiecte. Afirmatia lui este susținută de numărul imens al operelor pe care le-a scris: circa două sute de schițe și nuvele, douăzeci de romane, peste treizeci de piese de teatru, cîteva cărți de călătorie, două autobiografii, trei volume de eseuri, două cărți de critică literară.

Dar mai presus de aspectul numeric, afirmația e dovedită cu prisosință de multitudinea de situații și teme pe care o prezintă opera sa, în cadrul atîtor genuri și chiar în cadrul aceluiași gen.

„A spune că opera lui Maugham străbate trei generații literare și îmbrățișează mai toate formele artei scrisului — cu excepția poeziei — e încă prea puțin pentru a reda întreaga ei varietate.“²

Varietatea este cuvîntul cheie ce se desprinde din parcurgerea operei acestui autor care, după cum am văzut, trecea cu o uimitoare facilitățe de la un gen la altul, din dorința de a găsi cea mai adecvată formă de expresie pentru tumultul observațiilor și ideilor acumulate în decursul vieții. Ea se manifestă și în domeniul considerat necaracteristic pentru el și în care autorul însuși se declară mai puțin la largul lui: teatrul.

Dramaturgia destul de amplă a lui Maugham se împarte în linii mari în: 1) comedii, care merg de la farsă (*Susți-*

¹ Reprodus după Richard Heron Ward, *William Somerset Maugham*, Londra, Geoffrey Blas, 1937, p. 84.

² John Brophy în prezentarea romanului *Sus la vilă*, ediția Penguin.

nătorul familiei, Căminul și Frumusețea, Doamna Dot, Lady Frederick, Penelope, Soția credincioasă) la mușcătoare satire de moravuri (Smith, Mai marii noștri, Cercul vicios) 2) piese grave, care merg de la melodrame mai ușoare (Soția cezarului, La est de Suez, Pământul făgăduinței) la substanțiale meditații dramatice (Necunoscutul, Răsplata eroilor) 3) adaptări ale unor nuvele și romane proprii (Scrisoarea, Teatru, Cinci pîini și doi pești) sau ale unor piese franceze clasice și moderne (Burghezul gentilom).

Pretutindeni se vădește sîrguința lui Maugham de a învăța din arta dar și din greșelile înaintașilor și contemporanilor, din analiza reacțiilor publicului, din criticile cronicarilor, regizorilor și actorilor. Piesele lui reflectă efortul conștient al autorului de a-și îmbunătăți permanent construcția și stilul, de a exprima realitatea prin situații cît mai caracteristice, printr-un dialog cît mai firesc, atingînd adeseori în mod incontestabil perfecțiunea :

— „Rezultatul este remarcabil. Maugham apare acum ca un maestru al tehnicii scenice, precum și ca o oglindă a sentimentelor și caracterului senzațional care predominau în perioada interbelică.

...Există doar iscusința artistului în minuirea evenimentelor și menținerea interesului prin măiestrie artistică. ...Este uluitor cît de mult poate realiza concentrarea tactică.“¹

Istoriile literare, critica, dicționarele și enciclopediile scot în evidență în special comediile, socotite partea cea mai valoroasă și mai durabilă a dramaturgiei lui Maugham :

„Perioada lui strălucită ca dramaturg a fost deceniul al 3-lea al secolului nostru, cînd a scris într-o succesiune

¹ H. V. Routh, *English Literature and Ideas in the Twentieth Century*, Londra, Methuen, 1948, p. 148

rapidă cîteva din cele mai spirituale și mai elegante comedii de moravuri cunoscute în limba engleză."¹

*„Maugham are un talent dramatic indiscutabil și o măiestrie care i-a cîștigat asemuirea cu Sardou. Comediile lui uimesc prin abilitatea unor construcții dramatice foarte logic conduse, foarte dinamice, printr-o gradație susținută a interesului și a emoției...”*²

*„Maugham avea o capacitate extraordinară de a reinvia temele cele mai vechi, redindu-le strălucirea... Umorul lui era sardonice, tinzînd către epigrama aspră.”*³

Pieșele amuzante ale lui Maugham sînt îndeobște socolite drept o reluare a comediei englezești de moravuri din epoca restaurației (1660—1710), făcîndu-se referiri directe la William Congreve (1670—1729). Se mai spune de obicei că Maugham continuă acest gen dramatic, mai ales prin filiera Wilde (1856—1900).

Elemente comune există într-adevăr — satirizarea unor obiceiuri fără a se recurge la moralizarea directă, prezentarea degajată a unor personaje vag sau net libertine, abordarea francă a adulterului — în general, o atmosferă de amoralitate bonomă. De asemenea, se leagă de aceeași tradiție tipul de dialog practicat de Maugham, viu, spumos, scînteietor, inclinat adeseori spre paradox, ca și cel wildian.

Și totuși, comediile lui Maugham — ca și piesele lui grave — au o construcție mai modernă, ferită și de naivitățile și artificile dramaturgilor restaurației (Congreve, Ethridge, Wycherley, Farquhar, Goldsmith) — și de poncifurile lui Wilde, și de stîngăciile supărătoare ale precursorilor mai apropiați — dramaturgii de la sfîrșitul

¹ John Russel Taylor, *The Penguin Dictionary of the Theatre*, Londra, 1965.

² Octay Gheorghiu, *Istoria teatrului universal*, București, p. 375.

³ A. V. Cookman, în *The Oxford Companion to the Theatre*, Londra, 1964, p. 522.

secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea : Henry Arthur Jones, Arthur Wing Pinero, Harley Granville-Barker.

Tematica abordată de Maugham în piese este la fel de amplă și diversă ca și cea a prozei lui. Dar, de fapt, Maugham — așa cum și spune de altfel — nu caută să prezinte teme, ci incidente. Ceea ce se evidențiază a fi deosebirea fundamentală dintre comediile lui Maugham — și în ultimă analiză dintre teatrul lui în ansamblu — și comedia sau în general dramaturgia imediat anterioară este abundența elementului faptic îmbinată cu naturalețea dialogului.

Așadar, piesele lui Maugham, chiar dacă nu sînt întru totul caracteristice pentru autor, poartă și ele amprenta lui : anecdotica extrem de copioasă care-și găsește cea mai fericită formă de expresie într-un stil apropiat de cel al vorbirii de toate zilele.

III

*„Artistul creează pentru a-și
lua o povară de pe suflet.“¹*

Încă și mai puțin caracteristice pentru Maugham par lucrările din alte domenii. Și totuși ele nu sînt decît rareori străine de preocupările, tendințele și concepțiile lui. Existența lor se explică întru totul prin nevoia lui Maugham de a făuri o oglindă cu tot atîtea fațete ca și realitatea variată pe care o reproduce.

Ele corespund atît unor laturi diferite ale personalității lui Maugham, cît și unor categorii diverse ale publicului.

¹ *Recapitularea*, p. 123.

În afara romanelor, nuvelor și schițelor exotice, Maugham-călătorul le-a oferit iubitorilor de drumetrie și *O însemnare a drumului de la Rangoon la Haiphong* (sau *Domnul din hol*, 1930). Pasiunea lui constantă pentru Spania se manifestă în *Tara Sfintei Fecioare, schițe și impresii din Andaluzia* (1905), carte socotită imatură, și în *Don Fernando* (sau *Variații pe cîteva teme spaniole*, 1933), unde impresiile călătorului sînt îmbogățite cu incursiuni în istoria poporului, culturii și civilizației spaniole, cu dialoguri caracteristice.

Maugham-cititorul pasionat își comunică semenilor lui observațiile asupra cărților favorite prin intermediul selecțiunii *Carnetul de note al unui scriitor* (1949) și al volumului *Zece romane și autorii lor* (1954) despre marii prozatori ai secolelor XVIII—XIX.

Maugham-gînditorul se exprimă în forma corespunzătoare — eseul — prin volumele : *Cărțile și dumneavoastră*, și în pledoaria-reportaj *Franța în război* (ambele 1940).

Maugham-omul își relatează viața în autobiografia *Strict personal* (1941).

Cîte ceva din toate acestea și din fiecare latură a personalității lui Maugham găsim în cartea destinată oricui vrea să citească ceva interesant — *Recapitularea*.

Este poate cea mai senzațională carte a lui Maugham. De la o lucrare cu înfățișarea unei scrieri de teorie literară, nu ne puteam aștepta la atîta vioiciune, la atîta farmec, la atîta bogăție de fapte semnificative, de întîmplări interesante. De la o lucrare autobiografică nu ne puteam aștepta la o varietate atît de mare de opinii despre viață, literatură, oameni, filozofie și despre personalitatea autorului văzută obiectiv în funcție și de părerea criticilor și publicului despre el. De la o lucrare cu caracter de cronică a unei epoci nu ne puteam aștepta la atîtea amănunte revelatoare despre viața unui autor mai mult sau mai puțin tipic pentru vremea respectivă,

despre ucenicia sa literară care de fapt se desfășoară pe tot parcursul unei epoci.

Dar surpriza cea mai agreabilă o constituie stilul cărții : avem de-a face cu o lectură cel puțin la fel de încântătoare ca și în cazul unei opere de ficțiune.

În 1937, Ward spunea : „*Deocamdată Recapitularea este floarea stilului lui Maugham*“¹.

IV

„Dar dacă ar fi să mă întrebe cineva care e folosul sau sensul acestui tipar, ar trebui să răspund : nici unul. Este pur și simplu un lucru pe care l-am impus lipsei de sens a vieții, pentru că sint roman-cier.“²

Pentru publicul internațional, în special dintre cele două războaie mondiale, numele lui Maugham evocă noțiunea de romancier modern. Romanul a fost de altfel preocuparea majoră și cea mai constantă a lui Maugham, începînd din ultimii ani ai secolului trecut, cînd a scris *Liza din Lambeth*.

Acesta era un roman documentar, o reproducere a instantaneelor luate de doctorandul Maugham în timpul practicii sale la policlinică și pe teren.

Lexikon der Weltliteratur apreciază tendința generală a primelor romane ale lui Maugham ca fiind realist-

¹ R. H. Ward, *op. cit.*, p. 180.

² *Recapitularea*, p. 123.

critică — dar de fapt autorul n-a mai continuat filonul social; după părerea lui Routh¹ el epuizase în primul roman interesul pentru tema respectivă și cunoștințele sale în materie. În cea de-a doua carte a sa, *Nașterea unui sfânt* (1898) Maugham își încearcă fără succes mina în domeniul romanului istoric, studiind Renașterea italiană și documentându-se în Italia.

Romanele următoare — *Eroul* (1901) și *Doamna Craddock* (1902) marchează progresul de la fotografierea vieții la reprezentarea ei. Apare primul personaj important din opera lui Maugham, Bertha Craddock, cea dintâi din seria croinelor care luptă pentru afecțiune și satisfacție în dragoste.

După *Călușei* (1904), interesant doar ca experiment în tehnica prozatorului, urmează *Șorțul episcopului* (1907), satiră realistă cu o intrigă șocantă pentru mentalitatea bisericească victoriană. Următorul roman, *Exploratorul* (1907), tot nesemnificativ, a fost o prelucrare a unei piese mai vechi, care a cunoscut ulterior un succes de moment. În *Vrăjitorul* (1908), Maugham deformează în mod voit informația documentară despre activitatea alchimiştilor, căutând să speculeze pofta de senzațional a publicului.

După șapte ani consacrați în exclusivitate dramaturgici, Maugham scrie romanul cu caracter predominant autobiografic și de autoanaliză, *Robie*.

În 1919, după o vizită în Tahiti, Maugham evocă personalitatea pictorului francez Paul Gauguin (1848—1903) în figura lui Charles Strickland, din romanul parabolă *Luna și doi bani jumate*. Aceasta reprezintă, după unii, prima carte importantă a lui Maugham. În general, este considerată drept punctul de cotitură către epoca maturității autorului. Se relevă numeroasele calități ale cărții: fluența și libertatea extraordinară a stilului, îmbinată cu numeroase inovații tehnice. Mișcarea liberă în timp

¹ H. V. Routh, *op. cit.*, p. 146.

și în spațiu, schimbările de planuri și de unghiuri de vedere, succesiunea fluidă a întâmplărilor, folosirea narațiunii la persoana întâia conferă textului o mobilitate și o vioiciune deosebită.

Se remarcă de asemenea eliminarea sentimentalismului care dăunase primelor sale cărți și înlocuirea lui cu compasiunea și toleranța. Ward¹ apreciază că este momentul triumfului obiectivității asupra subiectivității.

Romanul următor, situat tot în cadru exotic, *Vălu pic-tat* (1925) (cunoscut la noi sub titlul *Fumul amăgirilor*) reprezintă un nou și important pas înainte în cariera lui Maugham, deși nu aduce inovații ca tehnică. Tema principală o constituie conflictul dintre viața spirituală și cea materială, întruchipate nu prin două persoane diferite, ci prin două laturi ale aceleiași individualități — eroina principală. Cartea oglindește dezvoltarea ei spirituală și arată că o ființă omenească poate să se schimbe, rămânând totodată consecventă cu ea însăși, și nu e nevoie să moară pentru a ajunge în paradis, e necesar doar să-și aleagă viața cea mai potrivită caracterului și aspirațiilor sale.

Revenind la roman după o activitate mai intensă în domeniul nuvelei, Maugham scrie *Plăcerile vieții* sau *Taina rușinoasă* (1930), socotit de majoritatea criticii drept cea mai bună carte a lui. Avînd drept temă dezvoltarea personalității ascunse a omului, romanul satirizează impostura și ipocrizia din lumea scriitorilor; unii critici² s-au înșelat văzînd în croul principal, Edward Driffield, „patriarhul literaturii engleze”, o șarjă împotriva lui Thomas Hardy (pe care Maugham de fapt îl admira și cu care era înrudit prin preocupări și manieră). Și alte personaje din roman prezintă un deosebit interes,

¹ Op. cit., p. 142.

² Aleksandr Anikst, *Istoria literaturii engleze*, București, p. 440.

în special chelnerița Rosie, caracter complex, prototip al eroinei maughamiene.

Un nou roman remarcabil al lui Maugham urmează în 1932: *Ce mică e lumea*. E o înlănțuire de întâmplări palpitate și zguduitoare în cadru exotic, la care e martor doctorul Saunders, un observator la fel de pătrunzător, obiectiv și înțelept ca și autorul. Fascinante în roman sînt tehnica dezvăluirii treptate a adevărului, ca pe parcursul unei anchete întreprinse pe mai multe planuri, dialogul de o naturalețe inegalabilă, bogăția portretelor de neuitat.

Romanul *Teatru* (1937) ne înfățișează cu bonomie și înțelegere idila imposibilă dintre o divă a scenei și un foarte tînăr admirator.

O revenire incertă la seria romanelor mari ale lui Maugham o reprezintă *Vacanță de Crăciun* (1940), experiment pe tema influenței exercitate asupra unui întreg cerc de oameni de către un personaj (care nu ne e înfățișat) și totodată o meditație asupra tragismului vieții.

După romanul *Sus la vilă* (1941) — de mici proporții dar de mare suflu și de un interes palpitant, dovedind măestria nedezmintită a autorului — și după o producție nesemnificativă, *Ceasul dinaintea zorilor* (1942), Maugham făurește cea din urmă verigă din lanțul capodoperelor scrise între cele două războaie: romanul *Tăiș de brici* (1944), protest împotriva lipsei de civilizație a „cele mai civilizate societăți” roasă de spiritul comercial, de individualism exacerbât și de o superficialitate care o împinge la ridicol.

După această ultimă pulsație viguroasă a geniului său, Maugham abordează din nou fără succes romanul istoric, consacrîndu-i lui Machiavelli cartea *Atunci și acum* (1946) și își încheie cariera de romancier cu fantezia *Catalina* (1948).

„Intotdeauna m-am bucurat de un avantaj: nu mi-au lipsit niciodată subiectele. Am avut neîncetat în cap mai multe povestiri decât îmi permitea vreodată timpul să aştern pe hîrtie.“¹

Corolarul acestei afirmaţii — dovedită cu prisosinţă de numărul şi diversitatea nuvelor şi schiţelor lui Maugham — este acela că, dacă romanul era pentru el mijlocul cel mai firesc de exprimare, nuvelistica era un mijloc necesar. După cum consideră criticii şi Maugham însuşi, romanul îi oferea — faţă de piese şi nuvele — eliberarea de rigorile construcţiei; în schimb povestirea scurtă şi foarte scurtă îi aducea posibilitatea de a se elibera de cascada destinelor şi situaţiilor diferite care-i umpleau carnetele de note şi-i obsedau mintea.

Dacă cele şase nuvele de debut — pe care a reuşit să le publice în volumul *Orientări* (1899), după ce şi-a cîştigat credit prin romanul *Liza din Lambeth* — nu reprezentau decît tatonări, revenirea lui Maugham la povestirea scurtă un sfert de veac mai tîrziu a constituit un triumf. *A tremurat o frunză — Povestioare de pe insulele din Mările Sudului* (1921) e un volum de nuvele tipic maughamiene. Deşi în urmărirea destinelor unor europeni izolaţi într-un mediu nefamiliar merge parţial pe urmele lui Joseph Conrad, Maugham e preocupat mai mult de aspectele „medicale“, investigînd influenţa moleşitoare a climatului tropical asupra voinţei individului şi a mediului primitiv asupra instinctelor sale.

¹ *Recapitularea*, p. 37.

După jurnalul de călătorie *Pe un paravan chinezesc* (1922), în care se îmbină impresii cu caracter general, portrete și schițe de atmosferă, notate în fugă, Maugham reia filonul povestirii exotice în *Casuarina* (1926). Volumul e dominat de *Scrisoarea* (după cum din *A tremurat o frunză* ieșea în evidență capodopera *Ploaia*) dar mai conține și alte bijuterii. *Înainte de serată* este un model de construcție gradată, captivantă, bazată pe principiul anechetei, cu schimbări uluitoare de unghiuri, planuri, reacții. Este una din lucrările cele mai „moderne” ale lui Maugham, comparabilă cu principalele realizări ale tehnicii „fluxului conștiinței”.

Volumul următor, *Ashenden sau Agentul secret britanic* (1928), leagă în mod unitar episoade de spionaj. Se vedește aici darul scriitorului de a surprinde detaliul caracteristic în înfățișarea, îmbrăcămintea, vorbirea și comportarea oamenilor, ilustrând remarcabil un alt gen în care s-a distins Maugham — nuvela-portret.

Șase povestiri scrise la persoana întâia singular (1931) cuprinde portrete și destine de neuitat, interesul autorului concentrându-se asupra relațiilor dintre oameni care îi fac să-și dezvăluie trăsături de caracter necunoscute altora și chiar și lor înșiși.

Un exemplu deosebit de frumos de varietate, ilustrativ pentru abundența materialului faptic la Maugham, îl constituie volumul *Miniaturi* (1936), intitulat în original *Cosmopolite*, fiindcă acțiunea fiecărei schițe este plasată într-un alt oraș din diverse țări ale lumii. Întrucât fiecare bucată îmbrățișează o temă diferită, pe care o tratează în câteva pagini, cartea în ansamblu reprezintă o cascadă uluitoare de fapte, caractere, situații și decoruri.

Cele două culegeri publicate în 1940 — *Mîșmașul din totdeauna* și *O duzină întreagă* — ca și cea din 1947, *Creații ale împrejurărilor*, potențează calitățile manifestate de autor în domeniul nuvelisticii, extind aria situa-

țiilor și destinelor cuprinsă de el. amplifică muzeul omenirii contemporane așa cum se oglindește ca în portretele, compozițiile, scenele de gen și crochiurile exotice ale lui Maugham.

VI

„Cine ar putea să realizeze în scris luciditatea, simplitatea și eufonia fără a sacrifica vioiciunea, ar scrie perfect : ar ajunge să scrie ca Voltaire.“¹

Referindu-se la proza lui Maugham, Ward spune² că pentru rațiuni de critică literară scriitorii sint adeseori împărțiți în obiectivi și subiectivi, Maugham și, respectiv, Lawrence, fiind cei mai pregnanți reprezentanți ai acestor două tendințe în vremea lor.

Routh insistă și el asupra caracterului obiectiv al operei lui Maugham — mai ales datorită tehnicii dramatice folosită de autor atât în romane cât și în unele piese — și în ciuda caracterului autobiografic al unor opere sau a participării naratorului la intrigă.

Anikst expediază lapidar complexitatea artei lui Maugham, spunând : „*Naturalismul a găsit un adept în persoana lui W.S. Maugham*“³, reluând un epitet curent, pe care Legouis îl disociază astfel : „*Maugham a început cu romane de tip naturalist, dar scenele în care descrie*

¹ *Recapitularea*, p. 31.

² R. IL Ward, *op. cit.*, p. 40.

³ Anikst, *op. cit.*, p. 440.

*viața din Pacific îl arată a fi un continuator al lui Stevenson și Conrad*¹, referindu-se prin aceasta la elementele de romantism exotic din opera celor doi prozatori.

Încercînd să stabilim toate coordonatele care pot contribui la o caracterizare mai solidă a prozei lui Maugham și a locului său în istoria literaturii engleze, e bine să cercetăm și filiația lui ca prozator și raporturile cu scrierile contemporane.

Pe plan stilistic, Maugham își dezvăluie singur modelele (Voltaire, Swift, Addison, Fielding, Dryden, Browne), dar tocmai stilul este domeniul în care se dovedește cu precădere un scriitor original și inovator.

Pe plan tematic și tehnic, Maugham personal nu ne indică un asemenea model, dar unele elemente din proza lui jalonează drumul parcurs, călăuzindu-ne în căutarea izvoarelor.

Sub diferite raporturi se pot stabili puncte de contact între proza lui Maugham și proza picarescă așa cum a fost practică de scriitorii englezi din secolul al XVIII-lea. Iată cîteva dintre acestea : pe planul ideologic, antiraționalismul care ocupă un loc de seamă în concepția expusă și practică de Maugham în opera sa. Pe planul tematic, introducerea unor tipuri din marginea societății, cu deosebire evidentă în nuvelistică. Pe planul metodei, trecerea eroului prin medii diferite, mai ales în *Robie*, *Ce mică e lumea*, *Vălul pictat*, în general romanele sale nerezumîndu-se la înfățișarea unui singur mediu așa cum se întîmplă uneori în nuvele. Am putea considera tot ca un punct de tangență cu picarescul evitarea judecăților etice asupra eroilor, aerul de detașare obiectivă (chiar dacă romanul respectiv transmite cu abilitate o lecție morală).

¹ Émile Legouis, *History of English Literature*, Oxford University Press, 1965, p. 380.

Varietatea mediilor descrise aduce cu sine diversitatea caracterelor.

Chiar și în cadrul restrins al unei nuvele de 20—30 pagini — ca să nu mai vorbim de romanele sale — Maugham reușește să prezinte o mică galerie de personaje foarte diferite și să ne stîrnească interesul cînd pentru unul din ele, cînd pentru altul. Evitînd cu iscusință construcția lineară, Maugham face ca unul din ele să absoarbă pe nesimțite atenția noastră cînd esența intrigii se concentrează în jurul lui. (Asemenea introduceri gradate se remarcă în nuvele ca *P & O* sau *O căsătorie de conveniență*.) Ca un maestru de lumini într-un spectacol de balet, Maugham ne dezvăluie mai întîi decorul, apoi prinde în raza reflectorului cite un personaj sau un cuplu ilustrativ, după care scoate în prim plan pe protagoniști și le urmărește aventurile.

Tehnica aceasta a deplasării interesului conferă o mobilitate și o varietate cu totul excepțională pentru cadrul restrins — iar la Maugham uneori minuscul — al nuvelei. Reușita lui Maugham în această privință amintește de cele mai mari realizări ale romanului englez din secolul al XIX-lea, de unele din calitățile care-l fac pe Dickens să fie citit și astăzi, în ciuda nenumăratelor critici adverse.

Și cum Dickens a reluat tehnica picarescului în unele din romanele sale (de exemplu *Documentele clubului Pickwick*), iar Maugham la începutul carierei sale a insistat ca și Dickens asupra prezentării sumbre a Londrei mizere și a înfățișat tipuri dickensiene (de ex. în *Robie*), putem spune că proza lui Maugham urmează o linie existentă în tradiția engleză.

Dacă se poate vorbi de inovație în proza lui Maugham — în ciuda faptului că în general el nu este apreciat ca un scriitor de avangardă, care ar fi revoluționat arta prozatorului — pe planul conținutului această afirmație se întemeiază în special pe elementele care marchează

ruperea de victorianism : descrierea unor realități pe care altădată prozatorii le ascundeau (în romane ca *Liza din Lambeth*, *Robie*), demitizarea raționalismului, acceptarea iraționalismului, sublinierea valorii trăirii personale, combaterea religiei.

Căutându-i lui Maugham precursori printre scriitorii secolului al XIX-lea, privirile noastre se opresc cu mai multă convingere asupra lui Thomas Hardy. Or, printre prozatori, tocmai Hardy este cel care aduce îndepărtarea netă de victorianism. De altfel, comparația cu Thomas Hardy este susținută de mai multe elemente : unul dintre ele este acela al interesului pe care îl acordă Maugham unor oameni mărunți, care, chiar dacă nu sînt revoltați împotriva societății sau nu sînt conștienți de revolta lor, nu se conformează de bună voie convențiilor.

Chiar și critica raționalismului, pe care Maugham ar fi putut s-o preia de la unii sentimentaliști ai secolului al XVIII-lea ca Sterne sau Goldsmith, apare și la Thomas Hardy sub forma ideii că universul e o eroare grosolană, ceea ce ne aduce mai aproape de conceptul tiparului absurd al vieții din proza lui Maugham.

Un alt punct de contact este alegerea frecventă a unor teme legate de problemele matrimoniale și de etica dragostei. Legătura este mai strînsă probabil cu nuvelele lui Hardy decît cu romanele, deși analiza ipostazelor iubirii și căsătoriei caracterizează opera lui Hardy în ansamblu.

Un element de legătură mai formal este predilecția pentru un anumit cadru geografic, deși Maugham nu este un reprezentant al romanului „regional” ca Hardy, sau ca epigonul acestuia, Eden Philpotts, și nici nu revine la ambianța familiară atît de frecvent ca D. H. Lawrence.

Comparația cu Thomas Hardy mai e susținută și de gravitatea cu care sînt privite situațiile, de absența umorului din proza lui Maugham și mai ales din romane (ceea ce-l depărtează de picaresc). Dar în timp ce Hardy pare incapabil de a rîde sau de a zîmbi în fața vieții — în

contrast cu unii romancieri ai secolului al XIX-lea, ca Dickens, Thackeray și chiar Gaskell — nu același lucru se poate spune despre Maugham care a scris piese de un comic irezistibil.

Se impune concluzia că în proză Maugham a evitat în mod voit elementul comic. Această tendință se justifică prin dorința de a întări ideea de bază a romanului *Robie*, prezentă și în numeroase alte lucrări ale sale, că viața este o țesătură prost organizată, de întâmplări indeobște tragice. Motivul obsesiv al tiparului irațional și trist al vieții nu putea fi susținut pregnant decât printr-un ton grav.

Paralela dintre năvlistica lui Cehov și cea a lui Maugham (făcută de unii din goana condeiului, sub forma unei aluzii fugitive) e refuzată de majoritatea povestirilor scriitorului englez — poate doar cu excepția unora dintre nuvelele-portret — și respinsă în înseși temeiurile ei de mai multe mărturisiri din *Recapitularea* :

„Nu știi dacă aș fi reușit vreodată să scriu nuvele în stilul lui Cehov. Dar nici n-am vrut s-o fac. Eu vedeam nuvela ca narațiune a unui singur eveniment, material sau spiritual, căreia i se poate conferi unitate dramatică prin eliminarea tuturor elementelor neesențiale pentru elucidarea lui... Pe scurt, preferam să-mi închei nuvelele cu punct decât cu un șirag de puncte-puncte.”¹

Se discută mult despre influența lui Maupassant asupra lui Maugham, și într-adevăr acesta își manifesta în repetate rânduri atașamentul față de scriitorul francez. A spune că Maugham e un descendent al lui Maupassant poate fi un adevăr, dar în orice caz e un adevăr cu totul incomplet, unilateral, întrucât se referă doar la unele aspecte ale operei lui Maugham și nu la cele mai importante.

¹ *Recapitularea*, pp. 136—139.

Insistența asupra elementelor erotice are o factură foarte personală la Maugham, fiind rodul unor observații și concepții proprii; cultivarea elementului de surpriză și a aerului de pseudo-realitate ne poate duce la fel de bine la Voltaire ca și la Maupassant; iar exotismul are o funcție specială la Maugham, pe alocuri apropiată de cea pe care i-o conferă Joseph Conrad.

Comparația cu romanele și nuvelele exotice ale lui Conrad e făcută de René Lalou în următorii termeni: „*Devenind unul din maeștrii exotismului, Maugham a rămas un scriitor realist și satiric... Ca și Conrad, Maugham a observat cum climatul tropical dezintegrează personalitatea europenilor. Ca și Conrad, Maugham nu predică un imperialism al rasei albe.*”¹

Elementele pentru paralela cu Joseph Conrad pe planul tematic sînt reproducerea exactă, realistă și vioaie a cadrului exotic, reflectarea influenței acestuia asupra europenilor și problema traiului europenilor în izolare sau în comunități restrinse, deosebite de societatea din care provin (deși la Maugham există diferențe de intenție). De asemenea, ca elemente de comparație avem problemele stilistice, care vor fi cercetate în altă parte.

Posibilă este și o comparație cu D. H. Lawrence (deși, după cum am văzut, Maugham e socotit un scriitor obiectiv, iar Lawrence unul subiectiv) în special datorită interesului pentru psihologia femeii moderne. Dacă ne gîndim la romancierii englezi (bărbați) care au investigat psihicul femeii, — mai ales în relațiile sale cu bărbatul — mecanismul îndrăgostirii, al cedării, al satisfacției sexuale, al adulterului — primele nume care ne vor veni în minte vor fi Lawrence și Maugham. Alături de Lawrence, și poate chiar înaintea acestuia, Maugham a scris și el ple-

¹ *La Littérature anglaise*, Presses Universitaires de France, 1964, p. 101.

doarii, deși mai puțin explicite, pentru egalitatea femeii cu bărbatul în domeniul vieții intime.

Toate aceste fire mai puternice sau mai slabe care-l leagă pe Maugham de alți scriitori peste ani, veacuri sau meridiane, vor scăpa, poate, cititorului, în mod justificat sau mai puțin justificat. Dar ceea ce n-a scăpat și nu poate scăpa nimănui este caracterul palpitant al cărților lui Maugham, care absorb în egală măsură pe toată lumea.

Să ne pregătim, deci, să deschidem o asemenea carte captivantă, *Robie*.

VII

„Orice creație a unui artist trebuie să fie expresia unei aventuri a sufletului său.”¹

Pentru William Somerset Maugham scrierea romanului de față a fost o necesitate spirituală.

„Cînd, după obținerea succesului ca autor dramatic, m-am hotărit să-mi dedic restul vieții scrierii pieselor, n-am ținut seama de trecutul meu... Amintirile îmi reveneau în minte atît de apăsător... încît au devenit o povară prea grea și m-am convins că nu-mi puteam recîștiga liniștea decît așternîndu-le toate pe hîrtie, sub forma unui roman. Știam că o să fie un roman lung, și vroiam să-l scriu în tihnă; am refuzat toate contractele pe care

¹ *Recapitularea*, p. 121.

mă le ofereau cu insistență directorii de teatru, și m-am retras temporar de pe scenă."¹

Informațiile documentare arată că Maugham și-a intitulat inițial cartea după un citat din proorocul Isaia, *Frumusețe din cenușă* (comentat caustic de Routh în sensul că cenușa abundă dar frumusețea lipsește²). Constatând însă că altcineva folosisc de curînd acest titlu, Maugham l-a schimbat cu cel al unui capitol din *Etica* lui Spinoza — *Despre omul înlănțuit*. Romanul a fost intitulat în traducere franceză *Servitude humaine — Servitude omenească*, mai aproape deci de original decît titlul sub care a fost tradus romanul prima oară la noi (*Robii*); ediția de față, după cum s-a văzut, a modificat vechiul titlu, apropiindu-l de sensul original.

Philip Carey (nume care a căpătat notorietate la sfîrșitul secolului în legătură cu un proces de omor banditec) este personajul prin care autorul se înfățișează pe sine însuși. Lucrul ni se pare surprinzător pentru că rareori citim o scriere autobiografică atît de imparțială, atît de obiectivă, atît de departe de orice încercare de a-l menaja pe eroul-autor, de a-l face să crească și nu să seacă în ochii noștri. Faptul pare și mai greu de crezut pentru că unele amănunte nu coincid întru totul cu informațiile pe care le avem despre viața și personalitatea autorului. Și totuși identitatea dintre Philip Carey și Somerset Maugham e atestată de critici, de materialul documentar. E mărturisită și de autor care în autobiografia sa *Strict personal*, și mai ales în *Recapitularea*, ne oferă reperele pentru comparația cu eroul din *Robie* și cheia înțelegerii acestui roman: „Nu e o autobiografie, ci un roman autobiografic; realitatea și ficțiunea se împletesc extrem de strîns în el; emoțiile îmi aparțin, dar nu toate întîmplările sînt relatate așa cum s-au produs și

¹ *Recapitularea*, pp. 126—127.

² H. V. Routh *op. cit.*

unele din ele sînt transferate asupra eroului nu din propria mea viață, ci din cea a unor oameni pe care i-am cunoscut îndeaproape.”¹

Robie aduce o sublimare suficientă a elementului autobiografic pentru a putea pătrunde în literatura propriuzisă, chiar și la o distanță atît de mare de epoca preromantismului și romantismului (cînd confesiunile reprezentau o necesitate); acuzația că Maugham se inspiră prea des și într-un mod prea servil din realitate și că în cazul *Robiei* elementul autobiografic nu este îndeajuns prelucrat, poate fi destul de ușor combătută.

O face și Ward², arătînd că nici un scriitor nu poate fi pe de-a-ntregul ferit de elemente autobiografice; că, de regulă, Maugham nu scrie autobiografic în sensul direct al cuvîntului, dar scrie personal.³

Pînă și un critic mai sever ca Maugham, cum este Routh, recunoaște că: „*Philip, ca proiecție subiectivă a autorului, e o realizare remarcabilă; nici un erou autobiografic n-a fost zugrăvit vreodată cu mai multă obiectivitate, cu mai puțină autocompătimire.*”⁴

Dintre toate figurile din roman, Philip este analizat în modul cel mai necruțător, fără circumstanțe atenuante. În numeroase pasaje în care i se dezvăluie mîndria, încăpăținarea sau patima nesăbuită — parțial conștiente — care determină acțiuni lipsite de înțelepciune, dar mai ales în pasajele referitoare la așteptarea morții unchiului, gîndurile și sentimentele lui Philip sînt înfățișate într-o lumină crudă, fără nici o încercare de a-l feri pe erou de judecata aspră a cititorului. Severitatea autorului în cazul unei scrieri autobiografice ca aceasta este echivalentă cu o sinceritate totală, comparabilă poate doar cu a *Confesiunilor* lui Jean-Jacques Rousseau.

¹ *Recapitularea*, p. 127.

² R. H. Ward. *op. cit.*, pp. 41—42.

³ R. H. Ward. *op. cit.*, p. 85.

⁴ H. V. Routh, *op. cit.*, p. 135.

Philip este o proiecție a lui Maugham, care suferă influența oamenilor și evenimentelor din jur, precum și a defectelor cu care l-a înzestrat natura, dar nu este singura. Maugham se prezintă el însuși în romanele și nuvelele de mai târziu, fie sub forma povestitorului, fie chiar ca o proiecție a sa într-un personaj cum ar fi doctorul Saunders din *Ce mică e lumea*.

Asemenea proiecții ale autorului nu mai joacă însă rolul de protagoniști în acțiune, ci mai degrabă de martori obiectivi, care-i observă pe cei din jurul lor, le analizează acțiunile și-i conduc la dezvăluirea tainelor lor. (În timp ce Philip e erou sau victimă, doctorul Saunders e reporterul sau scriitorul care relatează întâmplările.)

Philip cunoaște o evoluție lentă și sinuoasă — e purtat de colo pînă colo de viață, ca o sfîrîmătură de corabie pe valurile oceanului pînă ce — mai mult sau mai puțin datorită întâmplării — ajunge să întrezărească un scop mai bine conturat și tangibil. Aceasta constituie substanța epică a romanului, prilej pentru Maugham de a-și dezvălui altă latură a talentului său, și totodată prilej de încintare pentru noi: fiecare golfuleț în care-l poartă viața pe Philip, fiecare mal sau stîncă de care se izbește, ne aduce cîte un tablou plin de interes și vioiciune.

Ne rămîn în minte ca niște tablouri vîi casa parohială — deși nu e nouă în literatura engleză — apoi școala de la Tercanbury, pensiunea de la Heidelberg, biroul firmei de contabilitate, școala de belle arte de la Paris, localurile londoneze, facultatea de medicină, spitalul, stațiunea de pe litoral, casele sărăcăcioase din mahalalele Londrei, ferma unde se culegea hamei — și atîtea alte compoziții picturale de mare interes și vioiciune.

În pofida faptului că aduce în scenă o imagine adeseori prezentată, boema pariziană este cel mai reușit tablou din roman. Indiferent dacă succesul lui Maugham în această privință se datorește sau nu acuității sporite a percepției pe care o manifestă un străin (ceea ce în

fond ar fi putut tot atît de bine să ducă la o viziune deformată), tabloul acesta rămîne o operă durabilă care ne fascinează; cititorul participă la viața înfățișată aci colorat și patetic deși numărul detaliilor folosite este relativ mic.

Maugham mărturisește¹ că a integrat în acest roman toate cunoștințele pe care le dobîndise pînă atunci. Aceste cunoștințe se dovedesc a fi foarte vaste. Ele conferă relief, culoare și viață autentică imaginilor cu care a venit în contact în țări, localități și medii diferite.

Dar oricît de veridic și pregnant sînt redate elementele esențiale ale cadrului geografic, istoric sau profesional, ceea ce ne fascinează cel mai mult este elementul uman.

Distribuția imensă din *Robie* nu are rolul de simplă figurație, sau de simpli parteneri care să-l susțină prin replici pe protagonist. Rolul ei este multiplu: personajele acestea redau esența epocii, a mediilor prin care peregrinează eroul principal, și ilustrează totodată prin caracterul și soarta lor varietatea speciei și condiției umane, diversitatea fragmentelor din care e alcătuit mozaicul vieții (idee centrală a romanului lui Maugham) și multiplicitatea influențelor și solicitărilor adeseori antagoniste la care e supus eroul.

Personajele sînt pentru autorul *Robiei* un scop și un mijloc. În general, ele nu s-au născut din introspecție (ca Philip și alte proiecții ale scriitorului) ci din observarea realității, slujind totodată autorului la ilustrarea ei.

În *Robie*, Maugham dovedește o extraordinară acuitate a observației, izvorită dintr-un interes profund și avînd o funcție deosebită, profesională: „De prea puțini oameni am fost atașat cu adevărat, profund; dar, în general, m-au interesat oamenii, nu atît de dragul lor cit de dragul operei mele. Nu am aplicat preceptul lui Kant de a privi pe fiecare om drept un scop în sine, ci mai degrabă

¹ Recapitularea, p. 127.

l-am examinat ca pe un material care îmi poate sluji mie ca scriitor."¹

Rezultatul acestor observații este remarcabil în *Robie*, atît din punctul de vedere al cantității cît și din cel calitativ.

Majoritatea personajelor lui Maugham capătă un relief puternic, un contur precis. Numărul personajelor este imens și totuși mult timp după ce vom închide cartea, un nume ca Fanny Price, doctorul South, mătușa Louisa, Hayward, domnișoara Wilkinson, Miguel Ajuria, Fräulein Căcilie ne va evoca imediat un portret, un episod, o dramă, o soartă.

Presupunerea că Maugham a integrat în tipologia romanului *Robie* și personaje reale e confirmată și de faptul că unora dintre ele nu le-a schimbat nici măcar numele: printre portretele zugrăvite de Eustațiu Stoenescu se găsește și unul al artistului francez Foinet — profesorul de la școala pariziană de belle arte din roman.

Cîteva din cele mai vii personaje zugrăvite în *Robie* fac parte din lumea literară și publicistică — Cronshaw, Athelny, Leonard Upjohn — editorul poeziilor lui Cronshaw (portret incisiv, dar cu nimic șarjat, deși urbanitatea sa pare să deghizeze elegant o răzbunare).

Uncle personaje sînt adevărate tipuri, portretele lor fiind valoroase ca atare, chiar dacă nu au meritul originalității; bonomul fantast Athelny, spectaculos portretizat, este un personaj tipic dickensian, îmbinînd trăsături ale domnului Pickwick cu ale domnului Mantalini din *Nicholas Nickleby* și ale avocatului Jagers din *Marile speranțe*. Dar Maugham l-a înzestrat cu o sumedenie de trăsături și l-a înconjurat cu o familie plină de atîta relief și mișcare încît puse cap la cap „episoadele Athelny“, singure, ar alcătui un minunat scenariu cinematografic.

Material pentru un film ar oferi și viața pastorului

¹ *Recapitularea*, p. 8

Carey, și pensiunea doamnei Erlin de la Heidelberg, și partea din roman care se petrece la Paris.

Dintre toate personajele secundare, Maugham a dat un relief deosebit lui Cronshaw, de care se leagă cel mai mult dezbaterea teoretică din roman și care introduce motivul tiparului vieții. Tipul de ratat plin de talent, vervă, rafinament, cultură și umanitate — universal valabil — pare să fi fost surprins de Maugham cu mai multă iscusință decât de alți scriitori.

Dacă Cronshaw joacă un rol în formarea lui Philip, deschizându-i ochii asupra complexității și caracterului irațional al tiparului vieții, ilustrat și prin propriul lui exemplu, Griffiths joacă pentru Philip rolul de pildă pe care acesta n-o poate urma, și totodată de factor de agravare a suferințelor. În timp ce Philip nu reprezintă un erou specific pentru Maugham și nu va mai apărea în opera lui, Griffiths e un erou tipic maughamian: în ciuda defectelor pe care le are (e nepăsător, egoist, dezordonat, amoral, trece prin viață fără să-l intereseze nimic, calcă peste oricine și orice, în goană după plăceri), Maugham îl arată totuși capabil, în mod surprinzător, de sacrificiu — ca și alte personaje „rele” ale lui. Deși condamnabil, e în general foarte simpatice.

E interesant de remarcat cum Maugham demonstrează iraționalul și hazardul vieții arătând că Philip, care nu are nimic comun cu Mildred, rămîne ani de zile sclavul ei, pe cînd Griffiths, care se aseamănă cu Mildred în multe privințe, se satură de ea aproape imediat.

Mildred se situează pe același plan cu Griffiths din două puncte de vedere: pe de o parte — caracterologic — este ca și acesta o ființă instinctuală, supusă tuturor tentațiilor, dornică de un trai ușor în pofida altora (de fapt are toate defectele lui Griffiths fără a avea vreuna din calitățile lui sau ale altora), iar pe de altă parte — funcțional — ea joacă același rol de sursă a suferințelor lui Philip, bincînceles într-o măsură mult mai mare.

În afară de faptul că Mildred se încadrează în seria personajelor feminine cu care autorul ne va obișnui ulterior (Ward discută pe larg tipul hetairei în opera lui Maugham¹) — se poate spune că ea are o funcție specifică în acest roman: deși pentru Philip Mildred nu este o experiență sexuală propriu-zisă, ea reprezintă pe planul erotic un element pe care-l găsim în repetate rânduri la Maugham. E vorba de ideea acestuia că adevărații, și mai adesea în rândurile oamenilor obligați să respecte anumite standarde de comportare în societate, fericirea în dragoste reclamă o libertate deplină, în cadrul căreia un element de bază îl constituie uneori înjosirea.

Față de această atitudine, romanul *Robie* aduce în plus și elementul autobiciuirii — suficient de veridic mai ales în lumina teoriilor moderne în domeniul sexologiei (și nu numai cele freudiste). Mildred reprezintă pentru Philip posibilitatea sau necesitatea de a se umili, de a-și înfringe cel puțin unele dintre tendințele de care este conștient și pe care ar vrea să le elimine — orgoliul, demnitatea exagerată.

După cum am văzut, și alte personaje din *Robie* au un rol funcțional. Nedorind să propovăduiască în mod explicit o morală, Maugham o exprimă în mod implicit prin personajele „bune”. Desigur, el nu indică nimic în termeni răspicați, ne lasă libertatea de a trage sau nu concluziile pe care ni le sugerează. Prin farmecul pe care-l conferă lui Athelny, Norei Nesbit, lui Sally, mătușei Louisa, el ne recomandă bunătatea, altruismul într-o manieră suavă și delicată — ferindu-se totodată de a cădea în sentimentalism.

Maugham prezintă unele personaje à la Dickens, fără a ține predicile acestuia: își poartă eroul prin medii și situații diferite în contact cu tot soiul de oameni, ca

¹ R. H. Ward, *op. cit.*, pp. 158—164.

în romanul picaresc englez, dar în locul umorului adoptă un ton grav: folosește elemente de cadru și analiză psihologică ce ne amintesc de Thomas Hardy; *Robie* poartă proza lui Maugham mai departe pe acest drum.

Una din tendințele principale din *Robie*, jalonînd drumul propriu al lui Maugham este ruperea de literatura victoriană (de altfel nu atît de brutală ca la D.H. Lawrence, de pildă). În *Robie* depărtarea de victorianism nu constă atîta în pledoaria pentru egalitatea femeii cu bărbatul în materie de dragoste (lucru pe care îl face de fapt și Thomas Hardy), și nici în abordarea mai mult sau mai puțin curajoasă a unor subiecte (de pildă prostituția) socotite tabu în epoca falsei pudori victoriene. Ruptura cu victorianismul se manifestă în *Robie* mai ales prin combaterea raționalismului excesiv, care făcea înalta societate a Angliei imperialiste să fie atît de sigură și mîndră, avînd aerul că totul e perfect într-o lume desăvîrșită.

O idee ce se desprinde cu pregnanță din *Robie*, și care revine de altfel destul de des în opera lui Maugham întrucît *Recapitularea* ne-o arată ca pe o obsesie a autorului, este aceea a caracterului nerațional al vieții. Reacția pe care autorul o sugerează este căutarea unui drum propriu în viață. Această a doua idee se împletește din ce în ce mai strîns cu prima pe parcursul romanului. Covorașul pe care i-l dă Cronshaw lui Philip, episod la care referirile sînt destul de frecvente, și refuzul repetat de a-i explica tîrărului erou în ce constă sensul vieții — sînt însoțite de sugestia că nici o cheie a unor probleme nu are valoare dacă n-o găsești singur.

Ideea valorii experienței personale, ca întărire a dorinței de independență a individului (prezentă nu mult după apariția *Robiei* și la John Galsworthy în piesa *Ferestre*, 1922) este reluată copios în zilele noastre de scriitorii americani, cum ar fi J.D. Salinger.

Căutarea unui drum propriu în viață — dat fiind hazardul, iraționalul soartei omului — e sugerată ca o soluție necesară, prin folosirea mai multor elemente.

Eroul romanului bîjbie în privința studiilor cărora să se consacre, refuză perspectiva de a se pregăti la Oxford pentru cariera ecleziastică din motive mărturisite și nemărturisite, conștiente și inconștiente : criza anti-religioasă provocată mai ales de dezamăgirea în fața pretenției vindecărilor miraculoase prin credință, sila de a face ceea ce face toată lumea, dezgustul produs de viața seacă și egoistă a unui slujitor tipic al bisericii — unchiul său. (De fapt, în acel moment se produce discuția din familia Carey în privința carierelor deschise în fața unui *gentleman*, prin care Maugham reliefează foarte pregnant limitările la care îi supuneau prejudecățile de clasă și tradițiile de castă pe tinerii englezi.) Philip dă cu piciorul posibilității de a studia la o universitate vestită, deoarece în închistarea caracteristică vremurilor acelora, Oxfordul nu-i deschidea orizonturile, ci i le închidea.

Renunțarea obstinată și capricioasă a lui Philip — de neînțeles pentru ceilalți — izvora din deziluzie, neconformism și frondă.

Aceste elemente contribuie și ele la formarea dorinței și planului lui Philip de a-și alcătui un cod propriu de comportare în viață. Preocuparea pentru făurirea unui asemenea decalog propriu, similar dar nu identic cu cele acceptate prin convențiile sociale existente, este permanentă la Maugham, iar proiecția ei este Philip. Pentru Philip, desprinderea acestui cod din realitatea înconjurătoare este uneori o călăuză iar alteori o inhibiție. Ca și oamenii care-i judecă și-i categorisesc pe alții pe baza codului manierelor elegante, Philip apreciază nu atît acțiunile altora cît mai ales propriile sale acțiuni sau intenții în raport cu un standard ideal de comportare.

Faptul aparent paradoxal că tocmai o carte care propune țeluri mai mult sau mai puțin individualiste are totuși o tendință didactică-moralizatoare nu ne mai surprinde cînd vedem că ceea ce ni se propune este să ne alcătuim singuri decalogul: „*ținînd seama și de polițaiul din colț*“ — cum se spune în roman — adică de interesele societății.

În strînsă legătură cu aceasta poate fi privită și o altă caracteristică a romanului — interesul pentru detaliu. Maugham susține și aplică ideea alogerii personale a modelului de viață care ne convine, recomandîndu-ne oarecum prin Philip să o facem prin observarea atentă a viciei și oamenilor.

Dar nu toată lumea a văzut în predilecția pentru amănunte o calitate. În legătură cu Maugham au fost re-luate acuzațiile de naturalism aduse altădată lui Flaubert sau Zola, și s-a reactualizat discuția despre sensul cuvîntului naturalism.

În cazul lui Maugham și în speță în romanul *Robie* s-ar putea vorbi de naturalism referitor la interesul aproape științific, medical, cu care sînt analizate chinurile stîrnite în inima lui Philip de infirmitatea sa și de malitiozitatea sau lipsa de delicatețe a oamenilor, ca un preludiu la chinul cel mare la care-l supune Mildred.

Maugham-medicul pare a privi meru peste umărul lui Maugham-scriitorul, îndemnîndu-l să aștearnă pe hîrtie monografia unui caz evisipatologic urmărit în evoluția lui cu ochii bolnavului însuși, care studiază și el medicina. Privită ca o maladie, dragostea lui Philip pentru Mildred parcurge următoarele etape: Philip o cunoaște pe Mildred care nu-l interesează; impertinența și nepăsarea lui Mildred îl irită pe Philip, mortificarea orgoliului lui generîndu-i interesul pentru „adversar“; interesul devine obsesie, dorința de a triumfa se transformă în pasiune; pasiunea pune pe de-a-ntregul stăpînire pe psihicul lui Philip, eliminînd orice alte com-

ponente ; orbit de o dragoste îngrozitoare, Philip pierde orice noțiune morală și crede că atunci cînd se coboară se înalță prin jertfa de sine ; Philip își sporește singur chinul pentru a se autoanaliza ; sursa torturii dispăre, dar suferința rămîne ; incapabil de a se elibera singur, dar conferindu-i-se din afară libertate și ajutat de întimplare, Philip poate găsi calea unei evoluții firești pentru el.

Această „monografie a chinului“ nu este însă scrisă de Maugham de pe poziții naturaliste sau științific-descriptiviste, ci în împlinirea unui crez al său : „*Am învățat cu acest prilej (ca extern la spital — n.n.) că suferința nu-i înobilează pe oameni ; dimpotrivă, îi degradează. Li face egoiști, meschini, înguști la minte și bănuitori... Noi învățăm ce înseamnă resemnarea nu prin propriile noastre suferințe, ci prin suferințele altora.*“

Se prea poate ca Maugham să fi practicat metoda observației ca un om de știință, însă el nu e un inovator nici în această privință (în romanul englez fuziunea cu știința se realizase deja prin George Eliot și H.G. Wells), iar pe de altă parte nu acesta este țelul lui. Scopurile sale sînt strict literare și evoluția lui Philip Carey este narată sub forma romanului clasic.

Robie corespunde din unele puncte de vedere noțiunii de „*Bildungsroman*.“ Contribuie la această apreciere mai multe elemente : caracterul autobiografic, care-i conferă o valoare de confesiune ; faptul că urmărește mai ales dezvoltarea unui singur erou și numai în perioada de formare ; concentrarea interesului asupra soartei acestuia — în timp ce restul eroilor sînt expediați sau abandonați pe parcurs. (De pildă, din *Recapitularea* reiese că prototipul lui Hayward din *Robie* nu a murit în tinerețe, ca în roman, ci a trăit o viață îndelungată). Dar poate mai mult decît orice contribuie la această apreciere faptul că în urmărirea evoluției eroului se reflectă bijbîelile și ezităările acestuia — în fond ale autorului — în căutarea unui crez în viață, a unui cod de comportare.

Privit din acest unghi, *Robie* prezintă atît calitate de *Bildungsroman* cît și elemente prin care se îndepărtează de cerințele genului.

În primul rînd el transcende noțiunea respectivă prin proporția relativ mare a atenției acordate altor personaje — nu numai iubitei și factorilor educativi, care au jucat deci un rol preponderent în evoluția lui — ci și unui număr însemnat de personaje cu care eroul principal vine în contact — uneori chiar pe o perioadă foarte scurtă. Faptul constituie o deficiență numai în lumina strictă a noțiunii de roman al făuririi caracterului, pentru că ceea ce reprezintă o pierdere pe acest plan constituie un câștig net pe planul romanului în general: bogăția „distribuției“ este plăcută pentru public dacă portretele sînt bine trasate — așa cum e cazul în *Robie*.

Poate și din cauza reducerii mai mult sau mai puțin tradiționale a noțiunii de „*Bildungsroman*“, și în general a romanului consacrat unui tînăr, la trama dragostei romantice pentru o femeie, se spune că *Robie* e un roman căruia îi lipsește echilibrul¹, că ar fi trebuit să se încheie o dată cu dispariția lui Mildred de pe scena lui.

Această simplificare exagerată, această îngustare a unghiului de vedere apare cu totul nejustificată în lumina a cel puțin două elemente esențiale: pe de o parte nu e vorba de cariera de îndrăgostit a lui Philip, ci de cariera lui în general, de formarea lui ca om, nu e vorba atît de tribulațiile lui amoroase, cît de crizele de creștere ale conștiinței lui în general.

Așadar, nu pare foarte justificată opinia că sfîrșitul „cuminte“ al romanului — domolirea spiritelor, perspectiva luminoasă, capacitatea lui Philip de a se sacrifica pentru un scop bun, pentru o persoană care merită, revenirea lui printre ființele raționale și senine — ar fi o scădere totală a interesului și tensiunii.

¹ H. V. Routh, *op. cit.*, p. 149 ; R. H. Ward, *op. cit.*, p. 159.

Opinia că agitația produsă de Mildred constituie apogeul iar calmul adus de Sally reprezintă perigeul trebuie neapărat filtrată prin ideea centrală a romanului — căutarea codului etic. Pentru Philip, pasiunea pentru Mildred a fost o perioadă de înjosire cumplită. O optică mai corectă ar fi aceea de a vedea trecerea lui Philip de la Mildred la Sally ca un progres : de la jertfa nebunească pentru un scop cel puțin parțial greșit, la jertfa de proporții mai mici pentru un scop perfect justificabil. (El personal s-a simțit mai înjosit în propriii lui ochi când dorea moartea unchiului său — dar atunci avea scuza constrîngerii materiale).

Mai mult decît atît, dacă *Robie* se încheie cu perspectiva apropiată a căsătoriei eroului, *Recapitularea* ne arată că acest lucru corespundea pe de o parte ideii autorului că instituția matrimonială face parte integrantă din tiparul vieții așa cum îl vedea el și pe de altă parte că acesta era gîndul care l-a preocupat în cea mai mare măsură în perioada în care își încheia romanul. Sub acest raport, sfîrșitul romanului reprezintă și el un element autobiografic făcînd tranziția de la amintirile eroului-autor la preocupările și intențiile sale cele mai actuale.

Așadar *Robie* are unele elemente de „*Bildungsroman*“ dar nu întrunește toate caracteristicile necesare pentru a merita această denumire.

Se ridică atunci problema ce fel de roman este *Robie* ?

El poate fi considerat ca o sinteză amplă între un roman autobiografic, un „*Bildungsroman*“, un roman de dragoste și un roman-frescă.

Din păcate, Maugham nu ajunsese încă la măiestria necesară pentru a realiza o capodoperă. O asemenea afirmație poate părea bizară după enunțarea atîtor calități. În fond ce i se poate reproșa romanului ? După cum am văzut criticii se arată nemulțumiți de construcția narațiunii, mai ales de partea ei finală.

În schimb pe cititorul obișnuit îl vor supăra probabil unele scăderi pe plan stilistic, în special dacă privește romanul în lumina unor opere ulterioare. În *Robie*, forma expresiei este încă relativ crudă. Dintre numeroasele calități recunoscute ale stilului său, în *Robie* sînt prezente doar cîteva :

Amploarea uriașă a vocabularului (Maugham este pus alături de Galsworthy și Shakespeare pentru numărul imens de cuvinte folosite) în special din domeniul intelectual și afectiv ; caracterul preponderent al idiomului cotidian ; naturalitatea și vioiciunea dialogului : tipizarea personajelor prin limbaj, cu deosebire reușită în cazul lui Mildred care vorbește stereotip și folosește clișee verbale caracteristice. Totuși, dacă privim romanul în lumina unor opere ulterioare ale lui Maugham, chiar de mai mică importanță, constatăm că autorul nu ajunsese încă la o maturizare a stilului sub toate raporturile. Unele pasaje cu caracter general, în special speculațiile filozofice, considerațiile asupra vieții sînt greoaie, incalcate, pe alocuri stîngace, pierzînd interesul cititorilor.

Sînt de asemenea supărătoare și unele repetiții nesemnificative (insistența asupra complexului de inferioritate al lui Philip din pricina infirmității sale, asupra incapacității lui Philip de a-și stăpîni îmbujorarea — destul de neclară de altfel din pricina unor contradicții între pasaje).

În cîteva locuri și exprimarea este supărător de plată (de exemplu referirea constantă la inima care bătea agitat în pieptul lui Philip), lucru surprinzător tocmai pentru că diversitatea și varietatea mijloacelor stilistice constituie caracteristici de bază ale prozei lui Maugham.

Cea mai cunoscută, cea mai amplă carte a lui Maugham, *Robie*, nu este și cea mai bună : ea reprezintă

doar un stadiu din dezvoltarea lui Maugham, doar o etapă în cariera lui, cartea care i-a adus pe de o parte consacrară și pe de altă parte maturizarea.

VIII

„În teatru, m-am simțit la largul meu, în tiparele tradiționale. Ca prozator mă întorc, străbătînd nenumărate generații, la povestitorul așezat în fața focului în cavernele care-i adăposteau pe oamenii din epoca neolitică. Am avut cite un lucru de relatat și m-a interesat să-l povestesc.“¹

Pe baza judecăților pe care ni le oferă bibliografia, a impresiei pe care ne-o creează opera lui Maugham, precum și pe baza aprecierilor autorului însuși, această operă se pretează la următoarea periodizare :

Anii de formare (1897-1918) — perioada primelor încercări în nuvelistică și teatru, a debutului reușit ca romancier și a triumfului ca dramaturg, încununată de primul său mare roman, *Robie*.

Anii maturității (1919-1938) — perioada cea mai productivă, care aduce capodoperele în domeniul romanului, nuvelei, schiței, teatrului și al notelor de călătorie și se încheie cu magistrala analiză a activității sale și a artei scriitorului, *Recapitularea*.

¹ *Recapitularea*, p. 145.

Anii bătrîneții (1938-1966) — perioada în care autorul, deși își considerase opera încheiată, își continuă — cel puțin pînă în 1950 — rodnică activitate în domeniul romanului, nuvelei și schiței, scriind și cîteva lucrări de eseistică și abordînd cu destulă tinerețe un gen nou pentru el — scenariul cinematografic.

Așadar, după cei „douăzeci de ani care i-au trebuit lui Maugham ca să devină Maugham”¹, acest autor a cărui activitate literară se întinde pe parcursul unei jumătăți de secol, a început să aducă lumii capodopere.

Producțiile literare ale lui Maugham, de valoare mai mică sau mai substanțială — ori de nivelul capodoperelor — apar în mai toate domeniile pe care le-a abordat. Această multilateralitate și diversitate a operei sale — versatilitate cum spun englezii — reflectă o personalitate în permanentă schimbare, proteică.

Ward analizează și exemplifică pe larg această calitate a lui Maugham, trăgînd următoarele concluzii: „Autorului nu i-a fost niciodată prea greu să se adapteze unei noi inspirații: el rămîne capabil să exprime aspecte noi, proaspete ale vieții, reflectate în literatură — pe cînd alți autori n-au făcut altceva decît să exprime în carte după carte același și același aspect.”²

Sursa acestei diversități o constituie trecerea lui Maugham prin felurite medii, europene sau exotice, importanța pe care a acordat-o lecturii, dar mai cu seamă acuitatea observației:

„Intr-un fel sau altul, am folosit în scrierile mele orice mi s-a întîmplat în cursul vieții. Uneori o experiență pe care am avut-o mi-a slujit drept temă și pentru a o ilustra am inventat o serie de incidente; mult mai adesea am luat persoane pe care le cunoș-

¹ R. H. Ward, *op. cit.*, p. 120.

² R. H. Ward, *op. cit.*, p. 81.

team, fie relativ puțin, fie foarte bine, și le-am folosit drept bază pentru personaje inventate de mine."¹

Pornind de la constatări și nu de la idei preconcepute, Maugham ajunge la narațiuni, descrieri și portrete în-găduitoare, și nu la predici moralizatoare.

Sensul moral al operei lui Maugham ar putea fi rezumat în termeni populari prin zicala „mare e grădina lui Dumnezeu“, împinsă la concluzia că întrucât lumea e un mozaic atât de divers, singura atitudine pe care o poți adopta pentru a nu ajunge la revoltă, disperare sau cinism, este toleranța față de tot ce vezi în jur.

Maugham își exprimă crezul moral prin obiectivitatea cu care ne înfățișează mozaicul personajelor. „*De fapt nu se poate spune că el nu ia partea nimănui : el ia partea tuturor, iar față de personajele sale «rele» nu manifestă numai imparțialitate, ci și înțelegere... (în general) simpatia lui se îndreaptă de fapt către personajele mai puțin onorabile.*“²

Toleranța și înțelegerea autorului pentru personajele extrase din diversitatea lumii nu puteau fi transmise mai bine și mai ușor publicului decât într-o formă care să stabilească o apropiere maximă între autor și cititor.

În ansamblu, procedeele artistice ale lui Maugham se subordonează întru totul acestor intenții. Povestitorul, ajutat și de experiența dramaturgului, își apropie mereu publicul și păstrează un contact direct cu el prin narațiunea la persoana întâia, prin adresarea directă, nu sub forma invocației, ci mai degrabă sub cea a confesiunii, sau prin alte mijloace. În special în nuvele, sugerează ceva printr-o aluzie sau un amănunt discret, iar apoi recurge la *suspense*, lăsându-ne, cel puțin un răstimp, să ne facem o idee proprie cu privire la cauzele unei acțiuni, la sensul ei, la efectul pe care-l va avea, sau la

¹ *Recapitularea*, p. 5.

² R. H. Ward, *op. cit.*, p. 61.

soarta personajului respectiv. Este un mijloc de mare finețe de a stabili intimitatea cu cititorul, fără a-i răpi totuși plăcerea surprizei, savoarea senzaționalului, impresia că participă la o cercetare sau uneori la o anchetă polițistă (de exemplu în *Ce mică e lumea*, *Sus la vilă* sau în nuvela *Scrisoarea*).

Schimbarea unghiurilor și planurilor sub care e înfățișată acțiunea în *Luna și doi bani jumate*, *Ce mică e lumea* sau în nuvele ca *Înainte de serată*, amplifică în cititor senzația de participare directă la evenimente și conferă narațiunii varietate și vioiciune.

Un rol de seamă în obținerea acestor efecte îl joacă și dialogul — pentru Maugham, un mijloc fundamental de autorevelație a personajelor, izvorînd din dorința de a ni-i înfățișa pe oameni așa cum i-a cunoscut și așa cum îi vede el.

Accasta ne conduce la faptul că la Maugham interesul pentru limbaj și problemele limbii este omniprezent. Sub o formă implicită îl găsim în dialogul pieselor, romanelor și nuvelilor, avînd drept rezultat perfecțiunea replicii. Dar în mod surprinzător îl găsim și sub o formă explicită în numeroase pasaje din nuvele și romane. Portretele personajelor i se par adeseori incomplete lui Maugham, dacă nu include în ele, ca trăsături semnificative, și observații privitoare la felul de a vorbi al persoanei respective. Acuitatea acestor observații este atât de mare, încît Maugham a devenit aproape un teoretician în această privință. El a ajuns să fie citat pînă și de un mare fonetician englez ca Roger Kingdon¹, pentru că pune degetul pe rană în privința specificului limbii engleze, prezentînd intuitiv caracteristicile de bază ale pronunțării englezești. Poate că preocuparea constantă

¹ Roger Kingdon, *English Intonation Practice*, Londra, 1963, p. VII.

a lui Maugham pentru limbaj și varietatea stilurilor se datorează, în oarecare măsură, și perspectivei „omului din afară” sau a „străinului” (practicată de Montesquieu, Voltaire, Swift etc.), în cazul lui Maugham fiind vorba de faptul că autorul a învățat propria sa limbă după ce mai întâi vorbise și învățase franțuzește. Acest amănunt ne-ar putea duce din nou cu gândul la Joseph Conrad, considerat îndeobște un maestru al stilului englez, deși a învățat limba engleză după vârsta de douăzeci de ani. Dar la o analiză mai atentă, stilul lui Conrad este mai elaborat, vizibil „făcut” și chiar când atinge perfecțiunea, impresia de efort, de chin, pe care ne-o dă, e mereu prezentă în mintea noastră. În schimb, la Maugham strădania necesară pentru a ajunge la naturalețe — și propriile lui mărturisiri atestă existența unui efort susținut în această privință — nu e simțită de cititor. Una din explicații ar fi urechea fină a lui Maugham în studierea vorbirii oamenilor, o a doua lectura sa masivă, o a treia, facilitatea în însușirea limbilor — consemnată de indicații biografice — după cum lucrul s-ar mai putea explica și prin specificul oral al stilului lui Maugham, rezultat din fuziunea pe care a realizat-o între dramaturgie și proza narativă.

Stilul pe care a reușit să și-l făurească Maugham constituie pe de o parte un caracter specific al operei sale, iar pe de altă parte unul din elementele care stabilește legătura între aspectele atât de variate ale acestei opere. S-ar putea spune ca o butadă că Maugham a scris piese de teatru narrative și romane, nuvele și schițe dramatice, toate într-un stil remarcabil și unitar.

A.W. Cookman spune: „*Pieseile lui Maugham sînt în primul rînd povestiri robuste*”¹. În piesa *Susținătorul familiei* (1930), acțiunea se desfășoară în continuare, cortina se lasă doar „pentru a odihni publicul”,

¹ În *The Oxford Companion to the Theatre*, p. 522.

cum spune autorul ; și actele următoare încep prin reluarea ultimelor replici și gesturi dinainte de pauză. Se simte astfel legătura cu stilul narativ.

Maugham rămîne atît în comedie, cît și în dramă, un reprezentant al teatrului clasic, întrucît credea în acțiune, în intriga bine încheiată, într-o piesă în care se întîmplă ceva, se desfășoară evenimente înlănțuite în ordine cronologică.

Sub acest raport teatrul lui Maugham este mai puțin modern decît romanele și nuvelele sale. Totuși, după cum subliniază în unanimitate critica — și după cum atestă numeroase reluări încununate de succes ale pieselor sale, de pildă recentul triumf al comediei mai puțin celebre, *Căminul și frumusețea* — ele nu și-au pierdut prospețimea. Un asemenea succes, în epoca de plină vogă a „*happening*-ului, și a piesei cu acțiunea „dizolvată“ sau „destrămată“ arată că în fața asalturilor violente ale teatrului de avangardă și experimental practicat pe scară atît de largă în Anglia contemporană, dramaturgia lui Maugham rezistă bine. De aici se poate trage concluzia că ea s-a integrat perfect în patrimoniul clasic al scenei.

Deși la prima vedere teatrul și proza lui Maugham diferă sensibil, între ele nu este o ruptură totală. Cu excepția cîtorva piese cu fundal sau tematică exotică, o privire superficială nu ne duce la o legătură între teatrul său și romanele, nuvelele sau schițele sale specifice. Și totuși, dacă ne gîndim la abundența acțiunii în proza sa, element indispensabil în concepția autorului (vezi *Recapitularea*), la caracterul viu al portretelor, la abundență, vioiciunea și naturalitatea dialogului, la stilul apropiat de cel vorbit în cea mai mare parte a prozei lui, la concepțiile antiraționaliste pe care le vădesc atît piesele cît și proza, la arta de a lăsa publicul să desprindă elementele etice fără o moralizare din partea autorului, — constatăm unitatea operei lui Maugham.

Mai mult decît atît, cum Maugham a fost un veşnic şi mărturisit ucenic care a învăţat nu numai din experienţa altora filtrată de personalitatea lui, ci şi din experienţa proprie, apare evident faptul că activitatea de dramaturg i-a îmbunătăţit cursivitatea dialogului şi naraţiunii în proză, iar activitatea de prozator i-a înlesnit o viziune superioară asupra teatrului, prin îmbinarea dialogului captivant cu acţiunea bogată şi vie de care e însetat publicul. Naraţiunea de tip oral este puntea de legătură între teatrul şi proza lui Maugham.

IX

*„Scriitorul poate fi sigur că
acele cărţi de care el ar vrea
să uite vor fi uitate şi de
alţii.“¹*

Ce fel de scriitor a fost William Somerset Maugham şi ce ne rămîne de pe urma lui ?

Ward emite opinia că Maugham este un scriitor deoptrivă obiectiv şi subiectiv, întrucît nu se află nici pe scenă, cu actorii, nici în sală, cu publicul, ci în culise, avînd o poziţie intermediară², deşi aceasta nu-l face pe Maugham nereprezentativ pentru curente sau subcurente de gândire contemporane, chiar dacă pe el nu-l preocupă expunerea unei anumite filozofii religioase sau politice.³

¹ *Recapitularea*, p. 111.

² R.H. Ward. *op. cit.*, p. 44.

³ *Ibidem*, p. 11.

Dar Maugham expune un crez — implicit în teatru și mai ales în proză și explicit în paginile de autoanaliză. Acest crez, această concepție de viață, propusă și nu impusă de Maugham, evidențiază trăsăturile caracteristice ale scriitorului, cele care se oglindesc permanent în opera lui.

Pe Maugham îl interesează în primul rînd oamenii, și de aceea le studiază caracterul și ne expune rezultatul observațiilor sale. Scrierile lui sînt așadar *psihologice*.

Dar pentru ca analiza să nu fie statică și restrînsă, el investighează comportarea oamenilor în diferite situații și medii, căutînd să discearnă influența acestora asupra caracterului. Deci este în oarecare măsură un scriitor *social*.

Materia primă a lui o constituie observarea realității, a vieții materiale și spirituale, pe care o redă fără comentarii, deci scrierile lui sînt *obiective*. Chiar și cînd se analizează sau se înfățișează pe sine, manifestă aceeași atitudine, adică de *subiectivism obiectivat*. Uneori observația se concentrează asupra detaliilor și este atît de lucidă, de științifică încît frizează *naturalismul*.

Prezentînd diversitatea psihologiilor și comportărilor ca un fapt ineluctabil și sugerînd că nu trebuie să condamnăm pe nimeni pentru că e așa cum e, preconizează *toleranța*.

Temîndu-se să ascundă vreun aspect al realității, el se arată conștient de o sumedenie de lucruri care pot scăpa scriitorilor mai puțin clarvăzători.

Maugham e conștient totodată de misiunea scriitorului, de a dezvălui faptele așa cum au rezultat din ancheta scriitorului, fără interpretarea lui — deci *realism pur*.

Maugham a lucrat în permanență pentru a-și îmbogăți aria cunoștințelor pe care voia să le transmită și

pentru a-și perfecționa mijloacele de expresie, dovădindu-se extrem de *conștiincios*.

El a iubit lectura aproape tot atît cît a iubit viața și oamenii din preajma lui, a simțit-o indispensabilă pentru el ca om și ca scriitor și a ales din ea tot ce i-a trebuit pentru a deveni cu adevărat *cult*.

Dar poate cea mai generală trăsătură a lui Maugham este *multilateralitatea*. O parcurgere în fugă a biografiilor oamenilor de litere englezi din secolul nostru ne arată că mai toți romancierii, de pildă, și-au încercat mîna și în teatru, poezie sau esestică, au scris biografii, autobiografii și note de călătorie. Dar acestea au fost pentru ei doar vioara lui Ingres, pe cînd Maugham a izbutit să integreze solid în edificiul său literar numeroase laturi diverse (cu excepția poeziei, domeniu în care nu s-a încumetat, după cît se pare).

În pofida diversității extraordinare a amplei sale opere și a realizărilor importante din fiecare gen abordat, Maugham rămîne încrustat în memoria oamenilor mai ales ca romancier. S-ar părea că această rezumare la o singură latură nu este nejustificată. Maugham însuși spunea că pentru el „*romanul este cea mai fericită modalitate de exprimare*”¹. Și totuși, volumele de nuvele ale lui Maugham sînt citite cu nesaț — ca și multe dintre schițe, cîteva din piesele lui au făcut și fac deliciul publicului, după cum unii cititori vor fi probabil fascinați, ca și autorul rîndurilor de față, de frumusețea mozaicului de observații și opinii din *Recapitularea*.

Routh, deși în general aspru cu Maugham, spune că din imensitatea operei lui, cel puțin douăsprezece lucrări nu vor fi uitate.²

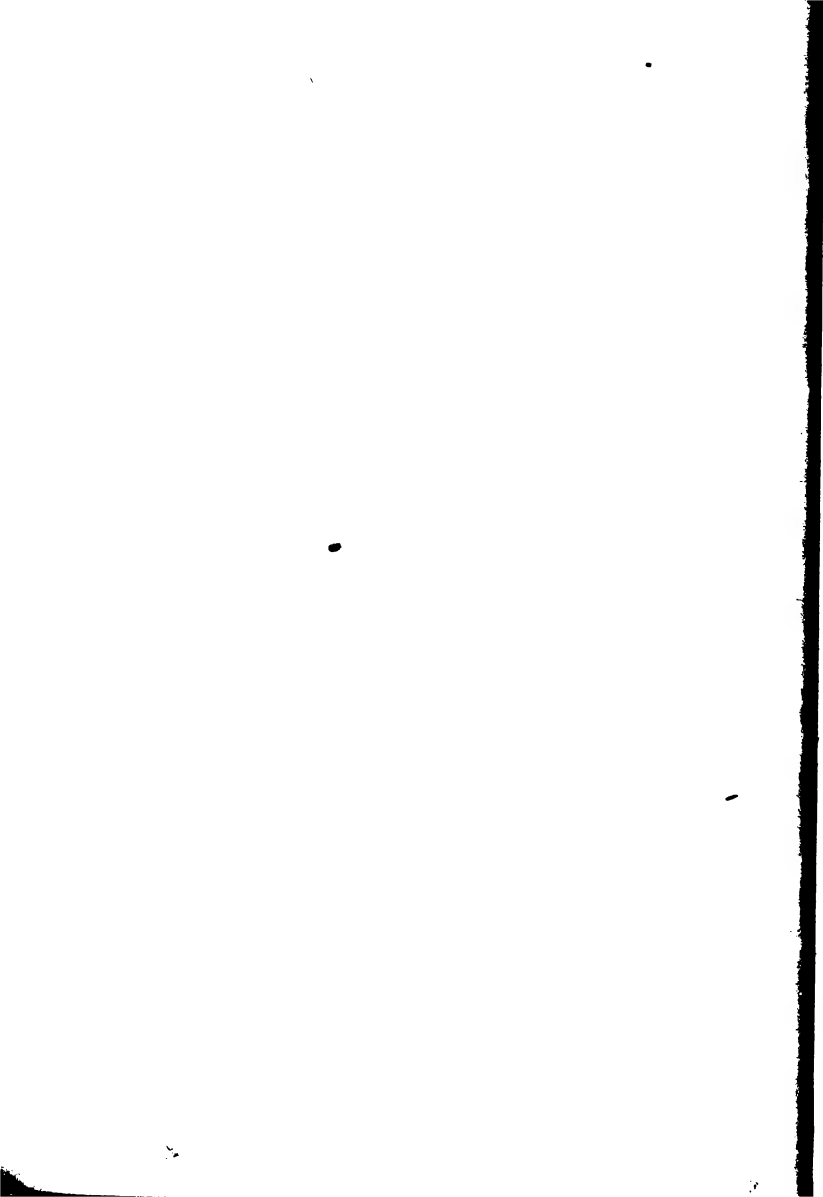
¹ Reprodus după R. H. Ward, *op. cit.*, p. 57

² Reprodus după H. V. Routh, *op. cit.*, p. 151.

Fiecare dintre noi, indiferent de preferințele pentru un gen sau altul, va găsi pagini care ne vor atrage în opera lui Maugham și oricât ar diferi una de alta ca gen, vom recunoaște în toate specificul autorului.

Poate că în *Robie* nu vom reuși să găsim toată măreția lui Maugham. Cartea a reprezentat o etapă — și încă una importantă — în activitatea autorului, dar ea nu a dat toată măsura geniului său. Pentru a nu fi handicapați, unilaterali sau neîngăduitori în aprecierea noastră — contravenind preceptelor lui Maugham — pentru a ne lărgi perspectiva, să considerăm *Robie* doar o pregătire pentru cunoașterea operelor lui mature, un îndemn la noi lecturi.

ANDREI BANTAȘ

TABEL CRONOLOGIC

„În ceea ce mă privește nu mă consider nici mai bun, nici mai rău decît majoritatea oamenilor, dar știu că dacă aș așterne pe hîrtie toate acțiunile făptuite în viață și toate gîndurile care mi-au trecut prin cap, lumea m-ar considera un monstru, o culme a depravării“ (Recapitularea, p. 38).

1874 25 ianuarie 1874. Se naște la Paris William Somerset Maugham, fiul cel mai mic al lui Robert Ormond Maugham, consilier juridic al Ambasadei britanice, membru al unei familii de juriști de vază. Copilul învață mai întîi francezește și apoi englezește.

Anglia intră în perioada celor șase ani de guvernare ai lui Benjamin Disraeli (mai tîrziu Lord Beaconsfield), distins politician și romancier.

1882 Anul invadării Egiptului de către englezi.

1883 W. S. Maugham își pierde ambii părinți, părăsește Franța și rămîne în grija unui unchi, preot de modă veche, egoist și limitat. Acesta era stabilit în satul de pescari Whitestable, situat în comitatul Kent, la 10 kilometri de Canterbury (cele două localități apar în romanul *Robie* sub numele de Blackstable și respectiv Tercanbury).

„Aveam o fire impresionabilă și curînd am devenit foarte religios. Acceptam tot ce mă învăța unchiul meu, preotul, și mai apoi profesorii de la școală, cu o încredere oarbă, fără să pun nimic la îndoială” (Recapitularea, pp. 162—163).

1884 Continuă expansiunea colonială a Angliei. Ia ființă societatea fabiană a socialiștilor britanici de nuanță reformistă, printre membrii căreia se numără și George Bernard Shaw.

1887 W. S. Maugham intră la Școala regală din Canterbury. Din cauza unei tuberculoze ereditare, în curînd întrerupe studiile pentru un trimestru, pe care și-l petrece în sudul Franței, îngrijindu-și sănătatea.

1891 În ciuda voinței unchiului și tutorelui său, W. S. Maugham abandonează școala, refuză să facă studii de drept la Universitatea Cambridge și pleacă în Germania. Vizitează mai multe orașe, petrece cîteva luni la Heidelberg, unde asistă la cursuri de filozofie.

„...Cînd m-am întors din Germania, la vîrsta de 18 ani, aveam opinii foarte precise cu privire la viitorul meu. Acolo fusesem mai fericit ca oricînd.

Gustasem pentru prima dată libertatea și nu puteam suporta nici măcar gândul de a mă duce la Cambridge și de a fi din nou supus unor restricții. Mă simțeam bărbat și eram nerăbdător să încep viața” (Recapitularea, p. 43).

„La 18 ani știam franceza, germana și puțină italiană, dar aveam o educație cu totul insuficientă și eram profund conștient de ignoranța mea. Citeam tot ce-mi cădea în mină” (Recapitularea, p. 61).

„Prima temă care mi-a captivat atenția a fost religia, pentru că mi s-a părut de maximă importanță să stabilesc dacă lumea aceasta în care trăim este singura de care trebuia să țin seama sau dacă era bine s-o consider doar un loc de tortură unde mă pregăteam pentru o viață viitoare” (Recapitularea, p. 162).

„După ce am plecat de la Heidelberg, am continuat să citesc filozofie. Intotdeauna mi s-a părut că e o lectură de foarte bună calitate” (Recapitularea, p. 161).

1892—1897 W. S. Maugham studiază medicina la Clinica „St. Thomas” din Londra (Spitalul „Sf. Luca” din romanul *Robie*).

„Tot timpul liber și mare parte din răgazul pe care în mod normal ar fi trebuit să-l consacru studiilor de medicină, mi-l petreceam citind și scriind. Citeam enorm; umpleam caiete de note cu idei care constituiau simburile unor povestiri sau piese, cu

frinturi de dialoguri, cu reflecții — foarte candid — notam tot ce îmi sugerau lecturile și diferitele experiențe ale vieții" (Recapitularea, p. 44).

Ca student vine în contact cu clientela săracă din mahalalele londoneze. Impresiile sumbre căpătate în special în perioada de practică, ca medic de circumscripție, nu l-au mai părăsit toată viața.

„Am încheiat această perioadă frint de oboseală, dar plin de o minunată exaltare... Asta, deoarece aici veneam în contact cu ceea ce doream mai mult să cunosc — viața adevărată, dezbrăcată de orice artificiu. În cei trei ani am fost probabil mărtor al mai tuturor emoțiilor de care e capabil omul. Asta mi-a stimulat instinctul dramatic și l-a stîrnit pe romancierul din mine. Chiar și acum, după trecerea a 40 de ani, îmi amintesc de unii oameni atît de precis, încît aş putea să le desenez portretul. Și în ziua de azi îmi mai stăruie încă în urechi unele vorbe pe care le-am auzit atunci" (Recapitularea, p. 44).

1893 Noul prim-ministru al Angliei, cunoscutul politician Gladstone, continuă lupta pentru acordarea unui statut juridic Irlandei.

1895 Ajungînd la majorat, W. S. Maugham intră în posesia unei mici averi, rămasă de la părinți.

Setea de a trăi și de a scrie îl caracterizau pe tînărul Maugham care ni se înfățișează în următorul autoportret :

„Vroiam să alcătuiesc un tipar al vieții mele, în care scrisul să fie un element esențial, dar

tiparul urma să includă și toate celelalte activități firești pentru un om, și pe care moartea le-ar încheia în cele din urmă, ducându-le la desăvîrșire. Aveam multe infirmități. Eram mic de statură; aveam rezistență fizică dar prea puțină forță; eram bilbiuț; eram timid; aveam o sănătate foarte șubredă. Nu eram deloc priceput la jocuri, care au un rol atît de important în viața normală a englezilor; și, fie din pricina vreunuia dintre aceste defecte, fie pentru că așa mă născusem, n-aș ști să spun, în mod instinctiv mă feream de semenii mei, ceea ce m-a împiedicat mai întotdeauna să stabilesc cu ei o oarecare familiaritate" (Recapitularea, p. 34).

1897 W. S. Maugham absolvă cursurile de medicină, luîndu-și diploma de liberă practică în obstetrică și chirurgie.

W. S. Maugham debutează cu succes în literatură, prin romanul *Liza din Lambeth*, inspirat din viața cartierelor sărace.

„În romanul *Liza din Lambeth* am zugrăvit fără nici un adaus sau exagerare oameni pe care-i cunoscușem la policlinica spitalului și în circumscripția medicală în timpul stagiului meu de extern, întâmplările care m-au impresionat cînd mergeam din casă în casă pentru a asista la vreo naștere sau cînd mă plimbam agale în ceasurile de răgaz. Lipsa mea de imaginație... m-a obligat să aștern pe hîrtie în mod deschis ceea ce văzusem cu ochii mei și auzisem cu urechile mele. Succesul relativ mare pe care l-a avut cartea s-a datorat pur și simplu norocului..." (Recapitularea, pp. 109—110).

W. S. Maugham renunță la medicină în favoarea literaturii; nu-și mai trece examenele

de doctorat și întreprinde călătorii în Spania și Italia.

Se serbează jubileul de 60 de ani de domnie a reginei Victoria.

1898 Apare romanul *Nașterea unui sfânt* de W. S. Maugham. Lucrarea fiind slabă, publicarea ei este îndeobște considerată o greșală.

1899 Apare primul volum de nuvele al lui W. S. Maugham, *Orientări*, înmănunchiind șase bucăți în proză, apărute anterior în diverse reviste.

În cursul expansiunii imperiului britanic, coloniaștii suferă unele înfrângeri, în special în luptele din Africa de Sud, cunoscute sub numele de „războiul burilor“.

1901 Apare un nou roman de minimă importanță al lui W. S. Maugham, *Eroul*.

„Citind primul meu roman, Henry Arthur Jones, pe atunci autor dramatic la modă, îi spusese unui prieten că nu va trece multă vreme până voi deveni unul din cei mai populari dramaturgi ai epocii“ (Recapitularea, p. 19).

Eșecurile primelor sale lucrări în proză îi amintesc lui Maugham de această afirmație și el începe să scrie piese de teatru.

Se joacă la Berlin, în limba germană, prima piesă a lui W. S. Maugham, *Naufragiat*.

Moare regina Victoria și pe tronul Angliei se urcă regele Eduard al VII-lea.

Maugham studiază cu sîrguință mijloacele de exprimare ale marilor prozatori : „*Studiul stilului acestor autori* (Dryden, Addison, Swift etc. — n. n.) *mi-a slujit, desigur, în mare măsură. Am început să scriu mai bine ; și totuși chiar bine nu scriam. Scrisul meu era al unui om rigid și complexat. Încercam să-mi aștern propozițiile în cadrul unui tipar, dar tiparul nu se năștea ușor*“ (Recapitularea, p. 22).

1902 Apare cel de-al doilea roman de răsunet al lui W. S. Maugham, *Doamna Craddock*.

După o serie de înfringeri, armata britanică reușește să încheie victorioasă „războiul burilor“.

1903 W. S. Maugham dă la iveală prima sa piesă de succes, *Un om de onoare*, jucată în anul următor la Londra, o dată cu o lucrare dramatică obscură a lui Maugham, *Mademoiselle Zampa*.

W. S. Maugham scrie ~~piesa~~ *Exploratorul* care vede lumina rampei abia în 1908 (un an după ce apare sub formă de roman).

1904 Apare romanul *Călușei* de W. S. Maugham.

W. S. Maugham scrie prima sa comedie amuzantă, *Doamna Dot*, jucată patru ani mai târziu.

1905 W. S. Maugham publică schițe și impresii de călătorie din provincia spaniolă Andaluzia, sub titlul *Țara Sfintei Fecioare*.

1906 W. S. Maugham publică romanul *Șorțul epis-copului* (cu subtitlul *Studiu asupra originilor unei mari familii*), alcătuit din substanța pie-sei *Cinci pâini și doi pești*, jucată abia în 1911 și publicată în 1924.

1907 W. S. Maugham dă la iveală romanul *Explo-ratorul* și încă două comedii amuzante, *Lady Frederick* și *Jack Straw* (jucată în anul ur-mător).

„La premierele celor dintii piese ale mele stăteam ca pe jăratec, pentru că de succesul lor depindea viitorul meu. Cînd s-a jucat *Lady Frederick* tocmai terminasem puținii bani pe care-i moștenisem la vîrsta de 21 de ani, romanele nu-mi asigurau exis-tența și cu gazetăria nu cîștigam mai nimic. Din cînd în cînd mi se dădea să fac cite o recenzie și o dată l-am convîns pe un director de ziar să-mi dea voie să fac o cronică dramatică, dar s-a văzut de la început că nu sint înzestrat pentru asta ; mai mult decît atît, directorul respectiv mi-a spus că n-am deloc simț teatral. Dacă *Lady Frederick* că-dea, nu întrezăream altă soluție decît să mă întorc la clinică pentru un an ca să-mi improspătez cu-noștințele medicale și apoi să-mi iau un post de medic pe un vapor“ (Recapitularea, p. 72).

Întrucît după zece ani de așteptare în care scrisese șase piese în mai multe acte și citeva piese scurte, Maugham obține recunoașterea publicului, el se consacră carierei de dra-maturg.

1908 W. S. Maugham publică romanul de senzație *Vrăjitorul*, o lucrare atît de slabă încît însuși

autorul mărturisește că a scris-o pentru bani, făcînd concesiile gustului publicului.

Maugham ajunge în culmea gloriei ca dramaturg : pe afișele teatrelor londoneze figurau în același timp patru din piesele sale, record pe care nu-l mai realizase decît George Bernard Shaw.

„Faptul că mi se jucau concomitent patru piese mi-a adus multă notorietate, și în revista umoristică *Punch*, Bernard Partridge a publicat o caricatură în care Shakespeare își mușca degetele în fața afișelor pieselor mele... În sfîrșit realizasem ceea ce doream... și se părea că am viitorul asigurat“ (Recapitularea, p. 79).

1909 W. S. Maugham scrie comedia socială *Smith*, cu puternice accente satirice îndreptate împotriva „lumii bune“ ; de asemenea scrie celebra comedie *Penelopa* și adaptează piesa franțuzească *Nobilul spaniol*.

1910 W. S. Maugham scrie o piesă de mai mică importanță, *Har*.

1911 Se joacă la Londra piesa *Cinci pîini și doi pești* de W. S. Maugham a cărei temă fusese abordată în romanul *Șorțul episcopului* (1906).

1913 W. S. Maugham modernizează *Burghezul gentilom* al lui Molière sub titlul *Gentleman-ul desăvîrșit*.

Apar încă două piese de W. S. Maugham : *Al zecelea om* și *Mica nobilime*.

1914 Se joacă la Londra comedia de substanță *Pământul făgăduinței*, pe care Maugham o scrisese cu un an înainte.

Izbucnește primul război mondial.

W. S. Maugham renunță la un post, căpătat prin protecție, la Ministerul de Război și pleacă pe frontul din Franța, ca medic militar.

1915 Copleșit de noianul amintirilor, Maugham se retrace un timp îndelungat din teatru pentru a scrie romanul parțial autobiografic *Robie*, care îl consacră definitiv ca autor de succes. Desmond Mac Carthy a spus despre *Robie* : „*E o piatră de hotar în literatură... El va pluti pe râul timpului când cea mai mare parte a literaturii moderne va rămîne la fund ca un sediment.*”

După terminarea acestei opere Maugham vădește alte preocupări :

„Speram să pot găsi ceva care să-mi susțină și să-mi îmbogățească spiritul. Ajunsesem la vîrsta de 40 de ani. Dacă aveam de gînd să mă căsătoresc și să am copii, sosise timpul s-o fac și o vreme mă distram închipuindu-mi cum aș arăta ca un om însurat. Nu țineam neapărat să mă căsătoresc cu o persoană anume. Ceea ce mă atrăgea era situația de om căsătorit. Mi se părea un motiv indispensabil în tiparul de viață pe care-l alcătuisem și în închipuirea mea candidă... ; căsnicia oferea liniște” (Recapitularea, p. 128).

W. S. Maugham se însoară cu Lady Wellcome, fiica celebrului doctor Barnardo, întemeietorul a numeroase aziluri pentru copii orfani și săraci.

1915—1919 Profitind de misiunile încredințate de Ministerul de Război, W. S. Maugham caută material literar pentru cărțile sale în cursul călătoriilor pe care le întreprinde pe cele două emisfere, ajungând pînă în mările sudului și în China.

„Am pornit în lume intrucit mi se părea necesar s-o fac pentru că doream experiența fără de care nu puteam scrie, dar și pentru că doream experiența de dragul experienței. Tiparul pe care mi-l alcătuisem cerea să particip la maximum la această acțiune extraordinară care constă în a fi om. Doream să simt durerile obișnuite și să savurez plăcerile obișnuite care fac parte integrantă din soarta obișnuită a oamenilor“ (Recapitularea, p. 62).

„Pe mine m-au interesat oamenii și viețile pe care le duceau“ (Recapitularea, p. 135).

1916 W. S. Maugham scrie piesa *Țelul de neatins* (cunoscută și sub titlul *Caroline*). Piesa este jucată în același an și publicată în 1923.

1916—1917 W. S. Maugham este folosit de guvernul britanic ca agent secret în Elveția și Rusia.

„Aruncînd o privire retrospectivă asupra acestui lung alai de oameni, nu-mi pot aminti de vreunul

care să nu fi avut să-mi spună vreun lucru pe care mă bucuram să-l aflu. Mi se părea că încep să capăt sensibilitatea unei plăci fotografice. Pe mine nu mă interesa dacă imaginea pe care mi-o formam este adevărată ; ceea ce conta era că datorită imaginației puteam să alcătuiesc din fiecare persoană pe care o întâlneam un tot armonios și plauzibil. A fost jocul cel mai incântător pe care l-am practicat vreodată.“

„În sfârșit, cam după șapte din aceste lungi călătorii oamenii au început să mi se pară oarecum asemănători... Așadar am stabilit că nu mai are rost să călătoresc. De vreo două ori era să mor de pe urma frigurilor, altădată era cit pe-acți să mă înec sau să fiu împușcat de bandiți. M-am bucurat că pot să revin la o viață mai liniștită. Din fiecare călătorie mă întorceam puțin schimbat“ (Recapitularea, pp. 134—135).

O recrudescență a tuberculozei îl silește pe scriitor să se interneze într-un sanatoriu din Scoția, unde continuă să scrie teatru și proză.

- 1917 La New York are loc premiera mondială a satirei *Mai marii noștri* de W. S. Maugham, despre pretențiile absurde ale înaltei societăți britanice de a constitui un exemplu pentru americani.
- 1918 Se joacă la Londra piesa lui W. S. Maugham, *Dragoste într-o căsuță*.
- 1919 W. S. Maugham publică romanul *Luna și doi bani jumate*, inspirat din viața pictorului francez Paul Gauguin (1848—1903).

Se joacă la Londra două noi comedii de W. S. Maugham : *Soția cezarului*, de factură mai serioasă, și *Căminul și frumusețea*, o farsă de imens succes (publicate în 1922 și respectiv 1923).

1920 Se reprezintă și se publică drama lui W. S. Maugham, *Necunoscutul*, investigație a straturilor profunde ale conștiinței umane față în față cu viața, moartea și religia.

1921 Vede lumina tiparului volumul lui W. S. Maugham *A tremurat o frunză* — *povestioare din mările sudului*, retipărit ulterior sub titluri ca : *Sadie Thomson și alte povestiri din mările sudului* (1928) sau *Ploaia și alte povestiri de pe insulele din mările sudului* (1931). W. S. Maugham a scris despre acest volum : „Nu sînt nuvele, sînt doar un studiu privitor la efectele produse de climatul insulelor din Pacific asupra albilor...”

„Succesul lor a fost o surpriză agreabilă. Imi plăcea acest gen literar. Era o încintare să trăiesc două-trei săptămîni în compania personajelor plăsmuite de mine și apoi să mă despart de ele, pentru totdeauna... Acest gen de povestire — de 40—50 de pagini — imi oferea spațiu suficient ca să-mi dezvolt tema dar imi impunea o concizie cu care mă deprinsese în mod agreabil experiența de dramaturg” (Recapitularca, p. 138).

W. S. Maugham scrie satira de moravuri *Cercul vicios*, apreciată de critici ca o comedie „serioasă”, aproape perfectă, și totodată ca o

contribuție de valoare permanentă la dezvoltarea teatrului.

- 1922 W. S. Maugham dă la iveală volumul *Pe un paravan chinezesc*, cuprinzînd note de călătorie și schițe exotice și piesa de factură gravă *La est de Suez (În Orient)*.

La New York se joacă *Ploaia*, dramatizare de John Colton și Clemence Randolph a celei brei nuvele omonime din volumul *A tremurat o frunză* (1921).

- 1923 Se publică piesa *Țelul de neatins* de W. S. Maugham, jucată în 1916 sub titlul *Caroline*.

- 1924 Se joacă pe o scenă londoneză o piesă minoră a lui W. S. Maugham : *Spinarea cămilei*.

- 1925 Apare unul din cele mai bune romane ale lui W. S. Maugham, *Vălul pictat* (tradus în românește sub titlul *Fumul amăgirilor*).

La New York se publică volumul de studii *W. S. Maugham* de C. H. Towne, Carl și Mark Van Doren, Dorothea L. Mann și M. A. Goodrich.

- 1926 Șase nuvele de W. S. Maugham apar în volumul *Casuarina*, retipărit în 1930 sub titlul *Scrisoarea*, nuvela cea mai cunoscută din această culegere.

W. S. Maugham divorțează de Lady Wellcome.

- 1927 W. S. Maugham își dramatizează nuvela *Scrisoarea* din volumul *Casuarina*. Nuvela a fost

ecranizată ulterior avînd în rolul principal pe Bette Davis.

Tot în acest an se joacă savuroasa comedie a lui W.S. Maugham, *Soția credincioasă*.

„Oftam după libertatea pe care o oferă narațiunea în proză și mă gindeam cu plăcere la cititorul dispus să asculte tot ce aveam eu de spus; cu el puteam stabili o intimitate la care aș fi aspirat zadarnic în lumina publicitară, orbitoare a teatrului“ (Recapitularea, p. 103).

Dar Maugham arată că nu a putut renunța la dramaturgie pînă nu a scăpat de obsesia pe care o reprezentau temele a patru piese :

„Mi-am scris ultimele piese în ordinea în care mă așteptam să aibă din ce în ce mai puțin succes. Nu vroiam să-mi distrug reputația de care mă bucuram în rîndurile publicului, pînă ce nu epuizam tot ceea ce voiam să-i spun“ (Recapitularea, p. 104).

1928 W. S. Maugham publică frumoasa melodramă *Flacăra sacră* și volumul *Ashenden* sau *Agentul secret britanic*, relatări ale unor amintiri din activitatea autorului de agent al Intelligence Service-ului.

Paul Dottin publică la Paris cartea W. Somerset Maugham și romanele sale, precum și un studiu despre *Teatrul* lui W. S. Maugham.

1929 W. S. Maugham primește titlul de Cavaler al Legiunii de onoare.

1930 Se publică *Plăcerile vieții* sau *Taina rușinoasă*, inspirat de viața literară a Angliei și avînd drept decor provincia Kent.

W. S. Maugham scrie una din cele mai inteligente și amuzante comedii ale sale, *Sustînătorul familiei*.

W. S. Maugham se stabilește la Cap Ferrat, pe Riviera franceză.

Apare volumul *Domnul din hol*, însemnare a unei călătorii de la Rangoon la Haiphong.

D. Eppinger publică la Budapesta un studiu despre *Romanele și nuvelele lui W. S. Maugham*.

1930—1934 Maugham apare pentru prima dată în vitrinele librăriilor românești prin nuvelele publicate în colecția „Lectura — floarea literaturilor străine”. Printre traducători se numără și M. Gh. Bujor.

1931 W. S. Maugham publică remarcabilul volum de nuvele *Șase povestiri la persoana I-a singular*.
Frederick T. Bason publică o *Bibliografie a scrierilor lui W. S. Maugham*, însoțită de o prefață a acestuia.

1931—1934 Maugham publică în șase volume 18 din piesele lui „pe care pentru un motiv sau altul am ținut să le retipăresc”.

1932 W. S. Maugham scrie puternica dramă *Răsplata eroilor* — ecou al tragediilor provocate de primul război mondial; Ward spune că este „una din puținele piese pe care nu le vom putea uita”. Maugham mai dă la iveală

excelentul roman *Ce mică e lumea* (cunoscut în românește sub titlul *Un petec de pământ*).

- 1933 W. S. Maugham prezintă ultima sa lucrare dramatică — farsa tragică *Sheppey*. Publicul londonez, șocat de fantezia stranie a piesei și în general mai puțin receptiv la aspectele grave ale dramaturgiei lui W. S. Maugham, a făcut o primire destul de rece spectacolului, ceea ce a întărit hotărîrea autorului de a-și încheia cariera dramatică.

Apare volumul de nuvele *Ah King*.

W. S. Maugham publică notele de călătorie *Don Fernando* sau *Variații pe cîteva teme spaniole*.

La Paris apare cartea *Filozofia lui Somerset Maugham*, de Suzanne Guéry.

- 1934 Nuvelele scrise de Maugham pînă în acest an sînt strînse în volumul intitulat *Laolaltă*. Ca prefată apare studiul lui Desmond Mac Carthy cu titlul *William Somerset Maugham — Maupassant al Angliei*.

- 1935 Jul. Giurgea deschide la noi seria traducerilor masive din Maugham cu romanul *Ce mică e lumea* (sub titlul *Un petec de pământ*).

- 1936 Apare remarcabilul volum de schițe de Maugham *Cosmopolite* (cunoscut în românește sub titlul foarte adecvat *Miniaturi*), adevărate modele ale genului.

W. S. Maugham publică în America eseul *Insula mea din mările sudului*.

Apare în America volumul lui C. S. Melver W. S. Maugham — *studiu despre tehnica sa și izvoarele sale literare*.

1937 Maugham închină vieții actorilor romanul *Teatru* (cunoscut în România sub titlul *Sal-timbancii*).

Apar două cărți consacrate lui W. S. Maugham : monografia lui Richard Heron Ward și cea a lui R. A. Cordell.

1938 Se publică volumul lui Maugham *Recapitularea* (sau *Bilanțul*), extrem de interesantă trecere în revistă a activității literare a autorului și a opiniilor sale despre literatură, teatru, filozofie, religie, și în general despre viața și caracterul oamenilor.

Maugham o considera cîntecul lebedei : „*Cu cartea de față voi duce la desăvîrșire, în linii mari, tiparul pe care am pornit să-l alcătuiesc. Dacă voi mai trăi, voi mai scrie și alte cărți, pentru amuzamentul meu și, după cit sper, și spre amuzamentul cititorilor mei, dar nu cred că ele vor adăuga ceva esențial proiectului meu. Casa e deja clădită. Vor mai fi adaosuri — o terasă care oferă o vedere frumoasă sau un boschet în care să poți sta să meditezi în arșița verii ; dar dacă moartea o să mă împiedice cumva să aduc aceste adaosuri, casa se cheamă că e gata, — deși se poate ca spărgătorii să se apuce s-o distrugă a doua zi după ce mă va îngropa un necrolog*” (*Recapitularea*, p. 190).

„*Aștept bătrînețea fără spaimă... O viață completă, tiparul desăvîrșit, cuprinde nu numai tinerețea și maturitatea ci și bătrînețea. Frumusețea zorilor și strălucirea amiezii sînt bune, dar numai un prost*

ar putea să tragă perdelele și să aprindă lampa pentru a se feri de calmul înserării" (Recapitularea, pp. 190—191).

1939 W. S. Maugham este ridicat la rangul de Comandor al Legiunii de onoare.

1940 W. S. Maugham publică romanul *Vacanță de Crăciun*, două volume de eseuri — *Cărțile și dumnezevoastră* și *Franța în război* — precum și două culegeri de nuvele: *Mișmașul din-totdeauna* și *O duzină întreagă*.

Din cauza ocupației naziste, W. S. Maugham se refugiază de pe Riviera și emigrează în S.U.A., unde rămîne pînă în 1947.

1941 Apare romanul scurt *Sus la vilă*, care manifestă vigoarea susținută a autorului, și autobiografia intitulată *Strict personal*.

W. S. Maugham își dramatizează împreună cu Guy Bolton romanul *Teatru* (1937), dîndu-i titlul *Adorabila Julia*, sub care a circulat și filmul avînd pe Lili Palmer în rolul principal.

1942 W. S. Maugham publică romanul *Ceasul dinaintea zorilor* (cunoscut în românește sub titlul *Spre ziuă*).

1944 W. S. Maugham scrie romanul *Tăiș de brici*, a cărui acțiune se desfășoară în America, unde se afla autorul.

1946 W. S. Maugham publică romanul istoric *Atunci și acum* (tradus în același an de Jul.

Giurgea sub titlul *Odinioară ca și azi*) despre Niccolo Machiavelli.

Intr-un cadru solemn, W. S. Maugham oferă Bibliotecii Congresului S.U.A. manuscrisul original al romanului *Robie*. Cu această ocazie W. S. Maugham ține în sala „Coolidge“ o conferință despre arta prozatorului.

Apare volumul *De ici, de colo* care reproduce nuvele publicate anterior.

Jul. Giurgea încheie seria celor 16 volume de traduceri din Maugham (unele în 4—5 ediții) publicînd cinci în acest an.

1947 Apare volumul de nuvele *Creații ale împrejurărilor* de W. S. Maugham.
Maugham se întoarce pe Riviera franceză, unde rămîne pînă la sfîrșitul vieții.

1948 Se publică romanul *Catalina, o fantezie*. De asemenea apare volumul *Cvartet*, conținînd patru nuvele de Maugham, adaptate pentru cinematograful de dramaturgul R. C. Sherriff.

1949 Apare volumul *Carnetul de note al unui scriitor*, conținînd selecțiuni din cele 15 caiete de însemnări și observații despre viață, oameni și literatură, scrise de W. S. Maugham între 1892 și 1949.

1950 Apare volumul *Trio*, trei povestiri de Maugham, adaptate pentru cinematograful de către autor împreună cu R. C. Sherriff și N. Lang-

ley, și *Bis*, trei nuvele cu scenariile cinematografice respective.

Raymond Toole Scott publică *Maughamiana*, catalog al operelor lui W. S. Maugham și al colaborărilor sale la periodice.

K. W. Jonas publică la universitatea americană „Rutgers“ o bibliografie a scrierilor lui Maugham.

Maugham scrie cartea *Vedere parțială*.

Apare o prezentare a lui W. S. Maugham, datorată prozatorului englez Richard Aldington, însoțită de o listă bibliografică.

1954 W. S. Maugham publică volumul *Zece romane și autorii lor*, interpretări ale operelor lui Fielding, Jane Austen, Stendhal, Balzac, Dickens, Flaubert, Melville, Emily Brontë, Dostoevski și Tolstoi, precedate de un eseu despre arta prozatorului.

1960 Apare cartea lui Maugham *Puncte de vedere*.

1961 Societatea regală de literatură îi conferă lui W. S. Maugham o înaltă distincție.

1966 Apare cartea *Somerset și ceilalți membri ai familiei* de Robin Maugham.

W. S. Maugham se stinge din viață pe Riviera franceză.

Harnicul și tenacele călător care a ținut să iscodească toate colțurile și tainele lumii cu ochii larg deschiși, pătrunzători și îngăduitori, a ajuns la capătul unui drum întortocheat :

„Poate părea o aroganță din partea mea că nu m-am mulțumit să merg pe urmele unor oameni mult mai înțelepți decât mine. Dar oricât de mult am semăna unul cu altul, nu sîntem niciodată absolut același (dovadă amprentele noastre digitale) și n-am văzut nici un motiv care să mă împiedice să-mi aleg propriul meu drum — în măsura în care puteam s-o fac“ (Recapitularea, p. 184).

A. B.

ROBIE

Capitolul I

Zorile se revărsară cenușii și mohorâte. Norii pluteau greoi, aproape de pământ, și aerul era aspru ca înainte de ninsoare. O guvernanta intră în camera în care dormea copilul și trase perdelele. Mașinal se uită peste drum la casa cu ștucaturi și portic, după care se aplecă asupra pătuțului.

— Scoală-te, Philip, zise ea.

Desfăcu așternutul, luă copilul în brațe și-l duse jos. Băiețelul se trezi doar pe jumătate.

— Te cheamă mama, zise guvernanta.

Deschise ușa unei odăi aflate cu un etaj mai jos și duse copilul către patul în care zăcea o femeie. Era mama lui. Când întinse brațele spre el, copilul se cuibări lângă ea. Nici nu întrebă de ce l-au sculat. Mama îl sărută pe ochi și apoi, strângându-l cu miinile ei slabe și mici, căută să-i simtă căldura trupului prin cămășuța de flanelă. Îl lipi și mai tare de ea.

— Ți-e somn, dragul mamei ? întrebă ea.

Glasul ei era atît de slab, încît părea încă de pe acum că vine de la mari depărtări. Băiețelul nu

răspunse, dar zîmbi fericit. Se bucura că se află în patul acela mare și cald, ținut în brațele moi ale mamei. Se ghemui lingă ea, făcîndu-se mic de tot și o sărută somnoros. O clipă mai tîrziu închisese la loc ochii și dormea dus. Doctorul se apropie și rămase în picioare, la căpătiul bolnavei.

— O, nu mi-l luați încă ! gemu ea.

Fără să-i răspundă, doctorul o privi grav. Știind că n-o să-i mai lase mult lingă ea copilul, femeia îl sărută iar ; își plimbă mîna pe trupușorul lui, pînă la tălpi ; îi apucă piciorul drept și-i pipăi degețelele ; apoi, încetîșor, își trecu palma peste piciorul stîng. Din piept îi izbucni un suspin.

— Ce este ? întrebă doctorul. Sînteți obosită.

Ea clătină din cap, neavînd puterea să vorbească și pe obraji i se prelinseră lacrimile. Doctorul se aplecă deasupra patului.

— Dați-mi voie să-l iau eu.

Era prea slăbită ca să i se poată împotrivi, așa că lăsă copilul din brațe. Doctorul i-l înapoie guvernantei.

— Cred că ar fi mai bine să-l pui la loc în patul lui.

— Am înțeles.

Băiețelul fu dus de acolo, fără să se trezească. Maică-sa începu să suspine, cu inima frîntă.

— Ce-o să se aleagă de bietul copil ?

Infiriera angajată cu luna încercă s-o liniștească și curînd mama încetă să mai plîngă, de istovită ce era. Doctorul se îndreptă către masa din partea cealaltă a odăii, pe care zăcea un prunc născut mort, acoperit cu un prosop. Ridică prosopul și se uită la el. Femeia ghici ce face deși un paravan o împiedică să vadă scena.

— Era fetiță sau băiat ? o întrebă ea în șoaptă pe infirmieră.

— Era tot băiat.

Mama nu mai scoase un cuvînt. Curînd guvernanta se întoarse și apropiindu-se de pat, spuse :

— Domnișorul Philip nici nu s-a trezit.

Urmă o pauză. Apoi doctorul mai luă o dată pulsul bolnavei.

— Deocamdată asta-i tot ce pot să fac, zise el. Am să revin după micul dejun.

— Vă conduc eu, domnule doctor, zise guvernanta.

Coborîră scările în tăcere. În hol, doctorul se opri.

— L-ai chemat pe cumnatul doamnei Carey ?

— Da, domnule doctor.

— Nu știi la ce oră sosește ?

— Nu, domnule doctor, dar aștept o telegramă de la dumnealui.

— Dar cu băiețelul cum rămîne ? Cred că n-ar strica să-l trimiteți de aici.

— A zis domnișoara Watkin că-l ia.

— Cine-i domnișoara Watkin ?

— Nașa băiatului. Domnule doctor, credeți că doamna Carey o să se facă bine ?

Doctorul clătină din cap.

Capitolul II

Trecuse o săptămînă. Philip stătea pe dușumea, în salonașul din casa domnișoarei Watkin, situată în Onslow Garden. Neavînd nici frați, nici surori, era deprins să se joace singur. Odaia era ticsită de mobile masive și pe amîndouă canapelele erau cîte trei perne mari. Mai era cîte o pernă în fic-

care fotoliu. Philip le adunase pe toate și, folosindu-se de banchetele aurite, mai delicate și mai zvelte, și deci mai ușor de urnit din loc, alcătuiuse o peșteră foarte complicată, în care se putea ascunde, punându-se la adăpost de pieile roșii ce-l pîneau dindărătul perdelelor. Își lipi urechea de podea și ascultă tropotul turmei de bivoli, care străbătea în fugă preeria. Nu mult după aceea auzi ușa deschizându-se și-și ținu răsufierea, ca să nu fie descoperit ; dar cineva trase cu brutalitate la o parte un scaun și pernele căzură pe jos.

— Neastîmpăratule ! Să vezi cum o să te certe domnișoara Watkin !

— Hei, Emma ! strigă el.

Guvernanta se aplecă și-l sărută, iar apoi începu să scuture pernele și să le pună la locul lor.

— Trebuie să mă întorc acasă ? întrebă el.

— Da, am venit să te iau.

— Ai o rochie nouă.

Era prin 1885 și guvernanta purta o rochie cu turnură. Corsajul era din catifea neagră, cu mînici strîmte și umerii lăsați, iar fusta avea trei volănașe înfoiate. Purta o bonetă neagră cu panglici de catifea. Stătu un timp la îndoială. Nu auzea punîndu-i-se întrebarea la care se așteptase, și deci nu putea să dea răspunsul pe care-l pregătise.

— Dar nu mă întrebi ce face mămica ? deschise ea vorba într-un tîrziu.

— A, am uitat. Ce face mămica ?

Emma era gata cu răspunsul :

— Mămica ta e foarte bine și fericită.

— O, mă bucur.

— Mămica ta a plecat. N-ai s-o mai vezi niciodată.

Philip nu înțelegea ce vrea să spună.

— De ce ?

— Mămica ta e în cer.

Emma începu să plîngă și Philip plînsese și el, măcar că nu-și dădu prea bine seama despre ce e vorba.

Emma era o țărancă din Devonshire, înaltă, osoasă, blondă, cu fața masivă și, cu toate că slujea de mulți ani pe la casele londonezilor, își păstrase accentul lăbărtat din ținutul ei de baștină. Lacrimile o făcură să se înduioșeze și mai tare, așa că simți nevoia să-l strîngă la piept pe băiețel. Îi era milă de acest copil lipsit de singura dragoste din lume cu adevărat altruistă. I se părea îngrozitor că băiețelul trebuie dat pe mîna străinilor. Dar, după o vreme își veni în fire.

— Unchiul William e la noi și te așteaptă, zise ea. Du-te și ia-ți rămas bun de la domnișoara Watkin, și pe urmă plecăm acasă.

— Dar nu vreau să-mi iau rămas bun, răspunse el, sfiindu-se instinctiv să fie văzut cu lacrimile în ochi.

— Bine, nu-i nimic, du-te fuga sus și ia-ți pălăria.

Philip își aduse pălăria și cînd coborî din nou scările, o găsi pe Emma așteptîndu-l în hol. Auzi cîteva glasuri în biroul din spatele sufrageriei. Se opri. Își dădu seama că domnișoara Watkin și cu sora ei stau de vorbă cu niște prietene și i se păru — n-avea decît nouă ani — că dacă o să se ducă acolo, cucoanele o să-l compătimească.

— Cred că ar trebui să mă duc să-mi iau rămas bun de la domnișoara Watkin.

— Da, n-ar fi rău de loc, zise Emma.

— Atunci, du-te și spune-le că vin și eu, zise el.

Vroia să speculeze la maximum situația. Emma bătu în ușă și intră. O auzi vorbind.

— Domnişorul Philip vrea să vă spună la revedere, domnişoară.

Conversaţia se întrerupse brusc şi Philip intra şchiopătînd în birou. Henrietta Watkin era o femeie corpulentă, cu faţa roşie şi părul vopsit. Pe vremea aceea, o femeie care-şi vopsea părul stîrnea o mulţime de comentarii, şi în casă la el Philip auzise din această pricină multe bîrfeli pe socoteala naşei lui. Naşa locuia cu o soră mai mare, care se resemnase, foarte liniştită, să îmbătrînească. Veniseră în vizită două doamne pe care Philip nu le cunoştea şi care-l priviră pline de curiozitate.

— Bietul meu băieţel ! zise domnişoara Watkin, primindu-l cu braţele deschise.

Domnişoara Watkin începu să plîngă. Acum Philip înţelese de ce nu fusese ea acasă la prînz şi de ce era îmbrăcată în negru. Întrucît ea nu era în stare să mai scoată o vorbă, Philip spuse în cele din urmă :

— Trebuie să mă întorc acasă.

Se desfăcu din braţele domnişoarei Watkin, care-l sărută din nou. Apoi se îndreptă către sora ei şi-şi luă rămas bun şi de la ea. Una din cele două necunoscute întrebă dacă-i dă voie să-l sărute, şi el încuviinţă cu multă seriozitate. Deşi plîngea, Philip savura din plin bucuria de a face senzaţie ; i-ar fi părut bine să poată rămîne, ca să se mai facă puţin caz de el, dar întrucît simţea dorinţa lor de a-l vedea plecat de acolo, zise că-l aşteaptă Emma. Ieşi din odaie. Emma coborîse la subsol, ca să vorbească cu o prietenă, aşa că Philip o aşteaptă în capul scărilor. Auzi glasul Henriettei Watkin :

— Mama lui era cea mai bună prietenă a mea. Nici nu pot suporta gîndul că a murit.

— N-ar fi trebuit să te duci la înmormîntare, Henrietta, îi spuse soră-sa. Știam eu că o să te tulbure foarte mult.

Apoi o auzi pe una dintre necunoscuta :

— Bietul băiețel, e îngrozitor să te gîndești că a rămas singur pe lume. Văd că e și schiop.

— Da, are un picior bont. Asta o întrista teribil pe maică-sa.

Apoi se întoarse Emma. Chemară o birjă și Emma îi dădu birjarului adresa unde trebuia să-i ducă.

Capitolul III

Ajungînd la casa în care murise doamna Carey — situată pe o stradă urîtă și solemnă dintre Notting Hill Gate și High Street Kensington — Emma îl conduse pe Philip în salonaș. Unchiul lui scria scrisori de mulțumire pentru coroanele trimise la înmormîntare. Una dintre acestea, care sosise prea tîrziu, se afla pe masa din hol, într-o cutie de carton.

— A venit domnișorul Philip, zise Emma.

Domnul Carey se ridică fără grabă și-i strînse mina băiețelului. Apoi, gîndindu-se mai bine, se aplecă și-l sărută pe frunte. Era un bărbat de statură sub-mijlocie, predispus la îngrășare, cu părul lung, răsucit deasupra creștetului, ca să-i ascundă chelia. Nu purta nici barbă, nici mustăți. Avea trăsături regulate, și cu un oarecare efort îți puteai închipui că în tinerețe arătase destul de

bine. Purta o cruce de aur, atârnată de lanțul de la ceas.

— De acum înainte o să stai la mine, Philip, zise domnul Carey. Crezi că o să-ți placă ?

Cu doi ani mai înainte, Philip fusese trimis la casa parohială, pentru a se întrema după ce suferise de vărsat de vînt ; însă nu păstrase decît amintirea mansardei și a unei grădini imense, și uitase aproape complet de unchiul și mătușa lui.

— Da.

— Acum trebuie să ne socoți drept părinți pe mine și pe mătușa ta Louisa.

Copilului îi tremurară puțin buzele ; se îmbujoră la față, dar nu răspunse.

— Scumpa ta mamă te-a lăsat în grija mea.

Domnul Carey nu era un om care să se exprime cu ușurință. Aflînd despre cumnata lui că se află pe patul de moarte, plecase imediat la Londra, dar pe drum nu se gîndise la nimic altceva decît la tulburarea care s-ar produce în viața lui dacă moartea ei l-ar sili să ia asupra sa grija creșterii copilului. Era trecut bine de cincizeci de ani și soția lui, cu care era căsătorit de treizeci de ani, nu-i făcuse nici un copil ; nu se bucura de loc de prezența unui băiețel care s-ar fi putut să fie gălăgios și obraznic. Cumnată-sa nu-i fusese niciodată prea simpatică.

— Am să te iau mîine la Blackstable, zise el.

— Vine și Emma ?

Copilul își vîrî mîna într-a ei și Emma i-o strînse.

— Mă tem că Emma trebuie să plece, zise domnul Carey.

— Dar eu vreau să vină cu mine.

Philip începu să plîngă și guvernanta nu-și putu stăpîni nici ea lacrimile. Domnul Carey îi privi neputincios.

— Cred că ar fi mai bine să mă lași o clipă singur cu domnișorul Philip.

— Precum doriți, domnule.

Deși Philip se lipi de ea, Emma se degajă cu un gest blînd. Domnul Carey îl luă pe băiețel pe genunchi și-l cuprinse cu brațul pe după umeri :

— De ce plîngi ? zise el. Acum ai crescut mare și nu mai ai nevoie de guvernantă. Trebuie să ne îngrijim să te trimitem la școală.

— Dar vreau să vină și Emma cu mine, repetă copilul.

— Asta costă prea mulți bani, Philip. Taică-tu n-a lăsat o avere prea mare și nu știu ce s-a întîmplat cu ea. Fiecare *penny* pe care-l cheltuiești trebuie chibzuit cu grijă.

Cu o zi înainte, domnul Carey trecuse pe la avocatul familiei. Tatăl lui Philip fusese chirurg și avusese o clientelă destul de numeroasă, iar angajamentele sale de la spital arătau că avea o poziție foarte bună ; tocmai de aceea cînd murise pe neașteptate de septicemie, lumea fusese surprinsă să constate că nu-i lăsase văduvei lui mare lucru, în afară de asigurarea pe viață și ceea ce se putea obține prin închirierea casei lor din Bruton Street. Asta se întîmplase cu șase luni în urmă ; iar doamna Carey, avînd și așa sănătatea șubrezită și văzînd că a rămas însărcinată, își pierduse capul și acceptase prima ofertă care i se făcuse pentru această casă. Își strînsese mobila, și închiriasse pe un an de zile o casă mobilată, plătînd o chirie scandalos de mare — după părerea preotului — pentru a nu fi incomodată pînă la nașterea copilului. Dar cum nu se pricepea cituși de puțin la chestiuni financiare, nu izbutise să-și adapteze cheltuielile la situația nouă în care se afla. Puținii bani de care dispunea îi scăpaseră

într-un fel sau altul printre degete așa că, după acoperirea tuturor cheltuielilor, mai rămăseseră doar vreo două mii de lire pentru întreținerea băiatului, pînă cînd avea să poată să-și cîștige singur existența. Dar lui Philip n-aveai cum să-i explici toate astea, așa că băiețelul plîngea și acum cu sughituri.

— Știi ce ? Du-te mai bine la Emma, zise domnul Carey, dindu-și seama că ea se pricepe cel mai bine să-l împace pe băiat.

Fără o vorbă Philip se dădu jos de pe genunchii unchiului, dar acesta îl opri.

— Trebuie să plecăm miine, pentru că sîmbătă am de pregătît predica, așa că te rog să-i spui Emmei să-ți facă astăzi bagajele. Poți să-ți iei toate jucăriile. Și dacă ții la ceva care să-ți amintească de tata și de mama, poți să-ți iei cîte un lucru de-al lor. Restul o să fie scos în vînzare.

Băiețelul se strecură afară din odaie. Domnul Carey nu prea era deprins cu munca, așa că-și reluă cu destulă neplăcere corespondența. Pe marginea biroului se afla un teanc de note de plată și asta îl scotea din sărite. În special una i se părea o monstruozitate. Imediat după moartea doamnei Carey, Emma comandase mormane de flori albe, pentru odaia în care se afla catafalcul. Asta era pur și simplu o risipă. Prea se amesteca Emma în toate. Chiar dacă n-ar fi fost o necesitate de ordin material, tot ar fi concediat-o.

Dar Philip se duse la Emma, își ascunse fața la sînul ei și plînsese amarnic, de ai fi zis că o să i se frîngă inima. Iar Emma simțindu-se legată de el ca de propriul ei copil — mai ales că se ocupa de Philip de cînd băiețelul avea doar o lună — îl mîngîie cu vorbe dulci. Îi făgădui că o să vină din cînd în cînd să-l vadă și că n-o să-l

uite niciodată ; îi vorbi despre ținutul în care urma el să plece, și apoi despre casa ei din Devonshire — tatăl ei era cantonier la o barieră de pe șoseaua spre Exeter și ținea porci și avea și o vacă și vaca fătase de curînd — pînă cînd Philip uită de lacrimile vărsate și începu să se gîndească cu nerăbdare la călătoria pe care avea s-o facă. Curînd Emma îl lăsă jos din brațe, fiindcă mai avea atîtea de făcut și Philip o ajută să-i întindă hainele pe pat. Emma îl trimise în camera lui să-și strîngă jucăriile și peste puțină vreme Philip se juca înseninat.

În cele din urmă însă se plictisi să mai stea singur și se întoarse în dormitor. Acolo se afla acum Emma, care-i punea lucrurile într-o ladă mare de tinichea ; atunci Philip își aminti de ceea ce-i spusese unchiul său, că poate să-și ia ceva care să-i aducă aminte de părinții lui. Îi relată acest lucru Emmei, întrebînd-o ce-ar putea să ia cu el.

— Cred că ar fi cel mai bine să te duci în salonaș și să vezi ce ți-ar plăcea de acolo.

— Dar acolo stă unchiul William.

— Nu-i nimic. Acum sînt lucrurile tale.

Philip coborî încet scările și găsi ușa deschisă. Domnul Carey plecase. Philip se învîrti încet prin cameră. Se mutaseră de curînd în casa aceea, așa că erau prea puține lucruri care să-i stirnească în suficientă măsură interesul. Era o odaie străină și Philip nu văzu nimic care să-l atragă. Dar știa care lucruri sînt ale maică-si și care ale proprietarului și curînd se fixă asupra unui ceasornic micuț, pentru că o auzise odată pe maică-sa spunînd că-i place. Îl luă cu sine și se întoarse, destul de trist, sus. În fața ușii de la dormitorul mamei lui se opri și ascultă. Deși nu i spusese nimeni să nu intre acolo, avea sentimentul că

n-ar trebui s-o facă ; era puțin speriat și inima-i bătea într-un chip supărător ; dar în același timp ceva îl îndemna să apese pe clantă. O răsuci încet de tot, de parcă s-ar fi temut să nu-l audă cineva și apoi deschise tot așa de încet ușa. Se opri o clipă în prag, pînă să-și ia inima-n dinți și să intre. Acum nu mai era speriat, dar totul avea o înfățișare stranie. Închise ușa îndărătul lui. Storiurile erau trase și camera întunecoasă, fiind o după-amiază de ianuarie, cu lumină rece. Pe măsuta de toaletă erau periile doamnei Carey și o oglinjoară. Pe o tăviță rămăseseră niște ace de cap. Pe cămin se afla o fotografie de-a lui și una de-a lui taică-său. Mai intrase de multe ori în odaia asta, cînd nu era maică-sa acolo, dar acum i se părea cu totul altfel. Scaunele aveau o înfățișare puțin ciudată. Patul era făcut de parcă avea să se culce cineva în el chiar în seara aceea și pe o pernă era așezată o cămașă de noapte, împachetată.

Philip deschise un garderob mare, plin de rochii și, băgîndu-se cu totul înăuntru, cuprinse în brațe un morman întreg și-și îngropă fața în el. Simțea și acum parfumul pe care-l folosea mama lui. Apoi deschise sertarele, pline de îmbrăcăminte, maică-si și se uită la ele : printre rufe erau așezate săculețe cu levănțică și mirosul pe care-l răspîndea era proaspăt și agreabil. Așa pieri aerul straniu al încăperii și lui Philip i se păru că maică-sa abia a ieșit de acolo, plecînd la plimbare. Avea să se întoarcă îndată și urma să vină sus să ia ceaiul cu el în camera copiilor. Și i se păru că-i simte buzele sărutîndu-l.

Nu era adevărat că n-o s-o mai vadă niciodată. Nu era adevărat, pur și simplu pentru că nu se putea să fie așa. Se urcă pe pat și-și puse capul pe pernă. Rămase acolo, nemișcat.

Capitolul IV

Philip plînse la despărțirea de Emma, dar călătoria de șaizeci de mile dintre Londra și Blackstable îl distră ; pînă să ajungă la destinație se resemnase și era vesel. La gară, domnul Carey angajă un hamal să le ducă bagajele și porni cu Philip pe jos pînă la casa parohială ; ajunseră în cîteva minute și, văzîndu-se în fața casei, Philip recunoscă deodată poarta roșie făcută din cinci leături. Avea niște balamale ușoare, deschizîndu-se în ambele părți. Deși era interzis, puteai totuși să te legeni pe ea, înainte și înapoi. Străbătînd grădina, se îndreptară spre ușa din față, folosită numai duminica sau cînd veneau musafiri, sau cu vreun alt prilej deosebit, ca de pildă cînd pleca preotul la Londra sau cînd se întorcea. Altfel, se circula pe o ușă laterală ; și pe urmă mai era și ușa din dos pentru grădinar, precum și pentru cerșetori și vagabonzi. Era o casă destul de mare, de cărămidă galbenă, cu acoperișul roșu, clădită cu douăzeci și cinci de ani în urmă, în stil religios. Ușa din față semăna cu un portic de biserică, și salonul avea ferestre ogivale, ca o catedrală gotică.

Știînd cu ce tren vin, doamna Carey îi aștepta în salon și ciulea urechile să audă poarta scîrțîind. Cînd îi ajunse la urechi zgomotul, ieși în ușă.

— Uite-o pe mătușa Louisa, zise domnul Carey, dînd cu ochii de ea. Fugi la ea și sărut-o.

Philip începu să fugă, stîngaci, tîrîndu-și piciorul diform și apoi se opri. Doamna Carey era o femeie de aceeași vîrstă cu soțul ei, mărunțică și smochinită, cu fața brăzdată de nenumărate

crețuri și cu ochii albaștri spălăciți. Își pieptăna părul cărunț cu zuluți, după moda din tinerețe. Purta o rochie neagră cu o singură podoabă : un lanț de aur, de care atârna o cruce. Era timidă și vorbea cu blîndețe.

— Ai venit pe jos, William ? zise ea aproape cu reproș, sărutîndu-și soțul.

— Nu m-am gîndit la asta, răspunse el, aruncînd o privire nepotului.

— Nu ți-a făcut rău mersul pe jos, Philip ? îl întrebă ea pe copil.

— Nu, întotdeauna merg pe jos.

Era puțin surprins de conversația lor. Mătușa Louisa îi spusese să poștească înăuntru și intrară cu toții în hol. Încăperea era pardosită cu țigle roșii și galbene ; unele aveau desene înfățișînd crucea grecească, iar altele pe Mielul lui Dumnezeu. Din hol pornea o scară impunătoare din lemn de brad lustruit, cu un miros specific ; o construiseră fiindcă, din fericire, de la restaurarea bisericii mai rămăsese destul lemn nefolosit. Stîlpii balustradei erau împodobiți cu emblemele celor patru evangheliști.

— Am pus să facă focul în sobă, pentru că m-am temut să nu fiți înfrigurați de pe drum, zise doamna Carey.

În hol era o sobă mare neagră, în care se făcea focul numai cînd se lăsa ger afară și cînd era preotul răcit. Dacă răcea doamna Carey, nu se făcea focul. Cărbunii erau scumpi. Și în afară de asta, servitoarei Mary Ann nu-i plăcea să facă focul în toate camerele. Dacă voiau să aibă foc în atîtea sobe, n-aveau decît să angajeze încă o slujnică. Iarna, domnul și doamna Carey stăteau în sufragerie, pentru ca să le ajungă un singur foc în casă, iar vara nu-și puteau schimba obiceiul,

1801
aşa că salonul era folosit numai de domnul Carey, pentru somnul de duminică după-amiază. Dar în fiecare sîmbătă punea să i se facă focul în birou, ca să-şi poată scrie predica.

Mătuşa Louisa îl duse pe Philip sus şi-l pofti într-un dormitor mititel, a cărui fereastră dădea spre aleie. Drept în faţă era un pom imens, de care Philip îşi aminti acum, fiindcă crengile lui coborau atît de jos încît te puteai urca foarte uşor în el.

— O odăiţă micuţă, pentru un băieţel micuţ, zise doamna Carey. N-o să-ţi fie frică să dormi singur ?

— A, nu.

În prima lui vizită la casa parohială fusese însoţit de guvernantă şi doamna Carey n-avusese decît prea puţin de-a face cu el. Acum îl privea cu oarecare nesiguranţă.

— Poţi să te speli singur pe miini sau să te spăl eu ?

— Mă spăl singur, răspunse el hotărît.

— Bine, cînd cobori la ceai, am să mă uit eu dacă te-ai spălat bine, zise doamna Carey.

Nu se pricepea deloc la copii. După ce se stabilise că Philip urmează să vină la Blackstable, doamna Carey se gîndise o mulţime cum să se poarte cu el ; ţinea foarte mult să-şi facă datoria ; dar acum, că băieţelul era acolo, îşi dădea seama că şi ea se sfieşte de el, nu numai băieţelul de ea. Trăgea nădejde să nu fie gălăgios şi obraznic, fiindcă soţului ei nu-i plăceau băieţii obraznici şi gălăgioşi. Doamna Carey căută un pretext ca să-l lase singur pe Philip, dar peste o clipă se întoarse şi bătu la uşă ; fără să intre îl întrebă de afară dacă-şi poate turna singur să se spele. Apoi coborî scările şi sună clopoţelul pentru ceai.

Sufrageria mare și bine proporționată avea ferestre de o parte și de alta, cu perdele grele de rips roșu ; în mijlocul odăii era o masă mare cît toate zilele ; iar în capăt un bufet impunător de mahon, cu oglindă. Într-un colț era un armoniu. De o parte și de alta a căminului se afla cite un jilț de piele gofrată, cu speteaza învelită într-o husă ; unul din ele avea brațe și i se spunea „soțul“, iar celălalt n-avea, și i se spunea „soția“. Doamna Carey nu stătea niciodată în cel cu brațe, zicea că preferă scaunele mai puțin comode ; întotdeauna avea multă treabă și dacă jilțul avea brațe, poate i-ar fi fost lene să se scoale din el.

Cînd intră Philip, domnul Carey tocmai făcea focul și-i arată nepotului că sînt două vătraie. Unul era mare, strălucitor și lustruit, și nefolosit, și i se spunea „protopopul“ ; celălalt, care era mult mai mic și se vedea bine că trecuse deseori prin foc, era botezat „diaconul“.

— Ce mai așteptăm ? zise domnul Carey.

— I-am spus lui Mary Ann să-ți fiarbă un ou. M-am gîndit că poate o să-ți fie foame după călătorie.

Doamnei Carey i se părea drumul de la Londra la Blackstable foarte obositor. Ea călătorea foarte rar, pentru că parohia nu aducea decît un venit de trei sute de lire pe an și, cînd bărbatul ei avea nevoie de un concediu, pleca singur, întrucît nu aveau bani pentru amîndoi. Era foarte pasionat de congresele eclesiastice și de obicei izbutea să se ducă la Londra o dată pe an ; ba, odată fusese chiar și la expoziția de la Paris și de vreo două-trei ori în Elveția. Mary Ann aduse oul și se așezară cu toții la masă. Scaunul era mult

prea scund pentru Philip și o clipă nici domnul Carey, nici nevastă-sa nu știură ce să facă.

— Am să pun niște cărți sub el, zise Mary Ann.

Luă de pe fisarmoniu *Biblia* cea mare și cartea de rugăciuni, din care citea de obicei preotul, și le puse pe scaunul lui Philip.

— Vai, William, dar nu se poate să stea pe *Biblie*, zise doamna Carey de-a dreptul șocată. N-ai putea să-i aduci niște cărți din birou ?

Domnul Carey stătu o clipă pe gânduri.

— Nu cred că are prea mare importanță, de data asta, din moment ce pui cartea de rugăciuni peste *Biblie*, Mary Ann, zise el. Cartea de rugăciuni a fost scrisă de oameni obișnuiți, ca și noi toți. N-are pretenția să fie de inspirație divină.

— La asta nu mă gândisem, William, zise mătușa Louisa.

Philip se cocoță pe cărți și preotul, după ce rosti rugăciunea, tăie căpăcelul oului.

— Poftim, zise el, întinzându-i-l lui Philip. Dacă vrei, poți să măninci tu căpăcelul.

Philip ar fi vrut să mănince și el un ou întreg, dar întrucît nu i se dădea, luă numai ceea ce i se oferî.

— Cum au mai ouat puicuțele după plecarea mea ? întrebă preotul.

— Mizerabil. N-a ouat decît una sau cel mult două din ele pe zi.

— Ți-a plăcut căpăcelul, Philip ? îl întrebă unchiu-său.

— Mulțumesc, mi-a plăcut foarte mult.

— O să-ți mai dau unul, duminică după-amiază.

Domnul Carey căpăta întotdeauna un ou fierț la ceaiul de duminică după-amiază, ca să se simtă mai în putere cînd slujea vecernia.

Capitolul V

Încetul cu încetul Philip ajunsese să-i cunoască pe cei la care urma să stea și, din diferite crîmpeie de conversație, dintre care unele nu erau destinate urechilor lui, află o mulțime de lucruri atît despre el, cît și despre părinții lui, care muriseră. Tatăl lui Philip fusese mult mai tinăr decît preotul de la Blackstable. După o carieră strălucită la spitalul Sf. Luca fusese angajat definitiv acolo și curînd începuse să cîștige mulți bani. Însă era mină spartă. Cînd preotul se apucase să-și restaureze biserica și-i ceruse lui frate-său să subscrie și el ceva, avusese surpriza de a primi două sute de lire : preotul Carey, chibzuit din firea lui și econom datorită împrejurărilor, le acceptă cu inima îndoită ; pe de o parte era invidios pe fratele lui pentru că-și putea permite să dea atît de mulți bani, iar pe de altă parte, era încîntat pentru biserica lui ; la toate astea se mai adăuga și o oarecare enervare, prilejuită de generozitatea care i se părea aproape ostentativă. Apoi Henry Carey se căsătorise cu o pacientă de-a lui, o fată frumoasă dar fără un ban, de familie bună, deși rămăsese orfană și fără nici o rudă apropiată ; iar la nuntă, venise o adevărată suită de prietene elegante. Vizitînd-o de cîte ori se ducea la Londra, preotul păstra o anumită rezervă față de ea. Era intimidat în prezența ei și în adîncul sufletului iritat de marea ei frumusețe : se îmbrăca mult mai somptuos decît era cazul pentru nevasta unui chirurg sînguincios ; și mobila splendidă din casa ei, florile în mijlocul cărora trăia chiar și în plină iarnă, erau semne ale unei risipe pe care el o de-

plîngea. O auzea vorbind despre petrecerile la care se ducea ; și, așa cum îi spunea el soției cînd se întorcea acasă, era imposibil să accepți ospitalitatea cuiva fără să te revanșezi într-un fel sau altul. În sufrageria lor văzuse struguri care trebuie să fi costat cel puțin șaisprezece șilingi kilogra-mul ; iar la dejun i se servise sparanghel cu două luni înainte de a fi crescut în grădina casei pa-rohiale. Acum se întîmplase tocmai ceea ce știuse el că trebuie să se întîmple : preotul era mulțumit că un prooroc la vederea unor valuri de foc și flăcări de pucioasă, mistuind orașul care nu voise să asculte de glasul lui și nu-și îndreptase năra-vurile. Bietul Philip era, practic vorbind, sărac lipit pămîntului, și la ce mai slujea acum toată socie-tatea elegantă a mamei lui ? Philip auzi că taică-său făcuse o risipă de-a dreptul criminală și că a fost o adevărată binecuvîntare cînd Cel-de-sus s-a îndurat s-o strîngă la el pe scumpa lui mamă, pentru că în materie de bani nu era mult mai pri-cepută decît un copil.

La o săptămînă după venirea lui Philip la Blackstable, se întîmplă un lucru care păru să-l supere foarte tare pe unchiu-său. Într-o dimineață, la micul dejun, găsi pe masă un pachetel trimis cu poșta din casa de la Londra a defunctei doamne Carey. Îi fusese adresat ei. Deschizîndu-l, preotul văzu înăuntru douăsprezece fotografii ale doamnei Carey. Era fotografiată numai bustul și părul era coafat mai simplu decît de obicei, lăsat mult pe frunte, ceea ce-i dădea o înfățișare neobișnuită ; fața era slabă și istovită, dar nici un fel de boală nu putea să strice frumusețea trăsăturilor ei. În ochii mari și negri stăruia o tristețe de care Philip nu-și amintea. Văzînd-o pe moartă, domnul Carey avu la început un mic șoc, urmat curînd de nedu-

merire. Fotografiile păreau foarte recente și el nu-și putea închipui cine le comandase.

— Știi cumva ce-i cu fotografiile astea, Philip ? întrebă el.

— Mi-aduc aminte că mama a spus că s-a fotografiat, răspunse el. Domnișoara Watkin a ocărit-o... dar mama a zis : „Vreau ca băiatul să-și poată aminti de mine când s-o face mare“.

Domnul Carey se uită o clipă la Philip. Copilul vorbea cu un glas limpede, subțire. Își amintea cuvintele, dar ele nu însemnau nimic pentru el.

— Cred că n-ar fi rău să ieși o fotografie dintr-astea și s-o ții în camera ta, zise domnul Carey. Celelalte am să le pun de o parte.

Îi trimise una domnișoarei Watkin, care răspunse printr-o scrisoare, explicînd cum au ajuns să fie făcute.

Într-o zi, doamna Carey stătea în pat, deși se simțea ceva mai bine ca de obicei dimineața ; doctorul părăsise destul de optimist. Emma îl scosese pe Philip la plimbare și servitoarele erau jos, la subsol ; deodată doamna Carey se simțise înfiorător de singură pe lume. O cuprinsese o mare teamă că n-o să se mai facă bine, după nașterea copilului pe care-l aștepta peste două săptămîni. Fiul ei n-avea decît nouă ani ; cine s-ar fi putut aștepta de la un copil de nouă ani s-o mai țină minte ? Dar ea nu putea suporta gîndul c-o să crească și o s-o uite, s-o uite cu desăvîrșire ; ea îl iubise cu atîta pasiune pentru că era firav și infirm și pentru că era copilul ei. Nu se mai fotografiase de la nuntă și trecuseră de atunci zece ani. Vroia ca fiul ei să știe cum a arătat la sfîrșitul vieții. Atunci nu mai putea s-o uite, s-o uite cu desăvîrșire. Știa că dacă o cheamă pe cameristă și-i spune că vrea să se scoale din pat, fata n-o să-i dea voie, sau

poate chiar o să trimită după doctor și ea n-avea destulă putere în momentul acela ca să discute sau să se lupte cu nimeni. Se dădu jos din pat și începu să se îmbrace. Stătuse atît de multă vreme culcată, încît aproape că nu se putea ține pe picioare, iar tălpile îi erau amorțite și abia de le putea pune pe podea. Dar nu se dădu bătută. Nu era deprinsă să se coafeze singură și, cînd ridică brațele și începu să-și perie părul, se simți slăbită. Niciodată nu izbutea să se pieptene cum o pieptăna camerista. Avea un păr frumos, foarte subțire, ca o cascadă de aur, și sprîncenele negre, drepte. Își puse o fustă neagră, dar alese corsajul rochiei de seară care-i plăcea cel mai mult : era din mătase albă de damasc, care se purta mult pe vremea aceea. Se uită în oglindă. Avea fața foarte palidă, dar pielea era ca cleștarul : niciodată nu avusese prea multă culoare în obraji și tocmai asta îi accentua totdeauna roșeața buzelor ei frumoase. Îi scăpă fără voie un suspin. Dar nu-și putea permite să se compătimească singură ; deja era cumplit de obosită ; își puse blănurile pe care i le dăduse Henry la Crăciun — fusese atît de mîndră de ele și atît de fericită cînd le primise — și coborî scările, cu inima bătînd să-i spargă pieptul. Izbuti să iasă din casă neobservată și se duse cu trăsura pînă la fotograf. Plăti douăsprezece poze. Pînă să i le facă, se văzu silită să ceară un pahar cu apă ; ajutorul fotografului, văzînd cît de rău îi este, îi propuse să vină într-o altă zi, dar ea insistă să rămînă pînă la sfîrșit. Într-un tîrziu se termină totul și se întoarse în căsuța mizeră din Kensington, pe care o ura din toată inima. Era groaznic să mori într-o asemenea casă.

Găsi ușa din față deschisă și, cînd se apropie trăsura, camerista și cu Emma coborîră repede

scările, s-o ajute. Se speriaseră negăsind-o în odaie. La început crezuseră că s-a dus la domnișoara Watkin, și o trimiseseră pe bucătăreasă pînă acolo. /Bucătăreasa se întorsese cu domnișoara Watkin, care o aștepta nerăbdătoare în salon. Acum coborîse și ea îngrijorată și plină de reproșuri. Dar doamna Carey făcuse un efort prea mare și acum, cînd nu mai avea nevoie să se țină cu toată tăria, puterile o părăsiră cu totul. Căzu greoaie în brațele Emmei și trebui să o ducă pe sus în dormitor. Rămase fără cunoștință un răstimp, care li se păru nemaipomenit de lung celor care o vegheau, iar doctorul, chemat în grabă, nu veni. Abia a doua zi, cînd doamna Carey se simți puțin mai bine, izbuti domnișoara Watkin să obțină o oarecare explicație din gura ei. Philip era în dormitorul maică-si și se juca pe podea, și cele două femei nu-i dădură atenție. Înțelesese doar vag despre ce vorbeau, și nici măcar n-ar fi putut să spună de ce-i rămăseseră întipărite în minte cuvintele acelea :

„Vreau ca băiatul să-și poată aminti de mine cînd s-o face mare.“

— Nu-mi pot da seama de ce a comandat o duzină, zise domnul Carey. Două ar fi fost de ajuns.

Capitolul VI

La casa parohială zilele se scurgeau aidoma una după alta.

Curînd după micul dejun Mary-Ann aducea ziarul *Times*. Domnul Carey împărțea abonamentul

cu doi vecini. Ziarul era la dispoziția lui de la ora zece pînă la ora unu cînd grădinarul îl ducea domnului Ellis de la Vila Teilor, unde rămînea pînă la șapte. Apoi ziarul era dus domnișoarei Brooks de la conac și, întrucît ea îl primea tîrziu, avea avantajul de a-l păstra. Vara, cînd făcea dulceturi sau marmeladă, doamna Carey îi cerea adesea cîte un exemplar ca să acopere cu el borcanele. Cînd preotul se instala să-și citească ziarul, soția lui își punea boneta și ieșea după cumpărături. Philip o însoțea. Blackstable era un sat de pescari, alcătuit din ulița mare pe care se înșirau prăvăliile, filiala băncii, locuința doctorului și casele a vreo două sau trei proprietari de vase care transportau cărbuni ; în jurul micului port erau niște ulicioare mizere pe unde locuiau pescarii și sărăntocii ; dar aceștia nu contau, întrucît nu veneau la biserica mare anglicană, ci se duceau la case de rugăciuni ale ereticilor. Cînd se întîlnea pe stradă cu slujitorii sectelor neconformiste, doamna Carey trecea pe partea cealaltă ca să nu dea nas în nas cu ei, dar dacă nu mai avea timp să traverseze își atîntea ochii în caldarîm. Era un adevărat scandal cu care preotul nu se împăcase încă ; pe ulița mare erau trei case de rugăciuni și el nu-și putea scoate din cap gîndul că autoritățile ar fi trebuit să intervină pentru a împiedica înălțarea acestor locașuri eretice. La Blackstable tîrguielile nu erau deloc o treabă ușoară ; asta deoarece, ajutate de faptul că biserica parohială se afla la două mile de oraș, sectele înfloreau ; și doar se cerea să cumperi numai de la enoriașii care frecventau biserica ; doamna Carey știa cît se poate de bine că un negustor putea deveni mult mai evlavios dacă printre clienții săi se numărau și locatarii casei parohiale. Erau doi măcelari în sat care ve-

neau amîndoi la biserică și nici în ruptul capului nu vroiau să înțeleagă că preotul nu poate să se aprovizioneze de la amîndoi deodată ; și nici nu erau mulțumiți de planul foarte simplu al acestuia, de a cumpăra șase luni de la o măcelărie și șase luni de la cealaltă. Măcelarul care nu trimitea carne la casa parohială se rățoia într-una că n-o să mai dea pe la biserică ; drept care preotul se vedea mereu silit să recurgă la amenințări : măcelarul greșea foarte tare dacă nu venea la biserică, dar dacă strica lucrurile și mai rău și mergea atît de departe încît să înceapă a frecventa casa de rugăciuni, atunci bineînțeles că, oricît de bună ar fi fost carnea vîndută de el, domnul Carey n-ar fi avut încotro și ar fi trebuit să-l părăsească definitiv. Adeseori doamna Carey intra o clipă la bancă pentru a-i lăsa vreun mesaj directorului filialei, Josiah Graves, care îndeplinea totodată funcțiile de maestru de cor, casier și țîrcovnic al bisericii. Era un bărbat înalt și slăbănog, cu fața gălbejită și un nas lung cît toate zilele ; pletele îi albiseră de tot și Philip îl socotea bătrîn ca Tata Noe. Graves ținea registrele parohiei și se ocupa de cadourile destinate corului și școlii ; deși biserica parohială nu avea orgă, toată lumea (de la Blackstable) socotea corul condus de el drept cel mai bun din întreg comitatul Kent ; și cînd se ivea prilejul vreunei solemnități, ca de pildă vizita episcopului pentru ceremonia unei confirmări sau vizita vicarului rural care venea să țină o predică și să officieze la sărbătoarea recoltei, tot Graves se ocupa de pregătirile necesare. Dar el făcea tot felul de lucruri aproape fără să-l consulte pe paroh și acesta, deși era întotdeauna dispus să-și crute bătaia de cap, strîmba din nas cînd vedea că țîrcovnicul nu șovăia să facă lucrurile după cum îl taie

capul. Ba chiar, acesta părea să aibă îndrăzneala de a se considera persoana cea mai însemnată din întreaga parohie. Domnul Carey îi spunea mereu nevastă-si că dacă Josiah Graves nu bagă bine de seamă, într-o zi o să-l pună el la punct de-o să țină minte cît o trăi ; dar doamna Carey îl sfătuia să fie mai răbdător cu Josiah Graves, pentru că de fapt nu e rău intenționat și nu e vina lui dacă e încă departe de a fi un *gentleman*. Preotul, care își găsea o mare consolare în practicarea virtuților creștine, se stăpînea cît putea ; singura răzbunare pe care și-o permitea era să-l poreclească pe țircovnic Bismarck, cînd acesta nu era de față.

Odată, cei doi bărbați avură o înfruntare foarte serioasă și doamna Carey își amintea încă și acum cu spaimă de momentul acela de încordare. Candidatul conservator în alegeri își anunțase intenția de a ține un discurs la Blackstable ; iar Josiah Graves, după ce aranjă ca întrunirea electorală să aibă loc în sala Misiunii Creștine, se duse la domnul Carey și-i spuse că nădăjduiește că va binevoi să rostească și el vreo cîteva cuvinte. În cursul discuției reieși că politicianul conservator îl rugase pe Josiah Graves să prezideze adunarea. O asemenea situație punea la prea grea încercare răbdarea domnului Carey. El avea păreri bine stabilite în privința respectului datorat preoțimii și socotea că e ridicol ca un țircovnic să prezideze o întrunire la care e prezent și parohul. Îi aminti lui Josiah Graves că popă înseamnă papă și că, deci, preotul este papa pentru parohia respectivă. Josiah Graves îi răspunse că el e primul care recunoaște demnitatea bisericii, dar asta e o chestiune politică și, la rîndul lui, îi aminti preotului că Mintuitorul îi îndemnase să-i dea Cezarului ce-i al Cezarului. Replica domnului Carey fu că

pînă și necuratul poate să recurgă la citate din *Biblie* pentru a-și realiza scopurile, dar numai el, preotul, are autoritate asupra sălii Misiunii Creștine și dacă nu este poftit să ocupe fotoliul prezidențial va refuza să permită folosirea sălii pentru o întrunire politică. Josiah Graves îi spuse domnului Carey că n-are decît să facă ce-o vrea, iar în ceea ce-l privește socoate că pentru el casa de rugăciune a sectei lui Wesley e un loc la fel de bun ca oricare altul. Atunci domnul Carey îi arătă lui Josiah Graves că dacă pune piciorul într-un locaș care e aproape un templu păgîn, înseamnă că nu mai merită să fie paracliser al unei parohii creștine. Drept care Josiah Graves își dădu demisia din toate funcțiile sale și chiar în seara aceea trimise pe cineva la biserică să-i aducă veșmintele. Domnișoara Graves, sora lui, care-i făcea menajul, renunță și ea la postul de secretară a Clubului Maternității, care le asigura gravidelor nevoiașе haine, scutece pentru copii, cărbuni și o alocație de cinci șilingi.

Domnul Carey afirmă că, în sfîrșit, se simte stăpîn în propria lui casă. Curînd însă descoperi că trebuie să se ocupe de tot felul de lucruri la care nu se pricepea cîtuși de puțin ; iar Josiah Graves, după ce-i trecuse prima clipă de minie, descoperi la rîndul lui că a pierdut ceea ce constituia pentru el scopul principal al vieții. Cearta celor doi bărbați le afectă profund pe doamna Carey și pe domnișoara Graves ; după un tainic schimb de scrisori se întîlniră și se hotărîră să pună lucrurile în bună rînduială : stătură de vorbă, una cu soțul, iar cealaltă cu fratele, de dimineată și pînă noaptea tîrziu ; și întrucît nu făceau altceva decît să-i convingă pe acești domni să acționeze așa cum de fapt și doreau în adîncul inimii lor, împăcarea

se înfăptui după trei săptămîni de așteptare chinuitoare. Era în interesul amîndurora, dar ei o puseră pe seama dragostei lor comune pentru Mîntuitor. Întrunirea politică se ținu la casa Misiunii Creștine și preotul fu invitat să o prezideze. Domnul Carey și Josiah Graves ținură amîndoi cuvîntări.

După ce-și termina treburile cu bancherul, doamna Carey se ducea de obicei sus să schimbe două vorbe cu sora lui; și în timp ce doamnele sporovăiau despre problemele parohiei — despre preot sau despre boneta cea nouă a doamnei Wilson (domnul Wilson, despre care se spunea că are un venit de cel puțin cinci sute de lire pe an, era omul cel mai bogat din Blackstable și se căsătorise cu bucătăreasa lui), Philip rămînea sfios în holul cu un aer solemn, folosit numai pentru primirea musafirilor, și se ocupa de peștișorii de aur care zburdau neastîmpărați într-un vas. Ferestrele nu se deschideau niciodată, decît pentru a aerisi încăperea timp de cîteva minute în cursul dimineții, și lui Philip i se părea că aerul stătut de acolo are o legătură misterioasă cu noțiunea de bancă.

Apoi doamna Carey își amintea că trebuie să se ducă la băean, așa că-și urmau drumul mai departe. După ce terminau cumpărăturile, se duceau adeseori pe o străduță dosnică, cu căsuțe de lemn locuite de pescari (și într-adevăr ici-colo vedeau cîte un pescar șezînd în prag și cirpindu-și năvoadele sau întinzîndu-și plasele la uscat pe tocul ușii). Așa ajungeau la o plajă îngustă, închisă de-o parte și de alta de antrepozite, dar cu o vedere frumoasă spre mare. Doamna Carey stătea cîteva minute și admira priveliștea — valurile tumultoase și gălbui — (și cine știe ce gînduri îi treceau atunci prin

mente ?) în timp ce Philip căuta pietricele plate pe care să le arunce în apă ca să facă ochiuri. Pe urmă, o porneau agale spre casă. Se uitau pe fereastră la poștă ca să vadă cît e ceasul exact, o salutau din cap pe soția doctorului Wigram, care stătea la geam și cosea, și pe urmă ajungeau acasă.

La ora unu se servea masa ; luna, marțea și miercurea mîncău carne de vacă — friptură, rasol sau tocătură — iar joia, vinerea și sîmbăta mîncău carne de berbec. Duminica mîncău cîte un pui din cei pe care-i creșteau chiar ei. După amiază Philip își făcea lecțiile. Învăța latina și matematica de la unchiu-său care habar n-avea nici de una nici de alta, și franceza și pianul cu mătușă-sa. Franceza ea n-o cunoștea deloc, dar la pian se pricepea destul de bine ca să se poată acompania cînd cînta melodiile demodate pe care le repeta de treizeci de ani. Unchiul William îi spunea mereu lui Philip că, de cînd era el diacon, nevastă-sa știa pe de rost douăsprezece cîntece pe care le putea cînta oricînd, la comandă. Doamna Carey se producea adeseori cînd făceau cîte o petrecere la casa parohială. Familia Carey nu prea se dădea în vînt după foarte multă lume așa că, de cele mai multe ori, musafirii erau aceiași : diaconul Josiah Graves și sora lui, doctorul Wigram cu nevastă-sa. După ceai, domnișoara Graves cînta la pian vreo două cîntece fără cuvinte de Mendelssohn iar doamna Carey le oferea *Cînd rîndunelele se duc spre casă* sau *Hai la trap, călușule*.

Dar soții Carey nu invitau prea des lume ; pregătirile îi tulburau prea mult și după plecarea musafirilor se simțeau istoviți. Preferau să ia ceaiul singuri, iar după ceai jucau table. Doamna Carey făcea în așa fel ca soțul ei să cîștige pentru că

acestui nu-i plăcea să piardă. La ora opt luau cina alcătuită din mâncăruri reci. Mîncau mai mult ce rămînea de la prînz, pentru că Mary Ann nu putea suferi să mai pregătească ceva după ora ceariului. De fapt și așa trebuia să o ajute doamna Carey să strîngă masa. Doamna Carey rareori mînca altceva decît piine cu unt, eventual cu puțin compot după aceea, dar preotul îmbuca o felie de friptură rece. Imediat după cină doamna Carey suna clopoțelul pentru rugăciune, iar Philip se ducea la culcare. Niciodată nu vroia s-o lase pe Mary Ann să-l dezbrace, și după o vreme izbuti să-și impună dreptul de a se îmbrăca și a se dezbrăca singur. La ora nouă Mary Ann aducea în casă ouăle și argintăria. Doamna Carey scria data pe fiecare ou și trecea numărul lor într-un registru. Apoi lua pe braț coșulețul cu tacîmuri și se ducea sus. Domnul Carey mai citea puțin din ceasloavelé lui vechi, dar apoi, cînd bătea ceasul zece, se ridica, stîngea lămpile și-și urma soția în dormitor.

După sosirea lui Philip în casa lor avură multă bătaie de cap pînă să hotărască în care seară să-î îmbăieze. Niciodată nu era prea ușor să pregătească destulă apă fierbinte, întrucît cazanul din bucătărie era stricat și era imposibil să facă baie două persoane în aceeași zi. Singurul om din Blackstable care avea baie era domnul Wilson și din această pricină oamenii se uitau chioriș la el, zicînd c-o face pe grozavul. Mary Ann se spăla în bucătărie luna seara pentru că-i plăcea să fie curată cînd începe săptămîna. Unchiul William nu se putea îmbăia sîmbăta pentru că îl aștepta o zi grea duminica și după baie era întotdeauna cam obosit, așa că prefera seara de vineri. Din aceleași motive, doamna Carey făcea baie joia. După toate apa-

rențele, simbăta ar fi fost ziua cea mai indicată pentru Philip, dar Mary Ann spunea că nu poate să țină focul pînă tîrziu în seara aceea ; avînd atîta de gătit duminica, și de copt prăjituri și cite și mai cite nu se simțea în stare să-l spele pe băiat simbătă seara ; or, era limpede că singur nu e în stare să se descurce. Doamna Carey se sfia să-i facă baie unui băiat ; cît despre preot, bineînțeles că el trebuia să-și pregătească predica. Însă el ținea morțiș ca Philip să fie curat și neprihănit în ziua Domnului. Mary Ann zicea că mai bine pleacă din casa lor decît să fie silită să facă lucruri care nu-i vin la socoteală — și după optsprezece ani de serviciu nu se aștepta să i se mai vîre pe gît alte treburi, și la urma urmei ar putea și ei să țină seama cît de cît de o ființă omenească. Philip zise că n-are nevoie să-l spele nimeni, pentru că poate face baie și singur. Și așa se rezolvă problema. Mary Ann zise că știe ea bine că băiatul n-o să se spele cum trebuie și decît să-l vadă umblînd murdar — și asta nu pentru că o să vină așa în fața lui Dumnezeu, dar pentru că nu putea ea să sufere să vadă un copil care nu e spălat ca lumea — o să muncească pînă o da în brînci, chiar și simbătă seara.

Capitolul VII

Duminica era o zi bogată în evenimente. Domnul Carey avea obiceiul să spună că e singurul om din parohie care muncește în toate cele șapte zile ale săptămîinii.

Toți ai casei se sculau cu o jumătate de oră mai devreme decît de obicei. Un biet popă n-are voie să lenevească în pat în ziua de odihnă, remarca domnul Carey cînd îi bătea Mary Ann în ușa la opt fix. Doamna Carey avea nevoie de mai mult timp ca să se îmbrace și cobora pentru micul dejun la ora nouă, gîfîind, cu cîteva minute înainte de a-și face apariția soțul ei. Ghetele domnului Carey erau așezate în fața căminului ca să fie calde. Rugăciunile durau mai mult ca de obicei, iar gustarea de dimineată era mai substanțială. După ce mîncă, preotul tăia feliuțe subțiri de piine pentru împărțășanie, iar Philip avea privilegiul de a tăia el coaja. Apoi era trimis în birou ca să aducă un *pressepapiers* de marmură, cu care domnul Carey turtea piinea pînă se subția și se muia și apoi făcea din ea pătrățele. Cantitatea era determinată de vremea de afară. În zilele urîte nu veneau decît prea puțini oameni la biserică, iar în zilele foarte frumoase, deși veneau mulți, nu toți rămîneau pînă la sfîrșitul slujbei pentru comuniune. Biserica se umplea cînd vremea era destul de bună ca plimbarea pînă acolo să fie plăcută, dar nu chiar așa de frumoasă încît să-i îndemne pe oameni înima să iasă repede în aer liber.

Apoi doamna Carey scotea tipsia pentru cuminăcătura din dulăpiorul încuiat care-și avea locul în cămară și preotul o lustruia cu o piele de căprioară. La ora zece trăgea la scară trăsura și domnul Carey își încălța ghetele. Doamna Carey își puneă boneta și pînă ce o potrivea treceau cîteva minute bune, în cursul cărora preotul, înfășurat într-o pelerină amplă, o aștepta în vestibul cu expresia pe care trebuie s-o fi avut martirii creștini cînd așteptau să fie imbrînciți în arena cu fiare sălbatice. Era extraordinar faptul că după treizeci

de ani de căsătorie, nevasta lui tot nu izbutea să fie gata la timp duminica dimineată. În sfîrșit, venea și doamna Carey îmbrăcată în satin negru ; preotului nu-i plăcea ca soția unei fețe bisericești să fie îmbrăcată vreodată în haine colorate, iar duminica era absolut hotărît să nu-i dea voie să poarte altceva decît negru ; cînd și cînd, complotînd cu domnișoara Graves, ea se aventura pînă acolo încît să-și pună o pană albă sau un trandafir roz la bonetă, dar preotul își impunea punctul de vedere, determinînd dispariția podoabei ; el zicea că nu vrea să meargă la biserică cu o femeie deșănțată : doamna Carey ofta — ca orice femeie, dar se supunea — ca orice nevestă.

Tocmai se pregăteau să se urce în trăsură cînd preotul își amintea că nimeni nu i-a dat oul. Doar știau că trebuie să soarbă un ou crud ca să-și dregă glasul și erau două muieri în casă și nici uneia nu-i păsa nici cît negru sub unghie de trebuințele lui. Doamna Carey o ocăra pe Mary Ann, iar Mary Ann răspundea că ea nu se poate gîndi chiar la toate. Fugea să aducă un ou și doamna Carey îl bătea bine într-un păhărel de vin de Xeres. Preotul îl dădea pe gît dintr-o înghițitură. Apoi puneau cu grijă în trăsură tipsia cu anafură și porneau.

Vehicolul era trimis de la hanul „Leul roșu“ și avea mirosul lui specific de paie mucedee. Mergeau cu amîndouă ferestrele închise ca nu cumva să răcească sfîntia sa. În ușa bisericii îi aștepta paraclicerul ca să preia tipsia cu anafură și în timp ce preotul se ducea în sacristie, doamna Carey și cu Philip se instalau în strana parohiei. Doamna Carey așeza cu grijă în fața ei moneda de șase *penny* pe care obișnuia să o pună pe tipsie și-i dădea și lui Philip trei *penny* în același scop. Trep-

tat, treptat, biserica se umplea și curînd începea slujba.

Philip se plictisea de moarte în timpul predicii, dar dacă începea să se foiască, doamna Carey îl atingea blînd pe braț și-l privea cu reproș. Atenția lui reînvia cînd se cînta ultimul imn și domnul Graves umbla printre enoriași cu tîpsia pentru daruri.

După ce pleca toată lumea, doamna Carey se ducea la strana domnișoarei Graves ca să mai schimbe o vorbă cu ea, dat fiind că tot trebuiau să-i aștepte pe cei doi bărbați să-și scoată veșmintele, iar Philip se ducea în sacristie. Unchiul său, preotul, și domnul Graves erau încă în ținuta ecleziastică. Domnul Carey îi dădea resturile de anafură și-i spunea că poate să le mănînce. Pe vremuri le mîncea chiar el, deoarece i se părea un mare păcat să le arunce, dar Philip, veșnic flămînd, îl scutise de această îndatorire. Apoi număra banii. Erau monezi de cîte un *penny*, de șase *penny* și de trei *penny*. Întotdeauna existau și două monezi de cîte un șiling, puse pe tîpsie de preot și de domnul Graves. Iar uneori se mai întîmpla să fie și cîte o monedă de doi șilingi. Domnul Graves îi spunea preotului cine a dăruit-o. Întotdeauna era aceeași persoană, străină de localitate, și domnul Carey se întreba cine ar putea să fie necunoscutul. Dar domnișoara Graves observase gestul nesăbuit și avea posibilitatea să-i spună doamnei Carey că necunoscutul vine de la Londra, că e căsătorit și are copii. În drum spre casă, doamna Carey transmitea mai departe informațiile și preotul lua hotărîrea de a-l vizita pe străin și de a-i cere să participe la colecta pentru Societatea diaconilor suplinitori. Domnul Carey întreba dacă Philip a avut o purtare cuviincioasă ; iar doamna Carey observa că doamna

Wigram a arborat o pelerină nouă, că domnul Cox a lipsit de la biserică și că cineva a spus că după cît se pare domnișoara Phillips s-a logodit. Cînd ajungeau la casa parohială erau cu toții de părere că merită o masă bună.

De îndată ce se ridicau de la masă, doamna Carey se retrăgea în camera ei să se odihnească, iar domnul Carey se întindea pe canapeaua din salon ca să ațipească puțin.

La cinci luau ceaiul și preotul mîncă un ou ca să prindă puteri pentru vecernie. De data asta doamna Carey nu se mai ducea la biserică, pentru ca să se poată duce Mary Ann ; în schimb, citea slujba de la cap la coadă cu imnuri cu tot. Seara, domnul Carey mergea pe jos pînă la biserică și Philip îl însoțea, șonticăind pe lingă el. Plimbarea prin întuneric pe drumul de țară îl impresiona în mod straniu, iar biserica, profilîndu-se în depărtare cu luminile ei care creșteau tot mai mult pe măsură ce se apropiau, i se părea foarte prietenoasă. La început se sfia de unchiul său, dar încetul cu încetul se deprinse cu el și căpătă obiceiul de a-și strecura minuța în palma preotului, mergînd după aceea mai ușor, datorită sentimentului că e ocrotit de cineva.

Cînd ajungeau acasă se așezau la cină. Papucii domnului Carey îl așteptau pe un scăunel așezat în fața focului, iar alături era încălțămîntea lui Philip — o ghetuță de copil și o gheată strîmbă, cu o formă ciudată. Era teribil de obosit cînd se duceau sus să se culce, și nu se mai împotrivea dacă Mary Ann vroia să-l dezbrace ea. După ce-l învelea bine femeia îl săruta și Philip începuse s-o îndrăgească.

Capitolul VIII

Philip dusesese întotdeauna viața singuratecă a unui copil fără frați și surori și de fapt izolarea lui în casa parohială nu era mai apăsătoare decît cea de care avusese parte cînd trăia maică-sa. Se împrietenise cu Mary Ann. Era o femeiușcă de vreo treizeci de ani, cu obrajii bucălați, fiică de pescari. Intrase în serviciul preotului la vîrsta de optsprezece ani ; era prima ei slujbă și n-avea deloc de gînd s-o părăsească ; totuși nu uita niciodată să fluture ca o amenințare deasupra capetelor înfricoșate ale stăpînului și stăpînei eventualitatea unei căsătorii. Părinții ei locuiau într-o căsuță din mahalaua portului și în seara ei liberă se ducea să-i vadă. Îi spunea lui Philip povești cu marinari, care aveau darul de a înflăcăra imaginația băiatului ; fundăturile strînte care înconjurau portul se îmbogățeau cu aerul idilic conferit de imaginația lui tînără. Într-o seară Philip o întrebă pe Mary Ann dacă n-ar putea s-o însoțească în vizita la părinții ei ; dar mătușa băiatului se temu ca nu cumva să se molipsească de cine știe ce, iar unchiu-său fu de părere că relațiile necorespunzătoare strică educația copiilor. Preotul nu putea să sufere lumea pescarilor alcătuită din oameni aspri și neciopliți care se duceau la casele de rugăciune. Dar Philip se simțea mai bine în bucătărie decît în sufragerie și, ori de cîte ori putea, își lua jucăriile și se juca acolo. Mătușii nu-i părea rău. Ei nu-i plăcea dezordinea și deși recunoștea că de la băieți te poți aștepta foarte bine să faci deranj prin casă, ea prefera ca acest lucru să se întîmple în bucătărie. Dacă s-ar fi agitat prea mult prin

casă, s-ar fi putut să-l enerveze pe unchiu-său care era gata oricînd să spună că a sosit timpul să-l trimită pe băiat la școală. Doamna Carey socotea că Philip e mult prea mic pentru asta și inima ei se înduioșa de soarta orfanului ; cu toate acestea, încercările ei de a-i cîștiga afecțiunea erau tare stîngace și băiatul, intimidat, rămînea atît de ursuz în fața manifestărilor ei de dragoste încît doamna Carey se simțea umilită. Uneori auzea vocea ascuțită a băiatului chicotind zgomotos în bucătărie, dar cînd intra acolo, Philip tăcea brusc și se împurpura la față dacă Mary Ann îi explica stăpînei de ce au rîs. Doamna Carey nu izbutea niciodată să vadă ceva amuzant în ceea ce i se povestea și zîmbea stînjenită.

— William, băiatul pare mai fericit cu Mary Ann decît cu noi, zicea ea reluîndu-și lucrul de mînă.

— Se vede de la o poștă că e prost crescut. Trebuie pus la punct cu severitate.

În a doua duminică după sosirea lui Philip se produse un incident nefericit. Domnul Carey se retrăsese ca de obicei după masă, ca să aștească nițel în salonaș, dar era tare prost dispus și somnul nu se lipea de el. În dimineața aceea Josiah Graves criticase cu îndîrjire niște sfeshnice cu care împodobise preotul altarul. Preotul le cumpărase de ocazie de la Tercanbury și socotea că sînt foarte frumoase. Dar Josiah Graves zisese că sînt lucruri papistășești. Pe preot îl supăraseră întotdeauna asemenea săgeți aruncate de Graves. Preotul se afla la Oxford în timpul mișcării ce culminase cu secesiunea lui Edward Manning ¹ de biserica oficială și el, Carey, manifesta o oarecare simpatie pentru

¹ *Henry Edward Manning* (1808—1892), cardinal și teolog englez, sprijinitor al dogmelor catolice.

Biserica Romei. Tare i-ar fi plăcut să aducă oarecare înflorituri serviciului divin, așa cum se slujea în mod tradițional în parohia Blackstable, care ținea de Low Church¹ și în inima lui nutrea aspirații tainice de a vedea procesiuni și lumînări aprinse. Totuși, tămîie n-ar fi acceptat nici în rup-tul capului. Nu putea să sufere nici cuvîntul protestant. El își zicea catolic. Adeseaori spunea că papistașii au nevoie de un epitet și anume cel de romano-catolici; dar biserica anglicană era catolică în sensul cel mai bun, cel mai deplin și cel mai nobil al cuvîntului. Se gîndea cu plăcere că fața lui fără barbă și mustăți îi dă o înfățișare de preot, și în tinerețe avusese un aer ascetic care sporea și mai mult această impresie. Adeseori povestea că odată, la Boulogne, în una din vacanțele în care preoteasa nu-l însoțise din motive de economie, pe cînd stătea într-o strană la biserică, preotul francez venise la el și-l poftise să țină o predică. Domnul Carey își concedia diaconii cînd se însurau, întrucît vederile lui erau net împotriva preoților care se căsătoreau înainte de a căpăta beneficiul unei parohii. Dar cînd, în preajma unor alegeri, liberalii scriseseră cu litere mari albastre, pe gardul grădinii lui : „Pe aici se ajunge la Roma“ se supăraseră foarte tare și amenințase că-i va da în judecată pe conducătorii liberali din Blackstable. Acum luase hotărîrea să nu dea ascultare vorbelor lui Josiah Graves și pentru nimic în lume să nu scoată sfeșnicele din altar. De vreo două-trei ori mormăi printre dinți porecla „Bismarck“, pe care i-o dădea lui Josiah Graves cînd se supăra.

¹ Biserica „de jos“ sau „umilă“, adeptă a simplității serviciului divin, ferit de orice fast.

Deodată auzi un zgomot neașteptat. Își ridică baltă de pe față, se sculă de pe canapea și se duse în sufragerie. Pe masă era instalat Philip, înconjurat de o mulțime de cuburi. Clădise un castel grozav, dar un defect de construcție la temelia lui pricinuise prăbușirea întregului eșafodaj care se prefăcuse cu zgomot în ruine.

— Philip, ce faci cu cuburile alea? Doar știi că duminica n-ai voie să te joci.

Philip îl privi o clipă cu ochi înspăimîntați și apoi se împurpură la față, după obiceiul lui.

— Dar acasă mă jucam întotdeauna.

— Sînt sigur că scumpa ta mamă nu ți-a dat niciodată voie să faci o asemenea ticăloșie.

Philip nu știa că e o ticăloșie; dar dacă era așa, atunci nu dorea să se presupună că maică-sa a acceptat-o. Drept care, lăsă capul în jos și nu răs-punse nimic.

— Nu știi că e o foarte, foarte mare ticăloșie să te joci duminica? Altfel de ce-ți închipui că se numește ziua lăsată de Dumnezeu pentru odihnă? Astă-seară, cînd mergi la biserică, cum ai să poți să dai ochii cu Creatorul, dacă după-amiaza ai încălcat una din poruncile lui?

Domnul Carey îi spuse să-și strîngă imediat cuburile și nu se mișcă de acolo pînă ce Philip nu se execută.

— Ești îngrozitor de obraznic, repetă preotul. Gîndește-te ce supărare îi faci maică-ti care, biata de ea, e în ceruri.

Lui Philip îi veni să plîngă, dar în mod instinctiv se ferea să-i lase pe alții să-i vadă lacrimile, așa că strînse din dinți ca să nu-i scape nici măcar un suspin. Domnul Carey se așeză în fotoliu și începu să răsfoiască o carte. Philip rămase în picioare la fereastră. Casa parohială era puțin retrasă de la

șoseaua spre Tercanbury și din sufragerie se vedea un semicerc de iarbă și apoi cîmpiile verzi care se pierdeau în depărtare. Peste tot pășteau oi. Cerul era trist și cenușiu. Philip se simți îngrozitor de nefericit.

Curînd intră Mary Ann ca să servească ceaiul și mătușa Louisa coborî și ea scările.

— Ai dormit, William ? întrebă ea.

— Nu, răspunse el. Philip a făcut atîta zgomot încît n-am putut închide ochii.

Lucrul ăsta nu era foarte exact, pentru că de fapt propriile lui gînduri nu-l lăsaseră să doarmă ; iar Philip, ascultînd morocănos ce se spunea, reflectă că nu făcuse decît o dată zgomot și nu exista nici un motiv pentru care să nu fi putut unchiu-său să doarmă înainte sau după acel accident. Cînd doamna Carey ceru explicații, preotul povesti cele întîmplate.

— Și nici măcar nu și-a cerut iertare, încheie preotul.

— Vai, Philip, dar sînt sigură că regreti, zise doamna Carey, dorind din tot sufletul ca în ochii unchiului copilul să nu pară mai rău decît era.

Philip nu răspunse. Molfăi mai departe tartinile cu unt. Nu-și dădea seama ce putere îl stăpînește, care îl împiedică să-și exprime într-un fel sau altul regretul. Simțea că-i ard urechile, îi venea oarecum să plîngă, dar nu era în stare să rostească nici un cuvînt.

— E păcat că strici și mai tare lucrurile făcînd pe bosumflatul, zise domnul Carey.

Terminară ceaiul în tăcere. Din cînd în cînd doamna Carey se uita pe furiș la Philip, dar preotul se făcea anume că nu-l bagă în seamă. Cînd Philip îl văzu pe unchiu-său că se duce sus pentru a se pregăti să meargă la biserică, se repezi în

vestibul și-și luă pălăria și haina. Dar, coborînd scările și dînd cu ochii de el, preotul îi spuse :

— Astă-seară nu vreau să mergi la biserică, Philip. Nu cred că ești într-o stare sufletească potrivită pentru a intra în Casa Domnului.

Philip nu spuse o vorbă. Simți că e supus unei profunde umilințe și obrazii lui se înroșiră. Îl privi în tăcere pe domnul Carey pînă cînd își puse pălăria cu boruri late și pelerina voluminoasă. Doamna Carey îl însoți ca de obicei pînă la ușă. Apoi se întoarse către Philip.

— Nu-i nimic, Philip ; duminica viitoare n-ai să mai fii obraznic sau cel puțin așa te rog eu — și atunci unchiul o să te ia cu el la biserică, seara.

Îi scoase pălăria și haina și-l conduse în sufragerie.

— Vrei să citim împreună slujba vecerniei și să cîntăm imnurile la orga mică ? Crezi că ți-ar face plăcere ?

Philip clătină cu hotărîre din cap. Doamna Carey era în mare încurcătură. Dacă nu vroia să citească împreună slujba, nu prea vedea ce ar fi putut face cu el.

— Atunci ce-ai vrea să faci pînă se întoarce unchiul ? întrebă ea neputincioasă.

Într-un tîrziu Philip renunță la tăcerea lui :

— Vreau să fiu lăsat în pace, zise el.

— Vai, Philip, cum poți să fii așa de nepoliticos ? Doar știi că unchiul tău și cu mine nu-ți dorim decît binele ! Nu mă iubești de loc ?

— Te urăsc. Aș vrea să mori.

Doamnei Carey i se tăie respirația. Sălbăticia cu care spusese băiatul aceste cuvinte o făcu să tresară și să icnească de durere. Nu știa ce să mai spună. Se așeză pe scaunul soțului ; și gîndindu-se la intenția ei de a-l iubi pe acest băiat infirm și

singur pe lume și la dorința ei puternică de a se bucura de dragostea lui — era stearpă și cu toate că, evident, fusese voința Domnului să nu aibă copii, uneori nici nu putea măcar să se uite la prichindeii de pe drum fără să simtă un junghi cumplit în inimă — ochii i se umplură de lacrimi care începură să se rostogolească una câte una pe obraji. Philip o privi uluit. Doamna Carey își scoase batista și izbucni într-un plîns nestăpînit. Deodată Philip își dădu seama că plînge din pricina vorbelor lui și-i păru rău. Se duse la ea și, fără să spună nimic, o sărută. Era prima dată cînd o săruta fără să-l roage cineva. Și biata femeie, atît de micuță în rochia ei de satin negru, chircită și cu fața suptă, cu cîrlionții ei caraghioși, îl luă pe băiețel în poală, îl înconjură cu brațele și plinse de credeai că o să i se frîngă inima în piept. Dar acum lacrimile ei erau și lacrimi de fericire, pentru că simțea că a dispărut stinghereala care-i ținuse pînă atuncea străini unul de altul. Acum îl iubea cu o dragoste nouă, pentru că o făcuse să sufere.

Capitolul IX

Duminica următoare, pe cînd preotul se pregătea să se ducă în salon ca să se culce — toate acțiunile lui erau îndeplinite cu multă ceremonie — iar doamna Carey era gata să urce în dormitor, Philip întrebă :

— Dacă n-am voie să mă joc, atunci ce să fac ?

— Dar nu poți sta o dată lecului fără să faci gălăgie ?

— Nu pot să stau locului pînă la ceai.

Domnul Carey se uită pe fereastră dar afară era frig și bătea vîntul, așa că nu-i venea să-i propună lui Philip să se ducă în grădină.

— Știu ce ai putea să faci. Ai putea să înveți pe de rost rugăciunea zilei de azi.

Luă cartea de rugăciuni de pe fisarmoniu și o răsfoi pînă dădu de pagina căutată.

— Nu e prea lungă. Dacă poți s-o spui fără greșală cînd vin la ceai, îți dau căpăcelul de la ou.

Doamna Carey trase scaunul lui Philip — între timp îi cumpăraseră unul mai înalt — lingă masa din sufragerie, și puse cartea în fața lui.

— Diavolul găsește ceva de lucru și pentru cei leneși, zise domnul Carey.

Mai aruncă vreo cîțiva cărbuni în foc ca să se poată bucura de niște flăcări jucăușe cînd se va întoarce la ceai și se retrase în salon. Își desfăcu gulerul, își potrivi pernele și se instalează cît mai comod pe canapea. Socotind totuși că e puțin cam rece în salon, doamna Carey îi aduse preotului o scoartă din vestibul; o întinse bine și-l înveli pe picioare. Apoi trase storurile ca să nu-l supere lumina și întrucît preotul închisese deja ochii, ieși în vîrfurile picioarelor din odaie. Astăzi preotul era împăcat cu sine însuși și în zece minute adormi, scoțînd un sforăit molcom.

Era a șasea duminică după Bobotează și rugăciunea începea cu cuvintele: „O, Dumnezeu, al cărui fiu binecuvîntat ni s-a dezvăluit ca să biruie ispitirile diavolului, iar pe noi să ne preschimbe în odrasle ale Domnului, cei ce moșteni-vor viața veșnică...” Philip o citi de la cap la coadă. Nu înțelese mai nimic. Începu să-și spună vorbele acelea cu glas tare, dar unele dintre ele îi erau necunoscute și construcția propozițiilor era tare ciudată.

Nu putu să-și bage în cap mai mult de două rînduri. Și nici măcar să fie atent nu izbutea fiindcă gîndul îi fugea mereu într-altă parte ; pe pereții casei parohiale erau întinse, ca pe un spalier, ramurile pomilor fructiferi și din cînd în cînd cite o creangă mai lungă bătea în fereastră ; pe cîmpia de dincolo de grădină pășteau nepăsătoare niște oi. Lui Philip i se părea că are noduri în creier. Apoi îl cuprinsese panica la gîndul că nu va fi în stare să învețe cuvintele acelea pînă la ora ceaiului, și se apucă să și le spună repede în șoaptă ; nu mai încercă să le înțeleagă, ci pur și simplu să și le sape în amintire ca un papagal.

În după-amiaza aceea doamna Carey nu putu să doarmă, așa că pe la patru, fiind mai trează ca oricînd, coborî scările. Se gîndi să-l asculte pe Philip rugăciunea, ca nu cumva să greșească atunci cînd va fi să i-o spună unchiului. Astfel unchiul său o să fie încîntat și o să vadă că băiatul are inimă bună. Dar cînd ajunse la ușa sufrageriei și dădu să intre înăuntru, doamna Carey auzi un zgomot care o făcu să se oprească brusc. Îi sări inima din loc. Se îndepărtă și se strecură fără zgomot pe ușa din față. Înconjură casa pînă ce ajunse la fereastra sufrageriei și apoi, cu multă fereală, se uită înăuntru. Philip ședea și acum pe scaunul pe care-l așezase ea, dar stătea cu capul pe masă, cu fața îngropată în mîini și suspina cuprins de deznădejde. Doamna Carey văzu cum plînsul îi zguduie tot trupul. Se sperie îngrozitor. Un lucru care o izbise întotdeauna în înfățișarea băiatului era faptul că părea atît de stăpînit. Nu-l văzuse niciodată plîngînd. Și acum își dădu seama că acest calm al lui era doar o rușine instinctivă de a-și da pe față sentimentele : se ascundea ca să plîngă.

Fără să se gîndească nici o clipă că soțului ei nu-i place să fie trezit brusc, dădu buzna în salon.

— William, William ! zise ea. Băiatul plînge de mama focului.

Domnul Carey se ridică în capul oaselor și se descotorosi de scoarța care-i învelea picioarele.

— Dar ce l-ar putea face să plîngă ?

— Nu știu... Vai, William, nu-l putem lăsa pe băiat să fie nefericit. Crezi că e vina noastră ? Dacă am fi avut copii am fi știut cum să ne purtăm cu el.

Domnul Carey se uită la ea perplex. Se simțea teribil de neputincios.

— Dar nu e posibil să plîngă pentru că i-am dat să învețe rugăciunea. N-are mai mult de zece rînduri.

— Ce-ai zice dacă i-aș duce niște cărți cu poze, William, să se uite la ele ? Avem niște poze din Țara Sfîntă. Nu cred că ar fi nimic rău în asta.

— Mă rog, n-am nimic împotrivă.

Doamna Carey intră în birou. Singura pasiune a domnului Carey era să colecționeze cărți și nu se ducea niciodată la Tercanbury fără să piardă o oră-două la anticariat ; și întotdeauna se întorcea cu vreo patru-cinci volume mucegăite. Nu le citea niciodată, pentru că pierduse de mult deprinderea de a citi, dar îi plăcea să le răsfoiască, să se uite la ilustrații — dacă aveau — și să le lipească dacă li se rupseseră copertile. Se bucura ori de cîte ori era o zi ploioasă, pentru că atunci putea sta acasă fără să aibe remușcări și putea să-și petreacă după-amiaza în fața unui păhăruț cu albuș de ou și a borcanului cu clei, cîrpind legătura de piele proastă a cine știe cărui traftalog ponosit. Avea multe cărți vechi de călătorii, cu gravuri în metal și doamna Carey găsi repede două care se ocupau de Palestina.

Avu grije să tușească de mai multe ori în dreptul ușii pentru a-i da timp lui Philip să-și vină în fire, deoarece își dădea seama că băiatul s-ar simți umilit dacă l-ar surprinde cu ochii în lacrimi, și apoi apăsă cu zgomot clanta. La intrarea ei îl găsi pe Philip concentrat asupra cărții de rugăciuni și ascunzându-și ochii cu mâinile ca să nu vadă că a plîns.

— Acum știi rugăciunea ? îl întrebă ea.

Băiatul nu răspunse pe dată și ea înțelege că zăbovește pentru că i-e teamă să nu se simtă o tulburare în glas. La rîndul ei, doamna Carey era ciudat de stînjinită.

— N-o pot învăța pe de rost, zise el în cele din urmă și i se tăie de tot răsufllarea.

— Bine, nu-i nimic, zise ea. Nu e nevoie s-o înveți. Ți-am adus niște cărți cu poze să te uiți la ele. Vino și stai la mine în poală și o să le răsfoim împreună.

Philip se dădu jos de pe scaun cu sfială și veni șontic-șontic spre ea. Ținea privirile ațintite în poadea ca să nu i se vadă ochii înlăcrimați. Doamna Carey îl înconjură cu brațele.

— Uite, zise ea. Țsta e locul în care s-a născut domnul nostru Isus Cristos.

Îi arată un oraș oriental cu acoperișuri plate, cupole și minarete. În prim plan era un pîlc de palmieri sub care se odihneau doi arabi și niște cămile. Philip pipăi ușor poza ca și cum ar fi vrut să simtă casele și veșmintele largi ale călătorilor.

— Citește-mi ce spune aici, o rugă el.

Doamna Carey citi cu voce egală ce scria pe contrapagină. Era o povestire romantică despre un călător care străbătuse țările Răsăritului pe la începutul secolului, o istorie poate puțin cam

pompoasă, însă înmiresmată de emoția cu care generația de după Byron și Chateaubriand a avut revelația Orientului. După câteva clipe Philip o întrerupse.

— Vreau să văd altă poză.

Cînd intră Mary Ann și doamna Carey se ridică pentru a o ajuta să pună fața de masă, Philip luă cartea în mîinile lui și cercetă grăbit ilustrațiile. Cu mare greutate izbuti mătusa să-l convingă să lase jos cartea ca să vină la ceai. Uitase de chinurile îngrozitoare prin care trecuse ca să poată învăța pe dinafară rugăciunea; uitase și de lacrimile vărsate.

A doua zi ploua și Philip ceru din nou cartea. Doamna Carey i-o dădu cu bucurie. Vorbînd cu soțul ei despre viitorul băiatului, descoperise că amîndoi doreau să-l vadă îmbrăcînd haina preoțească și această poftă de a cunoaște cartea cu descrieri ale locurilor sfințite de trecerea lui Isus părea să fie un semn bun. Ai fi zis că mintea băiatului se îndreaptă de la sine către lucrurile sacre. Dar peste câteva zile ceru și alte cărți. Domnul Carey îl duse în biroul lui, îi arătă raftul în care ținea cărțile ilustrate și alese una care se ocupa de Roma. Philip întinse mîinile spre ea cu lăcomie. Pozele îl duseră către o nouă formă de amuzament, începu să citească pagina dinaintea fiecărei gravuri și pagina de după ea, ca să vadă ce reprezintă poza și curînd nu-l mai interesară de loc jucăriile.

Apoi, cînd nu era nimeni prin apropiere, începu să-și ia singur cărți din raft; și poate pentru că primul lucru care îi impresionase mintea fusese un oraș din Orient, cel mai mult îl distrau cărțile cu descrieri ale țărilor Levantului. Inima îi bătea puternic de emoție cînd vedea poze înfățișînd mos-

chei și palate somptuoase ; dar o anumită poză dintr-o carte despre Constantinopole îi aprindea în mod deosebit imaginația. Poza înfățișa Sala celor o mie de coloane. Era o cisternă bizantină pe care fantezia populară o înzestrase cu o am-ploare fantastică ; și legenda pe care o citi spunea că la intrare era întotdeauna priponită o barcă pentru a-i ispiți pe cei imprudenți, dar nici un călător care se avântase în întuneric nu mai revenise de acolo. Și Philip se întreba dacă barca trecea mereu dintr-o alee cu stâlpi în alta, sau dacă în cele din urmă ajungea la vreo casă stranie.

Într-o bună zi dădu norocul peste el, căci îi căzu în mână *O mie și una de nopți* în traducerea lui Lane¹. Îl captivară mai întâi ilustrațiile, dar apoi se apucă să citească și poveștile ; începu cu cele despre vrăji, iar apoi le citi și pe celelalte ; cele care-i plăcură mai mult le reciti de nenumărate ori. Nu se mai putea gândi la nimic altceva. Uită cu totul de viața din jur. Trebuiau să-l strige de două-trei ori pînă să vină la masă. Pe nesimțite deprinse cel mai încântător nărav de pe lume, năravul cititului ; nu știa că în felul ăsta își făurește un refugiu în care să se ascundă de toate necazurile vieții ; și iarăși nu știa că-și făurește o lume ireală care avea s-o transforme pe cea reală, de fiecare zi, într-un izvor de amarnice dezamăgiri. Curînd începu să citească și alte lucruri. Avea o minte precocă. Văzîndu-l că-și găsește o ocupație și că nici nu mai e agitat, nici nu tulbură liniștea celorlalți, unchiul și mătușa încetară să-și mai facă griji din pricina lui. Domnul Carey avea atîtea cărți încît nici nu le mai

¹ *Edward William Lane* (1801—1876), orientalist englez, specialist în arabă, autor al primei lor traduceri fidele din *O mie și una de nopți* și din *Coran*.

știa numărul și întrucît citea prea puțin, uita de loturile pe care le cumpărase într-un moment sau altul pentru că erau ieftine. Pripășite la întimplare printre predici și cazanii, printre cărțile de călătorie, viețile sfinților, faptele apostolilor, istoriile bisericii, se aflau și niște romane de modă veche; într-un târziu, Philip le descoperi și pe acestea. Le alegea după titluri. Primul pe care-l citi se numea *Vrăjitoarele din Lancashire*, iar apoi *Admirabilul Crichton*¹ și cite și mai cite. Ori de cîte ori începea o carte în care doi călători solitari treceau cu caii pe marginea unei prăpăstii înfricoșătoare, știa că a nimerit bine.

Între timp venise vara, și grădinarul care fusese marinăr în tinerețe îi făcu un hamac și i-l întinse între ramurile unei sălcii plîngătoare. Aici zăcea Philip ceasuri întregi, ascuns de privirile oricărei persoane care ar fi putut să vină la casa parohială, și citea, citea cu nesaț. Timpul trecea și se făcu iunie; apoi veni august; duminicile biserica era înțesată de străini și adeseori banii strînși pe tipsie la sfîrșitul slujbei se ridicau la suma de două lire. Nici preotul și nici doamna Carey nu ieșeau prea mult din grădină în această perioadă; nu le plăceau mutrele necunoscute și îi priveau cu dușmănie pe vizitatorii de la Londra. Casa de peste drum fu luată cu chirie, pe timp de șase săptămîni, de un domn care avea doi băieți și care trimise vorbă la casa parohială dacă nu cumva Philip ar dori să vină să se joace cu ei; dar doamna Carey răspunse printr-un refuz politicos. Îi era teamă ca nu cumva băieții londonezi

¹ Operă de largă circulație a scriitorului englez *James Matthew Barrie* (1860—1937).

să-l strice pe Philip. El avea să se facă preot și era necesar să fie ferit de contaminare. Doamnei Carey îi plăcea să vadă în el un mic Samuel ¹.

Capitolul X

Familia Carey se hotărî să-l trimită pe Philip la Școala regală din Tercanbury. Acolo își trimiteau fiii toți clericii din vecinătate. O îndelungată tradiție lega școala de catedrală; directorul școlii era canonic onorific, iar arhidiaconul fusese și el director pe vremuri. Elevii școlii erau stimulați să aspire către haina preotească și educația pe care o primeau era de asemenea natură încît să-i pregătească pe flăcăii cinstiți să-și închine viața slujirii lui Dumnezeu. Pe lângă școală funcționa un curs pregătitor și se stabili ca Philip să fie trimis acolo. Într-o joi după-amiază, pe la sfîrșitul lui septembrie, domnul Carey îl luă pe băiat la Tercanbury. Philip încă de dimineață se simțea emoționat și puțin cam speriat. Nu prea avea ideie ce înseamnă viața de școală, dar citise cîte ceva în această privință în povestirile din *Revista băieților*. Mai citise și *Eric sau Puțin cîte puțin* ².

Cînd coborîră din tren la Tercanbury, lui Philip îi era pur și simplu rău de spaimă, iar în trăsură, în drum spre centrul orașului, se făcu galben la față și amuți. Școala arăta a închisoare din pricina zidului înalt de cărămidă care o în-

¹ În *Vechiul Testament*, profet al evreilor.

² Povestire morală din viața elevilor scrisă de prelatul englez *Frederic William Farrar* (1831—1903).

conjura. În mijlocul zidului era o portiță îngustă. Sunară și portița se deschise. Ieși un bărbat șleam-păt și stîngaci și luă cufărul de metal al lui Philip și cutia lui cu jucării. Îi pofti în salon; era o încăpere ticsită de mobile masive și urite și scaunele care completau garnitura erau așezate de jur împrejurul peretilor, avînd o înfățișare rigidă care te îngheța. Așteptară să vină directorul.

— Cum e domnul Watson ? întrebă Philip după o vreme.

— Ai să vezi și tu.

Urmă un nou răstimp de tăcere. Domnul Carey se întreba de ce nu mai vine directorul. Deodată Philip făcu un efort și vorbi din nou.

— Să-i spui că am un picior strîmb.

Înainte de a putea domnul Carey să-i răspundă ușa se deschise brusc și domnul Watson intră ca o rafală în odaie. Lui Philip i se păru un uriaș. Avea peste un metru optzeci, era lat în spate, avea mîini enorme și o barbă mare roșie; vorbea tare, cu un aer jovial, dar veselia lui agresivă nu făcu decît să-l sperie de moarte pe Philip. Domnul Watson dădu mîna cu domnul Carey și apoi cuprinse mînuța lui Philip în palma lui imensă.

— Ei tinere, te bucuri că vii la școală ? strigă el.

Philip roși dar nu găsi nici un cuvînt cu care să-i răspundă.

— Cîți ani ai ?

— Nouă, zise Philip.

— Trebuie să spui „domnule director“, îi zise unchiu-său.

— Cred că ai o mulțime de lucruri de învățat, urlă vesel directorul.

Ca să-l facă pe băiat să devină mai încrezător începu să-l gîdile cu degetele lui aspre. Simțindu-se

întimidat și stinjenit, Philip se feri de atingerea domnului Watson.

— Pentru moment l-am pus pe băiat în dormitorul mic... Cred că o să te simți mai bine acolo, nu-i așa? adăugă el adresându-i-se lui Philip. Nu sînteți decît opt. O să te simți aproape ca acasă.

Apoi ușa se deschise și intră doamna Watson. Era smolită la față și avea părul foarte negru, pieptănat îngrijit, cu cărare la mijloc. Avea buzele ciudat de groase și un nas mic și rotund, iar ochii mari și negri. Înfățișarea ei era neobișnuit de rece. Vorbea rareori, iar de zîmbit, zîmbea și mai rar. Soțul ei i-l prezentă pe domnul Carey și apoi îl împinse pe Philip către ea cu un gest prietenos.

— Un nou elev, Helen. Se numește Carey.

Fără să rostească o vorbă, doamna Watson dădu mîna cu Philip și apoi se așeză tăcută pe scaun în timp ce directorul îl întrebă pe domnul Carey ce și cît știe Philip și cu ce cărți a lucrat. Preotul din Blackstable se simți puțin stinjenit de entuziasmul gălăgios al domnului Watson și peste cîteva minute se ridică.

— Cred că acuma ar fi bine să vi-l las pe Philip.

— Foarte bine, foarte bine, zise domnul Watson. La mine e în siguranță. Lucrurile au să meargă strună aici. Nu-i așa, tinere?

Fără să aștepte răspunsul lui Philip, matahala izbucni într-un hohot de rîs zgomotos, ca un muget. Domnul Carey îl sărută pe Philip pe frunte și plecă.

— Vino, tinere, strigă domnul Watson. Hai să-ți arăt clasa.

Străbătu salonul cu pași de uriaș și Philip șonicăi cît putu de repede în urma lui. Se trezi într-o cameră lungă și goală, cu două mese care se

intindeau pe toată lungimea ei ; de o parte și de alta a lor erau bănci de lemn.

— Deocamdată nu prea e lume pe aici, zise domnul Watson. Am să-ți arăt terenul de joacă și pe urmă am să te las să te descurci singur.

Domnul Watson o luă înainte. Philip ajunsese pe un teren mare de joacă înconjurat din trei părți de pereți înalți de cărămidă. A patra latură era formată de un gard cu ostrețe de fier prin care se vedea o pajiște imensă și dincolo de ea câteva din clădirile Școlii regale. Un băiețel umbla de colo-colo trist și necăjit, dînd din cînd în cînd cu piciorul în pietriș.

— Bună, Venning, strigă domnul Watson. Cînd ai apărut ?

Băiețelul veni în întîmpinarea directorului și dădu mîna cu el.

— Uite un băiat nou. E mai mare și mai voinic decît tine, așa că te rog să nu-l terorizezi.

Directorul îi îmbrățișă pe cei doi copii cu o privire de o severitate prefăcută, sperîndu-i cu mugetul vocii lui, iar apoi cu un hohot zgomotos îi părăsi.

— Cum te cheamă ?

— Carey.

— Ce e taică-tău ?

— A murit.

— O ! Maică-ta umblă cu apă și săpun ?

— Și mama a murit.

Philip credea că răspunsul lui o să-l facă pe băiat să se simtă puțin stînjinit. Dar Venning nu era omul pe care un fleac ca ăsta să-l abată de la glumele lui.

— Mă rog, dar pe vremuri umbla cu apă și săpun ? continuă el.

— Da, răspunse Philip indignat.

— Va să zică spăla ?

— Nu, nu spăla nimic.

— Atunci înseamnă că nu umbla cu apă și săpun.

Băiețelul chiuie de bucurie văzînd ce bine i-a reușit sofistica. Apoi dădu cu ochii de piciorul lui Philip.

— Ce ai la picior ?

Philip încercă în mod instinctiv să-l ascundă privirilor. Îl trase îndărătul piciorului sănătos.

— Am un picior bont, răspunse el.

— Cum l-ai căpătat ?

— L-am avut dintotdeauna.

— Ia să-l vedem.

— Nu vreau.

— Treaba ta.

Băiețelul își însoți aceste cuvinte cu o lovitură dureroasă în fluierul piciorului. Neașteptîndu-se cîtuși de puțin la ea, Philip nu se putu feri. Durerea îi tăie respirația, dar mai mare decît durerea fu surpriza. Nu știa de ce l-a lovit Venning. N-avu prezența de spirit să-i învinețească un ochi. Și pe urmă băiețelul era mai mic decît el, iar el citise în *Revista băieților* că e un lucru foarte josnic să lovești un copil mai mic decît tine. În timp ce Philip se ținea de picior, căutînd să-și potolească durerea, își făcu apariția un al treilea băiat, iar micul terorist îl părăsi. În scurtă vreme observă că cei doi vorbesc despre el și simți că se uită la picioarele lui. Se înfierbîntă tot și-l cuprinse o mare stînjeneală.

Dar sosiră și alți băieți, se adunară mai mult de zece, apoi de două ori pe atît și începură să vorbească despre felul cum și-au petrecut vacanța, pe unde au fost și ce grozav au jucat cricket. Mai veniră încă vreo cîțiva băieți noi și Philip se trezi deodată că a intrat în vorbă cu ei. Era timid

și speriat. Dorea din tot sufletul să se facă agreabil dar nu-i venea în minte ce-ar putea să spună. I se puseră multe întrebări și el răspunse cu multă plăcere la toate. Un băiat îl întrebă dacă știe să joace cricket.

— Nu, răspunse Philip, am un picior bont.

Băiatul plecă repede privirile în jos și roși. Philip își dădu seama că băiatul a simțit că a pus o întrebare nepotrivită. Fiind însă prea timid ca să-și ceară iertare îi aruncă lui Philip o privire jenată.

Capitolul XI

A doua zi dimineață când îl trezi un sunet de clopot, Philip se uită mirat prin boxa în care se afla. Apoi se auzi un glas necunoscut, și Philip își aminti că e la școală.

— Singer, te-ai sculat ?

Pereții despărțitori ai boxei erau din brad lustruit și în față era o perdea verde. Pe vremea aceea prea puțină lume se gândea la ventilație și ferestrele erau închise tot timpul, dormitorul aerisindu-se numai dimineața.

Philip se dădu jos din pat și se așează în genunchi ca să-și spună rugăciunile. Era frig în dimineața aceea și începu să tremure ; dar unchiul său îl învățase că Dumnezeu îi primește mai bine rugăciunea dacă și-o face în cămașă de noapte decât dacă așteaptă pînă se îmbracă. Lucrul acesta nu-l mirase de loc, pentru că începea să-și dea seama că e creatura unui dumnezeu căruia îi place

să-și vadă credincioșii chinuiți. Apoi se spălă. Cei cincizeci de elevi aveau la dispoziție două băi și fiecare băiat făcea baie o dată pe săptămână. În rest se spălau într-un lighenaș de pe un lavoar, care împreună cu patul și scaunul forma mobilierul fiecărei boxe. Băieții sporovăiau vesel în timp ce se îmbrăcau. Philip era numai urechi. Apoi se auzi din nou un sunet de clopot și băieții coborîră repede scările. Se așezară pe băncile aflate de-o parte și de alta a celor două mese lungi din sala de clasă, după care intră domnul Watson urmat de soția lui și de servitori și luă loc la masă. Domnul Watson citi rugăciunea pe un ton impresionant și — rostite de glasul lui puternic — implorările bubuiră ca tunetul, parcă ar fi fost niște amenințări personale adresate fiecărui băiat în parte. Philip ascultă neliniștit. Apoi domnul Watson citi un capitol din *Biblie* și servitorii părăsiră cu toții sala. Peste o clipă un tânăr nețesălat aduse două ceainice imense și mai făcu un drum ca să aducă și niște farfurii mari cu felii de piine cu unt.

De felul său, Philip se îngrețoșa ușor și bucățile groase de unt prost așezate pe piine îi întoarseră stomacul pe dos. Dar văzîndu-i pe ceilalți băieți cum rad ușor untul de pe piine, le urmă și el exemplul. Cu toții aveau bucăți de carne conservată în borcan și alte asemenea bunătăți pe care le aduseseră în cutiile de jucării; unii mai aveau și ceva „suplimente“ ca de pildă ouă sau slănină de care mai profita și domnul Watson. Cînd îl întrebaseră pe domnul Carey dacă și Philip urma să capete asemenea lucruri, domnul Carey îi răspunsese că, după părerea lui, copiii nu trebuie să fie răsfațați și îndopați. Domnul Watson fu întru totul de acord cu el — el socotea că nimic nu e

mai bun decît pîinea cu unt pentru copiii în creştere — dar unii părinţi care îşi îndoapă şi-şi răsfăţă în mod exagerat odraslele, insistau asupra acestui lucru.

Philip observă că „suplimentele“ le cîştigau băieţilor o consideraţie oarecum deosebită şi se hotărî să-i ceară şi el asemenea lucruri mătusei Louisa cînd i-o scrie.

După micul dejun băieţii ieşiră în debandadă pe terenul de joacă. Încetul cu încetul se strînseseră aici toţi externii. Erau fiii clerului local, ai funcţionarilor de la antrepozite şi ai negustorilor şi industriaşilor din oraşul vechi. Curînd sună clopotul şi intrară cu toţii în sala de predare. Aceasta consta dintr-o cameră mare şi lungă — la capetele căreia erau clasele a doua şi a treia, conduse fiecare de cîte un profesor — şi dintr-o odăiţă folosită de domnul Watson pentru a predă la clasa întia. În vederea stabilirii unei legături între şcoala pregătitoare şi şcoala propriu-zisă, aceste clase erau numite în mod oficial, la festivităţi şi cu ocazia dărilor de seamă, clasele a doua superioară, mijlocie şi inferioară. Philip fu repartizat în clasa inferioară. Profesorul, un bărbat roşcovan, cu glas plăcut, se numea Rice ; se purta agreabil cu băieţii şi timpul trecu repede. Philip rămase surprins cînd văzu că s-a făcut deja unsprezece fără un sfert şi că li se dă o recreaţie de zece minute.

Toată şcoala năvăli pe terenul de joacă într-o gălăgie infernală. Noilor elevi li se spuse să se așeze în mijloc, iar ceilalţi se înşirară de-a lungul zidurilor, faţă în faţă. Începură jocul „Porcuşorul e la mijloc“. Vechii elevi alergau de la un zid la altul, în timp ce elevii noi încercau să-i prindă ; cînd prindeau vreunul şi rosteau cuvintele mis-

tice — „unu, doi, porcul e la noi“ — băiatul rămânea prizonier și, trecînd în tabăra adversă, ajuta la prinderea celor care rămăseseră încă liberi. Philip văzu un băiat care fugea pe lîngă el și încercă să-l prindă, dar, șchiop cum era, n-avea nici o șansă ; iar cei ce trebuiau să alerge, sesizînd situația, începură să se repeadă tocmai în partea lui de teren. Apoi unul dintre băieți avu ideia strălucită de a maimuțări felul stîngaci în care alerga Philip. Alți băieți îl văzură și începură să rîdă. Apoi îl imitară cu toții pe cel dintîi ; și tot așa alergau în jurul lui Philip șchiopătînd ridicol și chicotind ascuțit, cu vocile lor subțiri. Își pierdură pur și simplu capul de încîntare în vârtejul acestui nou amuzament și se sufocau de veselie, nemaiputîndu-și stăpîni rîsul. Unul dintre ei îi puse piedică lui Philip, care căzu, greoi ca întotdeauna, și se lovi rău la genunchi. Băieții riseră și mai tare cînd îl văzură ridicîndu-se. Un băiat îi dădu brînci de la spate și Philip ar fi căzut iarăși dacă nu l-ar fi ținut cineva. Amuzîndu-se pe socoteala infirmității lui Philip, copiii uitară complet de jocul lor inițial. Unul dintre ei inventă un mers șchiopătat cu totul ieșit din comun, așa de sucit, încît li se păru celorlalți extraordinar de comic și cîțiva băieți se trîntiră pur și simplu pe jos, prăpădindu-se de rîs ; Philip se înspăimîntă de tot. Nu-și dădea seama de ce rîd de el. Îi bătea inima așa de tare, încît abia mai putea răsufila și era mai speriat decît fusese vreodată în toată viața lui. Stătea locului, prostît, în timp ce băieții alergau în jurul lui strîmbîndu-se și rîzînd ; strigau la el îndemnîndu-l să încerce să-i prindă ; dar el nu se mișca din loc. Nu vroia să mai fie văzut alergînd. Se străduia din răputeri să nu plîngă.

Deodată sună clopoțelul și băieții se întoarseră în școală. Philip singera la genunchi, era murdar și cu părul răvășit. Timp de câteva minute domnul Rice nu izbuti să-și stăpânească elevii. Erau încă surescitați de noutatea cea stranie și Philip îi văzu pe unii dintre ei aruncând priviri furișe către picioarele lui. Și le ascunse cât putu de bine sub bancă.

După amiază se duseră să joace fotbal, dar domnul Watson îl opri pe Philip la ieșirea din sufragerie.

— Carey, mi se pare că nu joci fotbal, nu ? îl întrebă el.

Philip roși încurcat.

— Nu, domnule profesor.

— Nu-i nimic. Atunci mai bine du-te pe cîmp. Cred că poți să mergi pînă acolo, nu ?

Philip habar n-avea unde e cîmpul, însă socoti că e mai bine să încuviințeze.

Băieții meraseră sub suprayegherea domnului Rice, care se uită la Philip și, văzînd că nu s-a schimbat, îl întrebă de ce nu se duce să joace fotbal.

— Domnul Watson a spus că nu e nevoie să mă duc, domnule profesor.

— De ce ?

Philip era înconjurat de băieți care-l priveau cu curiozitate și deodată se simți copleșit de rușine. Privi în jos fără să răspundă. Răspunsul îl dădură ceilalți.

— Are un picior strîmb, domnule profesor.

— Aha, înțeleg.

Domnul Rice era foarte tînăr, abia absolvise de un an facultatea ; se simți deodată tare încurcat. Instinctul îl îndemna să-i ceară iertare băiatului,

dar era prea sfios ca s-o facă. Drept care strigă la băieți cu glas aspru :

— Ei, băieți, voi ce mai așteptați ? Duceți-vă.

Unii dintre ei porniseră deja, iar cei care rămăseseră în urmă plecară acum în grupuri mai mici sau mai mari.

— Carey, atunci tu vino cu mine, zise profesorul. Nu știi drumul, nu ?

Philip ghici intenția lui blindă și simți că i se pune un nod în gât.

— Știți, domnule profesor, eu nu pot merge prea repede !

— Atunci am să merg foarte încet, zise profesorul zîmbind.

Inima lui Philip fu cucerită pe dată de tînărul acesta roșcovan, cu o înfățișare banală, care-i spusese o vorbă bună. Dintr-o dată se simți mai puțin nenorocit.

Seara însă, cînd se duseră la culcare și se dezbrăcau, băiatul care se numea Singer ieși din boxa lui și-și băgă capul în boxa lui Philip.

— Bă, ia să-ți vedem și noi piciorul, zise el.

— Nu vreau, răspunse Philip și sări repede în pat.

— Mie să nu-mi zici nu vreau, spuse Singer. Ia vino încoace, Mason.

Băiatul din boxa alăturată stătea la colțul boxei și auzind invitația se strecură înăuntru. Se repeziră la Philip și încercară să dea la o parte așternutul cu care se învelise, dar el îl ținea cu toată puterea.

— Ce aveți cu mine, de nu mă lăsați în pace ? strigă el.

Singer puse mîna pe o perie și cu dosul ei îi dădu lui Philip peste degetele cu care ținea strîns pătura. Philip țipă.

— Dar tu ce ai, de ce nu ne arăți piciorul ?

— Nu vreau.

Disperat, Philip strînse pumnul și-l lovi pe băiatul care-l chinuia, dar se afla într-o poziție dezavantajoasă așa că băiatul îl apucă de braț și începu să i-l sucească.

— Ah, lasă-mă, lasă-mă, strigă Philip. Îmi rupi mina.

— Atunci liniștește-te și scoate piciorul de sub pătură.

Philip suspină și icni. Băiatul îi răsuci mai tare brațul. Era o durere insuportabilă.

— Bine, vi-l arăt, zise Philip.

Scoase piciorul de sub așternut. Singer nu slăbi strînsoarea. Se uită plin de curiozitate la infirmitatea lui Philip.

— Ce zici ce porcărie ? zise Mason.

Își făcu apariția un alt băiat și se uită și el.

— Uh ! strigă el dezgustat.

— Să fiu al dracului, dar e groaznic, zise Singer, strimbându-se. E tare ?

Atinse diformitatea cu vârful degetului, prudent, de parcă ar fi fost ceva însuflețit. Deodată auzi pe scări pașii greoi ai domnului Watson. Într-o clipă îl înveliră la loc pe Philip și se răspîndiră ca niște iepuri prin boxele lor. Domnul Watson intră în dormitor. Ridicîndu-se în vârful degetelor, putea privi peste bara de care atârna perdeaua verde și se uita la copiii din cîteva boxe. Băieții erau bine instalați în paturile lor. Domnul Watson stinse lumina și plecă.

Singer îl strigă pe Philip, dar acesta nu răspunse. Își înfipsese dinții în pernă ca să nu-l audă lumea plîngînd. Nu plîngea atîta din pricina durerii pe care i-o pricinuiseră și nici din pricina umilinței pe care o suferise cînd îi priviseră piciorul, cît

mai ales de furie pentru că, incapabil să reziste torturii, își scosese chiar el piciorul de sub pătură.

Și atunci simți toată tristețea vieții lui. În mintea lui de copil i se păru că această nefericire va continua la nesfârșit. Fără să aibă vreun motiv special își aminti de dimineța aceea rece în care Emma îl ridicase din pătuțul lui și-l pusese alături de maică-sa. Nu se mai gândise niciodată la ziua aceea, dar acum parcă simțea căldura trupului maică-si lipită de trupul lui și brațele ei înconjurându-l. Deodată i se păru că viața lui e un vis, ca și moartea maică-si, ca și vremea petrecută la casa parohială, ca și aceste două zile nefericite de la școală și crezu că a doua zi dimineată o să se trezească din nou acasă. Gîndurile acestea îi opriră șuvoiul lacrimilor. Era prea nefericit, nu putea să fie decît un vis și mama lui trăia și Emma avea să vină îndată să se culce acolo. Îl fură somnul.

Dar a doua zi dimineată se trezi tot în sunetul clopoțelului și primul lucru de care dădu cu ochii fu perdeaua verde a boxei.

Capitolul XII

Cu timpul, infirmitatea lui Philip încetă să mai stîrnească interesul elevilor. Era acceptată ca și părul roșu al cutărui elev sau corpolența nefirească a altuia. Dar între timp devenise îngrozitor de sensibil. Nu fugea niciodată, decît dacă era absolut obligat, pentru că știa că atunci se vede

și mai bine cît de șchiop e, și învătă să meargă într-un anumit fel. Stătea pe loc cît mai mult timp putea, ascunzîndu-și piciorul estropiat îndărătul celui alt, ca să nu atragă atenția și era tot timpul preocupat de orice referire la infirmitatea lui. Pentru că nu putea participa la jocurile celorlalți băieți, rămînea străin de viața lor ; activitatea lor îl interesa numai ca pe un spectator din afară ; și i se părea că există o barieră între ei și el. Uneori băieții făceau impresia că socotesc că ar fi vina lui dacă nu știe să joace fotbal, și el nu izbutea nici în ruptul capului să-i facă să înțeleagă adevărul. Rămînea singur foarte multă vreme. Altă dată se simțea dispus să flecărească, dar încetul cu încetul deveni tăcut. Începu să se gîndească la diferența dintre el și ceilalți.

Băiatul cel mai voinic din dormitor, Singer, îl privea cu ochi răi și Philip, cam nede dezvoltat pentru vîrsta lui, trebui să îndure din plin un tratament aspru. Pe la jumătatea trimestrului, toată școala se pasionă de un joc numit „penițele“. Se juca în doi, pe masă sau pe pupîtru, cu penițe de oțel. Trebuia să-ți împingi penița cu unghia ca vîrful ei să treacă peste penița adversarului, în timp ce acesta manevra în așa fel încît să te împiedice și să treacă vîrful peniței lui peste dosul peniței tale ; cînd se realiza acest rezultat, suflai peste buricul degetului mare, îl apăsai pe cele două penițe și dacă izbuteai să le ridici pe amîndouă fără să-ți scape vreuna, amîndouă penițele erau ale tale.

Curînd, în toată școala nu mai vedeai altceva decît băieți jucînd acest joc și cei mai îndemînați strinseseră adevărate depozite de penițe. Dar

nu după multă vreme, domnul Watson ajunsese la concluzia că e vorba de un fel de joc de noroc, îl interzise și confiscă toate penițele care se aflau în posesia băieților. Philip fusese foarte îndemî-natec și se despărți cu multă tristețe de agonisita lui; dar era nerăbdător să joace iarăși și peste cîteva zile, în drum spre terenul de fotbal, intră într-o prăvălie și cu un *penny* cumpără penițe runde. Singer descoperi imediat că are aceste penițe. Renunțase și el la penițele lui, dar își păstrase una mare de tot, poreclită „elefantul“ care era aproape de neînvins și nu putea rezista ispitei de a-i smulge lui Philip penițele runde. Deși Philip știa că e dezavantajat de micimea penițelor lui, avînd o fire aventuroasă, era dispus să-și asume acest risc; în afară de asta, își dădea seama că Singer n-o să-i permită să-l refuze. Nu mai jucase de o săptămînă și acum se așezase la joc, palpitînd de emoție. Pierdu foarte repede două din penițele lui mici și Singer jubila, dar a treia oară, întîmplarea făcu în așa fel încît „elefantul“ alunecă și Philip izbuti să-l acopere cu penița lui. Chicoti triumfător. În clipa aceea intră domnul Watson.

— Ce faceți aici? întrebă el.

Se uită întîi la Singer, apoi la Philip, dar nici unul nu răspunse.

— Nu știți că v-am interzis să vă mai jucați în felul ăsta prostesc?

Lui Philip îi bătea inima să-i spargă pieptul. Știa ce avea să urmeze, era îngrozitor de speriat, dar spaima lui era amestecată și cu oarecare bucurie. Nu fusese biciuit niciodată. Bineînțeles că avea să-l doară, dar era un lucru cu care se putea lăuda după aceea.

— Veniți la mine în birou.

Directorul se răsuci pe călcâie și băieții îl urmară, umăr la umăr. Singer îi șopti lui Philip :

— Ne-a luat dracu !

Domnul Watson îi făcu semn cu degetul lui Singer.

— Apleacă-te, zise el.

Alb ca hîrtia la față, Philip îl văzu pe băiat cutremurîndu-se la fiecare lovitură și după cea de-a treia îl auzi țipînd. Mai urmară trei lovituri.

— De ajuns, scoală-te !

Singer se ridică. Pe obraji îi șiroiau lacrimile. Philip păși înainte. Domnul Watson îl privi o clipă și apoi spuse :

— Pe tine n-am să te bat. Ești nou în școală. Și nu pot să bat un infirm. Plecați amîndoi și să nu vă mai prind că faceți prostii.

Cînd se întoarseră în clasă îi aștepta un grup de băieți care aflaseră, cine știe cum, ce se întîmplă. Îl năpădiră cu întrebări pe Singer, nerăbdători să afle totul. Singer îi înfruntă cu fața roșie de durere și cu lacrimile pe obraji. Arătă cu capul înspre Philip care stătea puțin în urma lui.

— El a scăpat pentru că e șchiop, zise furios Singer.

Philip nu zise o vorbă dar se făcu roșu ca para focului. Simțea că toți îl privesc cu dispreț.

— Cîte lovituri ți-a dat ? îl întrebă un băiat pe Singer.

Dar acesta nu răspunse. Era furios pentru că fusese lovit.

— Să nu mă mai rogi să joc cu tine penițe, îi spuse el lui Philip. Ție îți convine, că doar nu riști nimic.

— Dar nu te-am rugat eu.

— Ei nu, zău !

Și repede ca gândul îi puse piedică lui Philip și-l răsturnă. Philip nu era niciodată prea sigur pe picioare și căzu ca plumbul.

— Șchiopule, zise Singer.

Pînă la sfîrșitul trimestrului Singer îl teroriză cu sălbăticie pe Philip și cu toate că Philip încercă să se ferească din calea lui, școala era atît de mică, încît lucrul acesta era cu neputință. Încercă atunci să fie prietenos și jovial cu Singer ; se înjosi pînă acolo încît îi cumpără un cuțit ; dar cu toate că Singer primi darul, nu se îmbună de loc. De vreo două ori, trecînd de limitele îndurării, îl pocni și el pe Singer și-l lovi cu piciorul ; dar Singer era mult mai mare și mai voinic, așa că de fiecare dată, după torturi mai cumplite sau mai puțin cumplite, Philip se văzu redus la neputință și silit să-și ceară iertare. Asta era rana deschisă care-l chinuia cel mai tare pe Philip ; nu putea suporta umilința scuzelor care îi erau smulse datorită unor dureri prea mari pentru a le putea rezista. Și ceea ce era cel mai rău, era că nefericirea lui părea fără sfîrșit ; Singer n-avea decît unsprezece ani și n-avea să treacă în școala superioară pînă nu împlinea treisprezece. Philip își dădea seama că trebuie să trăiască doi ani cu un călău de ale cărui torturi n-avea cum să scape. Era fericit numai cînd lucra, și seara, la culcare. Și adesea îi revenea acel sentiment ciușat că viața lui, cu toată tristețea, nu e decît un vis și că dimineața se va trezi în pătuțul lui de la Londra.

Capitolul XIII

Trecură doi ani. Philip mergea pe doisprezece. Era în clasa întâia, cam al treilea sau al patrulea ca medie și, după Crăciun, cînd mai mulți băieți aveau să fie promovați în școala superioară, urma să rămînă fruntașul clasei. Colecționase cîteva premii, cărți fără valoare pe hîrtie proastă, dar cu o legătură somptuoasă ornată cu stema școlii; situația la care ajunsese îl eliberase de teroarea colegilor și nu mai era așa de nefericit. Nici camarazii lui nu-l pizmuiau pentru succese, fiindu-le milă de diformitatea lui.

— La urma urmei e destul de ușor pentru el să ia premii, spuneau ei, pentru că altceva ce poate să facă decît să tocească ?

Îi mai trecuse și spaima pe care o avea la început de domnul Watson. Se deprinsese cu glasul lui tunător și cînd mîna grea a directorului se oprea pe umărul lui Philip, acesta distingea vag intenția unei mîngîieri. Avea o memorie bună, care pentru succesele școlare e mai utilă decît capacitatea mintală, și știa că dōmnul Watson dorește de la el să părăsească școala pregătitoare în calitate de cîștigător al unei burse.

În schimb, începuse să se cunoască foarte bine. Copilul nou-născut nu-și dă seama că trupul lui face parte integrantă din el mai mult decît obiectele înconjurătoare și se joacă cu degetele de la picioare fără să aibă sentimentul că ele îi aparțin în mai mare măsură decît sunătoarea de pe perna de alături; și numai treptat-treptat, mai ales datorită durerii, percepe realitatea trupului său. Experiënțe de aceeași natură sînt necesare și individului pentru a lua cunoștință de sine însuși;

numai că aici există o diferență și anume că, deși fiecare om devine conștient de trupul său ca un organism separat și complet, nu oricine devine la fel de conștient de sine însuși ca o personalitate completă și separată. Sentimentul individualității distincte față de alții apare la cei-mai mulți oameni o dată cu pubertatea, dar nu e întotdeauna îndeajuns de dezvoltat încît să facă perceptibilă pentru individ diferența dintre el și semenii lui. Acest sentiment e de atare natură încît individul rămîne la fel de puțin conștient de individualitatea sa ca și albina dintr-un stup și aceștia sînt oamenii norocoși în viață pentru că au cele mai multe șanse de fericire ; activitatea lor este împărtășită de toată lumea și plăcerile lor sînt plăceri și nimic altceva pentru că ei le savurează în comun ; de Rusalii îi puteți vedea dansînd în parcul Hampstead sau țîpînd cît îi ține gura la un meci de fotbal, sau ovaționînd cortegiul regal de la ferestrele unui club din Pall Mall. Tocmai datorită lor a ajuns să se spună că omul este un animal sociabil.

Philip trecu de la inocența copilăriei la amare complexe privitoare la persoana lui, datorită ridicolului pe care-l stîrnea piciorul său bont. Amănuntele legate de cazul său erau atît de specifice, încît el nu le putea aplica acestora regulile prefabricate care acționau destul de bine în chestiunile obișnuite, așa că se vedea silit să facă singur și pentru sine anumite judecăți. Numeroasele cărți pe care le citise îi înțesaseră mintea de idei care, pentru că el le înțelegea numai pe jumătate, îi lăsau mai multă libertate imaginației. Dedesubtul timidității sale dureroase creștea ceva în sinea lui și în mod obscur începea să devină conștient de propria lui personalitate. Dar uneori aceasta îi furniza surprize ciudate : făcea anumite lucruri

fără să știe de ce și, după aceea, cînd se gîndea la ele se găsea în mare încurcătură.

Era la școală un băiat numit Luard, cu care Philip începuse să se împrietenească și într-o zi, cînd se jucau împreună în clasă, Luard se porni să facă niște giumbușlucuri cu un condei de abanos al lui Philip.

— Nu te mai juca prostește, că o să-l strici, zise Philip.

— Aș, de unde.

Dar nici nu rosti bine cuvintele că tocul se și rupse. Luard se uită îngrozit la Philip.

— Ah, zău, iartă-mă.

Pe obrajii lui Philip șiroiră lacrimile dar el nu răspunse nimic.

— Hei, dar ce s-a întîmplat? îl întrebă Luard surprins. Îți fac rost de altul exact la fel.

— Nu e vorba de toc, zise Philip cu un tremur în glas, îmi pare rău numai pentru că-l aveam de la mama. Mi-l dăduse înainte de a muri.

— Vai, Carey, zău, te rog să mă ierți.

— Nu face nimic. N-a fost vina ta.

Philip luă cele două bucăți ale tocului și se uită la ele. Încercă să-și stăpînească suspinele. Se simți îngrozitor de trist. Și totuși n-ar fi putut spune din ce pricină, întrucît știa foarte bine că de fapt cumpăraseră tocul în timpul ultimei vacanțe petrecută la Blackstable și nu-l costase decît un șiling și doi penny. Habar n-avea ce-l îndemnase să născocească povestea aceea înduioșătoare, dar era la fel de nefericit ca și cum ar fi fost adevărată. Atmosfera puternică a casei parohiale și tonul religios de la școală sensibilizaseră la maximum conștiința lui Philip. Pe nesimțite se îmbibase de sentimentul predominant în jurul lui că la fiecare pas îl pîndește o ispită a Necuratului care abia aș-

teaptă să-i cîştige sufletul nemuritor ; şi cu toate că era cam la fel de mincinos ca mai toţi băieţii de vîrsta lui, nu putea niciodată să spună o minciună fără să se căiască. Cînd îşi aminti acest incident se întristă nespus şi se hotărî să se ducă la Luard şi să-i spună că a scornit toată povestea. Deşi se temea cumplit de umilinţă, mai mult decît de oricare alt lucru, vreo două-trei zile se mîngîie cu gîndul bucuriei chinuitoare de a se umili pentru slava Celui-de-sus. Dar nu izbuti să meargă mai departe. Îşi mîngîie conştiinţa prin metoda mult mai comodă de a-şi exprima remuşcărilor numai în faţa Atotputernicului. Ceea ce nu putea înţelege însă era cum de a fost atît de sincer afectat de povestea pe care o plăsmuise chiar atunci. Lacrimile care-i curgeau pe obrajii murdari erau lacrimi adevărate. Apoi, prin cine ştie ce asociaţie întîmplătoare îi veni în minte scena aceea cînd Emma îi vorbise de moartea mamei lui şi cu toate că plînsul îl împiedică să vorbească, insistase să se ducă să-şi ia rămas bun de la domnişoarele Watkin ca acestea să-l vadă trist şi să-l compătimească.

Capitolul XIV

Apoi şcoala fu cuprinsă de un val de religiozitate. Nicăieri nu mai auzeai vorbe urîte şi micile ticăloşii ale băieţilor erau privite cu ostilitate ; elevii mai mari, ca nişte membri laici ai Camerei Lorzilor din Evul Mediu, se slujeau de forţa braţelor lor pentru a-i convinge pe cei mai slabi decît ei să nu se abată de pe calea virtuţii.

Mintea lui Philip, neastîmpărată de obicei, era avidă de lucruri noi și băiatul deveni cît se poate de cucernic. Curînd află că are posibilitatea să devină membru al Ligii Biblice și scrise la Londra cerînd amănunte. Acestea constau dintr-un formular care trebuia completat cu numele, vîrsta și școala solicitantului; dintr-o declarație solemnă ce urma să fie semnată, în sensul că se obligă să citească seară de seară, timp de un an de zile cîte o porție din *Sfînta Scriptură*; și dintr-o solicitare de a trimite suma de doi șilingi și jumătate, necesară — după cum se explica — în parte pentru a dovedi seriozitatea dorinței solicitantului de a intra în Ligă și în parte pentru a acoperi cheltuielile de corespondență și birou. Philip trimise documentele și banii conformîndu-se celor cerute și primi în schimb un calendar în valoare de circa un penny pe care erau trecute pasajele destinate a fi citite în fiecare zi, precum și o foaie de hîrtie pe care era imprimată o poză a Bunului Păstor cu un miel iar pe verso, într-un chenar roșu frumos ornamentat, o rugăciune scurtă care trebuia rostită în fiecare zi înainte de a începe lectura stabilită.

Se dezbrăca în fiecare seară cît putea mai iute, ca să aibă timp să-și facă tema înainte de a se stinge lumina. Citea cu hărnicie, ca întotdeauna, fără vreun gînd critic, povești despre cruzime, înșelăciune, nerecunoștință, necinste și viclenie josnică. Acțiuni care i-ar fi stîrnit oroarea dacă le-ar fi văzut în viața din jur, citite fiind, treceau prin mintea lui fără să dea naștere la vreun comentariu, pentru că erau săvîrșite sub directă inspirație a lui Dumnezeu. Metoda Ligii era să alterneze o carte din *Vechiul Testament* cu una

din *Noul Testament* și într-o seară Philip dădu peste următoarele cuvinte ale lui Isus Cristos :

„De veți crede și nu vă veți îndoi de nimic, nu numai că veți face ceea ce i se face smochinului, dar și de veți spune muntelui acestuia «*urnește-te din loc și cazi în mare*», se va face precum ziceți. Și tot ceea ce veți cere prin rugăciuni, veți primi dacă veți avea credință.“¹

Nu-i făcură nici o impresie deosebită, dar întîmplător peste vreo două-trei zile, fiind duminică, preotul școlii le alese ca temă a predicii sale. Chiar dacă Philip ar fi vrut s-o audă ar fi fost imposibil, pentru că elevii Școlii regale stăteau în stranele din galeria corului, iar amvonul era așezat în colțul transeptului, așa că predicatorul se afla aproape cu spatele la băieți. Distanța era și ea destul de mare, încît era nevoie de un om cu un glas frumos și priceput în ale oratoriei pentru a se face auzit pînă în galeria corului ; dar conform unei vechi tradiții, preoții de la Tercanbury sînt aleși mai degrabă pentru erudiția lor decît pentru vreo altă calitate care ar putea fi de folos într-o catedrală. Și totuși, cuvintele textului, poate pentru că le citise cu puțină vreme înainte, ajunseră destul de limpede pînă la urechile lui Philip și i se părură deodată că se aplică persoanei lui. Se gîndi la ele mai tot timpul predicii și în seara aceea, înainte de a se culca, răsfoi *Sfînta Scriptură* și regăsi pasajul respectiv. Deși el credea în mod implicit în orice cuvînt tipărit, învățase încă de pe acum că din cine știe ce pricină misterioasă, unele pasaje din *Biblie* care spuneau ceva, însemnau în mod evident cu totul altceva. La școală nu era nimeni căruia i-ar fi făcut plăcere să i se adreseze

¹ Reproducere aproximativă a unui citat din *Evanghelia după Matei*, XVII, 20.

cu o întrebare în această privință, așa că el își păstră nedumerirea care-i stăruia în minte pînă la vacanța de Crăciun și atunci, într-o zi, profită de prilej pentru a se lămuri. Tocmai se ridicaseră de la cină, se încheiaseră rugăciunile și doamna Carey număra ouăle pe care le adusese ca de obicei Mary Ann și scria pe fiecare din ele data. Philip rămase în picioare în fața mesei și se prefăcea că întoarce, la întîmplare, paginile *Bibliei*.

— Unchiule William, spune-mi, te rog, pasajul ăsta de aici înseamnă chiar asta ?

Și puse degetul pe el ca și cum l-ar fi nimerit cu totul întîmplător.

Domnul Carey îl privi pe deasupra ochelarelor. Stătea la gura sobei și ținea în mînă *The Black-stable Times*. Venise chiar atunci, cu cerneala încă proaspătă și preotul întotdeauna îl ținea zece minute să se usuce înainte de a începe să-l citească.

— Despre ce pasaj e vorba ? întrebă el.

— Țista în care spune că cine crede poate urni și munții din loc.

— Dacă așa zice în *Biblie*, atunci așa este, Philip, zise doamna Carey cu blîndețe ridicînd coșulețul cu tacîmuri.

Philip se uită la unchiu-său așteptînd răspunsul lui.

— E o chestiune de credință.

— Vrei să spui că, prin credință adevărată, chiar poți să urnești munții din loc ?

— Dacă Domnul îți acordă harul lui, zise preotul.

— Ei, acuma spune-i noapte bună unchiului tău, Philip, zise mătușa Louisa. Sper că nu vrei să urnești astă seară un munte ?

Philip se lăsă sărutat pe frunte de unchiul lui și urcă scările urmat de doamna Carey. Obținuse

informațiile pe care le dorea. Cămăruța era rece ca gheața și începu să dîrdie în timp ce-și punea cămașa de noapte. Însă întotdeauna avea sentimentul că rugăciunile lui sînt mai bine primite de Dumnezeu cînd le rostește în condiții neplăcute. Răceala miinilor și picioarelor sale era o ofrandă adusă Atotputernicului. Și astă seară căzu în genunchi, își îngropă fața în miini și se rugă din tot sufletul la Dumnezeu să-i însănătoșească piciorul diform. Era un lucru neînsemnat, față de urnirea unui munte din loc. Știa că Dumnezeu putea s-o facă dacă dorea și credința lui Philip era neștirbită. A doua zi dimineată, încheindu-și rugăciunile cu aceeași dorință, fixă o dată pentru săvîrșirea miracolului.

— O, Doamne, în mare îndurarea și bunătatea Ta necuprinsă, dacă fi-va voia Ta, fă te rog să se îndrepte piciorul meu în seara dinainte de a mă întoarce la școală.

Era bucuros că a reușit să-și formuleze cum trebuie petiția și mai tîrziu o repetă în sufragerie în timpul scurtei pauze pe care o făcea întotdeauna preotul înainte de a se ridica din genunchi după rugăciuni. Seara, dîrdiind în cămașa de noapte, o repetă de mai multe ori înainte de a se urca în pat. Și credea în ea cu toată tăria. De data asta măcar, aștepta cu nerăbdare sfîrșitul vacanței. Rîdea în sinea lui gîndindu-se la uimirea din ochii unchiului cînd o să-l vadă coborînd treptele cîte trei deodată ; iar după micul dejun o să trebuiască să plece repede cu mătușa Louisa ca să-și cumpere alte ghete. La școală copiii aveau să rămînă uimiți.

— Hei, Carey, ce-ai făcut cu piciorul tău ?

— A, mi-a trecut, o să răspundă el nepăsător, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru din lume.

O să poată să joace fotbal. Îi zvicnea inima în piept de bucurie cînd își inchipuia cum o să alerge, și o să alerge mai repede decît toți ceilalți băieți. În apropierea vacanței de Paști, la sfîrșitul trimestrului, aveau să se țină întrecerile sportive și o să poată să concureze și el la alergări ; murea de încîntare cînd se gîndea cum o să alerge în cursele de garduri. Va fi splendid cînd o să fie și el în rînd cu toți ceilalți și n-o să-l mai privească plini de curiozitate noii elevi care nu-i cunoșteau infirmitatea, iar vara la scăldătoare n-o să mai aibă nevoie de tot felul de precauții în timp ce se dezbrăca înainte de a-și putea ascunde piciorul în apă.

Se rugă cu toată puterea sufletului lui. Nu-l încercau nici un fel de îndoieli. Era plin de încredere în cuvîntul Domnului. Iar în seara dinaintea întoarcerii la școală se culcă tremurînd de emoție. Pămîntul era acoperit de zăpadă și mătușa Louisa își îngăduise luxul cu totul ieșit din comun de a-și face focul în dormitor ; dar în cămăruța lui Philip era așa de frig încît îi amortiseră degetele și cu mare greutate izbuti să se desfacă la guler. Îi clănțneau dinții în gură. Îi dădu prin gînd că trebuie să facă ceva cu totul neobișnuit ca să-i atragă atenția lui Dumnezeu, așa că întoarse spatele covorașului întins lingă pat, ca să poată ingenunchia pe dușumeaua goală ; și apoi, într-o străfulgerare, se gîndi că poate cămășuța de noapte e un avantaj care ar putea să-i displacă Creatorului, drept care și-o scoase și-și făcu rugăciunea în pielea goală. Cînd se urcă în pat îi era așa de frig, încît o vreme nu putu adormi, dar în cele din urmă se cufundă într-un somn atît de adînc încît a doua zi Mary Ann trebui să-l zgîlție bine cînd îi aduse apa fierbinte pentru spălat. Fata îi vorbi în timp ce trăgea perdelele, dar Philip nu răspunse ; își

amintise imediat că asta era dimineața miracolului așteptat. Inima lui era plină de bucurie și recunoștință. Primul lui îndemn fu să întindă un picior și să-l pipăie pe cel care trebuia să se fi înzdrăvenit între timp; dar a face una ca asta ar fi însemnat să se îndoiască de bunătatea lui Dumnezeu. Știa că amîndouă picioarele lui sînt acum tefere. Dar în cele din urmă își luă inima în dinți și își atinse o clipă piciorul stîng cu degetele de la celălalt. Apoi duse mîna într-acolo.

Coborî șchiopătînd scările tocmai cînd intra Mary Ann în sufragerie pentru rugăciunea de dimineață, și apoi se așeză la micul dejun.

— Tare ești tăcut astăzi, Philip, zise curînd mătușa Louisa.

— Probabil se gîndește ce mîncare bună o să capete mîine dimineață la școală, zise preotul.

Cînd răspunse, Philip o făcu într-un fel care întotdeauna îl enerva pe unchiul lui, dat fiind că n-avea nici o legătură cu subiectul în discuție. Preotul spunea de multe ori că e un nărav urît să fii mereu cu gîndurile aiurea.

— Dacă l-ai ruga pe Dumnezeu să facă ceva, zise Philip, și dacă ai crede cu adevărat că o să se întîmple, vreau să spun, așa, cum ar fi să muți un munte din loc, și dacă ai avea toată credința și totuși nu s-ar întîmpla, ce-ar însemna asta?

— Vai ce caraghios ești! zise mătușa Louisa. Acum vreo două-trei săptămîni ai mai întrebât ceva despre urnitul munților din loc.

— Ar însemna pur și simplu că n-ai avut credință, răspunse unchiul William.

Philip acceptă această explicație. Dacă Dumnezeu nu-l vindecase, asta se datora faptului că el, Philip, n-avea credință adevărată. Și totuși el nu vedea cum ar fi putut crede cu mai multă tărie

decît o făcuse. Dar poate că nu-i lăsase destul răgaz lui Dumnezeu. Nu se rugase la Dumnezeu decît timp de nouăsprezece zile. Peste vreo două zile reîncepu să se roage și de data asta fixă ca termen Paștele. Era ziua slăvită a învierii Fiului Său și Dumnezeu, în fericirea lui, ar fi putut să se arate îndurător. Dar acum Philip mai recurse și la alte mijloace pentru a vedea împlinindu-se lucrul la care ținea atît de mult : începu să-și spună dorința cînd apărea Craiul Nou pe cer sau ori de cîte ori întîlnea un cal țintat și stătea seara cu ochii pironiți pe cer să vadă cîte o stea căzătoare ; la Lăsata Secului, în casa parohială mîncară o dată pui și el făcu iadeș cu mătușa Louisa și iarăși își puse în gînd aceeași dorință — să i se însănătoșească piciorul. În mod inconștient făcea apel la zeii pe care neamul lui îi adorase înaintea Dumnezeului lui Izrael. Și îl bombarda mereu pe Cel-de-sus cu rugăciunea lui, în diferite momente ale zilei, ori de cîte ori își aducea aminte, și întotdeauna cu aceleași vorbe, pentru că lui i se părea important să-și formuleze întotdeauna rugămintea în aceeași termeni. Dar curînd îl cuprinse simțămîntul că nici de data asta credința lui n-o să fie destul de puternică. Nu se putea împotrivi îndoielii care începuse să-i dea tîrcoale. Și atunci transformă propria lui experiență într-o regulă generală.

— Mă tem că nimeni nu are vreodată destulă credință, zise el.

Era ca și povestea cu sarea de care-i vorbea uneori guvernanta : zicea că poți să prinzi o pasăre dacă-i pui sare pe coadă ; și odată, luase cu el un săculeț cînd se dusesese în parcul Kensington. Dar niciodată nu izbutise să se apropie destul de pasăre ca să-i poată pune sare pe coadă. Înainte de Paști abandonase deja lupta. În inima

lui stăruia un resentiment surd împotriva unchiului său pentru că-l păcălise. Textul de care vorbea despre urnirea munților din loc era doar un pasaj dintre acelea care spuneau una și se înțelegea alta. Se gândi că unchiul lui i-a jucat o festă.

Capitolul XV

Școala regală de la Tercanbury în care intra Philip la vîrsta de treisprezece ani se mîndrea cu tradiția ei îndelungată. Își avea originea într-o școală mînăstirească — întemeiată înainte de cucerirea normandă — în care călugări augustini predau bazele învățaturii; și, ca și multe alte instituții de același fel, o dată cu distrugerea mînăstirilor fusese reorganizată de slujbașii regelui Henric al VIII-lea¹ și astfel căpătase numele de Școală regală. De atunci, urmîndu-și modest făgașul dăduse fiilor micii nobilimi locale și ai oamenilor de diverse profesii din Kent o educație suficientă pentru nevoile lor. De pe porțile ei ieșiseră, ca să devină apoi celebri, vreo doi oameni de litere, începînd cu un poet al cărui geniu strălucit era depășit numai de al lui Shakespeare și sfîrșind cu un prozator ale cărui concepții despre viață au afectat profund generația din care făcea parte Philip; școala produsese vreo doi juriști eminenti (marfă destul de obișnuită) și vreo doi-trei distinși militari; dar în decursul

¹ Rege al Angliei (1509—1547), dîm dinastia Tudor, tatăl reginei Elisabeta I.

celor trei secole de la despărțirea ei de Ordinul monastic pregătise în special oameni ai bisericii — episcopi, vicari, canonici și în primul rînd preoți de țară. Erau la școală elevi ai căror tați, bunici și străbunici învățaseră tot acolo și slujiseră cu toții prin parohiile diocezei Tercanbury ; și ei intrau în școală cu mințile gata pregătite pentru hirotonisire. Cu toate acestea erau unele semne că și acolo se pregătesc schimbări ; pentru că vreo cîțiva copii, repetînd ceea ce auziseră pe acasă, spuneau că biserica nu mai e ce a fost. Nu era vorba atîta de bani ; dar categoria de oameni care adoptau cariera preoțească nu mai era aceeași ; și vreo doi sau trei dintre băieții cunoșteau preoți ai căror părinți fuseseră negustori ; băieții ziceau că preferă de o mie de ori să se ducă în colonii (pe vremea aceea coloniile mai erau încă ultima speranță a celor care nu găseau nimic de făcut în Anglia) decît să fie siliți să slujească mai întîi ca diaconi sub oblăduirea unui individ care nu era de viță aleasă. La Școala regală ca și la casa parohială din Blackstable, eticheta de negustor se aplica oricărui om care nu avusese norocul să posede pămînt (și aici se făcea o distincție foarte fină între fermierii îmbogățiți și adevărații moșieri) sau care nu îmbrățișase una din cele patru profesii pe care se cuvenea să le exercite un *gentleman*. Printre elevii externi, numărînd vreo sută cincizeci de fii ai micii nobilimi locale și ai militarilor de la regimentul de cavalerie, cei ai căror tați se ocupau de comerț și meșteșuguri erau făcuți să simtă din plin rușinea situației lor.

Pe profesori îi scoteau pur și simplu din sărite ideile moderne despre educație, despre care citeau uneori în ziarele *Times* sau *Guardian* și nădăj-

duiau din tot sufletul că Școala regală va rămîne credincioasă vechilor ei tradiții. Limbile moarte se predau acolo cu atîta seriozitate încît rareori se întîmpla ca vreun fost elev să se mai poată gîndi după absolvire la Homer sau Virgiliu, fără să caște de plictiseală ; și deși la cină, în sala profesorilor, vreo două spirite mai înaintate sugerau că matematica devine din ce în ce mai importantă, sentimentul general era că ea constituie un studiu mai puțin nobil decît antichitățile. Nu se predă în școală nici germana, nici chimia, iar franceza o predau numai diriginții ; ei puteau să păstreze ordinea mai bine decît un străin și întrucît cunoșteau gramatica la fel de bine ca oricare franțuz, nu părea să aibă vreo importanță faptul că nici unul dintre ei n-ar fi putut căpăta măcar o ceașcă de cafea la restaurantul din Boulogne dacă chelnerul n-ar fi știut puțină engleză. Geografia se predă în special punîndu-i pe elevi să deseneze hărți, și aceasta constituia o ocupație foarte plăcută, în special cînd țara de care era vorba avea destui munți ; puteai pierde o groază de vreme desenînd Anzii sau Apeninii. Profesorii, absolvenți de la Oxford sau Cambridge, erau hirotonisiți dar celibatari ; dacă întîmplător doreau să se însoare, nu puteau face lucrul acesta decît acceptînd vreuna din parohiile mai mici, cu venituri modeste, la dispoziția consiliului catedralei, dar ani de-a rîndul nici unul dintre ei nu se arătase doritor să părăsească societatea rafinată din Tercanbury — care, datorită unităților militare avea un aer marțial și ecleziastic deopotrivă — preferîndu-i monotonia vieții dintr-o parohie de țară ; și acum erau mai toți oameni între două vîrste.

Pe de altă parte, directorul era obligat să fie căsătorit și el conducea școala pînă cînd începea să-l apese povara bătrîneții. Cînd ieșea la pensie era răsplatit prin acordarea unei situații care să-i asigure o existență mult mai bună decît cea la care puteau aspira ceilalți profesori, precum și un titlu onorific de canonic.

Cu un an înainte de intrarea lui Philip în școală, aceasta suferise o mare prefacere. De cîtăva vreme era evident că doctorul Fleming, care fusese director timp de un sfert de veac, surzise prea tare ca să-și mai poată continua munca spre lauda lui Dumnezeu; și cînd deveni vacantă o parohie din suburbiile orașului cu un stipendiu de șase sute de lire pe an, consiliul catedralei i-o oferă într-un mod care să-i dea să înțeleagă că după părerea lor ar cam fi timpul să se retragă. Cu un asemenea venit putea să-și îngrijească destul de ușor toate bolile. Doi sau trei dintre diaconii care speraseră într-o avansare le spuseră nevestelor lor că e scandalos să dai o parohie care avea nevoie de un om tînăr, voinic și energic, pe seama unui bătrîn care habar n-are de treburile parohiale și care și-a făcut deja suma; dar bombăneala clerului de rang inferior nu ajunge niciodată la urechile autorităților bisericești. Cît despre enoriași, ei n-aveau nici un cuvînt în această chestiune, așa că nimeni nu le ceru părerea. Adepții lui Wesley și bapțiștii aveau în sat casele lor de rugăciune.

După ce acțiunea de înlăturare a doctorului Fleming fu astfel dusă la bun sfîrșit, se ivi, bineînțeles, necesitatea găsirii unui succesor. Era contrar tradițiilor școlii să se aleagă unul din profesorii mai mici în grad. Opiniile din cancelarie cereau în unanimitate alegerea domnului

Watson, directorul Școlii pregătitoare ; nu se putea spune despre el că ar fi de pe acum stăpîn al Școlii regale, toți îl cunoșteau de douăzeci de ani și nu se temeau de loc că o să devină o pacoste. Numai că autoritățile bisericești le rezervă o surpriză alegînd pe un oarecare Perkins. La început nimeni nu știa cine e Perkins și numele lui nu făcu o impresie favorabilă asupra nimănui; dar înainte ca spiritele să se potolească în urma șocului produs de acest nume, profesorii și-au dat seama că Perkins este fiul lui Perkins pînzarul. Doctorul Fleming le aduse acest lucru la cunoștință puțin înainte de masă și atitudinea lui trăda din plin consternarea. Acei dintre profesori care luau masa la școală nu scoaseră o vorbă cît mîncară și nu făcură nici cea mai mică aluzie la această problemă, atîta vreme cît era de față personalul de serviciu. Îndată după plecarea acestuia se porniră. Numele celor prezenți cu acest prilej nu sînt importante, dar persoanele respective erau cunoscute multor generații de elevi sub poreclele de Suspin, Catran, Clipici, Pușcoci și Pălmuță.

Pe Tom Perkins îl cunoșteau cu toții. Primul lucru știut în legătură cu el era că nu e băiat de neam. Îl țineau minte foarte bine — un băiețel negricios și mărunț de statură, cu părul negru, nețesălat și cu ochii foarte mari. Părea țigan. Venise la școală ca extern, cu cea mai bună bursă existentă la dispoziția școlii, așa că învățătura nu-l costase nimic. Bineînțeles că fusese un elev strălucit. La fiecare festivitate era încărcat de premii. Era marfa lor de export, îl arătau la toată lumea și acum își aminteau cu amărăciune de teama lor că va încerca să obțină o bursă la vreuna din școlile protipendadei și că-l

vor pierde din mână. Doctorul Fleming se dusesese la tatăl băiatului, pinzarul — își aminteau cu toții de prăvălia aceea „Perkins și Cooper“ de pe strada Sf. Ecaterina — și-i spusese că speră ca Tom să rămână la școala lor pînă va ajunge la Universitatea Oxford. Școala era clientul principal al magazinului „Perkins și Cooper“ așa că domnul Perkins îi dăduse cu bucurie asigurările cerute. Tom Perkins continuase să triumfe, fiind la limbile clasice cel mai bun elev de care își amintea doctorul Fleming, iar la absolvirea școlii luase cu sine cea mai bună bursă universitară pe care i-o puteau ei oferi. Căpătase bursă și la Colegiul Magdalena de la Oxford și începuse o strălucită carieră studentască. Revista școlii înregistrase an de an distincțiile pe care le obținuse și cînd își stabilise definitiv locul printre fruntași, însuși doctorul Fleming scrisese cîteva cuvinte de laudă pe prima pagină. Ei îi salutaseră succesul cu atît mai mare satisfacție, cu cît firma „Perkins și Cooper“ trecea prin zile foarte grele : Cooper căzuse rău de tot în patima beției și cu puțin înainte de a-și lua Tom Perkins licența, pinzarii se declaraseră în stare de faliment.

La timpul potrivit Tom Perkins se hirotonisi și adoptă profesia pentru care se arătase atît de înzestrat. Fusesse profesor suplinitor la Colegiul Wellington, și apoi la Colegiul Rugby.

Dar una era să-i saluți succesele la alte școli și cu totul alta să funcționezi sub conducerea lui în propria ta școală. Catran îi dăduse adeseori să scrie pedepse, iar Pușcoci îi trăsese palme. Nu le venea să creadă că autoritățile bisericești au putut să facă o asemenea greșală. De la cine te puteai aștepta să uite că Perkins e fiul unui

negustor falit ? Și pe urmă, beția lui Cooper părea să sporească și mai mult această rușine. După cit înțeleseseră, vicarul îi sprijinise cu mult zel candidatura, așa că avea probabil să-l invite la masă ; dar oare micile banchete plăcute din incinta catedralei vor mai avea vreodată același farmec cînd va sta la masă și Tom Perkins ? Și cum rămînea cu militarii ? Doar Perkins nu putea să se aștepte ca ofițerii și mica nobilime să-l trateze de la egal la egal. Școala avea să sufere cumplit de pe urma acestui fapt. Părinții aveau să fie nemulțumiți și n-ar fi fost de mirare dacă și-ar fi retras în masă copiii de la școală. Și apoi, mai era și rușinea de a fi obligați să-i spună „domnul Perkins !” Profesorii se gîndiră dacă n-ar fi bine să-și trimită în corpore demisiile în semn de protest, dar se abținură datorită temerii că s-ar putea să fie acceptate cu preă multă ușurință.

— N-avem altceva de făcut decît să ne pregătim pentru oarecare schimbări, zise Suspin, care conducea de douăzeci și cinci de ani clasa a cincea, cu o neasemuită incompetență.

Și cînd îl văzură nu le veni nicidecum inima la loc. Doctorul Fleming îi invită la masa de prînz ca să-l cunoască. Era acum un bărbat de treizeci și doi de ani, înalt și deșirat, dar cu aceeași înfățișare sălbatică și nețesălată pe care i-o cunoșteau de cînd era copil. Hainele, prost croite și sărăcicioase, stăteau strîmb pe el. Părul era negru și pletos ca întotdeauna și era evident că nu învățase nici acum să și-l pieptene. Îi cădea peste frunte la fiecare mișcare și el adoptase un gest repezit cu care îl dădea la loc, ca să nu-i între în ochi. Purta o mustață neagră și o barbă care-i acoperea pînă și pomeții obrazilor. Vorbea degajat cu profesorii, ca și cum s-ar fi despărțit

de ei doar de o săptămână sau două ; se vedea bine că e încântat să-i reîntilnească. Nu părea să-și dea seama de ciudătenia situației și nici să observe ceva deosebit în faptul că nu i se mai spune Perkins, ci „domnul Perkins.”

Cînd își luă rămas bun de la ei, unul dintre profesori, ca să zică și el ceva, făcu observația că pleacă destul de devreme la gară.

— Vreau să trec și pe la prăvălie să văd cum mai arată, răspunse vesel Perkins.

Cei de față se simțiră în mod vizibil jenați. Se mirară cu toții că poate să fie atît de lipsit de tact și, colac peste pupăză, doctorul Fleming nici nu auzise ce-a spus. Soția lui repeta vorbele tînrului țipîndu-i în ureche :

— Vrea să se ducă să vadă fosta prăvălie a lui taică-său.

Numai Tom Perkins nu-și dădu seama de umilința pe care o simțeau toți cei de față. Se întoarse către doamna Fleming :

— Nu știți cumva cui aparține acum ?

Doamna Fleming abia putu să-i răspundă, de furioasă ce era.

— Tot unui pînzar, zise ea iritată. Se numește Grove. Dar nu mai e furnizorul nostru.

— Mă întreb dacă o să-mi dea voie să vizitez casa.

— Cred că da, dacă o să-i explici cine ești.

Abia la sfîrșitul cinei din seara respectivă Suspin aduse vorba în sala profesorilor de ceea ce stăruia în mintea tuturor :

— Ei, ce ziceți de noul nostru director ? întrebă el.

Se gîndeau cu toții la conversația de la prînz. De fapt nici nu fusese o conversație ; fusese mai mult un monolog, pentru că Perkins sporovăia

fără încetare. Vorbea foarte repede, rostca un potop de cuvinte, fără nici o dificultate și cu un glas profund și răsunător. Avea și un rîs ciudat și repezit care-l făcea să-și arate dinții albi. Îl urmăriseră greu, pentru că mintea lui sărea de la un subiect la altul, fără ca ei să poată să prindă întotdeauna legătura. Vorbea de pedagogie, lucru destul de firesc; dar avea multe de spus despre teoriile moderne din Germania, de care ei nu auziseră niciodată și pe care le primeau cu teamă. Le vorbi apoi despre studiile clasice, dar el fusese în Grăcia și făcea referiri ample la arheologie; petrecuse odată o iarnă întreagă făcînd săpături; ei nu prea vedeau în ce fel putea fi de folos acest lucru unui om care trebuie să-i învețe pe elevi să-și treacă examenele. Apoi abordară subiecte politice. Li se păru destul de ciudat să-l audă asemuindu-l pe Disraeli¹ cu Alcibiade². După aceea vorbi de domnul Gladstone³ și de Autonomia legislativă. Înțeleseră că e adept al partidului liberal și-i cuprinse disperarea. Pe urmă discută despre filozofia germană și despre romanele franțuzești. Li se păru că un om care se interesează de lucruri atît de diverse nu poate să fie o minte profundă.

Clipici rezumă impresia generală și o exprimă într-o formă pe care o considerară cu toții o condamnare concludentă. Clipici era profesorul de la clasa a treia superioară, cam beteag și cu ochii veșnic mijiți. Era prea înalt pentru o constituție

¹ *Benjamin Disraeli*, lord *Beaconsfield* (1804—1881), literat și politician englez.

² General și politician atenian (450—404 î.e.n.).

³ *William Ewart Gladstone* (1809—1818), om de stat englez, a propus autonomia legislativă a Irlandei.

atit de şubredă şi mişcările lui erau încete şi molatece. Avea un aer obosit şi toropit, aşa că porecla i se potrivea ca o mănuşă.

— E teribil de entuziast, zise Clipici.

Entuziasmul era sinonim cu proasta creştere. Entuziasmul era un lucru nepotrivit pentru un *gentleman*. Le veni în minte Armata Salvării¹ cu trompetele ei asurzitoare şi cu tobele ei zgomotoase. Entuziasmul însemna schimbări. Li se făcu pielea de găină gândindu-se la toate vechile şi plăcutele lor obiceiuri asupra cărora plana acum un pericol iminent. Aproape că nici nu mai aveau curajul să-şi îndrepte privirile către viitor.

— Arată mai mult decît oricînd a ȝigan, zise cineva după o pauză.

— Mă întreb dacă atunci cînd l-au ales, vicarul şi consiliul catedralei ştiau că are concepţii radicale, observă cu amărăciune altcineva.

Dar conversaţia începu să lincezească. Erau prea tulburaţi ca să-şi găsească uşor cuvintele.

Îndreptîndu-se împreună cu Suspîn spre sala de consiliu în ziua împărţirii premiilor — cam peste vreo săptămînă — Catran, care avea o limbă ascuţită, i se adresă colegului său cu următoarea remarcă :

— Mă rog, am asistat la multe serbări în locul ăsta, nu-i aşa ? Cine ştie dacă o să mai asistăm la vreuna.

Suspîn se arată chiar mai melancolic decît de obicei.

— Dacă se iveşte pe undeva vreo parohie comodă, n-aş avea nimic împotrivă să ies la pensie şi acum.

¹ Vastă organizaţie occidentală de propagandă etică şi religioasă.

Capitolul XVI

Trecu un an și cînd veni Philip la școală îi găsi pe toți vechii profesori la locul lor ; dar în ciuda rezistenței lor îndîrjite — destul de puternică, deși camuflată sub dorința aparentă de a se supune ideilor noului director — se produsese multe schimbări. Măcar că diriginții tot mai predau franceza în Școala inferioară, venise și un alt profesor — care avea titlul de doctor în filologie de la Universitatea din Heidelberg și petrecuse trei ani într-un liceu franțuzesc — urmînd să predea franceza în clasele superioare și germana elevilor care se arătau doritori să o învețe în locul elinei. Fusesse angajat un alt profesor care să țină lecții de matematici într-un mod mai sistematic decît se considerase necesar pînă atunci. Nici unul dintre ei nu era preot. Asta era o adevărată revoluție și cînd sosiră cei doi, profesorii mai vechi îi primiră cu neîncredere. Se amenajase un laborator și se înființaseră clase de premilitărie ; după părerea tuturor se schimba însuși caracterul școlii și numai Dumnezeu știa ce alte proiecte mai zămislea domnul Perkins în capul acela dezordonat al lui. Școala, destul de mică față de alte instituții pentru copiii de familie bună, nu avea mai mult de două sute de interni ; și era greu să fie mărită pentru că era cam înghesuită de zidurile catedralei ; incinta, cu excepția unei case în care locuiau cîțiva dintre profesori, era ocupată de clerul catedralei ; și alt loc pentru construcții nu era. Dar domnul Perkins alcătui un plan complicat prin care putea obține spațiu suficient ca să dubleze volumul actual al școlii. Vroia să atragă și băieți de la

Londra. Se gîndea că ar fi bine pentru ei să vină în contact cu flăcăii din Kent și că acestora din urmă li s-ar mai ascuți mintea.

— Dar este împotriva tuturor tradițiilor noastre, zise Suspin, cînd domnul Perkins făcu această propunere. Pînă acum ne-am dat peste cap să evităm contactul molipsitor cu băieții de la Londra.

— Vai ce prostii ! zise domnul Perkins.

Pînă atunci nimeni nu-i mai spusese dirigintelui că vorbește prostii și tocmai medita la un răspuns mușcător, în care eventual ar fi putut să introducă și vreo referire voalată la negustorii de pînză, cînd domnul Perkins îl atacă într-un mod scandalos, în maniera lui impetuoasă :

— Știi, casa aia din incintă — dacă te-ai căsătorii aş putea să determin autoritățile catedralei să o supraetajeze și am face acolo dormitoare și birouri, soția dumitale ar putea să te ajute.

Preotului mai vîrstnic i se tăie pur și simplu respirația. De ce trebuia neapărat să se căsătorească ? Avea cincizeci și șapte de ani și cine naiba se mai însura atît de tîrziu ? Și nici nu era la o vîrstă la care să înceapă să-și caute casă. N-avea nici un chef să se însoare. Dacă avea de ales între căsătorie și o parohie cu beneficiu la țară, atunci prefera să-și dea demisia. Acum nu dorea decît liniște și pace.

— Dar n-am chef să mă însor, zise el.

Domnul Perkins îl privi cu ochii lui negri și strălucitori și dacă cumva era în ei și o licărire de ironie e sigur că bietul Suspin n-o observă.

— Vai ce păcat ! Dar n-ai putea să te însori măcar de hatîrul meu ? Mi-ai face un mare serviciu pentru că asta m-ar ajuta în tratativele cu

vicarul și cu consiliul catedralei, cînd le voi propune să-ți reconstruiască locuința.

Dar dintre toate inovațiile domnului Perkins, aceea care se bucură de cea mai puțină popularitate fu inițiativa lui de a ține din cînd în cînd lecții pe la clasele altor profesori. Întotdeauna cerea lucrul ăsta ca o favoare, dar la urma urmei era o favoare care nu i se putea refuza și după cum spunea Catran (pe numele său adevărat domnul Turner) era un lucru înjositor pentru ambele părți. Și nici n-avea obiceiul să te anunțe dinainte, ci deodată, după rugăciunile de dimineață îi spunea cîte unuia din profesori :

— Sper că nu te superi dacă te rog să preiei clasa a șasea astăzi la unsprezece. Putem face un schimb, nu ?

Nu știau dacă lucrul ăsta se obișnuia pe la alte școli, dar fără doar și poate la Tercanbury nu se mai făcuse niciodată. Rezultatele erau ciudate. Domnul Turner, prima victimă, își anunță clasa că în ziua aceea o să țină directorul ora de latină și, sub pretextul că poate ei ar vrea să-i mai pună unele întrebări ca să nu se facă de rîs, dedică ultimul sfert de oră al lecției de istorie interpretării pasajului din Tit-Liviu¹ care constituia tema zilei ; dar cînd reveni la clasa lui și se uită la hirtia pe care scrisese domnul Perkins notele, avu o surpriză : cei doi băieți mai buni pe care-i avea în clasă obținuseră rezultate foarte proaste, în timp ce alții care nu se remarcaseră niciodată pînă atunci căpătaseră note bune. Cînd îl întrebă pe Eldrige, cel mai deștept elev, cum se explică toate astea, băiatul răspunse morocănos :

¹ Istoric latin (59 î.e.n. — 17 e.n.).

— Domnul Perkins nu ne-a dat să facem nici o interpretare de text. Pe mine m-a întrebat ce știu despre generalul Gordon ¹.

Domnul Turner îl privi uimit. Elevii aveau fără doar și poate senzația că fuseseră nedreptățiți și el nu putea să nu aprobe nemulțumirea lor mută. Nici nu înțelegea de fapt ce legătură are generalul Gordon cu Tit-Liviu. Ulterior își luă inima în dinți și întreprinse o mică cercetare.

— Eldridge e foarte tulburat pentru că l-ai întrebat ce știe despre generalul Gordon, îi spuse el directorului, străduindu-se să pară cât mai jovial și degajat.

Domnul Perkins rîse.

— Am văzut că au ajuns la legile agrare ale lui Caius Gracchus ² și mă întrebam dacă au habar de tulburările din Irlanda, legate de problema agrară. Dar ei nu știau nimic altceva despre Irlanda decît că orașul Dublin este situat pe riul Liffey. Așa că am vrut să văd dacă au auzit vreodată de generalul Gordon.

Atunci profesorii aflară cu oroare că noul director are mania culturii generale. Avea îndoieli cu privire la utilitatea examenelor din materii pentru care elevii tociseră numai cu acest prilej. Ceea ce dorea el de la elevi era să judece și să înțeleagă.

Lună de lună, Suspin era tot mai îngrijorat; nu reușea să-și scoată din cap gîndul că domnul Perkins o să-i ceară să fixeze o zi în care să

¹ *Charles George Gordon* (1833—1885), militar colonist britanic, supranumit Gordon Pașă sau Gordon Chi-nezul.

² Tribun roman (153—121 î.e.n.), unul dintre cei doi reformatori democrați, frații Grachi.

se însoare ; și nu putea să sufere atitudinea pe care o adopta directorul față de literatura clasică. Era fără doar și poate un cărturar distins și era angajat într-o muncă ce se situa pe linia celei mai bune tradiții : scria un tratat despre prezența copacilor în literatura latină ; dar vorbea despre el într-un chip destul de ușuratec, de parcă ar fi fost un divertisment lipsit de importanță, cu care își trecea vremea ca și cu biliardul, căruia îi acorda o mare parte din răgazul lui, fără a putea avea pretenția să fie luat în serios. Iar Pușcoci, profesorul clasei a treia medii, se făcea din ce în ce mai ținofos.

În clasa aceasta fusese încadrat Philip la intrarea lui în școală. Preotul B. B. Gordon era prin însăși firea lui cu totul nepotrivit pentru meseria de profesor : n-avea nici un pic de răbdare, fiind, dimpotrivă, un temperament coleric. Întrucît nu-l trăgea nimeni la răspundere și avea de ținut piept doar unor băiețandri, își pierduse de mult orice stăpînire de sine. Își începea munca furios și o termina turbat. Era de statură mijlocie și destul de corpulent ; părul lui de culoarea nisipului începuse să încărunțească și era tăiat foarte scurt. Mustața era scurtă și țepoasă. Fața lui mare cît un pepene, cu trăsături nedesluite și smălțuită de ochii mici și albaștri, era veșnic congestionată, iar cînd îl apucau furiile se întuneca și se învinețea. Își mîncea unghiile pînă la carne pentru că, în timp ce un elev tremurînd ca o frunză în vînt se străduia să interpreteze un text, el rămînea la catedră — zguduit de fiorul miniei care-l ardea — și-și mușca degetele. Despre violența lui se povesteau tot felul de lucruri, poate cam exagerate ; cu vreo doi ani mai înainte se produsese o mare agitație în

școală : după cîte se auziseră tatăl unui copil îl amenințase cu judecata : pe băiețelul lui, Walters, preotul îl lovise atît de tare cu o carte peste urechi încît îi afectase auzul și băiatul trebuise să fie retras de la școală. Tatăl băiatului locuia la Tercanbury și orașul întreg fusese cuprins de indignare. Pînă și ziarul local pomenise de incident. Dar domnul Walters nu era decît berar, așa că simpatiile erau împărțite. Ceilalți băieți, din motive pe care le știau doar ei, cu toate că nu-l puteau suferi pe profesor îi ținură partea în această chestiune și, ca să-și manifeste indignarea față de faptul că treburile școlii fuseseră discutate și în afara ei, îi făcură tot felul de mizerii fratelui mai mic al lui Walters, care rămăsese încă în școală. Dar domnul Gordon scăpase ca prin urechile acului de trimiterea la o parohie de țară și de atunci nu mai îndrăznise să mai lovească vreun elev. Li se ridică profesorilor dreptul de a-i bate pe copii cu bățul peste degete și Pușcoci nu mai putu să-și sublinieze furia pocnind cu bățul în catedră. Niciodată nu-și permise mai mult decît să-l apuce pe cîte un elev de umeri și să-l zgîlție. Nu se lăsă de obiceiul de a-i pune pe școlarii neastîmpărați sau refractari să stea de la zece minute pînă la o jumătate de oră cu un braț întins, iar în vorbă era la fel de violent ca și înainte.

Nici nu se putea nimeri un profesor mai nepotrivit pentru un elev atît de sfios ca Philip. Venise la școală mai puțin înspăimîntat decît atunci cînd intrase prima dată în biroul domnului Watson. Îi cunoștea pe mulți dintre băieți pentru că fusese împreună cu ei la școala pregătitoare. Se simțea mai mare acum și în mod instinctiv își dădu seama că elevii fiind mai numeroși,

infirmitatea sa va fi mai greu observată. Dar domnul Gordon îi băgă groaza în oase încă din prima zi ; tocmai pentru că era deprins să-și dea imediat seama care dintre băieți se tem de el, profesorul păru să simtă pentru el o antipatie cu totul deosebită. Lui Philip îi plăcuse să muncească dar acum începea să privească cu spaimă ceasurile petrecute la școală. Mai degrabă decît să riște un răspuns care se putea dovedi greșit și să stirnească o furtună de insulte din partea profesorului, prefera să tacă prosteste și, cînd se apropia rîndul lui și urma să se ridice și să interpreteze, se făcea alb ca hîrtia și îi venea greață de spaimă. Singurele lui momente de fericire erau în orele în care domnul Perkins prelua clasa. Philip izbutea să satisfacă pasiunea pentru cultură generală care-l obseda pe director. El citise tot felul de cărți ciudate, potrivite mai degrabă pentru copii mai mari și adeseori domnul Perkins, după ce plimba o întrebare de la un elev la altul, își oprea privirea asupra lui Philip, cu un zîmbet care-l încînta pe băiat, și spunea :

— Ei, Carey, spune-le tu.

Notele bune pe care le căpăta cu asemenea privilejii sporeau indignarea domnului Gordon. Într-o bună zi îi veni rîndul lui Philip să traducă și profesorul stătea acolo scăpărînd scînteii din ochi și mușcîndu-și furios degetul. Era într-o dispoziție feroce. Philip începu să vorbească cu glas scăzut.

— Vorbește mai deslușit, strigă profesorul.

Lui Philip parcă i se puse un nod în gît.

— Hai, dă-i drumul, dă-i drumul, dă-i drumul !

Cuvintele acestea erau rostite din ce în ce mai tare, ajungînd un adevărat țipăt. Efectul lor fu acela de a alunga din capul lui Philip tot ce

știa. Băiatul se uita la pagina tipărită fără s-o mai poată citi. Domnul Gordon începu să răsuflă greu.

— Dacă nu știi de ce nu spui de la început ? Știi sau nu știi ? Ai auzit cînd s-a interpretat acest pasaj la lecția trecută ? De ce nu vorbești ? Vorbește, timpitule, vorbește !

Profesorul se apucă de brațele jilțului și le strînse cu tărie de parcă numai ele l-ar fi putut ține să nu se năpustească asupra lui Philip. Elevii știau că în trecut adeseori îi strîngea pe copii de gît, mai-mai să-i înăbușe. Vinele de pe frunte i se umflară și fața i se întunecă, amenințătoare. Nu era zdravăn la cap.

Philip știuse perfect pasajul cu o zi înainte dar acum nu-și mai putea aminti nimic.

— Nu știu, răspunse el, înecîndu-se.

— De ce nu știi ? Ia să luăm cuvintele unul cite unul. Curînd, o să ne dăm seama dacă știi sau nu.

Philip rămase în picioare, alb la față, tremurînd puțin, cu capul aplecat deasupra cărții, dar fără să scoată o vorbă. Răsufllarea profesorului se auzea aproape la fel de tare ca un sforăit.

— Directorul zice că ești deștept. Eu nu știu de unde o fi văzînd el asta. Cultură generală ! Profesorul rîse cu cruzime. Nici nu înțeleg de ce te-au adus în clasa asta. Ești un timpit.

Cuvîntul ăsta îi plăcea grozav și îl repetă urlînd cît îl ținea gura.

— Un timpit ! Un timpit ! Un timpit cu piciorul sucit !

În felul ăsta se mai răcori puțin. Îl văzu pe Philip cum se înroșește deodată. Îi spuse să se ducă și să aducă „condica neagră“. Philip lăsă jos opera lui Cezar și părăsi clasa în tăcere. „Con-

dica neagră" era un registru de culoare întuneată în care se înscrisau numele elevilor și actele lor de indisciplină, și dacă un nume apărea de trei ori însemna o bătaie cu bățul. Philip se duse acasă la director și ciocăni la ușa biroului. Domnul Perkins era așezat la masa lui de lucru.

— Dacă nu vă supărați, v-aș ruga să-mi dați „condica neagră“.

— Uite-o acolo, îi răspunse domnul Perkins, făcând semn cu capul spre locul unde se afla registrul. Dar ce-ai făcut și nu trebuia să faci ?

— Nu știu, domnule director.

Domnul Perkins îi aruncă o privire repezită, dar fără să spună nimic își văzu mai departe de treabă. Philip luă condica și ieși. Peste câteva minute, când se termină lecția, o aduse înapoi.

— Ia să mă uit și eu la ea, zise directorul. Văd că domnul Gordon te-a trecut în condică pentru „impertinență grosolană“. Ce-ai făcut ?

— Nu știu, domnule director. Domnul Gordon a zis că sînt un tîmpit cu piciorul sucit.

Domnul Perkins se uită din nou la el. Se întrebă dacă nu cumva îndărătul răspunsului pe care i-l dăduse băiatul se ascunde și puțin sarcasm, dar Philip părea încă mult prea zguduit pentru așa ceva. Obrazul lui era alb ca hîrtia, iar ochii lui părea înnebuniți de spaimă. Domnul Perkins se ridică în picioare și puse condica pe masă. Imediat luă în mînă niște fotografii.

— Azi dimineață am primit de la un prieten pozele astea din Atena, zise directorul ca din întâmplare. Ia uită-te, aici e Acropole.

Și așa începu să-i explice lui Philip ce vede. Cuvintele lui parcă dădeau viață ruinelor. Îi arătă teatrul lui Dyonisos și-i explică în ce ordine se așezau oamenii și cum vedeau albastrul Mării

Egee în spatele scenei. Apoi îi spuse pe neașteptate :

— Mi-aduc aminte că pe vremuri, când eram elev în clasa lui, domnul Gordon îmi spunea „țigan negustoros“.

Și înainte ca Philip, care era atent la fotografii, să aibă răgazul necesar pentru a prinde sensul acestei observații, domnul Perkins îi arată o poză a strimtorii Salamina și cu degetul lui cu unghia murdară indică așezarea flotei grecești și cea a flotei persane.¹

· Capitolul XVII

Pentru Philip următorii doi ani se scurseră într-o monotonie comodă. Nu era mai terorizat decât alți băieți de statura lui ; iar infirmitatea care îl ținea departe de jocurile lor ajunse pentru el să fie ceva neînsemnat, lucru pentru care era de-a dreptul recunoscător. Nu era simpatizat și era tare singur. Două trimestre învăță cu Clipici în clasa a treia superioară. Clipici avea un aer plictisit la culme, și pentru că mișcările lui erau veșnic obosite, și pentru că ținea întotdeauna ochii pe jumătate închiși. Își făcea datoria dar și-o făcea cu gândurile într-altă parte. Era bun, blind și aiurit. Se arăta foarte increzător în cinstea elevilor ; după părerea lui, primul lucru de care era nevoie ca să-i deprinzi să fie sinceri

¹ În anul 480 î.e.n. grecii au distrus acolo flota regelui persan Xerxes.

era să nu-ți bagi nici măcar o clipă în cap ideia că băieții ar putea să mintă.

— Dacă ceri mult, o să ți se dea mult, spunea el repetind un citat celebru.

În clasa a treia superioară viața nu era de loc grea. Știai exact ce versuri o să ți se dea să interpretezi cînd o să-ți vină rîndul și dat fiind că juxta trecea din mîină în mîină, puteai găsi ușor, în cîteva minute, tot ce-ți trebuia. Puteai să ții și o gramatică latină deschisă pe genunchi în timp ce profesorul trecea o întrebare de la un elev la altul. Iar 'lui Clipici nu i se părea cîtuși de puțin ciudat că aceeași greșală de ne-conceput se găsea în temele a zece sau doisprezece elevi. El n-avea prea mare încredere în examene, pentru că observase că elevii nu dau niciodată răspunsuri așa de bune ca în clasă ; era o mare dezamăgire, dar n-avea importanță. La timpul potrivit elevii erau promovați deși nu învățaseră mare lucru afară doar de o veselă nerușinare în deformarea adevărului, lucru care de altfel putea să le fie mai de folos în viața ulterioară decît capacitatea de a citi latinește la prima vedere.

Apoi încăpură pe miinile lui Catran. Numele lui adevărat era Turner ; era cel mai vioi dintre profesorii bătrîni, un om scund cu un pîntece imens, cu o barbă neagră care începuse să încărunțească și pielea oacheșă. Într-adevăr, îmbrăcat în haine preotești aducea destul de mult cu un butoi de catran ; și cu toate că dădea din principiu cinci sute de versuri de scris ca pedeapsă pentru oricare băiat pe care-l auzea folosind porecla în locul numelui lui, la dineurile cu colegii făcea adeseori glume în această privință. Dintre toți profesorii, el era cel mai iubitor de petreceri lumești ; lua masa în oraș mult mai des decît

toți ceilalți și societatea pe care o frecventa nu era exclusiv clericală. Elevii îl priveau oarecum ca pe un băiat de viață. În timpul vacanței își părăsea veșmintele preotești și lumea îl văzuse prin Elveția îmbrăcat într-un costum de golf cam bălțat. Îi plăcea să bea câte o sticlă de vin la o masă bună și întrucît fusese zărit odată la Café Royal cu o doamnă care de fapt avea toate șansele să fie rudă apropiată cu el, fusese de atunci încolo bănuirilor generații succesive de elevi că participă la orgii ale căror amănunte indicau o convingere nestrămutată în depravarea ome-nească.

Domnul Turner socotea că are nevoie de un trimestru întreg pentru a-i disciplina pe băieți după ce absolvă clasa a treia superioară ; și din cînd în cînd făcea câte o aluzie vicleană care arăta că știe perfect ce se întîmplă în clasa colegului său. Dar el privea lucrurile cu multă îngăduință. Îi socotea pe băieți niște mici ticăloși care se arătau mai înclinați să spună adevărul dacă aveau siguranța că minciunile vor fi descoperite, care aveau un simț al onoarei cu totul particular, inaplicabil relațiilor cu profesorii și care n-ar mai fi fost dispuși să-ți dea bătaie de cap dacă știau că vor fi pedepsiți. Era mîndru de clasa lui și la vîrsta de cincizeci și cinci de ani se arăta la fel de dornic ca ea să se prezinte la examene mai bine decît celelalte clase, cum fusese și la intrarea lui în învățămînt. Avea temperamentul coleric al oamenilor obezi, ușor de stirnit și ușor de potolit și elevii lui descopereau curînd că îndărătul invectivelor cu care-i bombarda neîncetat se ascundea multă blîndețe. Îl scoteau din sărute proștii dar era gata oricînd să-și dea toată osteneala cu băieții a căror fire capricioasă și

independentă i se părea că ar constitui o dovadă de inteligență. Îi plăcea mult să-i invite să ia ceaiul cu el ; și cu toate că jurau că n-o să se ia la întrecere cu el la prăjituri și briosi, întrucît pe atunci era la modă credința că obezitatea este semnul unei lăcomii cumplite, iar lăcomia lui cumplită ar fi fost un semn că are tenie, elevii îi acceptau invitația cu sinceră bucurie.

Philip se simțea acum mai la largul lui, întrucît în sălile de studiu nu era loc decît pentru elevii din școala superioară și pînă atunci stătuse în sala mare în care mîncau cu toții laolaltă și în care se pregăteau elevii din clasele mici într-o învîlmășeală care într-o oarecare măsură îi dispăcea. Din cînd în cînd prezența altora îl tulbura și el simțea o nevoie imperioasă de singurătate. Pornea așadar să colinde neîntovărașit împrejurimile orașului. Era în apropiere un pîrîiaș cu pomi retezați de-a lungul malurilor. Apa străbătea cîmpiile înverzite și, fără să știe de ce, lui Philip îi făcea plăcere să se plimbe pe aceste maluri. Cînd obosea se trîntea pe iarbă cu fața în jos și urmărea forfota grăbită a chiticilor și mormolocilor. Și tot foarte fericit era cînd putea să umble prin curtea școlii. Pe pajiștea din mijloc băieții jucau vara jocuri cu mingea, dar în restul anului terenul era liniștit : uneori se mai plimbau de colo pînă colo băieții care mergeau braț la braț, sau se întîmpla ca un elev foarte studios să pășească rar, cu ochii în gol, repetînd cu glas tare vreun text pe care trebuia să-l învețe pe de rost. În ulmii cei înalți era o colonie de corbi care umpleau aerul cu strigăte melancolice. De o parte se afla catedrala cu un turn înalt în mijloc și Philip, care nu știa încă ce e frumosul, simțea o incîntare și o tulburare pe care nu

le putea înțelege, cînd privea această construcție. Cînd căpătă o cameră de studiu (era o odăiță pătrată, ale cărei ferestre dădeau spre o străduță sordidă, și în care se înghesuiau patru elevi) cumpără o fotografie a catedralei și și-o puse pe perete deasupra pupitrului. Își dădu seama că priveștița de pe fereastra clasei a patra prezintă un interes nou pentru el. Se vedeau niște pajiști cu gazon vechi, foarte bine întreținut și niște copaci masivi cu frunziș bogat și des. Priveliștița îi stîrnea un simțămînt ciudat despre care el nu știa dacă e durere sau plăcere. Erau zorile emoției estetice. Ele însoțeau și alte schimbări. Vocea lui suna spart acum și scăpa de sub control; din gît îi ieșeau sunete ciudate.

Apoi începu să se ducă la orele ce aveau loc în biroul directorului, imediat după ceai, pentru a-i pregăti pe băieți în vederea confirmării. Cucerencia lui Philip nu rezistase încercărilor timpului și el încetase de mult să mai citească *Biblia* seară de seară; dar acum, sub influența domnului Perkins și în această nouă stare care-l făcea atît de neliniștit, vechile lui sentimente renăscură cu timpul și își făcu reproșuri amare pentru că a ajuns un apostat. În mintea lui vedea mereu flăcările iadului arzînd amenințător. Dacă ar fi murit în epoca în care ajunsese aproape păgîn ar fi fost pierdut; credea orbește în chinurile veșnice, mult mai tare decît în fericirea veșnică; îl treceau fiorii cînd se gîndea la primejdiile de care a scăpat.

Din ziua în care domnul Perkins îi vorbise cu blîndețe tocmai cînd el suferea sub lovitura aceluia gen de insultă pe care o suporta cel mai greu, Philip începuse să-și adore directorul cum își adoră ciinele stăpînul. Își storcea creierii zadarnic pentru a găsi vreun mijloc de a-i face plăcere.

Strîngea cu dragoste la piept pînă și cel mai mic cuvînt de laudă pe care-l rostea din întîmplare directorul. Și cînd se ducea la micile întruniri liniștite din casa acestuia era gata să capituleze total în fața lui. Simțea o atracție fantastică emanînd din ochii strălucitori ai domnului Perkins și stătea cu gura pe jumătate căscată, cu capul adus puțin înainte, ca să-i soarbă cuvintele. Tocmai banalitatea cadrului în care se desfășurau întîlnirile făcea extraordinar de emoționante problemele pe care le discutau. Și adeseori, profesorul, cucerit și el de frumusețea subiectului, dădea la o parte cărțile din fața lui și, cu mîinile împreunate în dreptul inimii, de parcă ar fi vrut să-i liniștească bătăile, le vorbea despre misterele religiei lor. Uneori Philip nu înțelegea dar nici nu ținea chiar așa de mult să înțeleagă, avînd sentimentul vag că e suficient să simtă ceva. Atunci i se părea că directorul, cu șuvițele de păr răvășite și cu fața palidă, e ca profeții aceia ai Izraelului, care nu se temeau să-i ia la refec chiar și pe regi ; și cînd se gîndea la Mîntuitor și-l închipuia tocmai cu ochi negri și cu obraji palizi ca ai directorului.

Domnul Perkins privea cu multă seriozitate acest aspect al activității lui. În asemenea împrejurări dispărea cu totul umorul scînteietor care-i făcea pe ceilalți profesori să-l bănuiască de ușurință. Cu tot programul lui foarte încărcat, găsea timp pentru toate și din cînd în cînd izbutea să acorde cîte un sfert de oră sau douăzeci de minute fiecăruia dintre băieții pe care-i pregătea pentru confirmare. Vroia să-i facă să simtă că ăsta este primul pas serios făcut conștient în viața lor. El încerca să bijbie în adîncul inimii lor ; vroia să le picure în suflete pasiunea credinței lui. Pe

Philip, măcar că băiatul era timid, îl simțea capabil de o pasiune egală cu a lui. Temperamentul băiatului i se părea esențialmente religios. Într-o zi se abătu brusc de la subiectul despre care vorbea.

— Te-ai gândit vreodată ce o să faci când o să fii mare ? îl întrebă el.

— Unchiul meu vrea să mă facă preot, zise Philip.

— Dar tu ?

Philip întoarse capul. Îi era rușine să răspundă că se simte nevrednic.

— Nu cunosc nici un alt fel de viață care să fie atât de plină de fericire ca a noastră. Tare aș vrea să te pot face să înțelegi ce minunat privilegiu constituie viața noastră. Pe Dumnezeu îl poți sluji prin multe cariere, dar noi sintem cei mai apropiați de El. Nu vreau să te influențez, dar dacă te-ai hotărî — să zicem acum pe loc — ar fi imposibil să nu simți bucuria și ușurarea care nu mai părăsesc niciodată pe oameni.

Philip nu răspunse, dar directorul citi în ochii lui că a înțeles deja o parte din lucrurile pe care vroia el să i le arate.

— Dacă vei continua să te porți ca pînă acum, într-o bună zi ai să te trezești că ești fruntașul școlii și cu siguranță vei căpăta o bursă la absolvire. Tu ai ceva avere ?

— Unchiul meu zice că o să am o sută de lire pe an la majorat.

— O să fii bogat. Eu n-aveam nici o lețcaie.

Directorul șovăi o clipă și apoi, desenînd alene cu creionul pe sugativa din fața lui, continuă :

— Mă tem că nu vei avea de ales între prea multe profesii. Firește că nu vei putea să-ți iei o slujbă care cere eforturi fizice.

Philip se înroşi pînă în vîrfurile urechilor, aşa cum făcea întotdeauna cînd pomenea cineva de piciorul lui bont. Domnul Perkins îl privi cu gravitate.

— Mă întreb dacă nu cumva eşti exagerat de sensibil în privinţa nenorocirii tale. Nu ţi-a trecut niciodată prin minte gîndul de a-i mulţumi lui Dumnezeu pentru ea?

Philip ridică brusc ochii. Buzele i se strînseseră fără voia lui. Îşi aduse aminte cum luni de zile, luînd drept bună ceea ce-i spuneau oamenii, îl implorase pe Dumnezeu să-l vindece aşa cum îl vindecase pe lepros şi-i redase vederea orbului.

— Atîta vreme cît priveşti acest lucru cu revoltă nu-ţi poate aduce decît ruşine. Dar dacă l-ai socoti drept o cruce care ţi-a fost dată s-o porţi numai pentru că umerii tăi sînt destul de puternici ca s-o poată duce, drept un semn al harului divin, atunci ar fi pentru tine un izvor de fericire şi nu de întristare.

Dîndu-şi seama că băiatului nu-i place de loc să discute această problemă, îl lăasă în pace.

Dar Philip se gîndi în fel şi chip la ceea ce-i spusese directorul şi curînd, mintea lui fiind complet absorbită de ceremonia care-l aştepta, se simţi cuprins de o exaltare mistică. Se părea că spiritul lui se eliberează de lanţurile cărnii, iar el trăieşte o viaţă nouă. Năzuia către perfecţiune cu toată căldura pătimaşă de care era capabil. Vroia să se consacre cu totul slujirii Domnului şi se hotărî definitiv să se hirotonisească. Cînd sosi ziua cea mare a confirmării, sufletul lui profund mişcat de toate pregătirile făcute, de cărţile pe care le studiasse şi în primul rînd de influenţa covîrşitoare a directorului, nu-şi mai putea stăpîni fiorii de teamă şi bucurie. Un singur gînd îl chinuia:

Știa că va trebui să străbată de unul singur naosul și se temea că mersul lui șchiop va deveni astfel mai vizibil, nu numai pentru toți elevii și profesorii care asistau la slujbă, ci și pentru străini — orașeni sau părinți veniți să participe la confirmarea odraslelor lor. Când sosi momentul, simți deodată că poate accepta umilința aceea și, șchiopătînd prin mijlocul naosului, o ființă mică și neînsemnată sub bolțile mărețe ale catedralei, își oferi de bună voie drept jertfă infirmitatea Dumnezeuului care-l iubea.

Capitolul XVIII

Dar Philip nu putu trăi prea multă vreme în aerul rarefiat de pe culmi. Ceea ce i se întîmplase cînd fusese cuprins prima dată de emoții religioase, i se întîmplă și acum. Pentru că simțea atît de intens frumusețea credinței, pentru că dorința sacrificiului de sine ardea în inima lui cu asemenea strălucire de nestemată, puterea lui părea insuficientă pentru a se măsura cu ambiția de care era stăpînit. Era istovit de violența patimii lui. Își simți deodată sufletul pustiit de o ciudată ariditate. Începu să uite de prezența lui Dumnezeu care i se păruse atît de învăluitoare ; iar exercițiile sale religioase, îndeplinite încă și acum foarte punctual, deveniră cu timpul o chestiune pur formală. La început se ținu chiar el de rău pentru această abatere, iar teama de focul gheenei îl îndemnă să-și înnoiască ardoarea, dar pasiu-

nea lui se stinsese și treptat-treptat gândurile lui fură atrase în altă parte.

Avea prea puțini prieteni. Pasiunea lui pentru lectură îl izola de oameni : devenise o nevoie atît de imperioasă încît după ce stătea cîtăva vreme în tovărășia altora era obosit și nervos ; se fudulea cu vastele sale cunoștințe, mai presus de ale celorlalți și pe care le căpătase prin lectura atîtor cărți ; mintea lui era ageră și de felul lui nu era destul de iscusit pentru a-și ascunde disprețul față de stupiditatea celor din jur. Aceștia se plîngeau de el că e înfumurat ; și, întrucît el nu strălucea decît în chestiuni care pe ei îi lăsau reci, îl în-trebau în bătaie de joc ce motive avea să fie atît de încrezut. Începuse să capete puțin umor și descoperi curînd că are aptitudinea de a spune lucruri neplăcute care-i loveau pe oameni în plin ; le spunea pentru că îl amuzau, aproape fără să-și dea seama cît de mult puteau să-i doară pe ceilalți și se simțea foarte ofensat cînd descoperea că victimele îi poartă pică. Umilințele suferite cînd intrase în școală îl făcuseră să-și ocolească tovarășii și de acest sentiment nu se putu dezbăra niciodată pe de-a-ntregul ; rămase timid și tăcut. Însă, măcar că făcea totul pentru a-și înstrăina simpatiile altor băieți, tînjea din adîncul inimii după popularitatea pe care o cîștigau așa de ușor alții. Pe aceștia îi admira nespus de mult deși se ținea la distanță ; și cu toate că se simțea înclinat să fie mai sarcastic cu ei decît cu alții, cu toate că făcea mici glume pe socoteala lor, ar fi dat totul numai să poată fi în locul lor. Ba chiar ar fi dat nu știu ce ca să fie în locul celui mai prost băiat din școală dacă acesta era zdravăn la trup. Căpătă un nărav ciudat. Își închipuia că

există un băiat pe care-l simpatizează în mod deosebit ; și atunci, chipurile, își arunca sufletul lui în trupul celuilalt, vorbea cu glasul acestuia și rîdea ca el ; își închipuia că face tot ce făcea celălalt. Această închipuire era atît de vie, încît o clipă i se părea că nu mai e el însuși. În felul acesta se bucura de multe perioade de fericire imaginară.

La începutul trimestrului de după Crăciun, care urmă după confirmarea lui, Philip se trezi că a fost mutat într-o altă cameră de studiu, împreună cu alți băieți dintre care unul se numea Rose. Rose era în aceeași clasă cu Philip și acesta îl privise întotdeauna cu admirație și invidie. Nu era arătos ; deși miinile lui imense și oasele mari prevesteau că se va face un bărbat voinic, trupul lui nu era de loc armonios ; dar avea ochi încîntători și cînd rîdea (ceea ce făcea mereu), fața lui se umplea de crețuri foarte amuzante. Nu era nici deștept, nici prost, dar se descurca destul de bine la învățătură și încă și mai bine la sport. Era elevul preferat atît al profesorilor cit și al colegilor, și el la rîndul lui simpatiza pe toată lumea.

Fiind repartizat în camera aceea, Philip nu putu să nu-și dea seama că ceilalți băieți care învățau împreună de trei trimestre i-au făcut o primire destul de rece. Îl tulbura faptul că se simte un intrus ; dar învățase de mult să-și ascundă sentimentele și colegii descoperiră că nu e gălăgios și nici băgăreț, și că deci îi deranja foarte puțin. Cu Rose, toemai pentru că nu putea nici el să se împotrivească farmecului acestuia, cum nu puteau nici alții, Philip se arată mai timid și mai repezit ca de obicei ; și fie din această pricină, tînzînd în mod inconștient să-și exercite

fascinația pe care și-o cunoștea numai în urma rezultatelor obținute — fie pur și simplu din bunătațe, Rose fu cel care îl primi mai întâi pe Philip în cercul lor. Într-o bună zi, pe nepusă masă, îl întrebă pe Philip dacă vrea să vină cu el pe terenul de fotbal. Philip se îmbujoră la față.

— Dar eu nu pot merge așa de repede ca tine, îi răspunse el.

— Vax. Hai, vino !

Dar cu o clipă înainte de plecarea lor, un alt băiat băgă capul pe ușă și îl pofti pe Rose să meargă cu el.

— Nu pot, îi răspunse acesta. I-am promis lui Carey că mă duc cu el.

— Nu-ți fă griji din pricina asta, zise repede Philip. Să știi că eu nu mă supăr.

— Vax, zise Rose.

Se uită la Philip cu ochii lui plini de bunătațe și apoi rîse. Philip simți un tremur ciudat în inimă.

Prietenia dintre ei se înfiripă cu repeziciunea caracteristică pentru băieții de vîrsta lor. Deveniseră inseparabili. Colegii se mirară cum de s-au împrietenit atît de brusc și-l întrebă pe Rose ce a găsit la Philip.

— N-aș putea să spun, răspunse acesta. Dar să știți că de fapt e un băiat tare bun.

Curînd colegii se deprinseră să-i vadă pe cei doi băieți mergînd braț la braț pînă la capelă sau plimbîndu-se prin curte și discutînd cu aprindere ; oriunde se afla unul dintre ei, îl găseai și pe celălalt și — ca și cum i-ar fi recunoscut un drept de proprietate — băieții care îl căutau pe Rose îi lăsauseră vorbă lui Carey. La început Philip era re-

zervat. Nu vroia să se lase cu totul în voia bucuriei orgolioase care-l cuprindea ; dar după puțină vreme neîncrederea lui în soartă cedă în fața unei fericiri bune. Îl socotea pe Rose băiatul cel mai încântător pe care-l văzuse vreodată. Cărțile își pierduseră din importanță pentru Philip ; nu-și putea bate capul cu ele cînd avea o ocupație infinit mai importantă. Prietenii lui Rose veneau uneori să bea ceaiul în camera acestuia sau să piardă vremea pe acolo cînd n-aveau altceva mai bun de făcut — lui Rose îi plăcea societatea numeroasă și prilejurile de a sta la taclale — și descoperiră că Philip e un băiat foarte cumsecade. Iar Philip era fericit.

În ultima zi a trimestrului stabili împreună cu Rose cu ce tren să se întoarcă la reluarea cursurilor, pentru a se putea întîlni la gară. Aveau să bea ceaiul în oraș înainte de a reveni la internat. Philip se duse acasă cu inima grea. Toată vacanța se gîndi la Rose și imaginația lui era mereu în fierbere plănuiind tot felul de lucruri pe care aveau să le facă împreună în trimestrul următor. Se plictisea la casa parohială și în ultima zi cînd unchiul său îi puse întrebarea obișnuită pe tonul său glumeț, la fel de obișnuit : „Ei, îți pare bine că începi iar școala?“ Philip răspunse bucuros :

— Oho, și încă cum !

Ca să fie sigur că-l întîlnește pe Rose la gară, luă alt tren mai devreme decît de obicei și se învîrti un ceas pe peron. Cînd sosi trenul de la Faversham, unde știa el că trebuie să facă Rose transbordarea, alergă emoționat de la primul pînă la ultimul vagon. Dar Rose nu era acolo. Philip întrebă pe un hamal cînd vine trenul următor și

așteptă ; dar avu o nouă dezamăgire. I se făcuse frig și foame, așa că se duse la școală, tăind drumul pe niște ulicioare lăturalnice din cartierele sărace. Îl găsi pe Rose în camera de studiu, cu picioarele pe cămin, vorbind ca o mitralieră cu vreo cincisăse băieți care se așezaseră care pe unde puteau. Rose îi strînse mîna cu entuziasm lui Philip dar acesta se întristă brusc pentru că-și dăduse seama că Rose a uitat complet de întîlnirea pe care o stabiliseră.

— Ia ascultă, mă, ce-ai întîrziat așa ? îl întrebă Rose. Mă temeam că nu mai vii de loc.

— Dar erai de la patru jumătate la gară, spuse un alt băiat. Te-am văzut cînd ai venit.

Philip roși puțin. Nu vroia ca Rose să știe cît de prost a fost așteptîndu-l.

— A trebuit să mă ocup de o prietenă a familiei, inventă el repede un pretext. Mi-au cerut s-o conduc la gară.

Dar dezamăgirea îl făcu să fie cam morocănos. Se așeză și nu scoase o vorbă, iar cînd îi adresa cineva cuvîntul răspundea în monosilabe. Își puse în gînd să discute chestiunea cu Rose cînd vor rămîne singuri. Dar după plecarea celorlalți Rose veni imediat spre el și se așeză pe brațul jilțului în care se tolănise Philip.

— Ascultă, mă, să știi că mă bucur grozav că sîntem în aceeași cameră trimestrul ăsta. E formidabil, nu ?

Părea atît de sincer încîntat că-l vede pe Philip încît supărarea acestuia dispăru. Ca și cum nu s-ar fi despărțit decît de cinci minute, începură să vorbească aprins și entuziast despre o mie de lucruri care-i interesau.

Capitolul XIX

La început Philip fusese prea recunoscător pentru prietenia lui Rose ca să aibă vreo pretenție de la el. Lua lucrurile așa cum erau și se bucura de viață. După un timp însă începu să-l deranjeze amabilitatea universală a lui Rose; el dorea un atașament cu un caracter mai exclusiv și ceea ce înainte acceptase ca o favoare i se părea acum dreptul lui pe care-l revendica numai pentru el. Privea cu gelozie prietenia lui Rose cu ceilalți și deși știa că greșește, nu se putea stăpîni uneori să nu spună lucruri aspre despre el. Dacă Rose petrecea un ceas făcînd pe bufonul în altă cameră de lucru, cînd se întorcea într-a lor, Philip îl primea încruntat și posac. Apoi stătea bosumflat o zi întreagă și suferea și mai mult, deoarece Rose fie că nu băga de seamă proasta lui dispoziție, fie că o ignora în mod intenționat. Foarte adesea, cu toate că era în permanență conștient de propria lui prostie, Philip provoca o ceartă și nu mai vorbea vreo două-trei zile cu Rose. Dar Philip nu putea îndura multă vreme supărarea și chiar atunci cînd era convins că are dreptate își cerea scuze cu umilință. Apoi cite o săptămînă încheiată erau cei mai buni prieteni din lume. Și totuși, ce fusese mai frumos trecuse, și Philip vedea bine că adeseori Rose se plimbă cu el pur și simplu din obișnuință sau temîndu-se de supărarea lui; și nici nu mai aveau așa de multe să-și spună ca la început și adeseori Rose se plictisea. Philip simțea că începuse să-l irite și șchiopătatul lui.

Pe la sfîrșitul trimestrului vreo cîțiva băieți se îmbolnăviră de scarlatină și circula insistent zvo-

nul că au să fie trimiși acasă pentru a împiedica răspîndirea epidemiei ; dar bolnavii fură izolați și întrucît nu se mai iviră cazuri noi se presupuse că molima a fost oprită. Unul dintre bolnavi era Philip. Rămase în spital pînă după vacanța de Paști și la începutul trimestrului următor îl trimiseră acasă ca să ia puțin aer la casa parohială. În ciuda asigurărilor primite de la doctor că băiatul nu mai e contagios, preotul îl privi cu suspiciune ; i se păru o mare lipsă de înțelepciune din partea doctorului să propună ca nepotul să-și facă convalescența pe litoral și de fapt îl primi în casa lui numai pentru că băiatul n-avea unde să se ducă într-altă parte.

Philip se întoarse la școală la jumătatea trimestrului. Uitase de toate certurile cu Rose și ținea minte despre el numai că e cel mai bun prieten al lui. Știa că a fost un prost. Se hotărî să adopte o atitudine mai înțeleaptă. În timpul bolii lui, Rose îi trimisese de vreo două ori bilețele pe care le încheiase cu cuvintele : „Grăbește-te să te întorci“. Philip socoti că și Rose așteaptă cu tot atîta nerăbdare întoarcerea lui cum aștepta și el să-l revadă pe Rose.

Cînd ajunse la școală descoperi că, deoarece un elev dintr-a șasea murise de scarlatină, se făcuseră diverse schimbări în repartizarea camerelor de lucru și Rose fusese mutat dintr-a lor. Asta era o cruntă dezamăgire. Dar de îndată ce sosi dădu buzna în camera lui Rose. Rose stătea la pupitru și lucra cu un băiat numit Hunter. La intrarea lui Philip întorsese furios capul.

— Cîne dracu mai pică ? strigă el. Și apoi dînd cu ochii de Philip zise : A, tu erai.

Philip se opri locului intimidat.

— M-am gîndit să vin să văd ce faci.

— Lucram.

Hunter se amestecă și el în conversație.

— Cînd te-ai întors ?

— Acum cinci minute.

Cei doi băieți nu se sculară de pe scaune și îl priveau cu aerul că Philip i-ar deranja. Se vedea bine că ar fi preferat să-l vadă plecînd cît de curînd. Philip se înroși la față.

— Eu o șterg. Dacă vrei, treci pe la mine cînd termini, îi spuse el lui Rose.

— S-a făcut.

Philip închise ușa în urma lui și se îndreptă șchiopătînd spre camera sa de lucru. Se simțea teribil de ofensat. Departe de a fi părut bucuros că-l vede, Rose avusese aerul că s-a supărat. Parcă nici n-ar fi fost vreodată altceva decît niște simple cunoștințe. Deși așteptă în camera de lucru fără s-o părăsească o clipă, de frică să nu vină Rose tocmai atunci, prietenul lui nu-și făcu apariția ; iar a doua zi cînd se duse la rugăciunea de dimineață îl văzu pe Rose plimbîndu-se la braț cu Hunter. Ceea ce nu putea vedea cu ochii lui îi spuseră alții. Philip uitase că trei luni constituise un timp foarte îndelungat pentru viața unui elev și deși el le petrecuse în singurătate, Rose trăise în mijlocul lumii. Hunter ocupase locul rămas vacant. Își dădu seama că Rose îl ocolește în mod discret. Dar el nu era omul care să accepte o situație fără să pună punctul pe i ; așteptă ocazia de a-l găsi pe Rose singur în camera de lucru și intră.

— Pot să intru ? întrebă el.

Rose se uită la el stînjenit și tocmai acest sentiment îl făcu pe Philip să se enfurie.

— Mă rog, dacă-ți face plăcere.

— Ești foarte drăguț, zise Philip sarcastic.

— Ce dorești ?

— Ascultă mă, de ce ești așa scîrbos de cînd m-am întors ?

— Hai, nu fi prost, zise Rose.

— Zău dacă înțeleg ce-ai găsit la Hunter.

— Asta-i treaba mea.

Philip plecă ochii în jos. Nu găsi puterea de a spune ce era în inima lui. Se temea să nu se umilească. Rose se sculă în picioare.

— Trebuie să mă duc la sala de sport, zise el.

Cînd ajunse la ușă, Philip făcu un efort și vorbi :

— Ascultă mă, Rose, de ce te porți ca un porc ?

— Ia mai du-te naibii !

Rose trînti ușa în urma lui și-l lăsă singur pe Philip. Acesta tremura de furie. Se întoarse în camera lui și repetă în minte conversația. Acum îl ura pe Rose, vroia să-l jignească și-și frămînta mintea să găsească tot felul de cuvinte tăioase pe care ar fi putut să i le spună. Se gîndea posomorît și trist la sfîrșitul prieteniei lor și-și închipuia că alții vorbesc despre asta. Fiind foarte sensibil din fire i se părea că citește batjocură și mirare în comportarea colegilor, cînd de fapt ei nici nu-și băteau măcar capul cu el. În sinea lui își închipuia ce trebuie să spună ei : „La urma urmei nici nu avea șanse să dureze mai mult. M-am și mirat că l-a suportat atîta vreme pe Carey. Mare pi-sălog !“

Afectînd indiferența, se împrietenii foarte repede cu un elev numit Sharp, pe care de fapt îl ura și-l disprețuia. Era un băiat veniț de la Londra, cu un aer lăliu și greoi și cu o umbră de mustață. Avea sprîncene stufoase, îmbinate, mîinile delicate și manierele prea suave pentru vîrsta lui. Vorbea cu un ușor accent de mahala londoneză. Era un băiat dintre aceia cărora le e cam lene să facă sport și să participe la jocuri și dovedea o ex-

traordinară ingeniozitate în găsierea pretextelor pentru a evita jocurile obligatorii. Elevii și profesorii nu-l prea simpatizau și Philip îl cultiva acum numai din trufie. Peste două trimestre Sharp urma să fie trimis în Germania pentru un an de zile. Nu putea să sufere școala, considerînd-o doar o neplăcere rușinoasă pe care trebuia s-o suporte pînă cînd va avea vîrsta necesară pentru a ieși în lume. Lui nu-i plăcea decît Londra și povestea mereu tot felul de lucruri pe care le făcea acolo în timpul vacanțelor. Din conversația lui — băiatul vorbea cu o voce joasă și blindă — se degaja parcă atmosfera zgomotoasă a străzilor londoneze în cursul nopții. Philip îl asculta fascinat, dar și scirbit totodată. Imaginația lui vie îl ajuta parcă să vadă aeeva îmbulzeala de la porțile teatrelor, luminile restaurantelor ieftine, ale circiumilor în care bărbați pe jumătate beți stau pe scaunele înalte de la bar vorbind cu chelnerițele. Iar pe sub felinare deslușea cirdurile de umbre misterioase, oameni veșnic în căutare de plăceri. Sharp îi împrumuta romane ieftine din Holywell Row ¹, pe care Philip le citea în cămăruța lui cu un fel de teamă voluptuoasă.

Odată Rose încercă să se împace cu Philip. Era băiat bun din fire și nu-i plăcea să aibă dușmani.

— Ascultă mă, Carey, ce dracu ești așa de prost? Parcă ce folosești tu dacă te faci că nu mă vezi și nu-mi vorbești și așa mai departe?

— Nu înțeleg ce vrei să spui, îi răspunse Philip.

— Păi, eu nu văd de ce n-am putea sta de vorbă.

— Mă plictisești, zise Philip.

— Mă rog, fă cum vrei.

¹ Strada anticarilor din Londra.

Rose dădu din umeri și plecă. Philip era alb ca hîrtia la față, așa cum i se întîmpla întotdeauna cînd era emoționat și îi bătea inima să-i spargă pieptul. Văzîndu-l pe Rose că se îndepărtează îi veni rău de supărare. Nici nu știa măcar de ce îi răspunsese așa. Ar fi dat orice numai să fie prieten cu Rose. Îi părea teribil de rău că s-a certat cu el și acum, cînd vedea că e supărat, îl cuprinseseră regretele. Dar în momentul acela nu fusese stăpîn pe vorbele lui. I se părea că a fost posedat de un diavol, care l-a silit să spună lucruri neplăcute, în ciuda voinței lui, pe cînd el de fapt ar fi vrut tot timpul să-i stringă mîna lui Rose și să-i vină în întîmpinare pînă la jumătatea drumului, dacă nu chiar mai departe. Dar nu putuse rezista dorinței de a-l jigni. Ținuse mult să se răzbune pentru durerea și umilînța pe care o suferise. Astea toate i se trăgeau numai din mîndrie, dar și din prostie, pentru că știa bine că lui Rose nici n-o să-i pese, pe cînd el o să sufere amarnic. Se gîndi o clipă să se ducă la Rose și să-i spună : „Uite ce e, te rog să mă ierți că m-am purtat ca un porc. Nu m-am putut stăpîni. Hai să ne împăcăm.“ Dar știa că n-o să fie în stare niciodată să facă una ca asta. Se temea ca nu cumva Rose să-i ridă în nas. Era furios pe el însuși și cînd Sharp intră în cameră puțin mai tîrziu se agăță de primul prilej pentru a se certa cu el. Philip avea un instinct diabolic în privința punctelor sensibile ale altora și era capabil să spună lucruri care dureau cumplit pentru că erau adevărate. Numai că Sharp avu el ultimul cuvînt.

— L-am auzit adineauri pe Rose vorbind despre tine cu Mellor, zise el. Mellor l-a întrebat : „De ce nu i-ai dat un picior ca să-l înveți să se poarte ?“

iar Rose i-a răspuns : „N-am avut chef. Dă-l dracului de șontorog.“

Philip se făcu deodată stacojiu la față. Nu putu să răspundă nimic pentru că i se puse un nod în gât, gata, gata să-l înăbușe.

Capitolul XX

Philip fu promovat în clasa a șasea, dar între timp ajunsese să urască din suflet școala și, întrucît își pierduse în întregime ambiția, puțin îi mai păsa dacă învață bine sau rău. Se trezea dimineața cu inima pierită pentru că avea de îndurat încă o zi de robie. Se plictisise de obligația de a face tot felul de lucruri pentru că așa i se spunea ; iar restricțiile îl iritau, nu pentru că erau nelogice, ci pur și simplu pentru că erau restricții. Tinjea după libertate. Se plictisise să tot repete ceea ce știa deja și să piseze la nesfârșit, din pricina vreunui coleg greu de cap, lucruri pe care el le înțelegea de la bun început.

Cu domnul Perkins puteai să lucrezi sau nu, după cum îți venea la socoteală. El era entuziasmat și absent totodată. Clasa a șasea era instalată într-o aripă a vechii minăstiri care fusese restaurată și avea o fereastră gotică ; Philip încerca să-și amăgească plictiseala desenînd-o de nenumărate ori ; și uneori, desena din memorie turnul înalt al catedralei sau portalul prin care se intra în curte. Avea talent la desen. În tinerețe mătușa Louisa făcuse acuarele și avea mai multe albume pline de schițe de biserici, poduri vechi și căsuțe

pitorești. Le arăta adesea cînd avea invitați la ceai, la casa parohială. Odată îi dăduse lui Philip o cutie de culori, cadou de Crăciun, și el începuse să copieze tablourile ei. Le copia mult mai bine decît s-ar fi putut aștepta cineva și curînd începu să facă și el tablouri. Doamna Carey îl încuraja. Era un mijloc foarte bun de a-l ține ocupat ca nu cumva să facă vreo pozna și mai tîrziu desenele lui puteau să fie utile pentru vreo tombolă. În rămasse vreo două din ele și le pusese pe pereții din dormitorul băiatului.

Dar într-o zi, la sfîrșitul orelor de studiu, domnul Perkins îl opri în momentul în care ieșea alene din clasă.

— Carey, vreau să-ți vorbesc.

Philip așteaptă. Domnul Perkins își trecu degetele osoase prin barbă și se uită la Philip. Păru că se gîndește bine ce vrea să-i spună.

— Carey, ce-i cu tine ? întrebă el brusc.

Îmbujorîndu-se la față, Philip ridică repede ochii către profesor. Dar cum între timp ajunsese să-l cunoască bine, nu răspunse nimic ci îl așteaptă să continue.

— Să știi că în ultima vreme sînt cam nemulțumit de tine. Te-ai lenevit și nici nu mai ești atent. Parcă nu te interesează de loc studiile. Ai lucrat foarte prost și neglijent.

— Vă rog să mă iertați, domnule director, zise Philip.

— Asta-i tot ce ai de spus, ca să te justifici ?

Philip plecă ochii în jos bosumflat. Cum putea să răspundă că se plictisește de moarte ?

— Știi, trimestrul ăsta o să dai înapoi în loc să înaintezi. Și nici n-am să pot să trimit familiei o informare favorabilă.

Philip se întrebă ce ar spune directorul dacă ar ști cum era primită informarea în casa lor. Sosea de obicei în timpul gustării de dimineată și după ce se uita la ea foarte indiferent, domnul Carey i-o trecea lui Philip.

— Uite, informarea cu privire la tine. Poate n-ar fi rău să vezi ce scrie în ea, spunea pastorul rupind banderola unui catalog de la vreun anticariat.

Philip citea informarea.

— E bună? întrebă mătușa Louisa.

— Mai puțin bună decât merit eu de fapt, răspundea Philip zîmbind și i-o înmîna mătușii.

— Lasă, c-o citesc mai târziu, cînd îmi iau ochelarii, spunea ea. Dar, după micul dejun, Mary Ann intra să spună că a venit măcelarul și îndeobște doamna Carey uita de informare.

Domnul Perkins continuă :

— M-ai dezamăgit. Și nici nu pot să te înțeleg. Eu știu ce ești tu în stare să faci cînd vrei, dar am impresia că nu mai vrei. Aveam de gînd să te numesc monitor în trimestrul următor, dar acum cred că ar fi mai bine să mai aștept.

Philip se făcu roșu ca para focului. Îl supăra gîndul că i-o ia cineva înainte. Strînse din buze.

— Și mai e și altceva. Trebuie să începi să te gîndești de pe acum la bursa de care ai nevoie. Dacă nu începi să muncești foarte serios, n-ai să capeți nimic.

Pe Philip îl irită această predică. Era supărat pe director și supărat pe el însuși.

— Nu cred că am să mă duc la Oxford, zise el.

— Dar de ce nu? Parcă știam că vrei să te faci preot.

— M-am răzgîndit.

— De ce ?

Philip nu răspunse. Adoptînd ținuta lui ciudată din totdeauna, ca o siluetă din tablourile lui Perugino¹, domnul Perkins își trecu degetele prin barbă, gînditor. Îl privi pe Philip de parcă ar fi încercat să-l înțeleagă, dar apoi îi spuse brusc că e liber să plece.

Pare-se că totuși nu se mulțumi să lase lucrurile așa, pentru că într-o seară, peste o săptămînă, cînd Philip trebui să ducă niște hîrtii în biroul directorului, acesta reluă discuția; dar de data asta adoptă altă metodă: îi vorbi lui Philip nu ca de la profesor la elev, ci așa, ca de la om la om. Acum nu mai părea să-i pese de calitatea slabă a activității lui Philip și nici de scăderea sensibilă a șanselor lui în fața unor rivali hotărîți să-i smulgă bursa necesară pentru a ajunge la Oxford; chestiunea importantă era schimbarea intențiilor lui în privința vieții de mai tîrziu. Domnul Perkins se hotărî să-i reînvie dorința de a se hirotonisi. Îi stimulează sentimentele cu infinită abilitate, lucru mult mai ușor de făcut de vreme ce el însuși era sincer mișcat. Îl amăra teribil faptul că Philip se răzgîndise și chiar credea că băiatul dă cu piciorul șanselor de a fi fericit în viață, dintr-un motiv pe care el nu-l cunoștea. Glasul lui era deosebit de convingător. Iar Philip se lăsa foarte ușor mișcat de emoția altora fiind el însuși o fire emotivă, în ciuda înfățișării sale plătide. Fața nu-i trăda decît rareori sentimentele, mai ales printr-o roșeață care i se urca brusc în obraz și asta atît pentru că așa era în firea lui, cît și pentru că astfel se deprinsese în decursul anilor petrecuți la școală. Așadar, Philip se simți pro-

¹ *Pietro Vannucci* zis *Perugino* (1446—1523), pictor italian.

fund afectat de ceea ce-i spunea directorul. Îi era foarte recunoscător pentru că-i arăta atita interes și-l muștra conștiința fiindcă simțea că purtarea lui l-a întristat. Era destul de măgulitor să știi că domnul Perkins care trebuia să se gîndească la o școală întreagă poate să-și bată capul cu el, dar în același timp altceva dinlăuntrul lui, cum ar fi fost o altă persoană care stătea cot la cot cu el, se agăța cu deznădejde de două cuvinte : „Nu vreau, Nu vreau. Nu vreau. Nu vreau.“

Simțea că alunecă pe un povîrniș. Era neputincios în fața slăbiciunii care părea că se înalță ca un val înlăuntrul lui ; parcă ar fi fost apa care se ridică într-o sticlă goală ținută deasupra unui lighean plin ; și el strînse din dinți repetînd în sinea lui aceleași cuvinte : „Nu vreau. Nu vreau. Nu vreau.“

În cele din urmă domnul Perkins îi puse mîna pe umăr.

— Nu vreau să te influențez, zise el. Trebuie să te hotărăști singur. Roagă-te Atotputernicului să te ajute și să te călăuzească.

Cînd ieși Philip din casa directorului, afară picura. Merse pe sub arcadele care dădeau în curte. Nu era nici țipenie de om și corbii din ulmi tăcuseră. Se plimbă încet de jur împrejur. Îi era cald și ploaia îi făcea bine. Se gîndi la tot ce-i spusese domnul Perkins, de data asta cu mai mult calm, întrucît nu mai simțea dogoarea pe care o emana personalitatea acestuia ; îi părea grozav de bine că nu s-a dat bătut.

Prin întuneric deslușea vag silueta impozantă a catedralei ; acum nu mai putea s-o sufere pentru că era veșnic silit să asiste la liturghiile interminabile care-l plictiseau de moarte. Imnul acela era nesfîrșit. Și tot timpul cît se cînta trebuia să

stai țeapăn și sumbru ; predica era un zumzet pe care nu-l auzeai și parcă te apucau alte alea pentru că trebuia să stai nemișcat cînd de fapt ai fi vrut să-ți mai dezmorești mădularele. Apoi Philip se gîndi la slujba care se ținea duminica la Blackstable, dimineața și seara. Biserica era goală și rece și mirosea peste tot a pomadă și a haine scrobite. O predică o ținea diaconul și una o ținea unchiul lui. Pe măsură ce creștea, învățase să-și cunoască mai bine unchiul ; Philip avea un caracter deschis și intolerant și nu putea înțelege cum poate cineva să fie sincer cînd spune unele lucruri ca preot, dacă nu le aplică niciodată ca om. Înșelătoria asta îl scotea din minți. Unchiul lui era un om slab și egoist, și dorința lui cea mai mare era să aibă cît mai puțină bătaie de cap.

Domnul Perkins îi vorbise despre frumusețea unei vieți puse în slujba Domnului. Philip știa ce fel de viață duc clericii din colțul Angliei răsăritene unde-și avea el locuința. Nu departe de Blackstable era parohia protopopului din White-stone ; acesta era burlac și ca să facă și el ceva, se apucase în ultima vreme de agricultură. Ziarul local relata mereu procesele pe care le avea la judecătoria de ocol cu unul și cu altul — cu muncitori cărora nu vroia să le plătească salariile sau cu negustori pe care-i învinuia că l-au tras pe sfoară ; gurile rele ziceau că-și ține vacile nemincate și se vorbea foarte mult de eventualitatea ca pînă la urmă să se ia vreo măsură colectivă împotriva lui. Și apoi mai era și protopopul din Ferne, un bărbat trupeș și bărbos ; nevastă-sa se văzuse silită să-l părăsească pentru că era îngrozitor de hain și ținutul vuia de bîrfeli cu privire la imoralitatea lui. Preotul din Surle, un

cătun de pe malul mării, putea fi văzut seară de seară la cîrciuma din preajma casei parohiale ; eforii bisericii veniseră la domnul Carey ca să-i ceară sfatul în această privință. Niciunul dintre preoți nu avea cu cine să schimbe o vorbă decît cu țărani și pescarii ; și erau seri lungi de iarnă cînd bătea un vînt puternic, șuierînd sinistru prin pomii desfrunziți și de jur împrejur nu vedeau altceva decît monotonia aridă a lanurilor arate ; era sărăcie și simțeau lipsa oricărei ocupații care putea să aibă vreun sens ; toate curiozitățile și ascunzișurile caracterelor lor găseau cîmp liber ; nimic nu le putea sta în cale ; oamenii deveneau meschini și excentrici ; Philip știa toate acestea, dar intoleranța caracteristică vîrstei lui îl împiedica să le găsească scuze. Îl cuprinseseră fiorii la gîndul că ar fi putut să ducă și el o asemenea viață ; el vroia să iasă în lumea largă.

Capitolul XXI

Domnul Perkins își dădu curînd seama că vorbele lui n-au avut nici un efect asupra lui Philip și pînă la sfîrșitul trimestrului îl ignoră. Le trimise părinților o informare de o severitate nemai-pomenită. Cînd o primiră, și mătușa Louisa îl întrebă pe Philip cum e, el răspunse vesel :

— Mizerabilă.

— Serios ? întrebă protopopul. I-auzi ! Trebuie s-o mai citesc o dată.

— Credeți că are rost să mai rămîn la Tercanbury ? Mă gîndeam că poate n-ar fi rău dacă aş pleca pentru un timp în Germania.

— Dar de unde ți-a mai venit și gîndul ăsta ? întrebă mătușa Louisa.

— Nu vi se pare că e o idee bună ?

Sharp plecase deja de la Școala regală și-i scrisese lui Philip din Hanovra. Începea o viață adevărată și acest gînd îl făcuse pe Philip să-și piardă liniștea. Simțea că nu mai poate îndura încă un an de restricții.

— Bine, dar atunci n-ai să capeți bursă.

— Și așa nu mai am nici o șansă s-o obțin. Și pe urmă tare mă tem că nu țin prea mult să ajung la Oxford.

— Bine, dar e vorba să te hirotonisești, nu ? exclamă speriată mătușa Louisa.

— A, la gîndul ăsta am renunțat de mult.

Doamna Carey se holbă la el, dar apoi, fiind deprinsă să se stăpînească, îi mai turnă o ceașcă de ceai unchiului. Conversația lor încetă. Peste o clipă Philip observă lacrimile care se scurgeau pe obrajii doamnei Carey. I se strînse deodată inima la gîndul că a făcut-o să sufere. Îmbrăcată în rochia ei neagră strînsă pe corp, lucrată de croitoreasa de la colțul străzii, cu fața ei zbîrcită și ochii spălăciți și obosiți, cu părul cărunț frizat și acum cu zulufi frivoli ca în tinerețe, era o persoană ridicolă, dar ciudat de înduioșătoare. Philip își dădu seama pentru prima oară de acest lucru.

Mai tîrziu, cînd protopopul se închise în birou cu diaconul, Philip își luă mătușa de talie.

— Tanti Louisa, te rog să mă crezi că-mi pare rău dacă te-am tulburat, zise el. Dar nu-i așa că n-are rost să mă fac preot dacă n-am o adevărată vocație ?

— Sint tare dezamăgită, Philip, se văicări ea. Îmi pusesem tot sufletul în credința asta. Nădăjduiam că o să ajungi diaconul unchiului tău și apoi, cînd o să ne sune ceasul — pentru că, la urma urmei, nu trăim o veșnicie, nu-i așa ? — ai fi putut să-i iei locul.

Philip se cutremură. Îl cuprinse panica. Inima îi bătea ca aripile unui porumbiel prins în capcană. Mătușa Louisa plinse ușurel cu capul pe umărul lui.

— Dacă poți, tare te-aș ruga să-l convingi pe unchiul William să-mi dea voie să plec de la Ter-canbury. M-am săturat pînă în git de școala aceea.

Dar protopopul din Blackstable nu schimba cu dragă inimă nici un aranjament pe care-l făcuse și planul lui fusese din totdeauna ca Philip să stea la Școala regală pînă împlinește optsprezece ani, iar apoi să meargă la Oxford. În orice caz, el nici nu vroia să audă de o plecare a lui Philip în momentul acela, întrucît nu anunțaseră dinainte și asta ar fi însemnat că trebuia să plătească în orice caz taxele pentru trimestrul respectiv.

— Atuncea vrei să-i anunți că o să părăsesc școala la Crăciun ? zise Philip la sfîrșitul unei discuții lungi și adeseori tăioase.

— Am să-i scriu domnului Perkins în această privință și am să văd ce-mi răspunde.

— Ah, ce n-aș da să am douăzeci și unu de ani ! E îngrozitor să fii la cheremul altuia.

— Philip, nu-i frumos să vorbești așa cu unchiul tău, zise cu blîndețe doamna Carey.

— Dar nu vezi că Perkins o să-mi ceară să rămîn la școală ? El încasează atîta la sută pentru fiecare cap de elev din școală.

— De ce nu vrei să mergi la Oxford ?

— Dar ce rost are din moment ce n-o să intru în sinul bisericii ?

— Ce să mai intri în sinul bisericii, că doar te afli deja acolo, zise pretopopul.

— Mă rog, atunci să spunem că n-o să mă hi-rotonisesc, răspunse nervos Philip.

— Dar ce vrei să te faci, Philip ? întrebă mătuşa Louisa.

— Nu știu. Încă nu m-am hotărît. Dar orice m-aș face, tot o să fie util să știu limbi străine. Mult mai mult am să ciștig ducîndu-mă un an în Germania decît rămînînd mai departe în co-cina aia.

Nu-i veni să spună că după cît crede Oxfordul n-o să fie altceva decît o continuare a vieții sale de școală. Dorea nespus de mult să fie singur stăpin pe soarta lui. În afară de asta avea să în-tîlnească acolo o parte din băieții care-l cunoș-teau, or el vroia să scape de toți. Simțea că viața lui la școală a fost un faliment total. Vroia să înceapă o viață nouă.

Întîmplător dorința lui de a pleca în Germania se potrivea cu unele idei care se ventilaseră în ultima vreme pe la Blackstable. Prieteni de-ai doctorului veneau uneori să stea la el și aduceau vești despre lumea exterioară ; iar vilegiaturiștii care petreceau luna august pe malul mării aveau un mod al lor propriu de a privi lucrurile. Preotul auzise că sînt oameni care socoteau educația de modă veche mai puțin folositoare decît fusese în trecut iar limbile străine ciștigau o importanță pe care n-o avuseseră în tinerețea lui. Nici el nu știa ce să mai creadă, pentru că un frate mai mic de-al lui fusese trimis în Germania cînd căzuse la un examen, creînd astfel un precedent. Dar întru-cît murise acolo de febră tifoidă era imposibil să

consideri această experiență altfel decît ca pe un lucru primejdios. Concluzia a nenumărate conversații fu că Philip trebuia să se întoarcă la Tercanbury pentru încă un trimestru, după care putea să plece. Philip găsea acest aranjament mulțumitor. Dar la cîteva zile după întoarcerea lui la școală directorul îi spuse :

— Am primit o scrisoare de la unchiul tău. S-ar părea că vrei să încerci să pleci în Germania și el mă întreabă ce părere am în privința asta.

Philip rămase înmărmurit. Era furios pe tutorile lui pentru că și-a călcat cuvîntul.

— Credeam că lucrurile sînt stabilite, domnule director, zise el.

— Cîtuși de puțin. I-am răspuns unchiului tău că după părerea mea ar fi cea mai mare greșeală să te scoată de la școală.

Philip se apucă imediat să-i scrie unchiului său o scrisoare violentă. Nu-și măsură de loc cuvintele. Era atît de supărat încît în seara aceea nu putu adormi pînă tîrziu și a doua zi se trezi dis-de-dimineață și începu să mediteze posomorît la felul în care îl trataseră. Așteptă cu nerăbdare un răspuns. Scrisoarea sosi peste cîteva zile. Îi scria mătușa Louisa cu blîndețe și durere spunînd că e păcat să-i scrie asemenea lucruri unchiului său care e foarte supărat. A făcut o faptă rea și necreștinească. Ar trebui să-și dea seama că ei se străduiesc din răspuțeri să procedeze cum e mai bine pentru el și întrucît sînt mult mai bătrîni e normal să poată judeca mai înțelept ce e bun și ce e rău pentru el. Philip își încheștă pumnii. Au-zise atît de des această afirmație și totuși nu prea vedea în ce măsură e adevărată. Ei nu cunoșteau situația așa cum o cunoștea el și deci, de ce să socotească ei ca un lucru de la sine înțeles că di-

ferența de vîrstă le conferă mai multă înțelepciune? Scrisoarea se încheia cu informația că domnul Carey și-a retras preavizul pe care-l dăduse școlii.

Philip își cloci minia pînă în prima după-amiază liberă. Avea după-amieze libere numai marțea și joia, pentru că simbăta după-amiază trebuiau să se ducă la catedrală să asiste la slujbă. Cînd ieșiră elevii din clasă, el rămase puțin în urmă.

— Domnule director, vă rog frumos, îmi dați voie să mă duc după-masă la Blackstable? întrebă el.

— Nu, îi răspunse scurt directorul.

— Vroiam să vorbesc cu unchiul meu despre ceva foarte important.

— N-ai auzit că ți-am spus că nu se poate?

Philip nu răspunse. Ieși din clasă. I se făcuse aproape rău din cauza umilinței — umilința de a fi silit să te rogi și umilința de a primi un răspuns aspru. Acum îl ura pe director. Se zvîrcolea sub apăsarea tiraniei care nu catadicsea să-și justifice nici măcar actul cel mai despotic cu putință. Era prea supărat ca să-i mai pese ce face, așa că după prînz se duse la gară, străbătînd ulițele doznice pe care le cunoștea foarte bine și ajunse tocmai la timp ca să prindă trenul de Blackstable. Intrînd în casa parohială își găsi unchiul și mătușa în sufragerie.

— Hei, da de unde ai mai răsărit și tu? întrebă preotul.

Era limpede că nu-i făcea plăcere să-l vadă. Părea puțin stîngenit.

— M-am gîndit că poate n-ar fi rău să vin să-ți vorbesc despre plecarea mea. Vreau să știu cum e posibil să-mi fi promis un lucru cînd eram aici și peste o săptămînă să faci cu totul altceva?

Era puțin speriat de propria lui îndrăzneală, dar se hotărîse dinainte exact ce cuvinte să folosească și, cu toate că inima-i bătea foarte tare, făcu efortul necesar pentru a le rosti.

— Ai căpătat învoire ca să vii aici azi după-amiază ?

— Nu. M-am rugat de Perkins dar m-a refuzat. Dacă vrei să-i scrii ca să-i spui că am fost aici mă poți foarte ușor băga într-un bucluc îngrozitor.

Doamna Carey continua să îndeplinească deși îi tremurau miinile. Nu era deprinsă cu scandalurile, care îi provocau o agitație cumplită.

— Bine ți-aș face dacă i-aș spune, zise domnul Carey.

— N-ai decît, dacă vrei să te porți ca un mișel. După ce i-ai scris ce i-ai scris lui Perkins, cred că ești în stare și de una ca asta.

A fost o mare prostie din partea lui Philip să spună aceste vorbe, pentru că ele i-au oferit preotului tocmai prilejul pe care-l dorea.

— N-am de gînd să stau cu brațele încrucișate și să te aud vorbindu-mi impertinent, zise el cu demnitate.

Se ridică și ieși repede din odaie, ducîndu-se în biroul lui. Philip îl auzi cum închide ușa și învîrte cheia în broască.

— Ah, ce n-aș da să am douăzeci și unu de ani. E îngrozitor să fii legat în halul ăsta de miini și de picioare.

Mătușa Louisa începu să plîngă încetișor.

— Vai, Philip, nu trebuia să-i vorbești așa unchiului tău ! Te rog, du-te și spune-i că rîgreti.

— Dar nu regret cîtuși de puțin. El profită în mod josnic de situație. Bineînțeles că dacă mă ține mai departe la școală înseamnă o risipă de bani, dar lui ce-i pasă ? Doar nu sînt banii lui.

A fost o cruzime să fiu pus sub tutela unor oameni care nu se pricep la nimic.

— Philip !

În volubilitatea pe care i-o dădea furia, Philip se opri brusc cînd îi auzi glasul, în care răzbătea durerea unei inimi sfișiate. Pînă atunci nu-și dăduse seama ce lucruri aspre a spus.

— Philip, cum poți să fii așa de rău ? Doar știi că noi ne străduim să facem numai ceea ce e mai de folos pentru tine, dar ne dăm seama că nu avem experiență ; cu totul altceva ar fi fost dacă aveam și noi copii ; de aceea l-am consultat pe domnul Perkins. Glasul ei se stinse de emoție. Am încercat să fiu ca o mamă cu tine. Te-am iubit de parcă ai fi fost propriul meu copil.

Arăta atît de micuță și fragilă, și era ceva atît de patetic în aerul ei de fată bătrînă, încît Philip se înduioșă. I se puse un nod în gît și-i dădură lacrimile.

— Iartă-mă, te rog, zise el. N-am vrut să mă port ca un ticălos.

Ingenunchie lîngă ea, o cuprinse în brațe și-i sărută obrajii ofiliți, acumă umezi de lacrimi. Ea suspina din rărunchi și lui Philip i se făcu deodată milă de viața ei irosită zadarnic. Pînă atunci ea nu se lăsase niciodată pradă unei asemenea emoții, dîndu-se în spectacol.

— Știu că n-am fost pentru tine tot ceea ce am vrut să fiu, Philip, dar nu m-am priceput. A fost un lucru la fel de îngrozitor pentru mine să nu am copii, cum a fost și pentru tine să nu ai mamă.

Philip își uită supărarea și propriile lui griji și se gîndi numai cum s-o consoleze, cu frînturi de cuvinte și cu mîngieri stîngace. Apoi bătîndu-și ceasul și el trebui să alerge ca să prindă ultimul tren

cu care se putea întoarce la școala din Tercanbury înaintea apelului. Stînd pe colțul banchetei din vagon văzu că n-a realizat nimic. Era furios pe el însuși și pe propria lui slăbiciune. Era pur și simplu rușinos că s-a lăsat abătut de la țelurile lui de aerele pompoase ale protopopului și de lacrimile mătușii. Dar, ca urmare a cine știe cărei conversații între cei doi soți, directorul școlii primi o nouă scrisoare. Domnul Perkins o citi dînd enervat din umeri. I-o arată lui Philip. Suna astfel :

„Stimate domnule Perkins,

Vă rog să mă iertați că vă deranjez din nou în privința pupilului meu, dar atît mătusa lui cît și eu am fost foarte neliniștiți în privința lui. S-ar părea că ține morțiș să plece de la școală și mătusa lui are impresia că e nefericit. Pentru noi e foarte greu să ne dăm seama ce avem de făcut, întrucît nu sîntem părinții lui. După cît se pare, el socoate că nu-i merge bine și că a ră-mîne mai departe la școală, ar însemna să-și risipească banii. V-aș fi foarte îndatorat dacă ați avea amabilitatea să stați de vorbă cu el, și, dacă nu-și schimbă gîndurile, poate ar fi mai bine să părăsească școala la Crăciun, conform intenției mele inițiale.

Al dumneavoastră credincios,

William Carey

Philip îi înapoie directorului scrisoarea. Simțea un fior de mîndrie, senzația triumfului. Obținuse ceea ce vroia și era mulțumit. Voința lui înregistrase o victorie asupra voințelor celorlalți.

— N-ar prea avea rost să mai pierd o jumătate de oră scriindu-i unchiului tău, dacă el tot o să

se răzgîndească de îndată ce primeşte altă scrisoare de la tine, îi spuse țifnos directorul.

Philip nu răspunse și fața lui rămase absolut impasibilă ; dar nu putea să-și stăpînească o licărire de bucurie în ochi. Domnul Perkins o observă și izbucni în rîs.

— Ai învins, eh ? zise el.

Atunci Philip zîmbi de-a binelea. Nu-și mai putea ascunde mulțumirea.

— E adevărat că ții morțiș să pleci ?

— Da, domnule director.

— Nu ești fericit aici ?

Philip roși. În mod instinctiv avea repulsie față de orice încercare de a i se sonda simțămintele sale profunde.

— Nu știu ce să vă spun, domnule director.

Domnul Perkins îl privi gînditor trecîndu-și în-cetîșor degetele prin barbă. Cînd începu să vorbească păru că se adresează de fapt lui însuși :

— Bineînțeles că școlile sînt făcute pentru copii de nivel mediu. Toate găurile sînt rotunde și indiferent ce formă au țăruii, trebuie înfipti cu de-a sila în ele. Nimeni nu are timp să se ocupe de excepții. Apoi deodată i se adresă lui Philip : Ascultă-mă : aș vrea să-ți fac o propunere. Se cheamă că acuma tot ne apropiem de sfîrșitul trimestrului. N-o să mori dacă o să mai stai un trimestru. Sau dacă ții să te duci în Germania, atunci ar fi mai bine să te duci după Paști decît după Crăciun. O să fie mult mai plăcut primăvara decît în toiul iernii. Dacă la sfîrșitul trimestrului următor tot o să mai vrei să pleci, n-am să mă împotrivesc de fel. Ei, ce zici de asta ?

— Vă mulțumesc foarte mult, domnule director.

Philip se bucura atît de tare că a cîștigat ultimele trei luni, încît nu-î mai păsa de un trimestru

în plus. Acum, de cînd ştia că înainte de Paşti o să scape definitiv de şcoală, aceasta nu i se mai părea chiar atît de mult o închisoare. În pieptul lui inima începu să topăie de bucurie. În seara aceea, la capelă, se uită de jur împrejur la băieţii care stăteau aşezaţi pe clase, fiecare la locul lui bine stabilit şi rîse în sinea lui la gîndul că foarte curînd o să-i vadă pentru ultima oară. Gîndul acesta îl făcea să-i privească aproape prietenos. Ochii lui se opriră asupra lui Rose. Rose îşi lua foarte în serios situaţia de monitor : era convins că exercită o influenţă salutară în şcoală ; în seara aceea era rîndul lui să citească lecţia şi o citi foarte bine. Philip zîmbi gîndindu-se că o să scape pentru totdeauna de el şi că peste şase luni n-o să mai aibă nici o importanţă faptul că Rose e înalt şi că are picioarele drepte ; şi ce o să mai conteze că e monitor şi căpitan al echipei de fotbal ? Philip se uită la profesorii îmbrăcaţi în robă. Gordon nu mai era printre ei, murise de apoplexie, cu vreo doi ani înainte, dar toţi ceilalţi erau acolo. Acuma Philip ştia cît de puţine parale făceau cu toţii, poate doar cu excepţia lui Turner care avea ceva omenesc în el ; îl trecu un fior cumplit la gîndul supunerii umiltoare în care-l ținuseră. Peste şase luni nici ei n-o să mai conteze. Laudele lor n-o să însemne nimic pentru el, iar criticile lor o să-l lase rece.

Philip învăţase să nu-şi exteriorizeze emoţiile şi timiditatea încă îl mai chinuia, dar adesea era foarte bine dispus ; şi atunci, deşi umbla şchiopătînd, tăcut, rezervat şi cu o seriozitate prefăcută, în inima lui părea că răsună un strigăt vesel. Avea impresia că merge mai uşor în asemenea situaţii. În capul lui dănuiau tot felul de idei, fanteziile se fugăreau nebuneşte şi el nu mai era în stare

să le prindă ; dar apariția și dispariția lor îl umpleau de bucurie. Acum, fiind fericit, era în stare să muncească bine, așa că în ultimele săptămîni ale trimestrului se puse cu burta pe carte, ca să-și compenseze îndelungata neglijență. Creierul lui lucra ușor și începu să-i facă o plăcere deosebită activitatea intelectuală. Se descurcă de minune la examenele de sfîrșit de trimestru. Domnul Perkins făcu o singură observație : îi vorbea despre o lucrare pe care o scrisese și după critica obișnuită îi spuse :

— Va să zică te-ai hotărît să nu mai faci pe nebunul o vreme, nu ?

Îi zîmbi cu dinții lui strălucitori și Philip, plecînd ochii în jos, zîmbi și el stînjenit.

Cei cinci-șase băieți care se așteptau să împartă între ei diferitele premii care se atribuiă la sfîrșitul trimestrului de vară încetaseră să-l mai privească pe Philip ca pe un rival serios, dar acum începeau iarăși să nu se mai simtă la largul lor din pricina lui. Nu spuse nimănui că pleacă de Paști și că deci nu reprezintă în nici un fel un concurent, și îi lăsă pradă neliniștii. Știa că Rose se mîndrește foarte tare cu cunoștințele lui de franceză : petrecuse vreo două-trei vacanțe în Franța. Pe lîngă asta el se aștepta să obțină premiul vicarului catedralei pentru compoziție în limba engleză. Philip simți o satisfacție grozavă urmărind neliniștea și tulburarea cu care privea Rose rezultatele mult mai bune obținute de Philip la aceste materii. Un alt coleg, Norton, nu putea ajunge la Oxford decît căpătînd una dintre bursele la dispoziția școlii. Norton îl întrebă pe Philip dacă vrea să concureze pentru ele.

— Ai ceva împotrivă ? întrebă Philip.

Îi făcea o plăcere deosebită să vadă că are în mîna lui viitorul altcuiva. Era un gest oarecum romantic să ai la îndemîină aceste răsplăți și apoi să le lași altora pentru că-i disprețuiești. În sfîrșit sosi și vacanța iar Philip se duse la domnul Perkins ca să-și ia rămas bun.

— Nu cumva chiar vrei să pleci ?

Philip făcu o mutră plouată cînd văzu cît de surprins era directorul.

— Dar mi-ați spus că n-o să vă împotriviți în nici un fel, domnule director, răspunse el.

— Socoteam că e doar un capriciu pe care ar fi mai bine să-l satisfac. Știu că ești încăpățînat. De ce Dumnezeu vrei să pleci tocmai acum ? La urma urmei nu mai ai decît un trimestru. Poți foarte ușor să obții bursa de la Colegiul Magdalena ; ai să capeți jumătate din premiile pe care le împărțim.

Philip îl privi încruntat. Simți că a fost tras pe sfoară ; dar i se făcuse o promisiune și Perkins trebuia să și-o respecte.

— La Oxford o s-o duci admirabil. Nu e nevoie să te hotărăști imediat ce o să faci după aceea. Mă întreb dacă-ți dai seama ce încîntătoare e viața de acolo pentru orice om cu mintea întregă.

— Domnule director, dar acum mi-am făcut toate aranjamentele ca să plec în Germania, spuse Philip.

— Și oare aceste aranjamente nu pot fi schimbate sub nici un motiv ? întrebă domnul Perkins cu zîmbetul lui enigmatic și ironic. Mi-ar părea foarte rău să te pierd. În școală băieții mai prostuți dar silitori dau întotdeauna rezultate mai bune decît cei deștepți care se lasă pe tînjală, însă,

dacă băiatul deștept își dă osteneala, atunci realizează ceea ce ai realizat și tu în trimestrul ăsta.

Philip se făcu roșu ca sfecla. Nu era obișnuit cu complimentele și pînă atunci nu-i spusese nimeni că e deștept. Directorul îi puse mîna pe umăr.

— Știi, să bagi lucruri cu de-a sila în capetele băieților cu mintea greoaie e o treabă foarte plicticoasă. Dar dacă din cînd în cînd ai șansa de a-l învăța carte pe un băiat care îți iese în întîmpinare, care te înțelege aproape înainte de a-ți fi ieșit cuvintele de pe buze, atunci meseria de profesor e lucrul cel mai încîntător de pe lume.

Bunătatea îi topea inima lui Philip ; pînă atunci nu-i trecuse niciodată prin cap că domnului Perkins îi pasă cu adevărat dacă el pleacă sau rămîne. Era înduioșat și extrem de măgulit. Ar fi fost plăcut să-și încheie anii de școală într-un mod strălucit și apoi să se ducă la Oxford : într-o străfulgerare îi apăru înaintea ochilor viața pe care o descriseseră băieții care se întorseseră ca să participe la meciul tradițional sau de care auzise din scrisorile de la Universitate citite cu glas tare prin camerele lor de lucru. Dar lui îi era rușine ; i se părea că dacă cedează acum o să pară un caraghios în propriii lui ochi ; iar unchiul lui o să rîdă satisfăcut de triumful șiretlicului folosit de director. Era oarecum o decădere rușinoasă din gloria renunțării spectaculoase la toate aceste premii pe care le-ar fi putut obține oricînd — renunțase datorită faptului că disprețuia cîștigarea lor — dacă acum se cobora la un lucru foarte banal și obișnuit — și anume să le dobîndească. Nu mai era nevoie decît de foarte puțină putere de convingere, suficientă ca să-i salveze demnitatea, și Philip ar fi făcut orice dorea domnul Perkins ; dar fața lui nu trăda nimic din toate

aceste emoții contradictorii, rămînînd placidă și mohorîtă.

— Parcă totuși aș prefera să plec, domnule director, zise el.

Domnul Perkins, ca și mulți alți oameni care izbutesc în viață datorită influenței lor personale, se enerva cînd efectele puterii lui nu se vedeau imediat. Avea o mulțime de treburi și nu putea să-și mai irosească timpul cu un băiat care lui i se părea de o încăpăținare nebunească.

— Mă rog, ți-am promis că-ți dau drumul dacă ții morțiș și n-am să-mi calc făgăduiala. Cînd pleci în Germania ?

Lui Philip îi bătea tare inima. Cîștigase bătălia dar nu știa dacă nu cumva a pierdut-o de fapt.

— La începutul lunii mai, domnule director, răspunse el.

— Bine, să vii neapărat să ne faci o vizită cînd te întorci.

Directorul îi întinse mîna. Dacă i-ar mai fi acordat o șansă, Philip s-ar fi răzgîndit. Dar directorul părea să considere chestiunea încheiată. Philip ieși. Pentru el anii de școală se sfîrșiseră și acum era liber ; și totuși nu simțea bucuria aceea ne-bună pe care se aștepta s-o aibă în momentul acela. Se învîrți cu pași domoli prin curtea școlii și se simți teribil de deprimat. Acum îi părea rău că fusese atît de prost. Nu vroia să plece dar știa bine că n-o să se poată hotărî niciodată să se întoarcă la director și să-i spună că vrea să rămînă. Asta era o umilintă pe care nu și-o putea în nici un caz produce cu mîna lui. Se întreba dacă a procedat cum trebuie. Era nemulțumit și de el și de situația în care se afla. Își puse într-o doară întrebarea dacă întotdeauna cînd obții ce-ai vrut îți pare rău că așa s-a întîmplat.

Capitolul XXII

Unchiul lui Philip avea o veche prietenă, numită domnișoara Wilkinson, care locuia la Berlin. Era fiica unui preot și ca ajutor de paroh domnul Carey slujise ultima dată la tatăl ei, protopopul unui sat din comitatul Lincolnshire ; la moartea acestuia, fiind silită să-și câștige singură existența, domnișoara Wilkinson acceptase diferite angajamente ca guvernantă în Franța și Germania. Era în corespondență cu doamna Carey și de vreo două-trei ori își petrecuse concediile în casa parohială din Blackstable, plătind o mică sumă pentru întreținere, așa cum era obiceiul cu rarii oaspeți ai familiei Carey. Când se văzu limpede că e mai ușor să cedezi dorințelor lui Philip decât să li te împotrivești, doamna Carey îi scrisese domnișoarei Wilkinson ca să-i ceară sfatul. Domnișoara recomandă Heidelbergul ca un loc excelent pentru a învăța nemțește și pensiunea doamnei profesoare Erlin ca o locuință confortabilă. Philip ar fi putut să stea acolo, plătind treizeci de mărci pe săptămână și ar fi putut să ia lecții chiar cu domnul Erlin, profesor la liceul din localitate.

Philip sosi la Heidelberg în dimineața unei zile de mai. Un hamal îi duse bagajele pe un cărucior și Philip ieși în urma lui pe poarta gării. Era un cer strălucitor și pomii de pe bulevardul pe care-l străbătură aveau frunzașul bogat ; lui Philip aerul i se păru de o prospețime necunoscută și, împreună cu timiditatea pe care o simțea, pășind pe fâgașul unei vieți noi, printre străini, îi producea o bucurie amețitoare. Îl întristase puțin faptul că nu venise nimeni să-l întâmpine la gară și îl cuprinse din plin sfiiciunea când hamalul îl lăsă la

ușa principală a unei enorme case albe. Îi deschise un ilăcăiandru neșesălat care-l conduse într-un salonaș. Încăperea era înțesată de mobilă îmbrăcată în catifea verde. În mijloc era o masă rotundă, pe care se aflau un buchet de flori cu cozile înfășurate în hîrtie creponată, ca osul unui cotlet de berbec. De jur împrejur erau frumos aranjate niște cărți legate în piele. Totul mirosea a mucegai.

Curînd intră în odaie Frau Professor, aducînd cu ea mirosurile de la bucătărie. Era o femeie scundă, foarte corpulentă, cu cîrlionți lipiți de frunte și cu fața roșie ; ochii ei mici străluceau ca mărgelele și atitudinea ei era plină de efuziune. Îl apucă pe Philip de amîndouă mîinile și-l întrebă ce mai face domnișoara Wilkinson care stătuse în două rînduri la ea timp de cîteva săptămîni. Vorbea cînd nemțește, cînd într-o engleză stricată. Philip nu izbuti s-o facă să înțeleagă că el n-o cunoaște pe domnișoara Wilkinson. Apoi își făcură apariția cele două fiice ale doamnei Erlin. Lui Philip nu i se părură prea tinere, dar de fapt nu puteau să aibă mai mult de douăzeci și cinci de ani : cea mai mare, Thekla, era la fel de scundă ca și maică-sa și avea același aer viclean. În schimb avea o față drăgălașă și un păr negru abundent ; sora ei mai mică, Anna, era înaltă și urîțică, dar întrucît avea un zîmbet plăcut, Philip simți imediat că pe ea o preferă. După cîteva minute de conversație amabilă, Frau Professor îl duse pe Philip în camera pe care i-o pregătise și-l lăsă singur. Odaia era situată într-un foișor și ferestrele ei dădeau spre vîrfurile copacilor din parc ; patul era așezat într-o nișe, așa că, dacă stăteai la birou, nici nu ți se părea că ai fi într-un dormitor. Philip

își desfăcu bagajele și-și întinse peste tot cărțile. În sfârșit, ajunsese și el să fie propriul său stăpîn.

La ora unu clopoțelul îl chemă la masă și Philip îi găsi pe locatarii pensiunii adunați în salon. Doamna Erlin îl prezintă soțului ei, un bărbat înalt între două vîrste, cu un cap mare, cu părul blond care începuse să încărunțească, și ochii albaștri blinzi. Îi vorbi lui Philip într-o engleză corectă, cam arhaică, pe care o învățase nu din conversație, ci din studierea clasicilor și era ciudat să-l auzi folosind cuvinte pe care Philip nu le întîlnise decît în piesele lui Shakespeare. Frau Professor spunea că instituția ei este o familie și nu o pensiune ; dar ar fi fost nevoie de subtilitatea unui metafizician ca să descopere exact în ce constă diferența. Cînd se așeză la masă, într-o încăpere lungă și întunecoasă, vecină cu salonul, Philip, copleșit de timiditate, constată că sînt șaisprezece comeseni. Frau Professor se așeză în capul mesei și începu să împartă porțiile. Îi servea — făcînd mult zgomot cu farfuriile — același băietan neîndeminatic care-i deschisese ușa. Și cu toate că se mișca destul de repede, nu știu cum se făcea, dar cei serviți primii terminaseră deja pînă să-și primească și cei din urmă porțiile.

Frau Professor insista ca lumea să vorbească numai nemțește, așa că Philip, chiar dacă timiditatea i-ar fi permis să fie vorbăreț, se văzu silit să-și țină gura. Se uita la oamenii în mijlocul cărora urma să trăiască. Lîngă Frau Professor stăteau cîteva doamne în vîrstă, cărora Philip nu le acordă prea multă atenție. Erau și două fete tinere, amîndouă blonde, și una din ele foarte drăguță. Philip auzi că lumea le spunea Fräulein Hedwig și Fräulein Căcilie. Fräulein Căcilie avea o coadă lungă lăsată pe spate. Cele două fete stăteau ală-

turi și sporovăiau între ele rîzînd pe înfundate. Din cînd în cînd îi aruncau cîte o privire lui Philip și la un moment dat una din ele îi spuse celeilalte ceva în șoaptă, după care amîndouă chicotiră. Philip roși stînjedit, simțînd că rîd de el. Lîngă fete stătea un chinez cu fața galbenă și un zîmbet larg, care studia la universitate situația Occidentului. Vorbea atît de repede și cu un accent atît de ciudat, încît fetele nu izbuteau întotdeauna să-l înțeleagă și atunci izbucneau în rîs. Rîdea și el fără să se supere și atunci ochii lui oblici se închideau aproape de tot. Erau și vreo trei americani în haine negre, palizi și cu pielea uscată; erau studenți în teologie; Philip simțea accentul lor nazal din provincia Noua Anglie, cu toate că vorbeau nemțește, prost, bineînțeles, și îi privi cu suspiciune pentru că fusese învățat să-i socotească pe americani niște barbari scelerați și sălbatici.

Mai tîrziu, cînd stătura o vreme în salon pe fotoliile țepene de catifea verde, Fräulein Anna îl întrebă pe Philip dacă nu vrea să vină cu ei la plimbare.

Philip acceptă invitația. Formau un grup destul de mare. Erau cele două fiice ale profesorului, celelalte două fete, unul dintre studenții americani și Philip. Philip mergea alături de Anna și de Fräulein Hedwig. Era puțin emoționat. Pînă atunci nu cunoscuse mai nici o domnișoară. La Blackstable nu erau decît fete de țărani și de negustori sau meseriași. Le cunoștea din vedere, știa și cum le cheamă, dar era timid și socotea că ele rîd de diformitatea lui. Accepta de bună voie diferența pe care o făceau protopopul și doamna Carey între rangul lor înalt și cel al țăranilor. Doctorul avea două fete, dar amîndouă erau mult mai mari decît Philip și se măritaseră pe rînd cu asistenții doc-

torului, încă de pe cînd Philip era copil. La școală văzuse vreo două-trei fete a căror modestie era umbrită de îndrăzneala lor, și care aveau cunoștințe printre elevi ; se povesteau despre ele niște aventuri și încurcături extravagante, foarte probabil datorite numai imaginației masculine ; dar Philip își ascunsese întotdeauna spaima pe care i-o inspirau îndărătul unui dispreț suveran. Imaginația lui și cărțile pe care le citise îi inspiraseră dorința de a adopta atitudinea byroniană ; și se simțea sfișiat de complexele morbide care veneau în contradicție cu convingerea că e de datoria lui să fie viteaz. Acum simțea că ar trebui să fie spiritual și amuzant dar creierul lui părea gol și nici în ruptul capului nu izbutea să găsească ceva de spus. Fräulein Anna, fiica domnului profesor, i se adresa adeseori dintr-un sentiment al datoriei, dar cealaltă față vorbea prea puțin : se uita din cînd în cînd la el cu ochi scînteietori și uneori izbucnea brusc în rîs, ceea ce-l făcea să se rușineze și mai tare. Philip simțea că fata îl socoate absolut ridicol. Mergeau pe coasta unui deal, printre pini, și mirosul plăcut al acestora îi producea lui Philip o puternică încîntare. Era o zi caldă și nu se vedea nici un nor pe cer. În cele din urmă ajunseră la o ridicătură din vîrfurile căreia apărură valea Rinului întinzîndu-se dinaintea ochilor lor, în bătaia soarelui. Era o cîmpie vastă care strălucea într-o lumină aurie și pe care se vedeau în depărtare niște orașe : prin mijlocul ei șerpuia panglica argintie a fluviului. În acel colț al comitatului Kent pe care îl cunoștea Philip, spațiile largi sînt rare, singurul orizont deschis îl oferă marea. De aceea, perspectiva imensă pe care o cuprindea acum cu ochii îi aducea în suflet un fior de încîntare deosebită, de nedescris. Simți deodată că plutește în

al nouălea cer. Deși nu-și dădea seama de acest lucru simțea pentru prima oară ce înseamnă frumusețea, și această senzație nu era de loc alterată de vreo altă emoție. Se așezară toți trei pe o bancă pentru că ceilalți plecaseră mai departe și în timp ce fetele vorbeau într-o nemțească repezită, Philip, nepăsător față de apropierea lor, își desfătă privirile.

„Phii, ce fericit sînt“, își spuse el pe negîndite.

Capitolul XXIII

Din cînd în cînd Philip își amintea de Școala regală din Tercanbury și rîdea în sinea lui amintindu-și ce anume făceau în cutare sau cutare moment al zilei. Noaptea i se întîmpla uneori să viseze că mai e încă acolo și cînd se trezea încerca o satisfacție extraordinară dîndu-și seama că de fapt e în cămăruța lui din foișor. Din pat vedea norii mari cumulus care atîrnau pe cerul albastru. Își savura din plin libertatea. Se putea culca la ora la care vroia, se putea scula cînd avea chef. Nu era nimeni în preajmă care să-i dea ordine. Își dădu seama cu surprindere că nu mai are nevoie să spună minciuni.

Lucrurile erau aranjate în așa fel încît profesorul Erlin să-l învețe latina și germana, iar în fiecare zi venea un franțuz care-i dădea lecții de franceză; pentru matematică Frau Professor recomandase un englez care își dădea doctoratul în filologie la Universitate, un anume Wharton. Philip se ducea la el în fiecare dimineată. Locuia la

mansarsa unei case mizerabile, într-o odăită murdară și neîngrijită care avea un miros acru alcătuit din diferite duhori. La ora zece cînd sosea Philip îl găsea îndeobște în pat și Wharton se dădea jos, își punea un halat soios și niște papuci de pîsla la tel de murdari și în timp ce-l învăța carte își lua micul dejun, foarte frugal. Wharton era un bărbat scund care se îngrășase din cauză că bea prea multă bere. Avea o mustață stufoasă și un păr lung și nețesălat. Stătea de cinci ani în Germania și devenise foarte teutonic. Vorbea cu dispreț de Universitatea Cambridge unde își luase licența și cu groază despre viața care-l aștepta cînd va trebui să se întoarcă în Anglia să se facă profesor, după ce-și va fi trecut doctoratul la Heidelberg. Adora viața universității germane cu atmosfera ei fericită, de libertate, și cu tovărășiile ei vesele. Era membru al unei *Burschenschaft*¹ și-i făgădui lui Philip să-l ducă la o *Kneipe*². Era foarte sărac și nu ascundea de loc faptul că lecțiile pe care i le dădea lui Philip reprezentau diferența dintre o cină la care mîncă și ceva carne și una la care se mulțumea cu pîine și brînză. Uneori, după o noapte obositoare îl durea așa de tare capul încît nu-și putea bea cafeaua și ținea lecția într-o atmosferă de toropeală greoaie. În vederea unor asemenea situații păstra sub pat cîteva sticle de bere și cu ajutorul uneia dintre ele și al pufăitului din pipă izbutea să suporte povara vieții.

— Cui pe cui se scoate, zicea el turnînd berea în pahar cu multă grijă, ca să nu facă prea multă spumă și să trebuiască să aștepte pînă s-o poată bea.

¹ Asociație studențească (germ.).

² Agapă studențească, petrecere (germ.).

Apci îi vorbi lui Philip despre universitate, despre certurile și rivalitățile dintre o gașcă și alta, despre dueluri și despre meritele cutărui sau cutărui profesor. Philip învăța de la el mai puțină matematică și mai mult despre viață. Uneori Wharton se lăsa rizînd pe speteaza scaunului și spunea :

— Uite ce e, astăzi n-am învățat nimic împreună. Nu e nevoie să-mi plătești lecția.

— Vai, dar ce contează, spunea Philip.

Era ceva nou pentru el și foarte interesant și simțea că are mai multă importanță decît trigonometria pe care n-o putea înțelege. Era ca o fereastră deschisă asupra vieții prin care avea în sfîrșit șansa să iscodească lumea și el privea afară cu inima zvîcnind de emoție.

— Nu, ține-ți banii ăia prăpădiți, zicea Wharton.

— Bine, dar cum rămîne cu cina dumneavoastră ? întreba Philip zîbind, pentru că știa perfect cum stă profesorul lui cu finanțele.

Wharton îi ceruse chiar să-i plătească cei doi șilingi pe lecție o dată pe săptămînă mai de grabă decît lunar, întrucît așa se simplificau lucrurile.

— A, nu-ți bate tu capul cu cina mea. Doar n-o să fie prima dată cînd mă hrănesc doar cu o sticlă de bere. Și de fapt atuncea am mintea mai limpede.

Se băga sub pat (așternutul era cenușiu, nefiind spălat de mult) și pescuia încă o sticlă. Philip, care era prea tinăr și nu cunoștea plăcerile vieții, refuza s-o împartă cu el, așa că Wharton bea de unul singur.

— Cît mai stai pe aici ? întreba Wharton.

Atît el cît și Philip renunțaseră cu un sentiment de mare ușurare să mai pretindă că învață matematica.

— A, nu știu. Cam vreun an, bănuiesc. Pe urmă ai mei vor să mă trimită la Oxford.

Wharton dădu din umeri disprețuitor. Pentru Philip era o noutate să afle că există oameni care nu priveau cu spaimă și respect acel locaș de învățătură.

— Dar de ce ții să te duci acolo ? N-o să fii decît un elev ridicat în slăvi. De ce nu vrei să te înscrii aici la universitate ? Un singur an nu-ți slujește la nimic. Stai și tu cinci ani aici. Știi, în viață sînt două lucruri bune : libertatea de opinii și libertatea de acțiune. În Franța ai libertatea de acțiune : poți să faci ce-ți trăsnește prin cap și nimănui nu-i pasă, însă de gîndit trebuie să gîndești ca toți ceilalți. În Germania trebuie să faci ce face toată lumea, însă ai voie să gîndești cum vrei. Amîndouă sînt lucruri foarte bune. Eu personal prefer libertatea de gîndire. Dar în Anglia n-ai nici una, nici alta : te apăsă ca niște pietre de moară convențiile sociale. Nu poți să gîndești ce-ți place și nu poți să faci ce-ți place. Asta pentru că e o națiune democratică. Și mă tem că în America e și mai rău.

Se lăsă pe spate cu multă grijă, pentru că scaunul pe care stătea avea un picior cam rahitic și oricum nu-ți cade bine cînd o figură de retorică ți-e întreruptă de o cădere pe podea.

— Eu trebuie să mă întorc în Anglia anul ăsta. Dar dacă mai fac rost de bani, măcar atîta cît să nu crăp de foame, mai stau încă un an. Pe urmă însă o să trebuiască să plec. Și trebuie să părăsesc toate astea — spuse el cuprinzînd cu un gest larg mansarda lui soioasă cu patul nefăcut, hainele trîntite pe podea, șiraguri de sticle goale rînduite la perete, teancurile de terfeloage aruncate în toate colțurile — trebuie să părăsesc toate astea pentru

cine știe ce universitate de provincie unde am să încerc să obțin o catedră de filologie. Și am să joc tenis și am să mă duc pe la ceaiuri.

Wharton se întrerupse și-i aruncă o privire enigmatică și ironică lui Philip care era îmbrăcat foarte îngrijit, cu un guler curat la cămașă și cu părul bine periat.

— O, Doamne, și când te gîndești că o să trebuiască să mă și spăl.

Philip roși, simțind că ținuta lui spilcuită constituie un reproș intolerabil; într-adevăr, în ultima vreme începuse să acorde oarecare atenție toaletei și venise din Anglia cu o frumoasă colecție de cravate.

Vara pătrunse în țară ca un cuceritor. Era frumos în fiecare zi. Cerul era de un albastru arogant, care părea să dea pîteni nervilor. Verdele copacilor din parc era violent și crud; iar casele, cînd le prindea soarele, erau de o albeață orbitoare care te îboldea într-un mod aproape dureros. Uneori, cînd se întorcea de la Wharton, Philip stătea pe o bancă în parc, sub un pom, bucurîndu-se de răcoare și privind tiparele de lumini și umbre pe care le așternea pe pămînt soarele, străbătînd printre frunze. Sufletul lui dănuia cu aceeași veselie ca și razele soarelui. În acele momente de trîndăvie furate muncii lui își savura din plin încîntarea. Uneori hoinărea pe străzile orașului vechi. Se uita cu spaimă și respect la studenții constituiți în asociații, cu obraji roșii și plini de cicatrici, plimbîndu-se mîndri ca niște păuni, cu șepcuțe colorate pe cap. După-amiaza cutreiera dealurile cu fetele de la pensiune și uneori se duceau pe Rin în sus și luau ceaiul într-o berărie în aer liber, printre pomi stufoși. Seara se învîr-

teau la nesfârșit prin *Stadtgarten*¹, ascultînd fanfara.

Philip află curînd diferitele lucruri interesante din pensiunea Erlin. Fräulein Thekla, fata cea mare a profesorului, era logodită cu un englez — care stătuse douăsprezece luni în casa lor ca să învețe nemțește — și urma să se mărite cu el la sfîrșitul anului. Dar tînărul scrisese că tatăl lui, un negustor de cauciucărie din Slough, era împotriva căsătoriei și Fräulein Thekla avea adesea lacrimile în ochi. Uneori le putea vedea, pe ea și pe maică-sa recitînd scrisorile îndrăgostitului care se lăsa atît de greu; în asemenea momente privirile lor erau severe și strîngeau buzele cu îndîrjire. Thekla făcea acuarele și uneori, împreună cu Philip și cu vreuna din fete, care să le țină de urît, ieșeau în aer liber și pictau sau desenau. Și drăguța domnișoară Hedwig avea necazuri în dragoste. Era fiica unui negustor din Berlin și se îndrăgostise de ea un husar chipeș, mă rog, un *von*²; dar părinții lui erau împotriva unei căsătorii cu o fată din starea ei socială, așa că Hedwig fusese trimisă la Heidelberg ca să-l uite pe ofițer. Dar ea nu putea să facă una ca asta niciodată, niciodată și întreținea mereu corespondență cu el, iar el se străduia din răspuț să-și determine părintele exasperant să se răzgîndească. Hedwig îi povesti toate acestea lui Philip suspinînd drăgălaș și roșind foarte cuviincios. Îi și arată fotografia frumosului locotenent. Hedwig îi plăcea lui Philip cel mai mult din toate fetele din casa doamnei Erlin, și în cursul plimbărilor lor încerca întotdeauna să meargă lîngă ea. Se împurpura la față cînd ceilalți îl

¹ Grădina orașului (germ.).

² Particulă indicînd un nume de aristocrat (germ.).

tachinau pentru această vădită preferință. Făcând prima declarație de dragoste din viața lui domnișoarei Hedwig, dar din nefericire doar printr-un accident care se produse în felul următor :

În serile în care nu ieșeau din casă, domnișoarele cântau cîntece în salonul cu mobilă tapisată în catifea verde, iar Fräulein Anna, care întotdeauna știa să fie utilă celorlalți, le acompania cu muzică. Cîntecul favorit al domnișoarei Hedwig se numea *Ich liebe dich* — *Te iubesc* ; și într-o seară, după ce îl cântase, în timp ce stătea cu Philip pe balcon, uitîndu-se la stele, băiatul se gîndi să spună ceva în legătură cu acest cîntec. Începu cu cuvintele : *Ich liebe dich*, dar germana lui era tare șchioapă, așa că el își căută cuvintele de care avea nevoie. Pauza pe care o făcu fu extrem de scurtă, dar înainte de a putea să continue, Fräulein Hedwig îi spuse :

— *Ach, Herr Carey, sie müssen mir nicht „du“ sagen* — nu trebuie să-mi vorbiți la persoana a doua singular.

Philip simți că se înfierbîntă din cap pînă-n picioare, pentru că n-ar fi îndrăznit niciodată să comită o asemenea familiaritate, dar nu-i veni în minte ce să spună. Ar fi fost o lipsă de galanterie să-i explice că nu spusese nimic și că pomenise doar titlul unui cîntec.

— *Entschuldigen Sie*, spuse el — vă rog să mă iertați.

— Nu face nimic, șopti ea.

Fata îi zîmbi amabil, îi luă mîna fără o vorbă și i-o strînse într-a ei, apoi se întoarse în salon.

A doua zi Philip se simți atît de stîngenit, încît nici nu putu să-i vorbească și, sfios cum era, făcu tot posibilul s-o evite. Cînd fu poftit să meargă la plimbarea obișnuită refuză sub pretextul că

are de lucru. Dar Fräulein Hedwig profită de primul prilej ca să-i vorbească între patru ochi.

— De ce te porți așa ? îi spuse ea cu blîndețe. Să știi că nu sînt supărată pe dumneata pentru ceea ce mi-ai spus aseară. Dacă mă iubești n-ai cum să te împotrivești sentimentului, iar eu mă simt măgulită. Însă deși nu sînt chiar logodită cu Hermann, n-am să pot iubi pe nimeni altul și mă consider mireasa lui.

Philip roși din nou dar își compuse o figură de îndrăgostit respins.

— Vă doresc să fiți fericiți împreună.

Capitolul XXIV

Profesorul Erlin îi dădea lui Philip o lecție pe zi. Alcătui o listă de cărți pe care Philip urma să le citească pînă ce va fi pregătit pentru încununarea pe care o reprezenta *Faust*. Între timp, într-un mod destul de ingenios, îl pusese să învețe pe o traducere germană a unei piese de Shakespeare studiată de Philip la școală. Era perioada în care Goethe cunoștea cea mai mare celebritate în Germania. În ciuda faptului că avusese o atitudine oarecum condescendentă față de patriotism, fusese pare-se adoptat ca poet național și, după războiul de la 1870, părea să fie una dintre gloriile cele mai mari ale unității naționale. Entuziaștii păreau să audă în zarva nopții Walpurgilor ¹ bubuitul arti-

¹ Aluzie la scena vrăjitoarelor din *Faust*, Partea I, de Johann Wolfgang Goethe (1749—1832).

leriei de la Gravelotte ¹. Dar unul din indiciile măreției unui scriitor este faptul că minți diferite pot găsi în el inspirații diferite. Și profesorul Erlin, care nu putea să-i sufere pe prusaci îi acorda lui Goethe admirația sa entuziastă pentru că operele lui de un calm olimpian ofereau unei minți sănătoase singurul refugiu împotriva atacurilor barbare ale generației actuale. Există un dramaturg al cărui nume fusese pomenit adeseori la Heidelberg în ultima vreme și în iarna anterioară una din piesele sale fusese jucată la teatrul local în ovațiile partizanilor lui și în fluierăturile oamenilor de treabă. Philip auzise discuții în privința ei la masa lungă a doamnei profesor, și în cursul acestora profesorul Erlin își pierdea calmul său obișnuit; bătea cu pumnul în masă și își îneca potrivnicii în bubuitul vocii sale răsunătoare și profunde. Nu erau decît niște prostii și încă prostii obscene. Făcuse un efort ca să reziste pînă la sfîrșitul spectacolului, dar nu știa nici el ce-l supăra mai tare: plictiseala sau scirba. Dacă spre asta se îndrepta teatrul, atunci era momentul ca poliția să intervină și să închidă sălile de spectacol. El nu era o mironosiță și putea să rîdă la fel ca oricare altul de imoralitatea spirituală a unei farse de la Palais Royal ², dar aici nu era vorba decît de porcării. Și cu un gest foarte apăsător se ținu de nas și șuiera printre dinți. Asta reprezenta distrugerea familiei, destrămarea moravurilor, ruina Germaniei.

— *Aber* ³ Adolf, spuse Frau Professor de la celălalt capăt al mesei, liniștește-te.

¹ Sat din Franța, unde în 1870 a avut loc o importantă bătălie din războiul franco-german.

² Sediul tradițional al asociațiilor politice și literare la Paris; în epoca lui Ludovic al XIV-lea a adăpostit trupa lui Molière.

³ Dar (germ.).

Profesorul o amenință cu pumnul. Era ființa cea mai blindă din lume, și nu se aventura în viața lui în vreo acțiune fără să-și consulte nevasta.

— Nu, Helene, ascultă-mă pe mine, strigă el. Aș prefera să-mi văd fiicele zăcînd moarte la picioarele mele, decît să știu că ascultă murdăriile nerușinatului ăluia.

Piesa în cauză era *Casa păpușilor* și autorul era Henrik Ibsen.

Profesorul Erlin îl puneă în aceeași oală cu Richard Wagner, dar despre acesta nu vorbea cu minie ci cu un rîs binevoitor. Era un șarlatan, dar un șarlatan de succes și în asta exista întotdeauna ceva care să bucure un spirit comic.

— *Verückter Kerl !* Un țicnit ! spunea el.

Văzuse *Lohengrin*, care ieșise binișor la inspecție. Era cam plicticoasă dar nu era chiar așa de proastă. Dar *Siegfried !* Cînd vorbea de această operă, profesorul Erlin își puneă capul în mîini și rîdea tare ca o vită care rage. Nici o melodie în toată opera, de la început pînă la sfîrșit ! Parcă-l și vedea pe Richard Wagner stînd într-o lojă și prăpădindu-se de rîs, avînd în fața ochilor atîția oameni care-i luau opera în serios. Era cea mai mare cacialma a secolului XIX. Profesorul ducea paharul de bere la buze, și-l golea dintr-o sorbitură dînd totodată capul pe spate. Apoi se ștergea la gură cu dosul mîinii și spunea :

— Ascultați-mă pe mine, voi ăștia tinerii : nici nu se va sfîrși bine secolul XIX că Wagner va fi mort și îngropat cu muzica lui cu tot. Wagner ! Toată muzica lui nu face cît o singură operă de Donizetti ¹.

¹ *Gaetano Donizetti* (1797—1848), compozitor italian.

Capitolul XXV

Cel mai ciudat dintre profesorii lui Philip era cel de franceză. Domnul Ducroz era originar din Geneva. Era un bătrinel înalt, cu obrații supti și pielea pămîntie. Părul lui lung încăruntise și se rărise de tot. Purta haine negre, tare ponosite, cu coatele rupte și cu pantalonii roși la genunchi. Veșnic avea cămașa murdară. Philip nu-l văzuse niciodată cu un guler curat. Vorbea puțin și-și ținea lecțiile conștiincios, dar fără entuziasm, sosind extrem de punctual și plecînd exact cînd bătea ceasul. Avea un tarif foarte modest. Fiind atît de taciturn, tot ce știa Philip despre el trebuise să afle de la alții ; se pare că luptase cu Garibaldi împotriva Papei, dar părăsise dezgustat Italia cînd se lămurise că toate eforturile pentru libertate, prin care conducătorul revoluționar tindea către întemeierea unei republici, se limitau în fond la schimbarea unui jug cu un alt jug ; domnul Ducroz fusese expulzat din Geneva pentru nu se știe ce delikte politice. Philip îl privea cu surprindere și nedumerire ; omul nu corespundea cîtuși de puțin imaginii pe care și-o făurise el despre revoluționari ; vorbea cu glas scăzut și era extrem de politicos ; nu se așeza pe scaun pînă nu era poftit ; și dacă se întîmpla să-l întîlnească pe Philip pe stradă își scotea pălăria cu un gest foarte ceremonios ; nu rîdea niciodată, nici măcar nu zimbea. O imaginație mai bine mobilată decît a lui Philip ar fi putut să-și reprezinte un tînăr cu perspective strălucite, pentru că probabil domnul Ducroz tocmai ajungea la vîrsta bărbăției prin 1848 cînd regii, amintindu-și de confratele lor din Franța,

umblau cu capul între umeri, avînd o senzație neplăcută pe la ceafă ; și poate că pasiunea aceea pentru libertate care străbătea Europa măturînd din drumul ei absolutismul și tirania ce ridicase iarăși capul în cursul reacțiunii de după revoluția din 1789, ardea în pieptul lui cu o flacără mai vie decît în pieptul oricărui alt om. Ți-l puteai închipui, înfierbîntat de teoriile egalității între oameni și ale drepturilor omului, discutînd, certîndu-se, luptînd pe baricade la Paris, fugind din fața cavaleriei austriece la Milano, ici întemnițat, dincolo exilat, cu speranța mereu vie în suflet, susținut mereu de cuvîntul care i se părea atît de magic : Libertate. Pînă în cele din urmă, înfrînt de boală și foame, bătrîn, nemaiaavînd altceva cu ce să se întrețină decît lecțiile pe care le putea găsi printre studenții săraci, ajunse să trăiască în orășelul acela curat sub călcîiul unei dictaturi personale, mai mari decît oricare alta din Europa. Poate că firea lui taciturnă ascundea un dispreț pentru neamul omenesc care abandonase visurile mari ale tinereții lui și se bălăcea acum într-o trîndăvie tihnită ; sau poate că acești treizeci de ani de revoluție îl învățaseră că oamenii nu sînt potriviți pentru libertate și el socotea că și-a irosit viața în căutarea unui lucru care nu merită să-l găsești. Sau poate că era pur și simplu obosit și aștepta doar cu indiferență eliberarea pe care avea să i-o aducă moartea.

Într-o bună zi, Philip, cu maniera abruptă, caracteristică vîrstei lui, îl întrebă dacă e adevărat că luptase împreună cu Garibaldi. Bătrînul nu păru să dea vreo importanță întrebării. Răspunse foarte liniștit și cu glasul la fel de scăzut ca de obicei.

— *Oui, Monsieur.*

— Lumea zice că ați luptat și la Comuna din Paris.

— Chiar așa zice? Nu vrei să lucrăm mai departe?

Ținea cartea deschisă și Philip, intimidat, începu să traducă pasajul pe care-l pregătise.

Într-o bună zi, Monsieur Ducroz păru tare suferind. Abia izbutise să se tîrîie pe scări pînă la odaia lui Philip; iar cînd sosi se așeză greoi, cu fața lui pămîntie foarte trasă și cu fruntea brobo-nită de sudoare, încercînd să-și revină.

— Mă tem că sînteți bolnav, spuse Philip.

— N-are importanță.

Dar Philip văzu că profesorul suferă și la sfîrși-tul orei întrebă dacă nu preferă să întrerupă lec-țiile pînă cînd se va simți mai bine.

— Nu, spuse bătrînul, cu vocea lui scăzută, dar foarte calmă. Prefer să continui atîta vreme cît mai sînt în stare.

Philip, care era cuprins de o frică bolnăvicioasă ori de cîte ori trebuia să pomenească de bani, roși.

— Dar pentru dumneavoastră nu va conta, spuse el totuși. Am să vă plătesc în continuare lecțiile. Dacă nu vă supărați, aș vrea să vă plătesc cu anti-cipație banii pentru săptămîna viitoare.

Domnul Ducroz îi lua optsprezece *penny* pe oră. Philip scoase din buzunar o monedă de zece mărci și o puse sfios pe masă. Nu izbutea să-și ia inima în dinți și să i-o ofere, ca și cum omul ar fi fost un cerșetor.

— În cazul ăsta cred că n-am să mai vin pînă nu mă fac bine.

Profesorul luă moneda și fără altă manifestare decît plecăciunea ceremonioasă cu care își lua întotdeauna rămas bun, ieși.

— *Bonjour, Monsieur.*

Philip era vag dezamăgit. Socotind că a făcut un gest mărinimos, se așteptase ca domnul Ducroz să-l copleșească cu vorbe recunoscătoare. De aceea, fu foarte surprins cînd descoperi că bătrînul profesor acceptă cadoul de parcă i s-ar fi cuvenit. Philip era prea tînăr ca să-și dea seama că sentimentul obligației este mult mai mic la cei care primesc favoruri decît la cei care le acordă. Domnul Ducroz își făcu iar apariția peste vreo cinci-șase zile. Se clătina ceva mai tare pe picioare și arăta foarte slăbit, deși părea că a izbutit să învingă partea cea mai dificilă a crizei. Nu era mai comunicativ decît înainte. Rămăsese misterios, detașat și murdar. Nu pomeni de boala lui decît după lecție. Atunci, tocmai cînd ieșea pe ușă, ținînd-o întredeschisă, se opri. Șovăi de parcă i-ar fi fost greu să rostească vorbele.

— Fără banii pe care mi i-ai dat dumneata, aș fi murit de foame. Am trăit numai din ei.

După care făcu plecăciunea lui solemnă și slugarnică și plecă. Lui Philip i se puse un nod în gît. Păru să înțeleagă într-un fel chinul disperat al luptei bătrînului și faptul că pentru acesta viața era tare grea, pe cînd pentru el era cît se poate de plăcută.

Capitolul XXVI

Philip era de trei luni la Heidelberg cînd într-o dimineată Frau Professor îi spuse că vine să locuiască în casa aceea un englez numit Hayward ; în aceeași seară, la cină, Philip văzu o figură nouă.

În ultimele zile familia fusese într-o stare de agitație puternică. În primul rînd, ca rezultat al cineștie căror intrigi, datorită unor rugăminți umile și amenințări voalate, părinții tînărului englez cu care era logodită Fräulein Thekla o invitaseră să le facă o vizită în Anglia și ea pornise cu un album de acuarele ca să le arate ce talentată e și cu un teanc de scrisori ca să dovedească în ce măsură s-a compromis tînărul. O săptămînă mai tîrziu, Fräulein Hedwig anunță cu fața strălucind de zimbete că locotenentul pe care-l iubește vine la Heidelberg cu taică-su și cu maică-sa. Obosiți de cît îi pisa fiul lor și profund impresionați de zestreă pe care o oferea tatăl domnișoarei Hedwig, părinții locotenentului acceptaseră să treacă pe la Heidelberg ca s-o cunoască și ei pe fată. Întrevederea a fost satisfăcătoare și Fräulein Hedwig a avut marea mulțumire de a-l arăta pe iubitul ei tuturor locatarilor casei Erlin în parcul din apropiere. Doamnele vîrstnice și tăcute, care stăteau în capul mesei lingă Frau Professor, treceau prin mari emoții, iar cînd Fräulein Hedwig le spuse că urmează să plece imediat acasă în vederea logodnei oficiale, Frau Professor spuse că o să dea o *Maibowle*, oricît ar costa. Profesorul Erlin se fălea cu priceperea lui la pregătirea acestei băuturi nu prea tari și după cină castronul imens de vin cu sifon, în care pluteau ierburi parfumate și fragi, fu așezat cu multă solemnitate pe masa rotundă din salon. Fräulein Anna îl tachină pe Philip în legătură cu plecarea alesei inimii lui și el se simți foarte stînjenit și teribil de melancolic. Fräulein Hedwig cîntă mai multe cîntece, Fräulein Anna cîntă la pian marșul nupțial, iar profesorul își

dădu drumul la voce cîntînd *Die Wacht am Rhein* ¹ Fûrat de această petrecere, Philip îi dădu prea puțin atenție noului sosit. Stătuseră vis-à-vis, la cină, dar Philip era cufundat într-o conversație aprinsă cu Fräulein Hedwig, iar străinul, neștiind nemțește, mîncase în tăcere. Observîndu-l că poartă o cravată bleu pal, Philip simți pentru el o antipatie subită. Era un bărbat de douăzeci și șase de ani, foarte blond, cu părul lung și buclat prin care își trecea adesea degetele cu un gest neglijent. Avea ochii mari albaștri, dar de un albastru foarte deschis; privirea lui părea deja obosită. Nu purta nici barbă, nici mustăți și gura lui era frumos conturată, deși avea buzele subțiri. Pe Fräulein Anna o interesau fizionomiile și îi atrase ulterior atenția lui Philip ce formă frumoasă are țeasta noului venit și ce trăsături șterse are partea de jos a feței lui. Capul, remarcă ea, era un cap de gînditor, dar bărbia denota un caracter slab. Fräulein Anna, predestinată unei vieți de fată bătrînă, din pricina pomeților ei ieșiți și a nasului mare și strîmb, punea mare preț pe tăria de caracter. În timp ce vorbeau despre el, tînărul stătea puțin la o parte de ceilalți, privind petrecerea zgomotoasă, cu o expresie amabilă dar ușor disprețuitoare. Era înalt și subțire, și ținuta lui avea o grație studiată. Văzîndu-l singur, Weeks, unul dintre studenții americani, se duse la el și începu să-i vorbească. Cei doi formau o pereche ce contrasta în mod ciudat; americanul era foarte spileuit, în haina lui neagră și pantaloni pepit, slab și uscățiv, avînd deja ceva din aerul onctuos al preoților; iar englezul, îmbrăcat în haine sport, foarte largi, avea mîinile mari și gesturile greoaie.

¹ De strajă pe Rin, cîntec popular patriotic.

Philip nu vorbi cu noul venit pînă a doua zi, cînd se treziră singuri pe balconul salonaşului, înainte de masă. Hayward îi adresează cuvîntul :

— Eşti englez, nu ?

— Da.

— Oare mîncarea e totdeauna la fel de proastă ca aseară ?

— E cam la fel întotdeauna.

— Groaznică, nu ?

— Da.

Lui Philip nu i se păruse că mîncarea ar avea vreun cusur şi de fapt o mîncase în cantităţi mari, cu poftă şi chiar cu plăcere, dar nu vroia să dea dovadă de atît de puţin discernămint încît să socoată că e bună o masă pe care altcineva o considera execrabilă.

Plecarea domnişoarei Thekla în Anglia o silea pe sora ei să se ocupe mai mult de treburile de prin casă şi deci nu mai avea atîta timp pentru plimbările acelea lungi ; iar Fräulein Căcilie, cu coada ei lungă şi blondă şi faţa mică şi cîrnă, se arătase cam sătulă de societate în ultima vreme. Fräulein Hedwig era plecată, iar Weeks, americanul care-i însoţea de obicei în drumurile lor, pornise să facă o călătorie în circuit prin Germania de sud. Philip rămînea cea mai mare parte a timpului singur. Hayward căută să se împrietenească cu el ; dar Philip avea o trăsătură nenorocită de caracter : din timiditate sau din cine ştie ce moştenire atavică de pe vremea omului cavernelor, nu putea să sufere niciodată oamenii pe care abia îi cunoscuse ; numai după ce se deprindea cu ei începea să dispară prima impresie. De aceea era greu accesibil. Primi cu multă timiditate încercările lui Hayward de a se apropia de el, şi cînd acesta îi propuse într-o zi să meargă la plimbare, acceptă numai

pentru că nu izbuti să găsească o scuză politicoasă. Își ceru iertare ca de obicei, furios pe sine însuși pentru că nu se putuse stăpîni să nu roșească și încercă să scape cu un rîs.

— Mă tem că n-am să pot să merg destul de repede.

— Dă-o încolo, că doar nu vreau să cîștig o prinsoare. Prefer să merg agale. Nu-ți aduci aminte de capitolul din *Marius* în care Pater¹ vorbește despre efortul blind al mersului ca fiind cel mai bun stimulent al conversației ?

Lui Philip îi plăcea foarte mult să asculte pe alții vorbind ; deși adeseori îi treceau prin minte tot felul de observații inteligente pe care ar fi vrut să le spună, lucrul acesta se petrecea de cele mai multe ori abia după ce prilejul potrivit trecuse ; dar Hayward era foarte comunicativ ; orice om cu mai multă experiență decît Philip s-ar fi gîndit că-i place să se audă vorbind. Aerul lui de superioritate făcea impresie asupra lui Philip. Acesta nu putea să nu admire — deși nu fără oarecare teamă — un om care disprețuia atîtea lucruri pe care pînă atunci el le socotise aproape sacre. Hayward arunca la o parte fetișul exercițiului fizic, osîndindu-i cu termenul disprețuitor de „vînători de premii“ pe toți cei care i se consacrau sub diferite forme ; iar Philip nu-și dădea seama că el îl înlocuiește pur și simplu cu celălalt fetiș, al culturii.

Se plimbară pînă la castel și se așezară pe terasa care domina orașul. Orașul era cuibărit în vale, înșirîndu-se cu un aer de prietenie confortabilă

¹ *Walter Horatio Pater* (1839—1894), estetician englez ; și-a prezentat concepțiile despre viață nu numai în lucrările sale teoretice, ci și în romanul filozofic *Marius epicurianul*, a cărui acțiune se petrece în timpul lui Marc Aureliu.

de-a lungul plăcutului rîu Neckar. Deasupra plutea fumul de la coșuri, alcătuiind o pînză albastră deschis ; iar acoperișurile înalte, clopotnițele bisericilor îi dădeau un încîntător aer medieval. Orașul avea un aer familiar care-ți încălzea inima. Hayward îi vorbi despre *Richard Feverel*¹ și despre *Madame Bovary*, despre Verlaine, despre Dante și Matthew Arnold². Pe vremea aceea traducerea lui Fitzgerald³ din Omar Khayam⁴ nu era încă cunoscută decît privilegiaților, și Hayward îi recită din ea lui Philip. Îi plăcea grozav să recite versuri, atît ale lui cît și ale altora, într-un fel de melopee monotonă. Pînă să se întoarcă la pensiunea Erlin, neîncrederea cu care-l privise Philip pe Hayward se preschimbase într-o admirație entuziastă.

Își făcură un obicei din a se plimba împreună în fiecare după-amiază și curînd Philip află cîte ceva despre Hawyard și despre situația lui. Era fiul unui judecător din provincie, care murise cu cîțiva ani mai înainte, lăsîndu-i o moștenire cu un beneficiu de trei sute de lire pe an. Învățase atît de bine la Școala Charterhouse, încît, ajungînd la Cambridge, directorul Colegiului Trinity Hall se dăduse peste cap ca să-și exprime încîntarea față de venirea lui la acel colegiu. Se pregătea pentru o carieră deosebită. Se învîrtea în cercurile cele mai intelectuale ; îl citea cu entuziasm pe Browning⁵ și

¹ *Calvarul lui Richard Feverel* (1859), roman al scriitorului englez George Meredith (1828—1909).

² Poet și critic raționalist englez (1822—1888).

³ *Edward Fitzgerald* (1809—1883), poet și traducător englez ; a fost primul care a făcut cunoscute în Europa catrenele lui Omar Khayam.

⁴ *Omar Khayam*, poet și astronom persan, mort pe la 1123.

⁵ *Robert Browning* (1812—1889), poet esoteric englez.

strimba din nasul lui fin cînd auzea de Tennyson¹ știa în toate amănuntele cum se purtase Shelley cu Harriet²; se amesteca și în istoria artelor (avea pe pereții camerei lui reproduceri ale unor tablouri de G.F. Watts³, Burne-Jones⁴ și Botticelli⁵, și scria versuri destul de distinse, de factură pesimistă. Prietenii spuneau că e un om excepțional de dotat și el îi asculta cu multă plăcere cînd îi pro-roceau un viitor de aur. Cu vremea a devenit o autoritate în materie de artă și literatură. A căzut sub influența lucrării lui Newman⁶, *Apologia*; atracția spectaculoasă a bisericii romano-catolice i-a stimulat sensibilitatea estetică; și numai teama de minia lui taică-său (un om simplu, ordinar și mărginit care-l citea pe Macaulay⁷) îl împiedicase să „treacă în tabăra cealaltă“. Cînd obținuse doar o notă de trecere la absolvire, prietenii lui se mirară; dar el dăduse doar din umeri, insinuînd cu delicatețe că nu se lasă prost de examinatori. Te făcea să-ți dai seama că e un lucru puțin vulgar să obții premiul întii. Descrise cu umor și îngăduință un examen oral pe care-l dăduse; un tip cu un guler înfiorător îi punea întrebări din domeniul logicii; era o chestie groaznic de plicticoasă și deodată observă că tipul purta ghetе cu elastic; era grotesc și ridicol, așa că el se retrase în sinea lui și se gîndi la frumusețea gotică a capelei

¹ Alfred Tennyson (1809—1892), poet academist englez.

² Harriet Westbrook, prima soție a poetului Percy Bysshe Shelley (1792—1822).

³, ⁴ Pictori din școala preraphaelită.

⁵ Pictor florentin (1442—1510).

⁶ Cardinalul John Henry Newman (1801—1890) a scris printre altele autobiografia religioasă *Apologia pro Vita Sua*.

⁷ Thomas Babington Macaulay (1800—1859), istoric și politician englez.

de la C legiul Regal. Dar la Cambridge petrecuse  i unele zile minunate ; dăduse ni te mese mai bune dec t to i ceilal i ; iar conversa ia din garsoniera lui era adeseori memorabilă.  i cit  lui Philip o epigramă extraordinară : „*Mi-au spus, Heraclitus, mi-au spus că ai murit*“.

 i acum, c nd relata iar  i anecdota savuroasă cu examinatorul  i ghetele lui, r se din nou.

— Bineînteles că a fost o prostie, zise el, dar o prostie care avea ceva frumos în ea.

Sim  nd un fior, Philip o găsi de-a dreptul minunată.

Apoi Hayward plecase la Londra ca să studieze dreptul. Avea o garsonieră foarte dr gu   la Clement's Inn, cu panel pe pere i. Încercase să-  dea ac ee i  nf   are pe care o avusese  i garsoniera lui de la Colegiul Trinity. Avea vagi ambi ii politice, se pretindea simpatizant al partidului Whig¹  i fusese recomandat pentru un club de esen   liberal , dar în orice caz, un club de *gentlemen*-i. Ideia lui era să se facă avoc t pledant (  i alesese dreptul cutumiar ca fiind mai pu  in brutal)  i să se pregătească astfel pentru a ob  ine un mandat de deputat într-o circumscripție simpatică de îndată ce se vor împlini promisiunile care i se făcuseră ; între timp se ducea foarte des la operă  i făcuse cuno  in   cu v reo c  iva oameni  nc nt tori care admirau aceleași lucruri ca  i el. Se înscrisese într-un club gastronomic a cărui deviză era :  ntreg, Bun  i Frumos. Legase o prietenie platonice  cu o doamnă pu  in mai în v rst  dec t el, care locuia în Kensington Square² ;  i mai în fiecare după-amiază lua ceaiul în casa ei cu abaju-

¹ Partidul liberal din Anglia.

² Cartier distins din Londra.

ruri la lumînări și vorbea despre George Meredith și Walter Pater. Era un lucru cunoscut că orice zevzec putea să treacă examenele în fața consiliului baroului, așa că el își făcea foarte alene studiile. Cînd a fost trîntit la examenul final, a considerat chestiunea un afront personal. În același timp, doamna din Kensington Square i-a spus că soțul ei se întoarce din India în concediu și că deși e un om bine în toate privințele, are concepții destul de mărginite și deci n-ar izbuti să înțeleagă vizitele frecvente ale unui tînăr. Lui Hayward i se păru că viața e plină de tot felul de lucruri urîte, suflul lui se revoltă la gîndul că ar trebui să înfrunte din nou cinismul examinatorilor și că ar fi splendid să dea cu piciorul în mingea care se afla la picioarele lui. Pe lîngă asta, era și plin de datorii pînă în gît; la Londra era greu să duci o viață de *gentleman* dacă aveai doar trei sute de lire pe an; și inima lui tînjea după frumusețile Veneției și Florenței, pe care John Ruskin¹ le descrisese atît de fermecător. El simțea că nu e potrivit pentru zarva vulgară a avocaturii, întrucît descoperise că nu e suficient să-ți pui numele pe o ușă ca să capeti procese; iar politica modernă părea să fie lipsită de noblețe. El se simțea poet. Renunță la garsoniera din Clement's Inn și plecă în Italia. Stătuse o iarnă la Florența și o iarnă la Roma, iar acum își petrecea a doua vară din străinătate în Germania, ca să-l poată citi pe Goethe în original.

Un singur dar foarte prețios avea Hayward: Era înzestrat cu un gust veritabil pentru literatură și putea să le împărtășească și altora pasiunea

¹ Estetician englez (1819—1900), teoretician al prerafaelitismului.

lui, cu o admirabilă fluentă. Era în stare să-și acorde întreaga participare afectivă unui scriitor, să vadă ce e mai bun în el și apoi putea vorbi despre el cu multă înțelegere. Philip citise enorm, dar citise fără discriminare, tot ce-i căzuse în mână și acum era foarte bine pentru el să întâlnească pe cineva care putea să-i călăuzească gusturile. Luă cărți de la mica bibliotecă de împrumut care funcționa în oraș și începu să citească toate lucrurile minunate amintite de Hayward. Nu citea întotdeauna cu bucurie, dar manifesta constant perseverență. Ținea foarte mult să se perfecționeze. Se socotea tare ignorant și neînsemnat. La sfârșitul lui august când se întoarse Weeks din sudul Germaniei, Philip se afla total sub influența lui Hayward. Weeks nu era de loc pe placul lui Hayward. Acesta nu putea să sufere haina neagră a americanului și pantalonul lui pepit și vorbea cu o strîmbătură disprețuitoare despre moralitatea lui, specifică oamenilor din provincia Noua Anglie. Philip asculta cu îngăduință insultele aduse unui om care se dăduse peste cap ca să fie amabil cu el, în schimb când Weeks făcu la rîndul lui remarci dezagreabile despre Hayward își pierdu cumpătul.

— Noul tău prieten arată ca un poet, zise Weeks cu un zîmbet subțire pe buzele lui triste și obosite de griji.

— Chiar e poet.

— Așa ți-a spus el ? În America noi l-am numi un specimen destul de agreabil de pierde vară.

— Se poate, dar aici nu sîntem în America, îi răspunse Philip glacial.

— Cîți ani are ? Douăzeci și cinci ? Și nu face nimic altceva decît să stea prin pensiuni și să scrie poezii ?

— Nu-l cunoști, spuse Philip cu aprindere.

— Ba da, cum să nu : l-am întilnit pînă acum în o sută patruzeci și șapte de exemplare.

Weeks clipi șiret, dar Philip, care nu înțelegea umorul american, strînse din buze și-și luă o înfățișare severă. Lui Philip i se părea că Weeks e deja trecut, ca un om între două vîrste, dar de fapt nu avea decît treizeci și ceva de ani. Avea trupul lung și subțire, puțin gîrbovit, ca un adevărat cărturar ; capul era mare și urît, părul rar, de o culoare spălăcită și pielea pămîntie ; gura subțire și nasul lung și ascuțit, împreună cu oasele frontale proeminente, îi dădeau o înfățișare ciudată. Avea un fel de a fi rece și colțuros și părea că nu are pic de sînge în vine, într-atît era de stăpînit ; și totuși, o undă de frivolitate din caracterul lui îi deconcerta pe intelectualii serioși către care se simțea instinctiv atras. La Heidelberg studia teologia dar colegii lui americani îl priveau cu ochi bănuitori. Era teribil de neortodox în concepții și asta îi speria pur și simplu, iar umorul lui capricios le stîrnea dezaprobarea.

— Cum ai putut să-l cunoști în o sută patruzeci și șapte de exemplare ? întrebă Philip serios.

— L-am întilnit în Cartierul Latin de la Paris și l-am întilnit în pensiunile de la Berlin și München. Locuiește în hoteluri mici din Perugia și Assisi. Stă în grupuri mari în fața tablourilor lui Botticelli la Florența și se așează pe toate băncile din Capela Sixtină la Roma. În Italia bea cam prea mult vin, iar în Germania bea prea multă bere. Întotdeauna admiră lucrul potrivit, oricare ar fi el, și într-o bună zi o să scrie o operă mare. Gîndește-te și tu, sînt o sută patruzeci și șapte de opere mari care se odihnesc în pieptul a o sută patruzeci și șapte de oameni mari și lucrul tragic este că nici una din aceste o sută patruzeci și

șapte de opere mari nu va fi scrisă vreodată. Și totuși lumea merge înainte.

Weeks vorbea foarte serios dar ochii lui cenușii clipiră puțin zîmbitori la sfîrșitul lungii tirade și Philip roși cînd văzu că americanul rîde de el.

— Vai ce prostii vorbești, zise el furios.

Capitolul XXVII

Weeks era instalat în două cămăruțe dosnice din casa doamnei Erlin și una din ele, aranjată ca un fel de hol, era destul de confortabilă ca să-și poată permite să invite lume la el. După cină, împins poate de umorul diabolic care-i exaspera pe prietenii lui din Cambridge, statul Massachusetts, îi poftea adeseori pe Philip și pe Hayward să vină să stea la taclale. Îi primea curtenitor, cu multă ceremonie, și insista ca ei să se așeze pe singurele două scaune confortabile din încăpere. Deși el nu bea, cu o politețe în care Philip recunoștea ironia, puneă două sticle de bere la îndemîna lui Hayward și se grăbea să aprindă un chibrit ori de cîte ori lui Hayward i se stîngea pipa în toiul discuției. Cînd făcuse cunoștință cu Weeks, Hayward, ca reprezentant al unei universități atît de celebre, îl lua de sus pe american, absolvent de la Harvard; și cînd întîmplător conversația se abătea către tragedii grecești, un subiect pe care Hayward se simțea foarte stăpîn, el adoptase o atitudine care sugera că rolul lui este mai de grabă să transmită informații decît să facă schimb de idei. Weeks ascultase cu multă politețe, zîmbind modest, lăsîndu-l

pe Hayward să termine ; apoi îi puse vreo două întrebări insidioase, atît de nevinovate în aparență, încît Hayward nevăzînd în ce încurcătură îl băgau, răspunsese bonom ; Weeks îi adusese o obiecție foarte politicoasă, apoi corectase o eroare de fapt, după care intervenise cu un citat dintr-un comentator latin mai puțin cunoscut și pe urmă se referise la o autoritate germană ; toate acestea demonstraseră că e un adevărat erudit. Zîmbitor, foarte degajat și avînd aerul că-și cere scuze, Weeks făcuse praf toate afirmațiile lui Hayward ; cu o politețe ceremonioasă dovedise superficialitatea cunoștințelor acestuia. Își bătu joc de el cu o blindă ironie. Philip nu putea să nu vadă că Hayward s-a făcut de rîs dar acesta nu era destul de înțelept ca să-și țină gura ; iritat, dar păstrîndu-și ca întotdeauna siguranța de sine, încercase să discute în contradictoriu. Făcea afirmații nesăbuite și Weeks le corecta pe un ton prietenos. Raționa cu totul greșit și Weeks îi dovedea absurditatea : Weeks mărturisi că a predat lecții de literatură greacă la Universitatea Harvard. Atunci Hayward rîse disprețuitor :

— Trebuia să-mi închipui de la început. Bineînțeles că dumneata citești elinește ca un belfer, zise el. Eu îi citesc pe greci ca poet.

— Și vi se pare că elina e mai poetică dacă nu știi exact ce înseamnă cuvintele ? Eu credeam că numai în religia dată oamenilor pe calea revelației, traducерile greșite îmbunătățesc sensul.

În cele din urmă, terminînd berea, Hayward părăsi camera lui Weeks înfierbîntat și cu părul răvășit. Cu un gest mînios îi spuse lui Philip :

— Bineînțeles că individul e un pedant. N-are sentimentul adevărat al frumuseții. Exactitatea este virtutea conțopiștilor. Noi țintim către spiritul

grecilor. Weeks este ca individul ăla care s-a dus să-l asculte pe Rubinstein¹ și s-a plins că scoate note false. Note false ! Ce contează asemenea note cînd el cîntă divin ?

Neștiind cîți oameni incapabili și-au găsit consolarea în aceste note false, Philip fu profund impresionat de argumentul lui Hayward.

Hayward nu putea rezista niciodată ispitei cînd Weeks îi oferea prilejul de a recîștiga terenul pierdut altădată. Weeks izbutea fără nici o greutate să-l atragă într-o discuție. Deși vedea ușor cît de mică e priceperea lui față de cea a americanului, încăpăținarea sa britanică și orgoliul său rănit (poate că de fapt era vorba de unul și același lucru) nu-i permiteau să renunțe la luptă. Se părea că lui Hayward îi face plăcere să-și etaleze ignoranța, mulțumirea de sine și gîndirea nerațională. Ori de cîte ori Hayward spunea ceva lipsit de logică, Weeks arăta în cîteva cuvinte falsitatea raționamentului său, făcea o scurtă pauză ca să-și savureze triumful și apoi trecea repede la alt subiect, de parcă sentimentele de milă creștină l-ar fi îndemnat să-și cruțe dușmanul învins. Philip încerca uneori să mai spună și el cîte o vorbă ca să-și scoată prietenul din încurcătură și Weeks îl zdrobea fără răutate, ba chiar cu blîndețe, cu totul altfel decît îi răspundea lui Hayward, așa că nici măcar Philip, cu toată sensibilitatea lui exagerată, nu se simțea jignit. Din cînd în cînd, pierzîndu-și calmul, intrucît se simțea din ce în ce mai ridicol, Hayward recurgea la insulte și numai politetea zîmbitoare a americanului făcea ca discuția lor să nu degenereze într-o ceartă. În asemenea împreju-

¹ *Anton Rubinstein* (1829—1894), pianist și compozitor rus de faimă internațională.

rări, cind Hayward părăsea camera lui Weeks, mormăia supărat :

— Al dracului yankeu !

Și cu asta problema era rezolvată. Era un răspuns desăvârșit la un argument care păruse de necombătut.

Deși începeau prin a discuta tot felul de lucruri, în cele din urmă conversația din cămăruța lui Weeks ajungea întotdeauna la problema religiei : studentul în teologie manifesta un interes profesional pentru acest subiect, iar Hayward era bucuros că o asemenea temă nu putea implica realități palpabile care să-l pună în încurcătură ; cînd simțămintele constituie etalonul, poți să dai cu tifla logicii, ceea ce constituie un lucru foarte agreabil dacă logica e slăbuță. Lui Hayward îi venea greu să-i explice lui Philip credințele lui, fără să recurgă la un potop de vorbe ; dar era limpede (și asta se potrivea bine cu ideia lui Philip despre rînduiala firească a lucrurilor), că fusese crescut în credința bisericii oficiale. Deși acum renunțase cu totul la ideia de a trece la catolicism, tot mai privea cu simpatie acea comuniune. O lăuda foarte mult și comparația pe care o făcea între ceremoniile strălucitoare ale catolicilor și slujbele simple ale bisericii anglicane i se părea a fi defavorabilă acesteia din urmă. Îi dădu lui Philip să citească *Apologia* lui Newman și băiatul o citi din scoarță în scoarță, cu toate că o găsea teribil de plicticoasă.

— Merită s-o citești măcar pentru stil, dacă nu pentru substanța ei, zise Hayward.

Vorbea cu entuziasm despre muzica de la capelă și spunea lucruri scilicitoare despre legătura din-

tre tămiiie și devotațiunea religioasă. Weeks îl asculta cu obișnuitul lui zîmbet glacial.

— Ți se pare că dacă John Henry Newman scria într-o engleză frumoasă iar cardinalul Manning are o înfățișare pitorească, asta dovedește adevărul doctrinelor romano-catolice ?

Hayward încercă să sugereze că trecuse prin mari dificultăți sufletești. Un an întreg înotase într-un ocean de întuneric. Își respiră buclele blonde și spuse că nici măcar pentru cinci sute de lire n-ar accepta să mai îndure încă o dată chinurile acelea spirituale. Din fericire, în cele din urmă ajunsese la liman.

— Dar dumneata în ce crezi ? întrebă Philip care nu era niciodată satisfăcut de declarațiile vagi.

— Eu cred în Întreg, în Bun, în Frumos.

Hayward, cu mâinile lui uriașe și cu ținuta frumoasă a capului arăta splendid cînd spunea lucrurile astea și le spunea cu un aer deosebit.

— Așa ți-ai descrie religia într-un formular de recensămînt ? întrebă Weeks cu blîndețe.

— Nu pot să sufăr definițiile rigide : sînt prea urite și prea evidente. Dacă ții neapărat-am să-ți spun că eu cred în biserica ducelui de Wellington ¹ și a domnului Gladstone.

— Bine, dar asta e biserica anglicană, interveni Philip.

— O, ce tînăr înțelept ! îi replică Hayward cu un zîmbet care-l rușină pe Philip pentru că, transpunînd în cuvinte simple ceea ce exprimase celălalt printr-o parafrază, se făcuse vinovat de vul-

¹ General și om de stat britanic (1769—1852).

garitate. Eu aparțin bisericii anglicane, dar îmi plac la nebunie aurul și mătasea în care sînt îmbrăcați preoții catolici, îmi place faptul că ei nu se căsătoresc, îmi place confesionalul și noțiunea de purgatoriu ; și în întunericul unei catedrale italiene, plină de mister și de miros de tămîie, cred din toată inima în miracolul liturghiei. La Veneția am văzut o precupeață care vindea pește, intrînd desculță în biserică, lăsîndu-și jos papornița, căzînd în genunchi și închinîndu-se Madonei. Am simțit că asta înseamnă credință adevărată și m-am rugat și am crezut și eu împreună cu ea. Dar eu mai cred cu tărie și în Afrodita, în Apolo și în marele zeu Pan.

Avea un glas încîntător și cînd vorbea își alegea cu grijă cuvintele, după care le rostea aproape ritmic. Ar fi vrut să continue, dar Weeks deschise încă o sticlă de bere.

— Stai să-ți dau să bei ceva.

Hayward se întoarse către Philip cu gestul acela puțin condescendent care-l impresiona atît de mult pe băiat.

— Ei, acum ești mulțumit ? întrebă Hayward.

Puțin nedumerit, Philip se declară satisfăcut.

— Îmi pare rău că n-ai adăugat și puțin budism, spuse Weeks, și mărturisesc că eu îl privesc cu ochi buni pe Mahomed. Regret că l-ai lăsat pe dinafară.

Hayward rîse, pentru că în seara aceea era foarte încîntat de sine însuși și propozițiile pe care le rostise îi mai răsuna încă plăcut în urechi. Își goli paharul.

— Nici nu mă așteptam de fapt să mă înțelegi, răspunse el. Cu inteligența dumitale rece de american, nu poți adopta decît o atitudine critică.

Ca Emerson ¹ și ălalți în genul lui. Dar ce e critica ? Critica este pur distructivă ; de distrus poate distruge oricine, dar nu toată lumea poate clădi ceva. Dragul meu, dumneata ești un pedant. Lucrul important este să construiești ; eu sînt un om constructiv : sînt poet.

Weeks îl privi cu niște ochi care păreau foarte gravi și totuși luminați de un zîmbet.

— Dacă aș ști că nu te superi, ți-aș spune că după părerea mea ești puțin beat.

— Aș, mult prea puțin, răspunse vesel Hayward. Și în orice caz, nu destul ca să fiu incapabil să triumf asupra dumitale în discuție. Dar haide, acumă cînd eu mi-am descărcat sufletul, spune-ne ce religie ai dumneata.

Weeks își lăsă într-o parte capul care arăta ca o vrabie în vîrfurile unei prăjini.

— Asta încerc să descopăr de ani de zile. Cred că sînt unitarian.

— Păi bine, dar asta este o sectă eretică, zise Philip.

Nu putu înțelege de ce interlocutorii lui izbucniră amîndoi în ris, Hayward foarte zgomotos, iar Weeks chicotind amuzat.

— Și în Anglia ereticii nu sînt *gentlemen*-i, nu-i așa ? întrebă Weeks.

— Mă rog, dacă mă întrebi așa deschis, chiar nu sînt, răspunse Philip puțin supărat.

Nu putea să sufere să rîdă lumea de el și cînd colo ei rîseră din nou.

— Și nu vrei să-mi spui și mie ce înseamnă un *gentleman* ? întrebă Weeks.

¹ *Ralph Waldo Emerson* (1803—1882), eseist și poet american.

— Ei, habar n-am ; toată lumea știe.

— Tu ești un *gentleman* ?

În privința asta prin capul lui Philip nu trecuse niciodată nici cea mai mică îndoială, dar știa că nu era genul de lucruri pe care să le afirmi despre tine însuși.

— Dacă un om îți spune că e *gentleman* poți să faci prinsoare că nu e, replică el.

— Dar eu sînt un *gentleman* ?

Dragostea de adevăr a lui Philip îl puna în încurcătură în privința răspunsului, dar el era politicos din fire.

— Mă rog, cu dumneata e altceva, zise el. Doar ești american, nu ?

— Așadar, putem să tragem concluzia că numai englezii sînt *gentlemen*-i, spuse Weeks cu gravitate.

Philip nu-l contrazise.

— N-ai putea să-mi mai dai cîteva amănunte ? întrebă Weeks.

Philip roși, dar intrucît se înfuriase nu-i mai păsa dacă devine sau nu ridicol.

— Pot să-ți dau chiar foarte multe. Philip își aminti că unchiul lui spunea că e nevoie de trei generații ca să faci un *gentleman* : ăsta era un fel de proverb care mergea mînă în mînă cu cel despre coada de ciine și sita de mătase. În primul rînd, zise Philip, un *gentleman* este fiu de *gentleman*, a urmat la un liceu aristocratic și a făcut studii la Oxford sau Cambridge.

— Va să zică universitatea din Edinburgh n-ar merge, eh ? întrebă Weeks.

— Și vorbește englezește ca un *gentleman* și poartă hainele cuvenite și dacă e un *gentleman* adevărat își dă întotdeauna seama dacă și altcineva e un *gentleman*.

În timp ce vorbea, Philip, își dădea seama că argumentele lui cam șchioapătă, dar n-avea încotro : asta înțelegea el prin acest cuvînt și asta înțelegeau și toți oamenii pe care îi cunoscuse vreodată.

— Pentru mine este evident că nu sînt *gentleman*, zise Weeks. Nu văd de ce ar fi trebuit să fii atît de surprins auzind că fac parte dintr-o sectă eretică.

— Eu nu știu prea bine ce sînt unitarienii, zise Philip.

Weeks își aplecă iarăși capul într-o parte, după obiceiul lui ciudat ; parcă te așteptai să și auzi vrabia ciripind.

— Unitarianul refuză în mod foarte serios să creadă în vreunul din lucrurile pe care le cred toți ceilalți și e susținut de o credință foarte vie în ceva despre care nici el nu știe prea bine ce este.

— Nu văd de ce trebuie să mă iei peste picior, zise Philip. Eu vreau să știu cu adevărat.

— Dragul meu, dar nu te iau de loc peste picior. Am ajuns la această definiție după ani și ani de trudă încordată, și de studii chinuite care mi-au inosit nervii.

Cînd Philip și cu Hayward se ridicară, dînd să plece, Weeks îi înmină lui Philip o cărțuție broșată.

— Presupun că acum știi destul de bine franțuzește ca să poți s-o citești. Mă întreb dacă o să te distreze.

Philip îi mulțumi și, luînd cartea în mînă, se uită la titlu. Era *Vie de Jésus* a lui Renan.¹

¹ *Viața lui Isus* operă a umanistului francez Ernest Renan (1823—1892).

Capitolul XXVIII

Nici prin cap nu i-ar fi trecut lui Hayward sau lui Weeks că aceste conversații care îi ajutau să petreacă o seară tihnită erau apoi reluate de mintea activă a lui Philip și sucite și pe-o parte și pe alta. Până atunci nu-i trecuse niciodată prin gând că religia este o chestiune în privința căreia se mai poate discuta. Pentru el religia însemna biserica anglicană și a nu crede în preceptele ei era dovada unui caracter capricios și nesupus, care avea să fie fără doar și poate osîndit, fie pe lumea asta, fie în viața viitoare. În mintea lui nu încăpea îndoială în privința pedepsirii necredincioșilor. Era posibil ca un judecător îndurător, rezervînd flăcărilor iadului pentru păgîni — mahomedani, budiști și toți ceilalți — să cruțe sectele eretice și pe catolici (dar ce umiliți se vor simți cînd vor fi siliți să-și recunoască greșala !); și iarăși era posibil ca Dumnezeu să se arate milos cu cei care nu avuseseră nici o șansă de a afla adevărul — acest lucru era destul de rezonabil, deși Societatea Misionarilor activa atît de intens încît nu vor rămîne prea mulți oameni în această situație, — dar dacă se va dovedi că au avut o șansă și au neglijat-o (în această categorie intrau în mod evident romano-catolicii și adepții sectelor eretice), pedeapsa era sigură și meritată. Era limpede că necredincioșii se aflau într-o situație vrednică de plîns. Poate că pe Philip nu-l învățase nimeni aceste lucruri și exact în acești termeni, dar fără îndoială i se crease impresia că numai membrii bisericii anglicane puteau nutri cu adevărat speranța fericirii veșnice.

Un lucru pe care Philip îl auzise afirmat cu precizie era acela că necredinciosul este un om rău și ticălos ; dar Weeks, deși nu credea în mai nici unul din lucrurile pe care le credea Philip, ducea o viață de adevărat creștin, plină de puritate. Philip nu se bucurase decît de prea puțină bunăvoință în viața lui și era foarte mișcat de dorința americanului de a-l ajuta : odată, cînd o răceală îl ținu trei zile în pat, Weeks îl îngriji ca o mamă. El n-avea nici vicii, nici ticăloșie, doar sinceritate și o dragoste plină de bunăvoință. Deci, în mod evident era posibil să fii virtuos și totuși necredincios.

Pe de altă parte, lui Philip i se dăduse să înțeleagă că oamenii îmbrățișează alte credințe numai din încăpăținare sau din interese egoiste ; în sinea lor știau că sînt ipocriți ; ei încercau în mod intenționat să-i păcălească pe alții. Acuma, de dragul limbii germane, se deprinsese să asiste duminica dimineata la liturghia luterană, dar după sosirea lui Hayward începuse să meargă cu acesta la Messă. Observă că biserica protestantă era aproape goală, iar cnoriașii păreau foarte puțin atenți, în schimb biserica ieziuită era înțesată de lume care părea să se roage din adîncul inimii. Și nici unul dintre credincioși nu avea aerul unui ipocrit. Îl surprinse acest contrast, pentru că bineînțeles știa că luteranii, a căror credință se aseamăna mai mult cu cea a anglicanilor, erau totemai din acest motiv mai aproape de adevăr decît romano-catolicii. Majoritatea bărbaților — era o parohie în care predomina elementul masculin — erau nemți din sud ; și, fără voia lui, Philip își spuse că dacă s-ar fi născut în sudul Germaniei ar fi fost cu siguranță romano-catolic. S-ar fi putut întîmpla să se nască într-o țară romano-catolică și nu în Anglia ; sau

chiar în Anglia s-ar fi putut naște într-o familie wesleyană, baptistă sau metodistă și nu într-o familie care aparținea din fericire bisericii de stat. I se tăie răsuflarea gândindu-se la primejdia prin care trecuse. Philip se împrietenise cu chinezul mărunțel care stătea alături de el la masă de două ori pe zi. Numele acestuia era Sung. Era veșnic zîmbitor, afabil și politicos. I se părea nefiresc ca acest om să se perpelească în focul Gheenei, pur și simplu pentru că era chinez de origină. Dar dacă era posibilă mîntuirea, indiferent de credința omului, apartenența la biserica anglicană nu părea să aibă nici un avantaj deosebit.

Mai nedumerit ca oricînd, Philip îl sondă pe Weeks în această privință. Trebuia să fie foarte precaut întrucît era foarte sensibil la ironie ; și umorul acid cu care trata americanul biserica anglicană îl deconcerta. Weeks nu făcu decît să-i sporească nedumerirea. Îl sili pe Philip să recunoască faptul că acci nemți din sud pe care-i văzuse în biserica iezuită erau la fel de ferm convinși de adevărul religiei romano-catolice, cum era și el convins de dreptatea bisericii anglicane, după care îl duse mai departe făcîndu-l să accepte ideia că și mahomedanii și budiștii erau convinși că religia lor respectivă este cea adevărată. S-ar fi părut că a ști că ai dreptate nu înseamnă mai nimic ; cu toții știau că au dreptate. Weeks nu avea cituși de puțin intenția de a submina credința băiatului, dar îl interesa profund religia și găsea că e un subiect captivant de conversație. Îi prezentase foarte exact propriile lui concepții, cînd îi spusese că respinge cu toată seriozitatea aproape toate lucrurile în care credeau alții. Odată Philip îi puse o întrebare pe care o auzise în gura lui unchiu-său, cînd conversația din casa parohială se

referise la o lucrare oarecum raționalistă, discutată cu aprindere în ziarele epocii.

— Dar de ce să crezi că tu ai dreptate iar toți oamenii aceia ca Sfântul Anselm și Sfântul Augustin n-au avut ?

— Vrei să spui că ei erau oameni foarte deștepți și învățați, pe cînd despre mine ai mari îndoieli că aș fi deștept sau învățat ? întrebă Weeks.

— Da, răspunse Philip șovăind, deoarece formulată astfel întrebarea lui părea impertinentă.

— Sfântul Augustin credea că pămîntul e o tăblie și că soarele se învîrtește în jurul lui.

— Nu știu ce dovedește asta.

— Păi cum ? Asta dovedește că omul crede ceea ce crede generația lui. Sfinții tăi trăiau într-o epocă a credinței, cînd era practic imposibil să respingi ceea ce nouă ne apare astăzi ca fiind absolut de necrezut.

— Atunci de unde știi că acum cunoaștem adevărul ?

— Păi nici nu știu.

Philip chibzui o clipă asupra acestei afirmații, apoi spuse :

— Nu văd de ce lucrurile pe care le credem acum în mod absolut, n-ar putea să fie la fel de greșite ca și lucrurile în care credeau ei în trecut.

— Nici eu nu văd de ce.

— Atunci cum poți să mai crezi în ceva ?

— Nu știu.

Philip îl întrebă pe Weeks ce părere are despre religia lui Hayward.

— Oamenii și-au făurit întotdeauna zeii după chipul și asemănarea lor, zise Weeks. El crede în pitoresc.

Philip făcu o scurtă pauză după care spuse :

— Nu văd de ce ar trebui să creadă omul cît de cît în Dumnezeu.

Nici nu scoasese bine cuvintele din gură, că își și dădu seama de ceea ce se întîmplase : și el încetase să mai creadă. Ca un duș rece, această constatare îi tăie răsufierea. Se uită la Weeks cu ochi speriați. Deodată i se făcu frică. Îl părăsi pe Weeks cît de repede putu. Simțea nevoia să fie singur. Era cea mai zguduitoare experiență prin care trecuse vreodată. Încercă să se gîndească bine la toate ; era foarte palpitant, întrucît se părea că e în joc toată viața lui (se gîndi că hotărîrea pe care o lua în această privință avea fără doar și poate să afecteze profund cursul vieții lui) și o greșală putea să-l ducă la osînda veșnică ; dar cu cît se gîndea mai mult, cu atît era mai convins ; și cu toate că în săptămîinile următoare citi cu viu interes numeroase cărți, auxiliare ale scepticismului, ele nu făcură decît să confirme ceea ce simțea în mod instinctiv în sinea lui. Realitatea era că încetase să mai creadă nu pentru cutare sau cutare motiv, ci pur și simplu pentru că nu avea o fire religioasă. Credința fusese pentru el un lucru impus din afară. Era o chestiune de mediu și de exemplu. Un alt mediu și un alt exemplu îi oferise prilejul de a se regăsi. Își înlătură credința din copilărie cu un gest foarte simplu, ca și cum ar fi aruncat o pelerină de care nu mai avea nevoie. La început viața i se păru ciudată și pustie, fără credința care fusese pentru el un reazem statornic deși nu-și dăduse niciodată seama de asta. Se simțea ca un om-care s-a sprijinit mereu în baston și se trezește deodată că e silit să meargă fără nici un ajutor. Ba chiar i se părea că zilele sînt mai reci și nopțile mai solitare. Ceea ce-l susținea însă era emoția captivantă ; aceasta părea să facă viața

o aventură mai palpitantă ; și foarte curînd, bastonul pe care-l aruncase în lături, pelerina care îi căzuse de pe umeri îi apărură ca o povară insuportabilă de care abia scăpase. Ritualurile religioase pe care fusese silit de alții să le îndeplinească ani de-a rîndul făceau pentru el parte din religie. Se gîndi la rugăciunile și epistolele pe care trebuise să le învețe pe dinafară și la liturghiile nesfîrșite de la catedrală la care asistase simțind neîncetat, în fiecare pîrtică a trupului, dorința de mișcare ; și-și amintea cum mergea pe jos prin întuneric străbătînd drumurile pline de noroi pînă la biserica parohiei din Blackstable și ce sumbră și înghețată era clădirea aceea ; stătea acolo cu picioarele sloi, cu degetele bocnă și de jur împrejur nu era altceva decît mirosul grețos de pomadă. Vai, ce îngrozitor se plictisise ! Îi sălta inima de bucurie acum cînd vedea că s-a eliberat de toate acestea.

Se mira singur cum a încetat așa de ușor să mai creadă și neștiind că sentimentul acesta fusese trezit la viață sub acțiunea subtilă a forțelor ce zăceau în străfundul firii sale, el atribuia propriei sale inteligențe siguranța la care ajunsese. Era exagerat de încîntat de sine însuși. Dată fiind lipsa de înțelegere a tineretului pentru orice atitudine diferită de a sa, el îi disprețuia îndeajuns pe Weeks și pe Hayward pentru că se mulțumeau cu emoția vagă pe care o numeau Dumnezeu și nu voiau să mai facă încă un pas, acela care lui i se părea atît de simplu și evident. Într-o bună zi, urcă de unul singur pe un deal ca să admire o priveliște care, nici el nu știa de ce, îl umplea întotdeauna de o bucurie nebună. Venise toamna dar cerul era încă senin în cele mai multe zile și părea să strălucească într-o lumină mai frumoasă chiar

decît înainte ; parcă natura ar fi încercat în mod conștient să dea o vehementă mai deplină ultimelor zile frumoase. Privea cîmpia de la picioarele lui tremurînd în razele soarelui și întinzîndu-se pînă departe în zare ; la o oarecare distanță se vedeau acoperișurile caselor din Mannheim și ceva mai departe se zărea nedeslușit orașul Worms. Ici-colo o licărire mai pătrunzătoare indica panglica Rinului. Spațiul imens strălucea ca aurul. Stînd în vîrfurile dealului Philip simțea cum îi bate inima plină de o bucurie pură și se gîndea cum o fi fost pe vremuri cînd diavolul stătea alături de Isus pe un munte înalt și încerca să-l ispitească arătîndu-i împărățiile lumești. Lui Philip, îmbătat de frumusețea priveliștii, i se părea că în fața lui se întinde lumea întreagă și era gata să coboare spre ea ca să se bucure din plin de plăcerile ei. Acum era eliberat de temeri înjositoare și de prejudecăți. Putea să-și urmeze netulburat calea fără teama aceea insuportabilă de focul iadului. Deodată își dădu seama că a scăpat și de povara răspunderii care transforma fiecare acțiune din viața lui într-o chestiune cu consecințe imediate. Acum putea respira mai liber într-un spațiu larg, cu un aer care nu-l apăsa. Nu mai era răspunzător decît față de el însuși, pentru acțiunile lui. Libertate ! În sfîrșit, era propriul lui stăpîn. Din obișnuință și fără să-și dea seama îi mulțumi lui Dumnezeu pentru că nu mai crede în El.

Amețit de mîndrie pentru propria lui inteligență și neînfricare, Philip păși cu hotărîre într-o viață nouă. Dar faptul că-și pierduse credința avea asupra comportării lui mult mai puțină influență decît se aștepta. Deși azvîrlise cît colo dogmele creștinești, nici prin cap nu-i trecea să critice morala creștină. Accepta virtuțile creștinești și chiar i

se părea că e frumos să le practice așa, de dragul lor, fără să se gîndească vreodată la răsplată sau pedeapsă. În casa doamnei profesor existau prea puține ocazii de a-și manifesta eroismul, dar el se ferea de minciună, cu ceva mai multă exigență decît înainte, și se silea să fie ceva mai atent decît de obicei cu cucoanele bătrîne și plicticoase care făceau din cînd în cînd conversație cu el. Evita acum cu grijă înjurăturile inofensive și epitetele violente caracteristice pentru limba engleză și cultivate de el mai înainte ca un semn de bărbăție.

După ce rezolvase întreaga problemă în mod satisfăcător pentru el, încercă să și-o scoată din minte, dar lucrul acesta se dovedi ceva mai dificil decît își închipuise ; și nu putu nici să-și împiedice regretele, nici să-și înăbușe presimțirile negre care îl chinuiau uneori. Era atît de tînăr și avea atît de puțini prieteni, încît nemurirea nu reprezenta nici un fel de atracție deosebită pentru el, așa că izbuti fără prea multă bătaie de cap să înceteze a mai crede în ea ; dar un lucru îl întrista cumplit ; își spuse că e ceva nerațional, încercă să se elibereze de asemenea înclinații patetice, bătîndu-și joc de el însuși ; și totuși, îi dădeau cu adevărat lacrimile cînd se gîdea că n-o s-o mai vadă niciodată pe frumoasa lui mamă a cărei dragoste pentru el devenise tot mai prețioasă pe măsură ce treceau anii de la moartea ei. Și uneori, ca și cum nenumărați strămoși cucernici și cu frica lui Dumnezeu i-ar fi înrîurit subconștientul, îl apuca o adevărată panică la gîndul că la urma urmei s-ar fi putut ca totul să fie adevărat și că acolo sus, dincolo de cerul albastru să existe de fapt un Dumnezeu aspru care avea să-i pedepsească pe atei aruncîndu-i în flăcările veșnice. În asemenea împrejurări rațiunea nu-i putea oferi nici un ajutor și el își în-

chipuia spaima unor chinuri fizice care aveau să dureze la nesfârșit ; i se făcu rău de frică și într-o clipă era lac de sudoare. În cele din urmă își spuse deznădăjduit :

— Dacă stai să te gîndești, nu e vina mea. Eu nu pot să fiu credincios cu de-a sila. În fond, dacă există totuși un Dumnezeu care o să mă pedepsească pentru că în mod cîstit nu cred în El, n-am ce să fac.

Capitolul XXIX

Veni iarna. Weeks se duse la Berlin să asculte prelegerile lui Paulssen, iar pe Hayward îl bătea gîndul să plece în sud. Își deschise porțile teatrului din Heidelberg. Philip și cu Hayward se duceau la spectacole de două-trei ori pe săptămînă, însuflețiți de intenția lăudabilă de a face progrese la germană ; iar Philip găsea că acesta e un mijloc de a-și perfecționa cunoștințele de limbă cu mult mai amuzant decît ascultarea predicilor. Se treziră în toiul unei perioade de renaștere a teatrului. În repertoriul din iarna respectivă erau incluse mai multe piese ale lui Ibsen ; *Die Ehre*¹ a lui Südermann era pe atunci o piesă nouă și reprezentarea ei produsese mare vîlvă în tîhnitul orașel universitar ; fusese lăudată cu ardoare dar și atacată cu vehemență ; urmară și alți dramaturgi cu lucrări scrise sub influențe moderne și

¹ Onoarea, piesă a dramaturgului german *Heinrich Südermann* (1857—1928).

Philip văzu o serie de piese care dezvăluiau în fața ochilor lui ticăloșiile omenirii. Pînă atunci nu asis-tase niciodată la un spectacol teatral (unele com-panii ambulante, cam de mîna a șaptea, prezentau din cînd în cînd piese în sala de festivități de la Blackstable, dar protopopul, în parte datorită pro-fesiei sale și în parte pentru că se temea să nu fie ceva vulgar, nu se ducea niciodată să le vadă). Și așa îl cuprinse pe Philip pasiunea pentru tea-tru. Simțea un fior de emoție în momentul în care intra în sala mică, sărăcăcioasă și prost luminată a teatrului. Curînd ajunse să cunoască particula-ritățile micii trupe locale și după distribuție putea spune de îndată care aveau să fie trăsăturile carac-teristice ale personajelor din piesă ; dar asta nu conta pentru el. Pentru el arta era viața adevă-rată. Era o viață ciudată, întunecată și chinuită, în care bărbații și femeile expuneau în fața unor priviri ferite de remușcări răul care sălășluia în inima lor ; o față frumoasă ascundea o minte pă-cătoasă ; virtuozii se slujeau de virtute ca de o mască pentru a-și ascunde viciile tainice ; carac-terele pretins tari se prăbușeau în propria lor slă-biciune ; cei cinstiți erau corupți, cei puri erau imorali. Parcă ai fi locuit într-o cameră în care cu o seară înainte avusese loc o orgie ; dimineța nu deschisese nimeni ferestrele și aerul era îmbîc-sit de resturi de băutură, de fum gros și de miros de gaz. Nimeni nu rîdea. În cel mai bun caz chico-teai din cînd în cînd pe seama ipocritului sau a prostului ; personajele se exprimau în cuvinte sălbatice, smulse parcă de rușine și de spaimă din inima lor.

Pe Philip îl fermeca intensitatea sordidă a spec-tacolelor. Î se părea că vede din nou lumea cu alți ochi și ardea de nerăbdare să cunoască și această

lume. După căderea cortinei se ducea la o cârciumă și stătea cu Hayward în atmosfera aceea caldă și luminoasă ca să mănânce un sandvici și să bea o halbă de bere. De jur împrejur erau mici grupuri de studenți care râdeau și vorbeau; ici-colo se afla câte o familie așezată la o masă — tata, mama și vreun băiat și o fată; uneori fata spunea un lucru cu haz iar tatăl se lăsa pe speteaza scaunului și ridea, ridea din toată inima. Era o atmosferă prietenească și inocentă. Scenele acestea erau de o plăcută familiaritate, dar Philip nu avea ochi pentru asta. Gîndurile lui se învîrteau mai departe în jurul piesei pe care o văzuse.

— Nu-i așa că asta îți dă sentimentul vieții adevărate? spunea el cu convingere. Știi, nu cred că am să mai pot rămîne mult timp aici. Vreau să mă întorc la Londra ca să încep să trăiesc cu adevărat. Vreau să capăt și eu experiență. M-am plictisit să mă tot pregătesc pentru viață; acum vreau s-o trăiesc.

Uneori Hayward îl lăsa pe Philip să se întoarcă singur acasă. El nu-i răspundea niciodată exact lui Philip cînd acesta îi puneă întrebări pline de curiozitate, ci pur și simplu făcea aluzie la un amor romantic, încheind cu un ris zgomotos și cam prostesc; îi cita cîteva versuri din Dante Gabriel Rossetti¹ și odată îi arăta lui Philip un sonet în care pasiunea și culoarea purpurie, pesimismul și patosul erau îngrămădite laolaltă, subiectul fiind o tînră numită Trude. Hayward își înconjura micile lui aventuri sordide și vulgare cu un nimb de poezie și socotea că stă cot la cot cu Pericle și cu Phidias, pentru că descriind obiectul atențiilor lui fo-

¹ Poet și pictor englez (1828—1882), protagonist al mișcării preraphaelite.

losea cuvîntul *hetairă*¹ în locul aceloră mult mai directe și mai potrivite pe care le oferea limba engleză. În timpul zilei Philip trecuse din curiozitate pe străduța din preajma podului vechi, cu căsuțele ei albe, curățele și cu obloane verzi, unde — după cum îi spusese Hayward — stătea Fräulein Trude. Dar femeile cu chipurile brutale și obrajii vopsiți, care ieșiseră în prag și strigaseră după el, îl umplură de spaimă; fugise îngrozit de mîinile grosolane care încercau să-l rețină. Tînjea după experiență mai mult decît după orice alt lucru și se simțea ridicol pentru că la vîrsta lui nu se bucurase însă de lucrul acela pe care toată literatura citită îl proclama ca fiind cel mai important; dar el avea talentul nefericit de a vedea lucrurile exact cum erau și realitatea care i se oferea se deosebea îngrozitor de mult de idealul visurilor sale.

Nu știa ce întindere nesfîrșită, aridă și accidentată trebuia străbătută pînă ce călătorul prin viață ajunge să accepte realitatea. E o iluzie că tinerețea e fericită, o iluzie a celor care au pierdut-o. Dar tinerii știu că sînt nenorociți pentru că sînt plini de idealurile neadevărate care le-au fost picurate în minte și de fiecare dată cînd intră în contact cu adevărul se lovesc și se rănesc. S-ar părea că tinerii sînt victimele unei conspirații, deoarece cărțile pe care le citesc, ideale din punctul de vedere al necesităților selecției — și conversațiile oamenilor mari — care-și privesc retrospectiv viața în lumina irizată și trandafirie a uitării — îi pregătesc pe tineri pentru o viață nereală. Ei trebuie să descopere singuri că tot ceea ce au citit și tot ce li s-a spus sînt minciuni, minciuni, minciuni; și fiecare nouă descoperire mai bate încă un cui

¹ Curtezană (elină).

în trupul lor răstignit pe crucea vieții. Lucrul ciudat este că fiecare om care a trecut prin această cumplită deziluzie o sporește și el, în mod inconștient, prin forța dinlăuntru lui, care e mai puternică decât el. Pentru Philip tovărășia lui Hayward fu lucrul cel mai rău cu putință. Hayward era un om care nu vedea nimic cu ochii lui, ci numai printr-o atmosferă literară, și era primejdios pentru că se înșelase pe sine ca să ajungă la sinceritate. În mod foarte onest el își lua senzualitatea drept emoție romantică, șovăielile drept temperament artistic și trindăvia drept calm filozofic. Mințea lui, vulgară în aspirațiile ei către rafinament, dădea tuturor lucrurilor proporții exagerate, cu contururi foarte estompate, învăluindu-le într-un abur auriu de sentimentalism. Mințea fără să știe vreodată că minte și când i se atrăgea atenția asupra acestui lucru zicea că minciunile sînt frumoase. Era un idealist.

Capitolul XXX

Philip era neliniștit și nemulțumit. Aluziile poetice pe care le făcea Hayward îi tulburau imaginația și suflétul lui tinjea după aventuri și romanticism. Sau cel puțin așa își explica el lucrurile.

Din pură întâmplare un fapt petrecut în casa doamnei Erlin îi spori interesul lui Philip pentru problema relațiilor dintre sexe. De vreo două-trei ori în decursul plimbărilor sale pe coline o întâlnește pe Fräulein Căcilie rătăcind de una singură. Philip trecuse pe lângă ea salutînd-o doar din cap

și la cîțiva metri mai încolo îl văzuse pe chinez. La început nu se gîndise la nimic ; dar într-o seară, întorcîndu-se acasă după lăsarea întinericului trecu pe lîngă un cuplu care mergea înlănțuit. Auzindu-i pașii, cei doi tineri se depărtară repede unul de altul și deși Philip nu putea vedea bine prin întineric fu aproape sigur că era Căcilie cu domnul Sung. Despărțirea lor bruscă dădea să se înțeleagă că pînă atunci merseseră la braț. Philip era nedumerit și surprins. La început nu-i acordase prea multă atenție domnișoarei Căcilie. Era o fată urîțică cu fața pătrată și trăsături aspre. Nu putea să aibă mai mult de șaisprezece ani, întrucît părul ei blond era încă pieptănat cu coadă. În seara aceea, la cină, o privi cu curiozitate ; și deși în ultima vreme fata era cam tăcută la masă, de data aceasta îi adresă cuvîntul.

— Pe unde te-ai plimbat astăzi, Herr Carey ? întrebă ea.

— O, am fost spre Königstuhl.

— Eu n-am ieșit de loc din casă, afirmă ea, m-a durut capul.

Chinezul, care era așezat lîngă ea, se întoarse spre fată și-i spuse :

— Vai, ce rău îmi pare ! Dar sper că ți-a mai trecut, nu ?

Era evident că Fräulein Căcilie nu se simțea la largul ei, pentru că i se adresă din nou lui Philip.

— Te-ai întîlnit cu multă lume pe drum ?

Fără voia lui, Philip roși pentru că spuse o minciună gogonată :

— Nu, n-am văzut nici țipenie de om, după cît îmi aduc aminte.

I se păru că în ochii fetei citește un sentiment de ușurare.

Curînd însă nu mai rămase nici umbră de îndoială că între cei doi tineri e ceva. Alți locatari din casa doamnei profesor îi văzură și ei așcuinzîndu-se prin locuri retrase și întunecoase. Cucoanele mai vîrstnice care stăteau în capul mesei începură să discute despre ceea ce devenise între timp un adevărat scandal. Frau Professor era supărată și hărțuită. Se străduise din răsputeri să se prefacă a nu fi văzut nimic. Venea iarna și nu mai era chiar așa ușor ca vara să-ți umpli pensiunea de locatari. Herr Sung era un client bun : ținea două camere la parter și la fiecare masă bea un litru de vin de Mosella, la care Frau Professor cîștiga bine deoarece îi lua trei mărci pe sticlă. Nici unul dintre ceilalți oaspeți ai ei nu bea vin și unii dintre ei nu beau nici bere. Și nici pe Fräulein Căcilie n-ar fi vrut s-o piardă. Părinții ei erau oameni de afaceri în America de Sud și o plăteau bine pe Frau Professor pentru grija maternă cu care se ocupa de fată ; ea știa că dacă i-ar fi scris unchiului fetei, care locuia la Berlin, acesta ar fi luat-o imediat de acolo pe Căcilie. Frau Professor se mulțumi să-i privească pe amîndoi cu severitate în timpul mesei și cu toate că nu îndrăznea să fie mojiacă cu chinezul, îi făcea plăcere să se poarte nepoliticos cu Căcilie. Dar cele trei cucoane mai în vîrstă nu erau mulțumite. Li se părea că asta e prea puțin. Două dintre ele erau văduve, iar a treia, olandeza, era o fată bătrînă cu o înfățișare foarte masculină ; cele trei cucoane plăteau tariful cel mai mic pentru pensiune și pe deasupra îi dădeau mai multă bătaie de cap decît toți ceilalți locatari la un loc, dar pe de altă parte, stăteau permanent în gazdă la ea și deci trebuia să le suporte așa cum erau. Ele se duseră la Frau Professor și-i spuseră că trebuie să facă ceva ; era o adevărată

rușine și pensiunea înceta să mai fie o casă onorabilă. Frau Professor recurse pe rînd la încăpăținare, furie, lacrimi, dar cele trei bătrîne o puseră în minoritate, așa că, prefăcîndu-se deodată cuprinsă de o indignare virtuoasă, gazda promise că va pune capăt acestei povești.

După dejun o luă pe Căcilie în dormitorul ei și începu să-i vorbească pe un ton foarte grav; spre marea ei uimire însă, fata adoptă o atitudine impertinentă și nerușinată: susținu că are voie să facă ce vrea, și dacă are chef să se plimbe cu chinezul nu vede în ce măsură acest lucru ar fi treaba altcuiva și ar trebui să preocupe și pe alții în afară de ea. Frau Professor o amenință că-i va scrie unchiului ei.

— Atunci Onkel Heinrich o să mă dea în gazdă la o familie berlineză pe timpul iernii, ceea ce o să fie mult mai plăcut pentru mine. Iar Herr Sung o să vină și el la Berlin.

Frau Professor începu să plîngă. Lacrimile curgeau șiroaie pe obrazii ei roșii, grași și vulgari; iar Căcilie o luă în rîs.

— Asta înseamnă că o să vă rămînă trei camere goale pe tot timpul iernii.

Atunci Frau Professor încercă să aplice un alt plan. Făcu apel la firea bună a domnișoarei Căcilie: doar era o fată cu inimă, simțitoare și îngăduitoare; doamna Erlin n-o mai trata ca pe un copil, ci ca pe o femeie în toată firea. Îi spuse că lucrul n-ar fi așa de înspăimîntător în sine, dar aici e vorba de un chinez cu pielea galbenă, cu nasul turtit, și cu ochii mici de porc! Asta făcea ca situația să fie îngrozitoare. Numai cînd te gîndeai la una ca asta și te apuca scîrba.

— *Bite, bitte* ¹, spuse Căcilie trăgându-și cu greu răsuflarea, nu vreau să aud pe nimeni spunînd ceva împotriva lui.

— Dar nu poate fi vorba de ceva serios, nu ? întrebă Frau Erlin cu respirația întretăiată.

— Îl iubesc, îl iubesc, îl iubesc !

— *Gott im Himmel* ! ²

Frau Professor holbă ochii la ea cu uimire și groază : ea socotise că nu e altceva decît o poznă copilărească și o prostie nevinovată ; dar patima cu care vorbea fata dezvăluia tot adevărul. Căcilie se uită o clipă la ea cu ochi înflăcărați și apoi, dînd din umeri, ieși din odaie.

Frau Erlin păstră pentru ea amănuntele acestei conversații și peste cîteva zile schimbă locurile comesenilor. Îl întrebă pe Herr Sung dacă n-ar vrea să vină să stea lîngă ea și acesta, cu politețea sa nedezmîntită, acceptă imediat. Căcilie privi cu indiferență această schimbare. Dar, ca și cum faptul de a fi descoperit că relațiile dintre ei erau cunoscute tuturor locatarilor i-ar fi făcut și mai nerușinați, acum nu se mai ascundeau cînd umblau împreună și în fiecare după-amiază porneau în văzul tuturor să se plimbe pe dealuri. Era limpede că nu le pasă ce se spune despre ei. În cele din urmă, pînă și profesorul Erlin se trezi din placiditatea lui și insistă ca soția lui să vorbească cu chinezul. Doamna Erlin îl luă și pe el deoparte și îi ținu un discurs ; îi spuse că strică reputația fetei, că aduce un prejudiciu casei lor, că trebuie să-și dea seama cît de rea și de ticăloasă este purtarea lui ; dar Herr Sung o întîmpină cu niște dezmințiri zîmbi-

¹ Vă rog, vă rog (germ.).

² Dumnezeuule mare ! (Germ.)

toare ; el nici nu înțelegea la ce se referă doamna Erlin, pentru că de fapt nu-i acorda nici o atenție domnișoarei Căcilie și nu se plimba niciodată cu ea. Totul, absolut totul era minciună.

— *Ach, Herr Sung*¹, cum puteți spune asemenea lucru ? Ați fost văzuți împreună de nenumărate ori.

— Nu, greșiți. Nu-i adevărat.

Chinezul o privea zîmbind neîncetat, arătîndu-și dinții mici și regulați. Era cit se poate de calm. Negă totul. Negă totul cu un tupeu plin de bunăvoință. În cele din urmă, Frau Professor își ieși din fire și-i spuse că fata a mărturisit că-l iubește. Nici asta nu-l mișcă. El continuă să zîmbească.

— Prostii, prostii, nici o mărturisire.

Doamna Erlin nu izbuti să obțină nici un amănunt de la el. Vremea se strica din zi în zi : ningea, dăduse gerul și apoi un dezgheț urmat de un șir nesfîrșit de zile mohorite în care plimbările nu puteau să fie prea plăcute. Într-o seară, tocmai cînd Philip își terminase lecția de germană cu Herr Professor și stătea de vorbă de cîteva clipe cu Frau Erlin, Anna intră repede în salon.

— Mamă, unde e Căcilie ? întrebă ea.

— Presupun că e în camera ei.

— Dar văd că e întuneric.

Frau Professor scoase o exclamație și se uită alarmată la fiica ei. Același gînd care stăruia în mintea Annei îi trecu și ei prin cap.

— Sună să vină Emil, zise ea cu glas răgușit.

Emil era găliganul lăliu care-i servea la masă și făcea mai toate treburile gospodăriei. Cînd intră în cameră, Frau Professor îi spuse :

¹ Ah, domnule Sung (germ.).

— Emil, du-te pînă în camera lui Herr Sung și intră fără să bați la ușă. Dacă e cineva înăuntru spune că ai venit să vezi ce e cu soba.

Pe fața flegmatică a lui Emil nu se întrezări nici un semn de mirare.

Băiatul coborî încet scările. Frau Professor și cu Anna lăsară ușa deschisă și traseră cu urechea. Curînd îl auziră pe Emil urcînd din nou scările și-l strigară.

— Era cineva în cameră ? întrebă Frau Professor.

— Da, Herr Sung.

— Era singur ?

Pe buzele băiatului miji un zîmbet șiret.

— Nu. Era și Fräulein Căcilie acolo.

— Vai, ce rușine ! strigă Frau Professor.

Acum băiatul zîmbi cu gura pînă la urechi.

— Fräulein Căcilie e acolo în fiecare seară. Uneori stă ceasuri întregi în camera aceea.

Frau Professor începu să-și frîngă mîinile.

— Vai, dar e îngrozitor ! Cum se face că nu mi-ai spus nimic pînă acum ?

— Nu e treaba mea, răspunse el dînd din umeri.

— Bănuiesc că te-au plătit bine pentru asta. Pleacă ! Ieși !

Băiatul porni către ușă cu mersul lui greoi și șleampăt.

— Mamă, trebuie să-i dai afară din casă, zise Anna.

— Și cine plătește chirie în locul lor ? Și curînd e și scadența ratei noastre la impozite. Ție îți vine ușor să-mi spui să-i dau afară, dar dacă-i dau afară n-am cu ce să achit notele de plată.

Cu obrajii și roind de lacrimi Frau Professor se întoarse către Philip :

— *Ach, Herr Carey, te rog mult să nu spui ce-ai auzit. Dacă ar afla Fräulein Förster (asta era fata bătrână de origină olandeză), dacă ar afla Fräulein Förster ar pleca imediat. Și dacă pleacă toți, trebuie să închidem casa. Eu n-am cu ce s-o țin.*

— Bineînțeles că n-am să suflu o vorbă.

— Dacă Căcilie rămîne mai departe în casă eu nu mai vorbesc cu ea, zise Anna.

În seara aceea, la cină, Fräulein Căcilie, mai roșie la față ca de obicei și cu un aer foarte îndirjit își luă foarte punctual locul obișnuit, dar Herr Sung nu-și făcu apariția. Un timp Philip crezu că n-o să aibă curajul să înfrunte calvarul. În cele din urmă el veni totuși foarte zimbitor și ochii îi jucau în cap cînd își ceru scuze pentru că a întîrziat. Insistă ca de obicei să-i toarne doamnei profesor un pahar din sticla lui de vin de Mosella și îi oferi un pahar și domnișoarei Förster. Era foarte cald în cameră pentru că toată ziua arsese focul în sobă și ei nu deschideau decît foarte rar ferestrele. Emil umbla de colo pînă colo, stîngaci ca de obicei, dar de data asta prin ce știe ce întîmplare izbuti să servească pe toată lumea mai repede și într-o ordine desăvîrșită. Cele trei cucoane bătrîne nu scoteau o vorbă și aveau un aer vădit dezaprobat. Frau Professor nu-și revenise încă după porția de plîns pe care o trăsesese; soțul ei era mut și apăsător de gînduri. Conversația lincezea. Lui Philip i se păru că adunătura aceea de oameni alături de care stătuse atît de des avea în ea ceva îngrozitor; cu toții arătau altfel decît arătaseră pînă atunci, în lumina celor două lămpi care atîrnau din tavan. Philip parcă nu se simțea la largul lui. Odată întîlni privirea Căciliei și i se păru că fata îl privește cu ură și dispreț. În ca-

meră era o atmosferă înăbușitoare. Patima aceea ticăloasă care îi unea pe cei doi tineri îi tulbura pe toți ; îi domina un sentiment de depravare orientală ; parcă totul sugera mireasma bețișoarelor parfumate, a misterele rușinoase, a viciilor ascunse, făcându-i să respire greu. Philip simțea cum îi zvînesc arterele pe frunte. Nu putea înțelege ce emoție stranie îl tulbură ; i se părea că simte ceva grozav de atrăgător și totodată era cuprins de repulsie și oroare.

Lucrurile continuară tot așa timp de câteva zile. Domnea aceeași atmosferă nesănătoasă, stîrnită de pasiunea aceea nefirească și o simțeau cu toții. Nervii oamenilor din micuța gospodărie păreau să fi ajuns la exacerbare. Numai pe Herr Sung toate acestea îl lăsau rece ; nu era cu nimic mai puțin zîmbitor, afabil și politicos decît fusese pînă atunci : era greu să spui dacă purtarea lui reprezenta triumful civilizației sau expresia disprețului orientalilor pentru Occidentul învins. Căcilie îi sfida cu cinism. În cele din urmă nici Frau Professor nu mai putu suporta situația. Se trezi deodată cuprinsă de panică, întrucît profesorul Erlin, cu sinceritatea lui brutală, sugerase consecințele posibile ale unei legături amoroase care între timp devenise de notoritate publică, ceea ce o făcuse și pe ea să vadă cum reputația ei la Heidelberg și renumele pensiunii ar fi putut să fie ruinate dintr-odată de un scandal public care nu mai putea fi ascuns. Din cine știe ce motiv, poate pentru că era orbită de interesele ei, nu-și dăduse niciodată seama de această eventualitate ; acum, însă, cînd în mintea ei i se învolburau temeri îngrozitoare, nimeni n-o mai putea opri s-o dea imediat afară pe fată. Înțelepciunea Annei îi convinse să-i scrie

o scrisoare prudentă unchiului din Berlin, sugerându-i s-o ia de acolo pe Căcilie.

Dar, după ce se împacă cu gândul că-i va pierde pe cei doi locatari, Frau Professor nu mai putu rezista ispitei încântătoare de a da frîu liber furiei stăpînite cu greu atîta vreme. Acum nimic n-o mai putea împiedica să-i spună Căciliei ce vroia.

— Căcilie, să ştii că i-am scris unchiului tău să te ia de aici. Nu te mai pot ţine în casa mea.

Ochii ei mici şi rotunzi scinteiară de bucurie cînd văzu că fata păleşte brusc.

— Eşti o neruşinată, o neruşinată, reluă ea.

Apoi îi spuse tot felul de vorbe urite.

— Ce i-ai scris unchiului Heinrich, Frau Professor ? întrebă fata, pierzîndu-şi brusc aroganţa batjocoritoare cu care îi înfruntase pînă atunci.

— A, asta o să ţi-o spună personal. Sper că ai să primeşti mîine o scrisoare de la el.

A doua zi, la cină, ca s-o umilească şi mai tare în public, îi strigă din capătul celălalt al mesei :

— Căcilie, să ştii că am primit o scrisoare de la unchiul tău. Astă-seară trebuie să-ţi faci bagajele şi mîine o să te urcăm în tren. La Berlin o să te aştepte chiar el la Gara Centrală.

— Am înţeles, Frau Professor.

Herr Sung zîmbi, privind-o drept în ochi pe Frau Professor şi, în ciuda protestelor ei, nu se lăsă pînă nu-i turnă un pahar de vin. Frau Professor îşi termină masa cu foarte multă poftă. Dar triumful ei fusese un gest lipsit de înţelepciune. Înainte de a se duce la culcare îl chemă pe servitor.

— Emil, dacă e gata cufărul domnişoarei Căcilie, n-ar fi rău să-l duci jos chiar astă-seară. O să vină hamalul să-l ia înainte de micul dejun.

Servitorul ieşi dar se întoarse peste o clipă.

— Fräulein Căcilie nu e în camera ei și sacul ei de voiaj a dispărut.

Scotînd un țipăt, Frau Professor se grăbi să se ducă la fața locului : cufărul era pe podea, legat cu curele și încuiat ; dar sacul de voiaj nu era niciăieri și nici pălăria și pelerina fetei. Sertarele mesei de toaletă erau goale. Frau Professor alergă gîfîind la garsoniera chinezului ; de douăzeci de ani nu mai umblase așa de repede, și Emil strigă după ea să aibă grijă să nu cadă ; nu-și mai dădu osteneala să bată în ușă și dădu buzna înăuntru. Odăile erau goale. Bagajele dispăruseră și ușa care dădea în grădină, deschisă încă și acum, arăta pe unde fuseseră scoase. Pe masă era un plic cu cîteva bancnote pentru chiria pe luna respectivă și o sumă oarecare pentru diferite alte cheltuieli. Gemînd, covîrșită deodată de efortările pe care le făcuse în graba ei, Frau Professor se prăbuși obeză pe un divan. Nu mai încăpea nici o îndoială că cei doi plecaseră împreună. Emil rămase la fel de imposibil și greoi ca și pînă atunci.

Capitolul XXXI

După ce spusese neîncetat timp de o lună de zile că pleacă a doua zi în Sud și își aminase mereu plecarea de la o săptămîină la alta, dat fiind că era incapabil să se deprindă cu gîndul că va trebui să se ostenească făcîndu-și bagajele și să suporte neplăcerile unei călătorii, Hayward fusese alungat în cele din urmă din casă, chiar înainte de Crăciun, de pregătirile pentru această sărbătoare. Nu

putea suporta nici măcar ideia unei festivități teutone. I se făcea pielea de găină când se gindea la veselia agresivă a acestei perioade și în dorința sa de a evita ceea ce era logic și ceea ce făcea toată lumea, se hotări să pornească în călătorie în seara de Crăciun.

Lui Philip nu-i păru rău de plecarea lui Hayward pentru că, de felul lui, era o ființă deschisă și directă și îl enerva să vadă un om veșnic nehotărît. Cu toate că era în mare măsură sub influența lui Hayward, nu accepta și punctul de vedere al acestuia, după care nehotărîrea ar fi fost dovada unei sensibilități incântătoare. Mai mult decît atît, nu putea să sufere umbra de zîmbet batjocoritor cu care privea Hayward simplitatea comportării lui. Rămaseră în corespondență. Hayward stăpînea admirabil stilul epistolar și, cunoscîndu-și talentul, își dădea multă osteneală pentru compunerea scrisorilor. Avea un temperament receptiv la frumoasele influențe cu care venea în contact și în scrisorile sale din Roma reușea să introducă aroma subtilă a Italiei. Orașul vechilor romani i se părea puțin vulgar și el găsea distincție numai în epoca de decădere a imperiului; în schimb, Roma papilor îi trezea simpatia și în cuvinte alese el exprima cu mult rafinament o frumusețe rococo¹. Scria despre vechea muzică bisericească și despre Muntele Albano și despre parfumul îmbătător de tămîie și despre farmecul străzilor în nopțile ploioase cînd caldarîmul strălucește și felișările capătă un aer misterios. Poate că scria aceleași scrisori admirabile la mai mulți prieteni, repetînd un text identic, și nu știa ce

¹ Stil înflorat, cu ornamentație exagerată din secolul XVIII.

efect tulburător aveau ele asupra lui Philip. Parcă din cauza lor era viața lui teribil de banală și monotonă. O dată cu primăvara, Hayward deveni ditirambic. Îi propuse lui Philip să vină în Italia. La Heidelberg își pierdea vremea de pomană. Nemții erau grosolani și viața lor era ordinară : cum ar fi putut sufletul omului să înflorească în peisajul acela afectat ? În Toscana primăvara imprăștia florile prin țară și Philip avea nouăsprezece ani ; să vină și el și o să poată să rățăcească prin orașele de munte din Umbria. Numele acestora cîntau în inima lui Philip. Și Căcilie plecase în Italia cu iubitul ei. Cînd se gîndea la ei, Philip era cuprins de o neliniște pe care nu știa cum să și-o explice. Își blestema soarta pentru că n-avea bani cu care să călătorească și știa că unchiu-său n-o să-i trimită nimic în plus peste cele cincisprezece lire pe lună în privința cărora se învoiseră. Nu reușise să-și administreze prea bine alocația. După ce-și plătea pensiunea și lecțiile, îi rămîneau prea puțini bani ca să-l însoțească pretutindeni pe Hayward. Adeseori Hayward propusese excursii, un spectacol teatral sau o sticlă de vin, cînd lui Philip i se terminaseră banii pe luna respectivă ; și dat fiind că avea mintea ușurată specifică vîrstei, Philip nu voise să mărturisească faptul că nu-și putea permite asemenea extravagante.

Din fericire, scrisorile lui Hayward veneau destul de rar și în intervalele dintre ele Philip își reluă viața dinainte apucîndu-se cu hărnicie de muncă. Intrase la Universitate și participă la vreo două-trei cursuri. Pe atunci Kuno Fischer era în culmea gloriei și în timpul iernii ținuse niște prelegeri strălucite despre Schopenhauer. Asta constituia pentru Philip o introducere în filozofie. Avea o minte practică și nu se mișca ușor în domeniul

abstracțiunilor ; însă discuțiile metafizice ale a tora exercitau asupra lui o fascinație neașteptată fi tăiau pur și simplu răsuflarea, de parcă l-ar făcut să asiste la un spectacol al unui dansator pe sîrmă care execută figuri periculoase deasupra unei prăpăstii ; dar totul era foarte palpitant. Pe simismul subiectului constituia o atracție pentru tinerețea lui ; și el socotea că lumea în care urmează să intre e un loc al durerii nemiloase și al întinericului, ceea ce nu-l împiedica însă cîtuși de puțin să dorească din tot sufletul să pătrundă în ea. Și cînd, la timpul potrivit, doamna Carey, făcînd corespondența tutorelui său și exprimînd vederile acestuia, sugerează că ar fi fost momentul ca Philip să se întoarcă în Anglia, el acceptă cu entuziasm. Trebuia acum să se hotărască ce ar avea de gînd să facă în viață. Dacă pleca din Heidelberg la sfîrșitul lui iulie, puteau să discute problema în cursul lunii august și ar fi avut tot timpul ca să facă aranjamentele necesare.

Data plecării lui fu stabilită și doamna Carey îi scrisese din nou. Îi aminti de domnișoara Wilkinson, datorită amabilității căreia ajunsese Philip în casa doamnei Erlin de la Heidelberg, și-i spusese că au poftit-o să petreacă vreo cîteva săptămîni la ei la Blackstable. Domnișoara Wilkinson urma să traverseze Canalul Minecii în ziua de cutare, imbarcîndu-se la Flushing și dacă aveau să călătorească în același timp, poate n-ar fi fost rău să aibă grijă de ea și să vină împreună la Blackstable. Timiditatea lui Philip îl determină să scrie imediat ca să spună că nu poate pleca decît vreo două zile mai tîrziu. Parcă se și vedea căutînd-o pe domnișoara Wilkinson, își imagina situația neplăcută cînd el ar fi trebuit să se ducă la ea și s-o întrebe dacă e într-adevăr domnișoara Wilkinson

(și s-ar fi putut prea bine să se adreseze altei persoane care eventual l-ar fi repezit) și apoi mai era și dificultatea de a ști dacă în tren ar fi fost de datoria lui să facă conversație cu ea sau dacă putea s-o ignoreze și să citească liniștit o carte.

În cele din urmă, părăsi Heidelbergul. Timp de trei luni nu se gândise la nimic altceva decât la viitor ; și plecă fără regrete. Nici nu-și dădu seama vreodată că fusese fericit acolo. Fräulein Anna îi dăruî un exemplar din *Der Trompeter von Säckingen*¹, iar el îi dădu în schimb un volum din opera lui William Morris². Nici unul, nici celălalt nu citi vreodată cadoul primit, lucru foarte înțelept de altfel.

Capitolul XXXII

Philip fu surprins cînd își văzu unchiul și mătușa. Pînă atunci nu observase niciodată că sînt bătrîni de-a binelea. Preotul îl primi cu indiferența sa obișnuită, nu întru totul lipsită de prietenie. Între timp se mai îngrășase puțin, chelise și încărunțise și mai tare. Philip văzu ce om fără valoare este. Trăsăturile lui erau lipsite de energie și aveau o moliciune care-i trăda comoditatea și dorința de a se lăsa numai în voia propriilor plăceri. Mătușa Louisa îl luă în brațe și-l sărută plîngînd lacrimi de fericire. Philip se simți înduioșat și stîin-

¹ *Gornistul din Säckingen* (1854), povestire în versuri a scriitorului german Josef Victor Scheffel (1826—1886).

² Literat și artist englez (1834—1896).

jenit ; nu știuse pînă atunci că mătușa ține chiar așa de mult la el, cu o dragoste de-a dreptul flămîndă.

— Vai, Philip, ce greu a trecut timpul de cînd ai plecat ! strigă ea. Mi s-a părut un veac.

Mătușa îi mîngîie mîinile și-i privi chipul cu multă bucurie în ochi.

— Ai crescut. Te-ai făcut un adevărat bărbat.

Philip avea și o umbră de mustăcioară. Într-un timp își cumpăraseră un brici și din cînd în cînd își radea cu multă grijă tuleiele de pe bărbia de altfel foarte netedă.

— Ne-a fost așa de urît fără tine ! Și apoi, sfîrșește-oasă, cu glasul frînt de emoție, îl întrebă : Îți pare bine că te întorci în casa ta, nu-i așa ?

— Da, îmi pare foarte bine.

Era atît de slabă încît părea aproape transparentă și brațele cu care-i înconjură gîtul băiatului păreau niște oase fragile care aminteau de oasele de pui. Atît fața ei ofilită — vai ce zbîrcită era ! — cît și cîrlionții cărunți pe care-i purta și acum după moda din tinerețea ei, îi dădeau o înfățișare ciudată, patetică. Și trupul ei micuț și stăfîdit era ca o frunză de copac toamna — simțea că primul vînt mai aspru ar fi putut s-o zboare. Philip își dădu seama că acești doi oameni micuți și liniștiți și-au trăit traiul : aparțineau unei generații trecute și își așteptau cu răbdare și oarecum prostetește, moartea ; iar el, tînăr și viguros, însetat de emoții palpitate și de aventuri, era înspăimîntat de declinul lor. Nu făcuseră nimic și cînd aveau să dispară o să fie ca și cum n-ar fi existat niciodată. O compătimea grozav pe mătușa Louisa și deodată simți că o iubește fiindcă și ea îl iubea.

Apoi, veni în cameră domnișoara Wilkinson, care se ținuse cu discreție deoparte pentru ca

soții Carey să poată să-și întîmpine cum se cuvine nepotul.

— Philip, dumneai este domnișoara Wilkinson, zise doamna Carey.

— A, s-a întors fiul risipitor, zise domnișoara Wilkinson întinzîndu-i mîna. Iar eu am adus un trandafir pentru butoniera fiului risipitor.

Cu un zîmbet vesel prinse în haina lui Philip floarea pe care tocmai o culesese din grădină. Băiatul roși, simțindu-se un mare caraghios. Știa că domnișoara Wilkinson e fata ultimului protopop pe care-l slujise unchiul William și el cunoscuse o mulțime de fiice de clerici. Purtau haine prost croite și ghetе solide. În general, erau îmbrăcate în negru, pentru că în primii ani ai lui Philip la Blackstable, hainele din țesături de casă nu ajunseseră încă în provincia Angliei de Est, iar soțiilor de preoți nu le plăcea să se îmbrace în culori vii. Totdeauna erau foarte prost pieptănate și aveau un miros agresiv de rufe scrobite. Ele socoteau că grațiile feminine sînt indecente, și aveau exact aceeași înfățișare, indiferent dacă erau bătrîne sau tinere. Făceau caz cu aroganță de religiozitatea lor. Strînsa lor legătură cu biserica le făcea să adopte o atitudine puțin dictatorială față de restul omenirii.

Domnișoara Wilkinson era cu totul altfel. Purta o rochie de muselină albă, cu un imprimeu alcătuit din buchețele de flori viu colorate și pantofi ascuțiți, cu tocul înalt, și ciorapi ajurați. Dat fiind că Philip era destul de lipsit de experiență, i se păru că e o femeie admirabil îmbrăcată; el nu-și dădea seama că rochița ei este ieftină și de prost gust. Era pieptănată cu multă grijă, cu un cîrlionț pe mijlocul frunții; părul ei era negru, lucios și teapăn și avea aerul că nu i l-ar fi putut deranja

nimic. Avea ochi mari negri și nasul ușor acvilin ; din profil arăta puțin a pasăre de pradă, dar văzută din față era agreabilă. Zimbea foarte mult, dar avea o gură lată și, când zimbea, încerca să-și ascundă dinții prea mari și cam galbeni. Dar ceea ce-l stinjenea cel mai tare pe Philip, era faptul că se dăduse cu multă pudră ; el avea niște păreri foarte severe în privința comportării feminine și socotea că o adevărată *lady* nu se pudrează niciodată, dar binînțeles că domnișoara Wilkinson era o *lady*, pentru că era fiică de cleric, și clericii erau toți *gentlemen*-i.

Philip își puse în gând s-o antipatizeze. Domnișoara Wilkinson vorbea cu un ușor accent franțuzesc și el nu știa ce rost are, întrucît se născuse și crescuse în inima Angliei. Zîmbetul ei i se părea afectat și nevinovăția zglobie a manierelor ei îl irita pur și simplu. Vreo două-trei zile, Philip rămase tăcut și ostil, lucru pe care domnișoara Wilkinson nu părea să-l observe. Era foarte afaabilă. Conversația ei i se adresa aproape exclusiv lui Philip și era ceva foarte măgulitor în felul în care ea făcea în mod aproape constant apel la judecata lui sănătoasă. Îl făcea să și rîdă și Philip nu putuse niciodată să reziste oamenilor care-l amuzau. Și el avea darul de a spune din cînd în cînd vorbe cu mult apropo și era plăcut să ai un ascultător care te apreciază. Nici preotul, nici doamna Carey nu erau înzestrați cu umor și nu li se întîmpla niciodată să rîdă de ce spunea el. Obişnuindu-se cu domnișoara Wilkinson și reuşind să scape de timiditatea lui, începu s-o placă tot mai mult ; accentul ei franțuzesc i se părea acum pitoresc, iar la o petrecere pe care o dădu doctorul în grădină, ea era persoana cea mai elegantă. Purta o

rochie de fular bleu cu buline albe și pe Philip îl încînta senzația creată de îmbrăcămintea ei.

— Sînt sigur că lumea nu te ia drept ce nu ești, îi spuse el rîzînd.

— E visul vieții mele să fiu socotită cea mai mare stricată, răspunse ea.

Într-o zi, profitînd de faptul că domnișoara Wilkinson era la ea în cameră, Philip o întrebă pe mătușa Louisa ce vîrstă are.

— O, dragul meu, nu e frumos să întrebîi ce vîrstă are o doamnă; dar în orice caz e prea mare ca să te însori cu ea.

Preotul zîmbi în felul lui greoi și obez.

— Nu mai e chiar așa tînără, Louisa, zise el. Era aproape o domnișoară cînd ne aflam noi în Lincolnshire, adică acum vreo douăzeci de ani. Mai purta încă coade.

— Dar poate că n-avea mai mult decît zece ani, zise Philip.

— Ba avea, zise mătușa Louisa.

— Eu zic că se apropia de douăzeci, zise preotul.

— A nu, William. Avea cel mult șaisprezece sau șaptesprezece ani.

— Asta înseamnă că e trecută bine de treizeci de ani, zise Philip.

În momentul acela domnișoara Wilkinson cobori degajată scările, cîntînd o melodie de Benjamin Godard¹. Își pusese pălăria pentru că urma să iasă la plimbare cu Philip și-i întinse mîna ca s-o încheie el la mînușă. Philip se execută cu destulă stîngăcie. Se simțea stîngenit, dar galant. Conversația se desfășura acum foarte ușor între ei și în timp ce se plimbau discutară despre tot felul de

¹ Compozitor și violonist francez (1849—1895).

lucruri. Domnișoara Wilkinson îi povesti lui Philip despre Berlin, iar el îi relată despre anul petrecut la Heidelberg. În timp ce vorbea, lucruri care altădată i se păruseră lipsite de importanță, căpătară interes. Îi descria oamenii de la pensiunea doamnei Erlin, iar conversațiile dintre Hayward și Weeks, care la timpul lor păruseră atât de importante, el le deformă puțin ca să apară absurde. Se simți măgulit auzind-o pe domnișoara Wilkinson că râde.

— Vai, dar mă sperii pur și simplu, zise ea. Tare ești sarcastic.

Apoi îl întrebă glumind dacă la Heidelberg n-a avut vreo aventură amoroasă. Fără să se gândească, el răspunse sincer că n-a avut ; dar ea refuză să-l creadă.

— Vai, ce ascuns ești ! E oare posibil la vârsta dumitale ?

El se împurpură la față și râse.

— Dumneata vrei să afli prea multe, îi răspunse el.

— Aha, știam eu, râse triumfătoare. Ia uită-te la el cum roșește !

Philip fu încântat de șansa pe care o avea ca ea să-l creadă un porc de ciine și schimbă conversația în așa fel încît să-i dea impresia că are de ascuns tot felul de lucruri romantice. Era furios pe el însuși că de fapt n-are. Ceea ce-i lipsise fusese ocazia.

Domnișoara Wilkinson era nemulțumită de soarta ei. Nu-i plăcea faptul că era obligată să-și cîștige existența și-i spuse lui Philip o poveste lungă despre un unchi de-al mamei ei de la care așteptau să-i lase ei averea, dar acesta se însurase cu bucătăreasa și-și schimbase testamentul. Făcu aluzie la luxul de la ea de acasă și-și compară viața din

Lincolnshire — unde avea cai de călărie și trăsură la dispoziție — cu situația de dependență umilă în care se afla acum. Philip rămase puțin nedumerit când, pomenindu-i despre aceste lucruri mătușii Louisa, ea îi spuse că pe vremuri când îi cunoscuse pe Wilkinsoni n-aveau altceva decât un docar tras de un poney ; mătușa Louisa auzise de unchiul bogat, dar întrucît se căsătorise și avusese copii înainte de a se naște Emily, aceasta nu putuse niciodată să nutrească prea multe speranțe de a-i moșteni averea. Domnișoara Wilkinson nu spuse prea multe lucruri bune despre Berlin unde era angajată în momentul de față. Se plînsese de vulgaritatea vieții nemților și cu multă amărăciune o compară cu strălucirea Parisului unde petrecuse cîțiva ani (cîți anume nu-i spuse). Fusesse guvernanta în familia unui portretist la modă care se căsătorise cu o evreică bogată și în casa lor întîlnise mulți oameni distinși. Îi luă piuitul lui Philip pomenindu-le numele. În casa aceea veneau adeseori actori de la Comedia Franceză și Coquelin¹, stînd lîngă ea la dîneu îi spusese că n-a mai întîlnit pînă atunci un străin care să vorbească atît de bine franțuzește. Venise și Alphonse Daudet și-i dăduse un exemplar din *Sapho*. Îi promisese să-i scrie și o dedicație dar ea uitase să-i amintească. Cu toate acestea păstrase cu grijă volumul și avea să i-l împrumute și lui Philip. Și apoi mai venea și Maupassant. Scoțînd un ris ușor ca niște vălurele, domnișoara Wilkinson se uită cu subînțeles la Philip. Vai, ce bărbat, dar și ce scriitor ! Hayward îi vorbise despre Maupassant și lui Philip nu-i era străină reputația scriitorului.

¹ Constant-Benoît Coquelin (1841—1909), cel mai de seamă reprezentant al unei familii de actori francezi.

— Ți-a făcut curte ? întrebă el.

În mod ciudat cuvintele păreau că i s-au oprit în gât, dar el le rosti totuși. Acum îi plăcea foarte mult domnișoara Wilkinson și era emoționat de conversația ei, dar tot nu-și putea închipui pe cineva făcându-i curte.

— Ce întrebare ! strigă ea. Bietul Guy ! El făcea curte tuturor femeilor pe care le cunoștea. Era un nărav de care nu s-a putut dezvăra.

Domnișoara Wilkinson scoase un oftat ușor, având aerul că privește cu tandrețe în trecut.

— Era un om încântător, murmură ea.

Un om cu mai multă experiență decât Philip ar fi ghicit din aceste cuvinte elementele probabile ale întâlnirii : distinsul scriitor invitat să ia prânzul *en famille*, guvernanta intrând cu un aer serios împreună cu cele două fete nălțute care erau în grija ei, apoi prezentarea :

— *Notre Miss Anglaise.*¹

— *Mademoiselle.*

Și prânzul, în timpul căruia *Miss Anglaise* ședea în tăcere pe când distinsul scriitor vorbea cu gazda și cu soțul ei.

În schimb lui Philip cuvintele ei îi trezeau închipuiri de o natură mai romantică.

— Spune-mi mai multe despre el, zise Philip palpitând de emoție.

— N-am mare lucru să-ți spun, răspunse ea sincer, dar într-un chip care sugera că nici trei volume n-ar fi fost suficiente ca să poată să cuprindă toate faptele acelea senzaționale. Nu trebuie să fii prea curios, adăugă ea.

Apoi începu să-i vorbească de Paris. Domnișoarei Wilkinson îi plăcuseră la nebunie bulevardele și

¹ Guvernanta noastră englezoaică (fr.).

parcul Bois de Boulogne. Fiecare stradă era plină de grație și copacii de pe Champs Elysées aveau o distincție pe care n-o putea regăsi în nici un alt oraș. Între timp, cei doi se opriseră la marginea șoselei și stăteau pe un pîrleaz; domnișoara Wilkinson privea cu dispreț la ulmii majestuoși din fața lor. Și pe urmă teatrele; piesele erau strălucitoare iar jocul actorilor neasemuit de bun. Se ducea adesea cu doamna Foyot, mama fetelor cărora le dădea ea educație, cînd aceasta își încerca rochiile noi.

— Vai, ce chinuitor e să fii sărac! strigă ea. Toate lucrurile acelea frumoase, și cînd te gîndești că numai la Paris știe lumea să se îmbrace — și ție să nu-ți dea mîna să le cumperi! Biata Madame Foyot n-avea de loc siluetă. Uneori croitoreasa îmi soptea la ureche: „Ah, mademoiselle, de-ar avea și doamna Foyot silueta dumneavoastră“.

Philip observă atunci că domnișoara Wilkinson are un trup foarte robust, de care e foarte mîndră.

— În Anglia bărbații sînt tare stupizi; nu se gîndesc decît la chip. Franțuzii, care sînt o națiune de amanți, știu că silueta e mult mai importantă.

Philip nu se gîndise niciodată pînă atunci la asemenea lucruri, dar acum observă că domnișoara Wilkinson are glezne groase și urite. Își retrase repede privirile.

— Ar trebui să te duci în Franța. De ce nu te duci să stai un an la Paris? Pe de o parte ai învăța franțuzește iar pe de altă parte asta ar avea darul de a te *déniaiser*¹.

— Ce înseamnă asta? întrebă Philip
Domnișoara Wilkinson rîse șiret.

¹ A face mai istet, a deștepta, a face să se dezghețe (fr.).

— Trebuie să cauți cuvîntul în dicționar. Englezii habar n-au cum să se poarte cu femeile. Sînt atît de timizi, și timiditatea e ridicolă la bărbați. Habar n-au cum să facă curte unei femei. Nu sînt în stare nici măcar să-i spună unei femei că e șarmantă, fără să pară caraghioși.

Philip se simți tare stînjenit. Era evident că domnișoara Wilkinson aștepta ca el să se poarte cu totul altfel; iar el ar fi fost încîntat să spună lucruri galante și spirituale, însă nu-i veneau în minte; iar cînd îi veneau îi era mult prea frică să nu se facă de rîs dacă le rostește.

— Vai, ce mult mi-a plăcut Părisul, oftă domnișoara Wilkinson. Dar cînd colo a trebuit să mă duc la Berlin. Am rămas la familia Foyot pînă s-au măritat fetele și apoi n-am găsit nici o altă slujbă și în schimb mi s-a oferit acest angajament la Berlin. E vorba de niște rude ale doamnei Foyot și deci am acceptat oferta. La Paris aveam o cămăruță la etajul V într-o casă de pe Rue Bréda, dar nu era deloc ceva onorabil. Știi ce e Rue Bréda — *ces dames*¹ — înțelegi?...

Philip dădu din cap, neștiind deloc ce vrea să spună ea, dar intrucît avea o vagă bănuială, ținea morțiș ca ea să nu-l socoată prea neștiutor.

— Dar mie puțin îmi pasă. *Je suis libre, n'est-ce pas?*²

Îi plăcea grozav să vorbească franțuzește și de fapt vorbea foarte bine.

— Odată am avut acolo o aventură atît de curioasă!

Făcu o mică pauză și Philip insistă să i-o povestească.

¹ Femeile acelea (fr.).

² Sînt liberă, nu? (fr.).

— Dar ce, dumneata ai vrut să-mi povestești ce aventuri ai avut pe la Heidelberg ?

— Nu era nimic aventuros în ele, răspunse el.

— Nu prea știu ce-ar zice doamna Carey dacă ar afla despre ce vorbim noi doi.

— Doar nu-ți închipui c-am să-i spun.

— Îmi făgăduiești ?

După ce-i promise că o să fie discret ea îi povesti cum un student la pictură, care avea o cameră cu un etaj mai sus decât ea... dar deodată se întrerupse :

— De ce nu te apuci de artă ? Pictezi așa frumos !

— Nu destul de bine ca să-mi fac din pictură o profesie.

— Lasă pe alții să judece în privința asta. *Je m'y connais*¹ și cred că ai stofă de mare artist.

— Îți închipui ce mutră ar face unchiul William dacă i-aș spune deodată că vreau să merg la Paris să studiez artele plastice ?

— Dar ce Dumnezeu, doar nu depinzi de el.

— Văd că încerci să schimbi vorba. Te rog continuă-ți povestea.

Domnișoara Wilkinson rîse ușurel și apoi îi povesti mai departe. Studentul în arte plastice o întâlnise de mai multe ori pe scări, dar ea nu-i dăduse nici o atenție. Observase că are ochi frumoși și că-și scoate foarte respectuos pălăria în fața ei. Și într-o zi găsi o scrisoare strecurată pe sub ușa ei. Era de la el. Îi spunea că o adoră de luni de zile și că o așteaptă mereu pe scări să o vadă trecînd. Vai ce frumoasă era scrisoarea ! Bineînțeles că nu-i răspunse, dar unde se află femeia

¹ Eu mă pricep (fr.).

care să nu se simtă flatată de asemenea atenții ?
Și a doua zi primi altă scrisoare ! Era minunată,
pasionată și înduioșătoare. Data următoare când
îl întâlnește pe scări nu știa încotro să se uite ca să-i
evite privirea. Și scrisorile soseau în fiecare zi.
Acum o ruga din suflet să-l primească. Îi spunea
că o să treacă pe la ea seara, *vers neuf heures* ¹
și ea nu știa ce să facă. Bineînțeles, era cu nepu-
tință și n-avea decît să sune pînă ce n-o mai putea
că doar ea nu era să-i deschidă ușa ; și cînd colo,
în timp ce aștepta să audă țîriitul soneriei, stînd
încordată, un adevărat pachet de nervi, se trezi
deodată cu studentul în fața ei. Uitase să închidă
ușa cînd intrase.

— *C'était une fatalité.* ²

— Și pe urmă ce s-a întîmplat ? întrebă Philip.

— Așa se termină povestea.

Philip tăcu o clipă. Inima îi bătea repede, plină
de emoții ciudate care păreau că se învălmășesc.
Văzu scara întunecoasă și întîlnirile întîmplătoare
și admiră îndrăzneala scrisorilor — o, el n-ar fi
avut niciodată curajul să facă așa ceva — și apoi
își închipui intrarea studentului, fără zgomot,
aproape misterioasă. I se păru un lucru de un
romantism desăvîrșit.

— Cum arăta ?

— O, era frumos, *charmant garçon* ³ !

— Mai sînteți în relații ?

Philip o simți puțin iritată de întrebarea asta.

— S-a purtat oribil cu mine. Bărbații sînt întot-
deauna aceiași. Cu toții aveți inimă de piatră.

¹ Pe la nouă (fr.).

² A fost o fatalitate (fr.).

³ Un băiat încîntător (fr.).

— Asta n-aş şti să-ţi spun, răspunse Philip destul de stinjenit.

— Hai să mergem acasă, propuse domnişoara Wilkinson.

Capitolul XXXIII

Philip nu izbuti să-şi alunge din minte povestea domnişoarei Wilkinson. Se înţelegea destul de limpede ce voise să spună, deşi o retezase la jumătate. Era puţin şocat. Lucrurile astea merg foarte bine pentru femeile căsătorite şi citise destule romane franţuzeşti ca să ştie că în Franţa asta era chiar regula. Dar domnişoara Wilkinson era englezoaică şi necăsătorită ; iar tatăl ei era preot. Apoi îi veni în minte ideea că probabil studentul acela în arte plastice nu fusese nici primul, nici ultimul ei amant şi i se tăie respiraţia ; niciodată n-o privise pe domnişoara Wilkinson în această lumină. I se părea de necrezut ca cineva să-i fi făcut curte. În candoarea lui nu punea la îndoială povestea ei, după cum nu pusese la îndoială nici ceea ce citise prin cărţi şi era furios că lui nu i se întâmplau niciodată asemenea lucruri minunate. Era de-a dreptul umilitor faptul că, dacă domnişoara Wilkinson ar fi insistat ca el să-i povestească aventurile de la Heidelberg, n-ar fi avut nimic de povestit. Era adevărat că era înzestrat cu o oarecare inventivitate, dar nu era sigur dacă ar fi putut s-o convingă că e complet vicios ; femeile au multă intuiţie — despre asta citise el prin cărţi — şi ea ar fi putut foarte uşor să descopere că-i vinde

gogoși. Se făcu roșu ca racul cînd se gîndi că ar putea să rîdă de el pe înfundate.

Domnișoara Wilkinson cînta la pian și chiar și din gură, deși vocea ei era puțin obosită ; însă melodiile ei, Massenet¹, Benjamin Godard și Augusta Holmès² erau noi pentru Philip. Petreceau împreună ceasuri întregi la pian. Într-o zi ea îl întrebă dacă are voce și insistă s-o încerce. Cînd îl auzi îi spuse că are un timbru plăcut de bariton și se offeri să-i dea lecții. La început, dată fiind timiditatea lui obișnuită, refuză. Dar ea insistă, așa că în fiecare dimineată după micul dejun, la o oră convenabilă, făceau cîte o lecție. Domnișoara Wilkinson avea un talent pedagogic înăscut și era limpede că trebuie să fi fost o excelentă guvernantă. Avea metodă și autoritate. Deși accentul ei francez făcea parte integrantă din comportarea ei și persista tot timpul, în momentul în care preda dispăreau cu totul manierele ei mieroase. Nu tolera nici un fel de mofturi. Vocea ei devenea puțin peremptorie și în mod instinctiv reprima neatenția și corija indolența. Știa să execute ceea ce-și punea în gînd și îl făcu pe Philip să exerseze și să cînte game.

Cînd termina lecția își relua fără nici un efort zimbetele seducătoare, glasul ei redevenea dulce și îmbietor, dar Philip nu reușea să se elibereze la fel de repede de postura de elev cum se dezbăra ea de cea de pedagog ; or, această impresie venea în conflict cu simțămintele pe care le stîrniseră în el poveștile ei. Începu s-o privească mai cu luare

¹ Jules Emile Frédéric Massenet (1842—1912), compozitor francez de operă și lieduri.

² Compozitoare franceză de origină irlandeză (1847—1903), elevă a lui César Franck.

aminte. Îi plăcea mult mai mult seara decît dimineța cînd era cam ridată și pielea de pe gîtul ei părea nițel cam aspră. I-ar fi făcut plăcere dacă ar fi văzut că și-o ascunde cît de cît, însă era foarte cald în anotimpul acela și ea purta bluze foarte decoltate. Se îmbrăca de preferință în alb. Dimineța nu-i stătea bine. Seara tîrziu arăta adeseori deosebit de atrăgătoare ; își punea o rochie care aducea mult a toaletă de seară și purta un colier de granate ; volănașele de dantelă de la coate și din jurul decolteului îi dădeau o moliciune plăcută și parfumul pe care-l folosea (la Blackstable nimeni nu se parfuma decît cu apă de colonie și încă și asta numai duminicile sau cînd se în-tîmpla să sufere de migrenă) era tulburător de exotic. Atunci arăta într-adevăr foarte tînără.

Pe Philip îl rodea tot timpul problema vîrstei domnișoarei Wilkinson. Tot aduna douăzeci și cu șaptesprezece și nu reușea să obțină un total satisfăcător. De nu știu cite ori o întrebă pe mătușa Louisa de ce crede că domnișoara Wilkinson ar avea treizeci și șapte de ani ; nu arăta de mai mult de treizeci și toată lumea știa că străinele îmbătrînesc mai repede decît englezoaicele ; domnișoara Wilkinson trăise atît de mult departe de Anglia încît putea foarte bine să fie socotită străină. El personal nu i-ar fi dat mai mult de douăzeci și șase de ani.

— Are ea mai mult, zicea mătușa Louisa.

Philip nu considera ca foarte exacte socotelile familiei Carey. În fond singurul lucru pe care și-l aminteau ei cu precizie era faptul că domnișoara Wilkinson mai purta codițe ultima dată cînd o văzuseră în comitatul Lincolnshire. Va să zică, la urma urmei s-ar fi putut foarte bine să fi avut doar doisprezece ani ; trecuse vreme îndelungată de

atunci și pe ce spunea preotul nu puteai să pui niciodată prea multă bază. Ei ziceau că sînt douăzeci de ani la mijloc, dar oamenii întotdeauna rotunjesc cifrele și era mai mult ca sigur că de fapt nu trecuseră decît optsprezece sau poate numai șaptesprezece. Șaptesprezece și cu doisprezece nu fac decît douăzeci și nouă, și la urma urmei dacă dracului, asta nu înseamnă că ești bătrînă, nu? Cleopatra avea patruzeci și opt de ani cînd de dragul ei Marc Antoniu a renunțat la imperiu.

Vara rămînea frumoasă. Zilele călduroase și serene se țineau lanț, dar arșița era domolită de vecinătatea mării și aerul era plăcut și înviorător, încît soarele de august nu avea nimic apăsător în el, ci, dimpotrivă, te stimula. În grădină era un eleșteu cu o fîntînă arteziană; creșteau nuferi în el și peștișorii aurii veneau la suprafață pentru a se sori. După masă Philip și cu domnișoara Wilkinson scoteau afară pături și perne și le aduceau aici, culcîndu-se pe peluză la umbra unui spalier înalt de trandafiri. Stăteau de vorbă și citeau toată după-amiaza. Fumau, ceea ce în casă n-aveau voie să facă; preotul considera fumatul un obicei dezgustător și adeseori spunea că e rușinos pentru oricine să devină robul unui nărav. Uita că și el e robul unui tabiet: ceaiul de după-amiază.

Într-o zi domnișoara Wilkinson îi dădu lui Philip romanul *La vie de Bohème*¹. Îl descoperise din întîmplare scotocind biblioteca preotului. Fusesse cumpărat într-un lot de cărți, împreună cu anumite opere pe care le dorise domnul Carey și rămăsese rătăcit printre ele timp de zece ani.

¹ *Scene din viața boemă*, roman al scriitorului francez Henri Murger (1822—1861). A stat la baza operei *Boema* de Giacomo Puccini (1858—1924).

Philip începu să citească această capodoperă fascinantă a lui Murger, prost scrisă și absurdă, și căzu imediat sub vraja ei. Sufletul lui dănuia de bucurie în fața grupului de muritori de foame, prezentat cu atîta bună dispoziție, în fața mizeriei atît de pitorești, a dragostei sordide înfățișate atît de romantic, a contrastelor și scăderilor de ton atît de mișcătoare. Rodolphe și Mimi. Musette și Schaunard ! Ei rătăcesc pe străzile cenușii ale Cartierului Latin¹ adăpostindu-se cînd într-o mansardă, cînd într-alta, îmbrăcați în costumele lor ciudate din epoca Louis Philippe², cu lacrimile și zîmbetele lor, oameni nepăsători și nesăbuiți. Cine poate rezista farmecului lor ? Abia cînd revii la această carte cu o judecată mai sănătoasă îți dai seama cît de grosolane sînt plăcerile lor, cît de vulgare sînt mințile lor ; și atunci simți totala nimicnicie, ca artiști și ca oameni, a întregului lor alai vesel. Philip era de-a dreptul transportat.

— N-ai prefera să te duci la Paris în loc de Londra ? il întrebă domnișoara Wilkinson, zîbind la vederea entuziasmului lui.

— Chiar dacă aș vrea, ar fi prea tîrziu acum, răspunse el.

În cursul celor două săptămîni care trecuseră de la întoarcerea lui din Germania, discutase mult cu unchiul lui despre perspectivele lui de viitor. Refuzase cu hotărîre să se ducă la Oxford și acum, că nu mai avea nici o șansă de a obține vreo bursă, pînă și domnul Carey ajunse la concluzia că nu are cu ce să se întrețină acolo. Toată averea lui constase din două mii de lire și cu toate că fusese investită în ipoteci cu o dobîndă de cinci la sută, aceasta se dovedise insuficientă pentru a

¹ Cartierul artiștilor și intelectualilor din Paris.

² Rege al Franței între 1830—1848.

trăi din ea. Acum mai și scăzuse. Ar fi absurd să cheltuiască două sute de lire pe an, un minimum necesar pentru viața la universitate, învățînd trei ani la Oxford, fără ca prin aceasta să se apropie de situația în care și-ar fi putut cîștiga singur existența. Era nerăbdător să se ducă direct la Londra. Doamna Carey socotea că nu există decît patru profesii potrivite pentru un gentleman — armata, marina, avocatura și preoția. Mai adăugase ea și medicina, pentru că era meseria cumnatului ei, dar nu putea uita că în tinerețea ei nimeni nu-i socotea pe doctori *gentlemen*-i. Primele două profesii nu intrau în discuție, iar Philip refuza cu hotărîre să se lase hirotonisit. Mai rămînea numai dreptul. Doctorul din localitate spusese că în vremea lor mulți *gentlemen*-i se apucau de inginerie, dar doamna Carey se împotrivi din capul locului acestei idei.

— N-aș vrea ca Philip să exercite o asemenea meserie, zise ea.

— Nu, trebuie să-și aleagă o profesiune, răspunse preotul.

— Ce-ar fi să-l facem doctor, cum a fost taică-său ?

— Nu mi-ar plăcea deloc, zise Philip.

Doamna Carey nu regreta. Să devină avocat pledant părea în afară de orice discuție, de vreme ce nu voia să se ducă la Oxford, iar familia Carey avea impresia că o licență e încă necesară succesului în această profesiune ; și în cele din urmă se propuse să fie dat la ucenicie în grija unui juriconsult. Îi scriseră avocatului familiei, Albert Nixon, care, împreună cu preotul din Blackstable, era executor testamentar al averii defunctului Henry Carey și-l întrebă dacă vrea să-l ia pe Philip la el. Peste vreo două zile sosi răspunsul din care reieșea

că nu are nici un loc liber și că avocatul se opune foarte serios planului lor : și așa erau prea mulți oameni în branșa lui și fără capital sau legături un tânăr n-avea șanse de a ajunge altceva decât un mic funcționar ; în schimb, le propunea ca Philip să se facă contabil autorizat. Nici preotul, nici nevas-tă-sa n-aveau habar ce înseamnă asta, iar Philip nici nu auzise măcar de cineva care să fi fost con-tabil autorizat ; dar o nouă scrisoare de la avocat le aduse explicația că dezvoltarea întreprinderilor mo-derne și creșterea societăților industriale dusesse la crearea a numeroase firme specializate în contabili-tate, care aveau rolul de a pune ordine în finanțele clienților lor — lucru care lipsise în cadrul metode-lor demodate. Cu câțiva ani mai înainte se obținuse o Ordonanță regală în acest domeniu și profesiunea respectivă devenea din an în an mai onorabilă, mai rentabilă și mai importantă. Contabilii autorizați cu care lucra Albert Nixon de treizeci de ani încoace aveau întimplător un post vacant de prac-ticant și ar fi fost dispuși să-l primească la ucenicie pe Philip în schimbul unui vărsămînt de trei sute de lire. Jumătate din această sumă urma să-i fie restituită sub formă de salariu în timpul celor cinci ani cît dura contractul. Perspectiva nu era prea îmbietoare, însă Philip simțea că trebuie să se hotărască să facă ceva și gîndul de a locui la Londra trăgea mai greu în balanță decât ușoara rezervă pe care o avea. Preotul din Blackstable îi scrisese domnului Nixon ca să-l întrebe dacă pro-fesia respectivă e potrivită pentru un *gentleman* ; iar domnul Nixon explică în scrisoarea de răspuns că de la emiterea acelei Ordonanțe regale intrau în această profesie și tineri care urmaseră la școlile aristocrației și la universitate; pe de altă parte, dacă lui Philip nu-i plăcea slujba respectivă și

vroia s-o părăsească după un an, domnul Herbert Carter (acesta era numele contabilului) avea să restituie jumătate din suma plătită în cadrul contractului. Acesta fu argumentul convingător și chestiunea se rezolvă, făcându-se aranjamente în așa fel încît Philip să înceapă lucrul în ziua de cincisprezece septembrie.

— Mai am o lună încheiată înaintea mea, zise Philip.

— Și pe urmă tu te îndrepti către libertate, iar eu către sclavie, îi răspunse domnișoara Wilkinson.

Vacanța ei dura șase săptămîni și ea urma să plece de la Blackstable cu vreo două zile înainte de a se duce Philip la Londra.

— Mă întreb dacă o să ne mai întîlnim vreodată, spuse ea.

— Nu văd de ce nu.

— Vai, nu vorbi în stilul ăsta de om de afaceri. În viața mea n-am cunoscut un om mai puțin sentimental ca tine.

Philip roși. Se temea că domnișoara Wilkinson o să-l socoată un papă-lapte; la urma urmei era destul de tînără și uneori relativ drăguță, iar el se apropia de douăzeci de ani; era absurd să facă conversație numai despre artă și literatură; trebuia să-i facă curte. Vorbiseră o mulțime despre dragoste. Fusesse pomenită istoria aia cu studentul în arte plastice din Rue Bréda și pe urmă povestea cu pictorul în familia căruia stătuse atîta vreme la Paris: pictorul o rugase să-i fie model, apoi îi făcuse curte într-un mod atît de violent, încît ea se văzuse silită să inventeze pretexte pentru a nu-i mai poza. Era destul de limpede că domnișoara Wilkinson era deprinsă cu atenții de acest gen. Acum arăta foarte drăguță sub pălăria mare de pai: era tare cald în după amiaza aceea, cea mai căldu-

roasă zi de pînă atunci, și pe buza de sus domnișoara Wilkinson avea un șirag de picături de sudoare. Lui Philip îi aminti de Fräulein Căcilie și Herr Sung. El nu se gîndise niciodată la Căcilie sub raportul amorului, pentru că fata era teribil de urîtă ; dar acum, privind retrospectiv, povestea lor i se păru foarte romantică. Iată, acum avea și el șansa unei idile romantice. Domnișoara Wilkinson era, practic vorbind, franțuzoaică și asta dădea foarte mult haz unei eventuale aventuri. Cînd se gîndea la povestea asta seara în pat sau stînd singur în grădină și citind o carte, simțea un fior de emoție ; în schimb, cînd o vedea pe domnișoara Wilkinson, povestea i se părea mai puțin pitorească.

În orice caz, după toate cîte i le spusese ea, probabil n-avea să fie surprinsă dacă-i făcea curte. Philip avea sentimentul că domnișoarei Wilkinson i se pare chiar curios că el nu schițează măcar un gest în această privință ; poate era doar o părere de-a lui, dar, de vreo două ori în ultimele zile, avusese impresia că citește în ochii ei o ușoară undă de dispreț.

— Dau un gologan ca să aflu la ce te gîndești, zise domnișoara Wilkinson privindu-l zîmbitoare.

— Nu vreau să-ți spun, îi răspunse el.

Se gîndea că ar fi trebuit s-o sărute chiar atunci pe loc. Se întrebă dacă ea se aștepta la acest gest din partea lui ; dar la urma urmei nu prea văzu cum ar fi putut s-o facă fără nici un fel de pregătire. O să-l creadă nebun sau poate o să-l poenească. S-ar putea să se și pîngă lui unchiu-său. Se întrebă cum o fi început Herr Sung cu Fräulein Căcilie. Ar fi groaznic dacă l-ar spune lui unchiu-său ; știa foarte bine ce fel de om e preotul și știa că o să-i spună doctorului și lui Josiah

Graves ; și atunci Philip o să se facă complet de ris. Mătușa Louisa susținea într-una că domnișoara Wilkinson are treizeci și șapte de ani bătuți pe multe. Se înfioră la gândul ridicolului la care se expunea ; lumea o să zică că domnișoara Wilkinson putea să-i fie și mamă.

— Dau doi gologani ca să aflu la ce te gîndești, zîmbi domnișoara Wilkinson.

— Mă gîndeam la dumneata, răspunse el cu îndrăzneală.

În orice caz, această afirmație nu-l angaja cu nimic.

— Și ce anume gîndeai ?

— Ei, acumă vrei să știi prea multe.

— Nu ești de loc cuminte ! zise domnișoara Wilkinson.

Ei poftim ! Ori de cîte ori izbutise să se înfierbînte, ea spunea cîte ceva care-i amintea de profesia ei de guvernantă. Tot așa îi spunea în joacă „nu ești de loc cuminte“ și în timpul lecției, cînd el nu cînta bine. De data asta Philip se posomorî.

— Tare aș vrea să nu mă mai tratezi ca pe un copil.

— Te-ai supărat ?

— Da, chiar foarte tare.

— N-am vrut să te supăr.

Domnișoara Wilkinson întinse mîna către el și Philip i-o apucă. De vreo două ori în ultima vreme, cînd își luau rămas bun seara, Philip avusese impresia că ea îi strînge cam tare mîna ; de data asta nu mai încăpea nici o îndoială în această privință.

Philip nu prea știa ce ar fi trebuit să spună în continuare. Iată în sfîrșit ocazia lui de a avea o aventură și ar fi fost un prost să nu profite de ea ; dar i se părea ceva cam banal și el se așteptase ca

lucrurile să aibă mai mult farmec. Citise multe descrieri ale unor scene de dragoste și, când colo, nu simțea în el nimic din valul acela de emoții pe care-l înfățișau romancierii ; nu se simțea luat pe sus de talazurile pasiunii ; și nici domnișoara Wilkinson nu constituia idealul ; el își imaginase adeseori ochii mari violeti și pielea de alabastru a vreunei fete frumoase și se și văzuse îngropîndu-și fața în bucele abundente ale părului ei roșcat. În schimb, nu se prea vedea îngropîndu-și fața în părul domnișoarei Wilkinson care i se păruse întotdeauna cam năclăit. Cu toate acestea ar fi fost foarte bine să aibă și el o aventură și simțea deja fiorul mîndriei legitime pe care avea să i-o aducă cucerirea. Era o adevărată datorie față de el însuși să o seducă. Se hotărî să o sărute pe domnișoara Wilkinson ; nu chiar atunci, ci seara, pe întuneric avea să fie mai ușor și, după ce o va săruta, restul avea să urmeze de la sine. Trebuia să o sărute chiar în seara aceea. Făcu și un legămînt în acest sens.

Își alcătui un plan amănunțit. După cină, propuse să facă o plimbare împreună prin grădină. Domnișoara Wilkinson acceptă și ei o porniră unul lîngă altul cu pas ușor. Philip era foarte intimidat, chiar speriat. Nu știa de ce, dar conversația nu se abătea de loc în direcția dorită ; stabilise că primul lucru care trebuia făcut era s-o apuce de talie ; dar nu putea s-o ia de după mijloc așa tam-nisam, cînd ea tocmai vorbea despre regata ce urma să se dispute săptămîna următoare. Cu multă viclenie o conduse prin colțurile cele mai întunecoase ale grădinii, dar o dată sosit acolo se trezi că-i lipsește curajul. Se așezară pe o bancă și chiar luase hotărîrea de a profita de această ocazie, cînd domnișoara Wilkinson îi spuse că e sigură că prin

boschete sînt coropişniţe şi insistă să plece de acolo. Se mai învîrtiră o dată prin grădină şi Philip îşi făgădui că-şi va lua inima-n dinţi înainte de a ajunge iarăşi la banca cu pricina. Dar în momentul în care trecură prin dreptul casei o văzură pe doamna Carey în prag.

— Hei, voi tinerii, n-aţi face mai bine să intraţi în casă ? Mă tem că aerul e prea răcoros pentru voi.

— Poate ar fi mai bine să intrăm, zise Philip. Să nu răceşti cumva.

Rosti aceste vorbe cu un oftat de uşurare. În seara aceea nu se vedea în stare să mai facă nici o încercare. Mai tîrziu însă, cînd se află singur în camera lui, îl apucară furiile. Cum dracu putuse să fie aşa de bleg ? Era convins că domnişoara Wilkinson abia aştepta să fie sărutată, pentru că altfel n-ar fi ieşit în grădină. Ea tot o ţinea într-una că numai francezii ştiu să se poarte cu femeile. Philip citise romane franţuzeşti. Dacă ar fi fost franţuz, ar fi luat-o în braţe şi i-ar fi spus cu multă pasiune că o adoră. Şi ar fi sărutat-o pe *nuque*¹. El nu ştia de ce francezii sărută întotdeauna cucoanele pe *nuque*. El personal nu vedea ceva aşa de atrăgător în ceafa femeilor. Bineînţeles că pentru francezi era mult mai uşor să facă asemenea lucruri ; însăşi limba pe care o vorbeau le venea în ajutor ; iar Philip nu-şi putea stăpîni sentimentul că a spune lucruri pătimaşe pe englezeşte sună puţin absurd. Acum îi părea rău că începuse să asedieze virtutea domnişoarei Wilkinson ; primele două săptămîni fuseseră cît se poate de agreabile, iar acum era teribil de nenorocit ; dar era hotărît să nu se dea bătut, pentru că altfel şi-ar fi pierdut orice părere despre sine însuşi, aşa că-şi puse în minte

¹ Ceafă (fr.).

în mod irevocabil s-o sărute negreșit în seara următoare.

A doua zi cînd se sculă văzu că plouă și primul lui gînd fu că în seara aceea n-o să se poată să se plimbe împreună prin grădină. La micul dejun era foarte bine dispus. Domnișoara Wilkinson trimise vorbă prin Mary Ann că o doare capul și că o să rămînă în pat. Nu coborî pînă după-amiază la ceai cînd apăru, așa cum cerea situația, în capot și cu o față foarte palidă; dar pînă la cină își reveni complet și masa se desfășură într-o atmosferă foarte veselă. După ce rostiră rugăciunile, spuse că se duce să se culce imediat și o sărută pe doamna Carey. Apoi se întoarse către Philip.

— Doamne ferește ! strigă ea. Era cît pe ce să te sărut și pe dumneata.

— Și de ce n-o faci ? îi răspunse el.

Ea rîse și-i întinse mîna. De data asta nu mai încăpea îndoială că i-a strîns-o cu mult subînțeles.

A doua zi nu era nici urmă de nor pe cer și grădina era proaspătă și înmiresmată după ploaie. Philip se duse la plajă să se scalde și se întoarse la prînz cu o poftă de lup. După amiază aveau un meci de tenis la casa parohială și domnișoara Wilkinson își puse rochia cea mai bună. Nu încăpea îndoială că știa să se îmbrace și Philip nu putu să nu remarce cît se elegantă apărea ea față de soția pastorului și de fiica măritată a doctorului. Purta doi trandafiri la corsaj. Se așeză într-un șezlong la marginea peluzei, apărîndu-se de soare cu o umbreluță roșie, și lumina care cădea pe fața ei îi ședea foarte bine. Lui Philip îi plăcea grozav să joace tenis. Servea bine și întrucît de alergat alerga destul de stîngaci, prefera să joace la fileu; cu tot piciorul lui bont, avea mișcările destul de iuți și nu scăpa nici o minge. Era foarte încîntat

pentru că izbuti să cîştige toate seturile. Cînd se servi ceaiul, se așază la picioarele domnișoarei Wilkinson, gîfîind înfierbîntat.

— Îț stă bine în costumul de flanelă, îi spuse ea. Arăți grozav azi după-amiază.

Philip se imbușoră de încîntare.

— Îți pot întoarce complimentul cu toată sinceritatea. Ești de-a dreptul fermecătoare.

Ea îi zîmbi și-l privi lung cu ochii ei negri.

După cină el insistă să o scoată din casă.

— N-ai făcut destulă mișcare astăzi ?

— Astă seară o să fie splendid în grădină. Cerul e plin de stele.

Era foarte bine dispus.

— Știi că doamna Carey m-a ocărit din pricina ta ? zise domnișoara Wilkinson în timp ce străbăteau grădina de zarzavat. Zice că n-ar trebui să flirtez cu tine.

— Dar ce, ai flirtat cu mine ? Nici n-am băgat de seamă.

— Aș, glumea.

— Ai fost foarte rea aseară că n-ai vrut să mă săruți.

— Dacă ai fi văzut cu ce ochi s-a uitat unchiutău la mine cînd am spus ce-am spus !

— Asta a fost tot ce te-a împiedicat ?

— Prefer să sărut oamenii fără martori.

— Acum n-avem nici un martor.

Philip o înconjură cu brațele și o sărută pe buze. Ea rîse puțin și nu spuse nimic și nici nu făcu vreo încercare de a se desprinde din îmbrățișarea lui. Totul venise așa, de la sine, în modul cel mai firesc cu putință. Philip era foarte mîndru de el însuși. Își pusese în gînd un lucru și-l îndeplinise. Totul mersese ca pe roate. Îi părea rău că n-o

făcuse mai de vreme. Drept care o mai făcu o dată.

— Vai, te rog, nu, zise ea.

— De ce ?

— Pentru-că-mi place prea tare, rîse ea.

Capitolul XXXIV

A doua zi după masă își duseră păturile, pernele și cărțile lîngă fîntînă ; dar de citit nu citiră nimic. Domnișoara Wilkinson se instală comod și-și deschise umbreluța roșie. Philip nu mai era de loc timid, dar la început ea nu-l lăsă s-o sărute.

— Am greșit foarte tare aseară, zise ea. N-am putut să dorm din pricina gîndului că am făcut ceva ce nu trebuia.

— Aiurea ! strigă el. Sînt sigur că ai dormit buștean.

— Ce crezi c-ar spune unchiu-tău dacă ar afla ?

— Dar nu văd nici un motiv pentru care ar trebui să afle.

Se aplecă asupra ei și inima îi bătea să-i spargă pieptul.

— De ce vrei să mă săruți ?

El știa că ar fi trebuit să-i răspundă „pentru că te iubesc“, dar nu izbuti să scoată aceste vorbe din gură. În loc de asta o întrebă :

— Tu de ce crezi ?

Ea îl privi cu ochi zîmbitori și-i atinse fața cu vârful degetelor.

— Ce piele netedă ai, murmură ea.

— Aiurea, sînt tare neras.

Era uimitor cît de greu îi venea să rostească tirade romantice. Descoperi că tăcerea îi vine mult mai mult în ajutor decît cuvintele. Privirile lui izbuteau să exprime lucruri foarte greu de spus. Domnișoara Wilkinson oftă.

— Mă placi, măcar așa, un pic ?

— Oho, și încă cum !

Cînd încercă din nou s-o sărute, ea nu se mai împotrivi. El se prefăcu mult mai pasionat decît era de fapt și, după părerea lui, reuși să-și joace destul de bine rolul ales.

— Începe să-mi fie cam frică de tine, zise domnișoara Wilkinson.

— Vii să ne plimbăm după cină ? se rugă el.

— Numai dacă-mi promiți să fii cuminte.

— Promit orice.

El se aprindea din ce în ce mai tare la dogoarea flacării pe care parțial o simula și la ceai se dovedi de o veselie zgomotoasă. Domnișoara Wilkinson îl privi cu îngrijorare.

— Nu trebuie să vadă lumea că-ți strălucesc ochii așa tare, îi spuse ea după aceea. Ce-o să creadă mătușa Louisa ?

— Puțin îmi pasă de ce crede ea.

Domnișoara Wilkinson rîse încîntată. Nici nu terminaseră bine cina că el îi spuse :

— Îmi ții de urît pînă fumez o țigară ?

— De ce n-o lași pe domnișoara Wilkinson să se odihnească ? întrebă doamna Carey. Nu uita că nu e chiar așa tînără ca tine.

— O, doamnă Carey, dar și eu vreau să ies puțin, zise domnișoara Wilkinson pe un ton acru.

— După prînz obosește-te, după cină odihnește-te, zise pastorul.

— Mătuşa ta e o persoană foarte drăguţă, dar uneori mă calcă pe nervi, zise domnişoara Wilkinson de îndată ce închiseră uşa casei în urma lor.

Philip aruncă ţigara pe care de-abia o aprinsese şi o cuprinse în braţe pe domnişoara Wilkinson, care încercă să-l respingă.

— Philip, mi-ai făgăduit că o să fii cuminte.

— Cum ți-ai închipuit că aş putea să mă țin de o asemenea făgăduială ?

— Dar nu chiar așa aproape de casă, Philip, zise ea. Dacă se întâmplă să iasă cineva afară ?

O duse în grădina de zarzavaturi unde era puțin probabil să vină cineva și de data asta domnişoara Wilkinson nu se mai gândi la coropişnițe. O sărută cu pasiune. Unul din lucrurile cărora nu le dădea de rost era faptul că dimineata n-o plăcea deloc, după amiază destul de puțin, în schimb seara atingerea degetelor ei îi dădea fiori. Îi spuse lucruri pe care nu se credea în stare să le spună ; în orice caz n-ar fi putut niciodată să le spună ziua în amiaza mare ; se asculta vorbind cu uimire și satisfacție.

— Ce frumos știi tu să faci curte femeilor, zise ea.

Așa i se părea și lui.

— O, de-aș putea să spun toate lucrurile care-mi mistuie inima cu focul lor ! murmură el cu pasiune.

Era splendid ! Era jocul cel mai captivant pe care-l jucase vreodată. Și lucrul cel mai minunat era faptul că simțea aproape tot ce spunea. Atîta doar că exagera puțin. Era teribil de interesat și emoționat de efectul pe care vedea că îl au vorbele lui asupra ei. În cele din urmă domnişoara Wilkinson spuse cu un efort vizibil, că ar fi bine să intre în casă.

— Vai, nu pleca încă, strigă el.

— Trebuie, murmură ea. Sînt speriată.

El avu deodată intuiția gestului celui mai potrivit pe care-l avea de făcut în momentul acela.

— Eu nu pot intra încă. Mai rămîn puțin aici să-mi liniștesc gîndurile. Îmi ard obrajii. Am nevoie de răcoarea serii. Noapte bună !

Îi întinse mina foarte serios și ea i-o strînse în tăcere. I se păru că o aude înghițindu-și un suspin. Vai, era splendid ! Cînd se întoarse în casă după scurgerea timpului cuvenit — în care, la drept vorbind, se cam plictisise singur în grădina întunecoasă — descoperi că domnișoara Wilkinson s-a și dus la culcare.

După aceea relațiile dintre ei se schimbă. A doua zi și a treia zi, Philip se arată un amoretz cuprins de o patimă nestăpînită. Descoperi cu o încîntare măgulitoare că domnișoara Wilkinson e îndrăgostită de el, lucru pe care i-l spuse și pe englezește și pe franțuzește. Ea îi făcea lui complimente. Pînă atunci nu-l informase nimeni că are ochi fermecători și o gură senzuală. Nu fusese niciodată foarte preocupat de înfățișarea lui, dar acum se privea în oglindă cu multă mulțumire ori de cîte ori se iveau prilejul. Cînd o săruta era minunat să simtă pasiunea care părea că străbate ca un fior sufletul ei. O săruta foarte des pentru că descoperise că e mult mai ușor să facă acest lucru decît să spună vorbele pe care în mod instinctiv simțea că le așteaptă ea de la el. Lui încă i se părea că se face de ris dacă-i spune că o adoră. Ar fi dat nu știu cît să aibă pe cineva față de care să se poată lăuda puțin, și cu multă plăcere ar fi discutat unele amănunte ale comportării lui. Uneori ea spunea lucruri enigmatice și el rămînea nedumerit. Tare ar fi vrut să-l aibă acolo pe Hayward ca să-l poată întreba ce crede că vrea

ea să spună și ce ar trebui să facă el mai departe. Nu putuse încă stabili dacă e mai bine să grăbească lucrurile sau să le lase să se coacă pe încetul. Nu mai rămîneau decît trei săptămîni.

— Nu pot suporta gîndul ăsta, spunea ea. Mi se frînge inima cînd mă gîndesc. Poate că după aceea n-o să ne mai vedem niciodată.

— Dacă m-ai iubi cît de cît n-ai fi așa de rea cu mine, șopti el.

— Ah, de ce nu te mulțumești să lași lucrurile să meargă mai departe ca și pînă acum ? Bărbații sînt întotdeauna la fel. Ei nu sînt niciodată mulțumiți cu atîta cît au.

Cînd el insistă, ea îi răspunse:

— Dar nu vezi că-i imposibil ? Cum am putea să facem una ca asta aici ?

El îi înfățișă tot felul de planuri, dar ea refuză cu îndîrjire să accepte vreuna din propuneri.

— Nu îndrăznesc să risc așa ceva. Ar fi groaznic dacă ar afla mătușa ta.

Peste vreo două zile el avu o idee care părea strălucită.

— Ascultă, ce-ar fi să ai o migrenă duminică seara și să te oferi să stai acasă și să te ocupi de gospodărie, ca mătușa Louisa să se poată duce la biserică ?

De obicei doamna Carey rămînea în casă duminică seara pentru a-i da lui Mary-Ann posibilitatea să se ducă la biserică, dar ar fi salutat cu bucurie prilejul de a asista la vecernie.

Philip nu găsise de cuviință să le împărtășească rudelor sale schimbarea concepțiilor sale despre creștinism, care se petrecuse în Germania ; era greu să te aștepti de la ei să-l înțeleagă ; și, oricum, i se părea mai simplu să se ducă liniștit la biserică. Dar nu se ducea decît dimineța. Considera acest

lucru o concesi^e amabilă făcută prejudecăților societății, iar refuzul său de a se duce și la slujba de seară, drept o lăudabilă afirmare a concepțiilor sale de liber cugetător.

Cînd făcu această propunere, domnișoara Wilkinson întii nu răspunse, iar apoi clătină din cap.

— Nu, nu vreau, zise ea.

Dar duminică după-amiază, cînd luau cu toții ceaiul, îi făcu o surpriză lui Philip.

— Mă tem că astă seară n-am să pot merge la biserică, zise ea deodată. Mă doare capul îngrozitor.

Foarte îngrijorată, doamna Carey insistă să-i dea niște „picături“ pe care le folosea și ea de obicei. Domnișoara Wilkinson îi mulțumi și imediat după ceai anunță că se duce în camera ei să se întindă.

— Ești sigură că n-o să ai nevoie de nimic? întrebă cu îndoială doamna Carey.

— Da, sînt sigură. Mulțumesc de atenție.

— Întreb pentru că, dacă n-ai nevoie de nimic, parcă m-aș duce eu la biserică. Nu am prea des ocazia să asist la vecernie.

— Vai, sigur, du-te.

— Dar sînt și eu acasă, zise Philip. Dacă domnișoara Wilkinson dorește ceva mă poate chema pe mine.

— Philip, poate n-ar fi rău să lași deschisă ușa de la salon ca să auzi dacă sună domnișoara Wilkinson.

— Cu plăcere, zise Philip.

Așa că, după ora șase, Philip rămase singur în casă cu domnișoara Wilkinson. I se făcu rău de spaimă. Regreta din suflet că a propus acest plan; dar acum era prea tîrziu; trebuia să profite de prilejul pe care chiar el îl crease. Ce-ar zice dom-

nișoara Wilkinson de el dacă n-ar face-o ? Se duse în hol și trase cu urechea. Nu se auzea nici un sunet. Se întrebă dacă nu cumva pe domnișoara Wilkinson o doare cu adevărat capul. Poate că și uitase de propunerea lui. Îi bătea îngrozitor inima. Se strecură pe scări căutînd să nu facă deloc zgomot și tresărea speriat ori de cîte ori scîrțiau. Se opri în fața ușii domnișoarei Wilkinson și ascultă ; puse mîna pe clanță. Așteptă. I se păru că a așteptat cel puțin cinci minute încercînd să ia o hotărîre. Îi tremura mîna. Cu dragă inimă ar fi rupt-o la fugă, dar îi era teamă de regretele care știa sigur că-l vor cuprinde. Parcă s-ar fi urcat pe trambulina cea mai înaltă de la bazinul de înot. De jos părea un fleac, dar cînd ajungeai acolo sus și te uitai la apă, ți se făcea inima cît un purice. Și singurul lucru care te silea să plonjezi era rușinea de a coborî cu coada între picioare scările pe care te cățărăseși. Philip își luă inima în dinți. Apăsă fără zgomot clanța și intră. I se păru că tremură ca o frunză în bătaia vîntului.

Domnișoara Wilkinson stătea în picioare în dreptul oglinzii de la toaletă, cu spatele la ușă și se întoarse repede cînd o auzi deschizîndu-se.

— A, tu erai ? Ce dorești ?

Își scosese fusta și bluza și rămăsese numai în jupon. Era scurt, abia îi ajungea pînă la cizmulițe ; partea de sus era neagră, făcută dintr-un material lucios și avea un volănaș roșu. Purta un camizol de pinză albă, cu mînecele scurte. Înfrățirea ei era grotescă. Philip avu un șoc cînd se uită la ea ; niciodată nu i se păruse mai puțin ispititoare. Dar acum era prea tirziu. Închise ușa în urma lui și o încuie.

Capitolul XXXV

A doua zi dimineată Philip se trezi devreme. Avusesse un somn agitat, dar când își întinse picioarele și se uită la razele de soare care se strecurau printre jaluzele, făcând diferite desene pe podea, oftă satisfăcut. Era încântat de sine însuși. Începu să se gândească la domnișoara Wilkinson. Îl rugase să-i spună Emily dar, fără să știe de ce, el nu izbutise ; îi spunea întotdeauna chiar și în sinea lui domnișoara Wilkinson. Întrucît ea îl ținea de rău pentru că i se adresează în felul acesta, el evita să mai folosească vreun nume. În copilărie auzise adeseori vorbindu-se de o soră de-a mătușii Louisa, soție de ofițer de marină, care se numea mătușa Emily. Asta îl făcea să nu-i vină să-i spună astfel domnișoarei Wilkinson, dar nici la vreun alt nume care să i se potrivească mai bine nu se putea gândi. Întrucît la început o cunoscuse sub numele de domnișoara Wilkinson, acest nume i se părea acum inseparabil de imaginea pe care și-o făcuse despre ea. Se încruntă puțin : dintr-un motiv sau altul o vedea acum în cea mai proastă lumină. Nu-i ieșea din minte spaima pe care i-o provocase cînd se întorsese brusc înfățișîndu-se ochilor lui în camizol și în juponul acela scurt ; își aminti că are pielea puțin cam aspră și niște crețuri lungi pe gît. Triumful lui fu de scurtă durată. Îi socoti iarăși vîrsta și își dădu seama că nu se poate să aibă mai puțin de patruzeci de ani. Asta făcea ca idila lor să fie ridicolă. Era urîtă și bătrînă. Imaginația lui care lucra repede i-o arăta zbîrcită, istovită, sulemenită, îmbrăcată în rochițele acelea care erau prea împopoțonate pentru

situația ei și prea tinerești pentru vîrsta ei. Se scutură ca de un fior; simți deodată că nu mai vrea s-o vadă în viața lui; nici nu mai putea suporta gîndul de a o săruta. Era îngrozit de el însuși. Oare asta era dragostea?

Se îmbracă pe îndelete, cît mai încet cu putință, ca să amîne momentul revederii cu ea și într-un tîrziu, cînd coborî în sufragerie, era pierit de tot. Tocmai terminaseră rugăciunile și-și luau micul dejun.

— Lenea e cucoană mare, îi strigă veselă domnișoara Wilkinson.

Se uită la ea și oftă ușurat. Stătea cu spatele la fereastră. Era foarte drăguță. Se miră singur cum de a putut să gîndească asemenea lucruri despre ea. Îi reveni întru totul sentimentul de mulțumire de sine.

Îl miră schimbarea care se produsese în ea. Cu un tremur de emoție în glas, domnișoara Wilkinson îi spuse imediat după micul dejun că-l iubește, iar puțin mai tîrziu, cînd se duseră în salon pentru lecția de canto și ea se așeză pe scaunul de la pian, îi întinse obrazul în mijlocul unei game, și spuse :

— *Embrasse-moi !*¹

Cînd el se aplecă spre ea, domnișoara Wilkinson îl cuprinse cu brațele pe după gît. Poziția era destul de incomodă pentru că, așa cum îl ținea ea, aproape îl sufoca.

— Ah, *je t'aime, je t'aime, je t'aime !*² strigă ea cu accentul ei ciudat.

Philip ar fi preferat s-o audă vorbind englezește.

¹ Sărută-mă ! (Fr.)

² Ah, te iubesc, te iubesc, te iubesc ! (Fr.)

— Ascultă, nu știu dacă-ți dai seama că s-ar putea să treacă dintr-o clipă-ntr-alta grădinarul pe la fereastră.

— *A, je m'en fiche du jardinier ! Je m'en re-fiche, et je m'en contrefiche !*¹

Lui Philip i se păru că seamănă cu o scenă dintr-un roman franțuzesc și nu-și dădea prea bine seama de ce îl cam enervează.

În cele din urmă o anunță :

-- Ei, cred că am s-o-ntind la plajă, să fac o baie.

— Vai de mine, nu cumva vrei să mă părăsești tocmai în dimineața asta ?

Philip nu înțelegea de loc de ce n-ar fi făcut-o, dar, oricum, n-avea importanță.

— Ai vrea să rămîn acasă ? zîmbi el.

— Vai, ce dulce ești ! Dar nu, du-te, du-te. Vreau să mi te închipui dominînd valurile mării ; scâl-dîndu-ți trupul în oceanul imens.

Philip își luă pălăria și porni cu un mers agale.

„Vai, cîte tîmpenii mai spun și femeile !“ își zise el în sinea lui.

Și totuși era încîntat și fericit și se simțea flatat. Nu mai încăpea îndoială că domnișoara Wilkin-son era moartă după el. Mergea șontic-șontic pe strada principală din Blackstable și se uita cu o undă de dispreț la oamenii pe lingă care trecea. Sa-lută zîmbind o mulțime de cunoștințe din vedere și-și spuse în inima lui : „Ce bine ar fi dacă ar ști și ei !“ Simțea teribil lipsa unei persoane care să cunoască realitatea. Se gîndi să-i scrie eventual lui Hayward și în minte chiar compuse scrisoarea.

¹ Puțin îmi pasă de grădinar ! Nu-mi pasă nici atitica, nici cît negru sub unghie ! (Fr.)

Avea să-i vorbească despre grădină și despre trandafiri și despre micuța guvernanta franțuzoică răsarită printre ele ca o floare exotică, parfumată și perversă ; avea să-i spună că e franțuzoică, pentru că, mă rog, la urma urmei stătuse atîta vreme în Franța încît aproape că și era. Și pe urmă ar fi fost ceva meschin și josnic dacă i-ar fi trădat chiar toate secretele, nu-i așa ? Și avea să-i spună lui Hayward cum a văzut-o întîi în rochia ei frumoasă de muselină, și cum a primit o floare de la ea. El transformă totul într-o idilă delicată, căreia razele soarelui și marea îi confereau pasiune și farmec, iar stelele îi adăugau poezie. Grădina casei parohiale constituia un cadru potrivit și fermecător pentru ea. Idila aceasta avea în ea ceva din romanele lui Meredith : nu era chiar ca povestea lui Lucy Feverel¹ și nici chiar ca a Clarei Middleton² ; dar avea un farmec greu de exprimat. Lui Philip îi bătea inima mai repede. Era atît de încîntat de închipuirile lui încît începu să se gîndească din nou la ele de îndată ce ieși la mal și fugi în cabină șiroind de apă și înfrigurat. Se gîndi la obiectul afecțiunii sale. Avea un năsuc de-a dreptul adorabil și ochi mari negri — avea să i-o descrie astfel lui Hayward — și părul castaniu moale și bogat, părul acela în care e o adevărată bucurie să-ți îngropi fața, și o piele care aducea a fildeș și a raze de soare, iar obrazul ei era ca un trandafir roșu, roșu aprins. Ce vîrstă avea ? Probabil vreo optsprezece ani, și el îi spunea Musette. Rîsul ei era ca susurul pîraielor și glasul

¹ Soția eroului principal din romanul *Chinul lui Richard Feverel*.

² Personaj din romanul *Egoistul*.

ei era atât de dulce și atât de molcom încît suna mai încîntător decît cea mai duioasă muzică pe care o auzise vreodată.

— Oare la ce te gîndești ?

Philip se opri brusc. Se îndrepta încet spre casă.

— De la o jumătate de kilometru îți tot fac semne. Tare ești distrat.

În fața lui se afla domnișoara Wilkinson care rîdea de uimirea lui.

— M-am gîndit să-ți ies în întîmpinare.

— Foarte drăguț din partea ta, îi spuse el.

— Te-am speriat ?

— Cam da, recunosc el.

Și totuși îi scrisese scrisoarea aceea lui Hayward. Se întinse pe opt pagini.

Cele două săptămîni care mai rămîneau trecură repede și, cu toate că seară de seară, cînd ieșeau în grădină după cină, domnișoara Wilkinson observa că a mai trecut o zi, Philip era prea încîntat ca să se lase deprimat de acest gînd. Într-o seară, domnișoara Wilkinson spuse că ar fi o mare bucurie dacă ar putea să-și schimbe postul la Berlin găsindu-și un angajament la Londra. Atunci s-ar fi putut vedea mereu. Philip spuse că ar fi tare nostim, dar de fapt această perspectivă nu stîrni în el nici un fel de entuziasm ; el abia aștepta să ajungă la Londra, trăgînd speranța într-o viață minunată și prefera să nu fie stînjenit în nici un fel. Vorbea cam prea liber despre tot ce intenționa să facă, dîndu-i posibilitatea domnișoarei Wilkinson să-și dea seama că el tînjește să se și vadă plecat.

— Dacă m-ai iubi, n-ai vorbi așa, zise ea cu lacrimi în glas.

Philip fu cît se poate de surprins și tăcu.

— Vai, ce proastă am fost, murmură ea.

Spre uimirea lui o văzu plîngînd. El avea inima simţitoare şi nu putea suferi să vadă pe cineva nefericit.

— Vai, îmi pare rău. Dar ce-am făcut ? Te rog, nu plînge.

— Vai, Philip să nu mă părăseşti. Tu nici nu ştii ce însemni pentru mine. Viaţa mea e cum nu se poate mai tristă şi tu m-ai făcut atît de fericită !

Philip o sărută fără o vorbă. Glasul ei era într-adevăr chinuit şi el se sperie. Pînă atunci nu-şi dăduse niciodată seama că dînsa simte cu adevărat tot ceea ce spune.

— Îmi pare tare rău. Doar ţi-ai dat seama că ţin foarte mult la tine. Ar fi bine dacă ai putea veni la Londra.

— Parcă tu nu ştii că n-am cum ? E aproape cu neputinţă să-ţi găseşti un angajament, şi, pe urmă, viaţa din Anglia nu-mi place de loc.

Aproape fără să-şi dea seama că joacă teatru, mişcat de tristeţea ei, o strînse tot mai tare în braţe. Lacrimile ei îl măguleau oarecum şi o sărută cu sinceră pasiune.

Dar peste vreo două zile urmă o adevărată scenă. Jucau tenis la casa parohială şi veniră şi două domnişoare, fiicele unui maior care făcuse serviciul în India şi după pensionare se stabilise la Blackstable. Domnişoarele erau foarte drăguţe, una fiind cam de vîrsta lui Philip, iar cealaltă cu vreo doi ani mai tînără. Deprinsă cu societatea bărbaţilor tineri (spuneau tot felul de poveşti şi anecdote despre cantonamentele din India şi pe vremea aceea toată lumea citea povestirile lui Rudyard Kipling), începură să-l tachineze vesele pe Philip ; iar el, încîntat de această noutate — tinerele din Blackstable îl tratau cu oarecare gravitate pe ne-

potul pastorului — se arată vesel și zglobiu. Nu știu ce drăcușor din inima lui îl îndemna să flirteze vizibil cu amîndouă fetele și, întrucît era singurul bărbat tînăr de acolo, și ele se arătară foarte dispuse să-i facă avansuri. Întimplător, jucau foarte bine tenis, iar Philip se plictisise de simpla țacăneală cu domnișoara Wilkinson (care învățase să joace abia la Blackstable); de aceea, cînd aranjă perechile pentru partidele de după ceai, propuse ca domnișoara Wilkinson să joace împotriva soției pastorului, avîndu-l pe acesta drept partener; iar el avea să joace mai tîrziu cu noile venite. Se așeză lingă domnișoara O'Connor cea mare și-i spuse *sotto voce*¹:

— Întii să scăpăm de babalici și pe urmă putem să facem un meci după pofta noastră.

După cît se pare, domnișoara Wilkinson prinse aceste vorbe întrucît imediat trînti jos racheta și plecă spunînd că o doare capul. Toată lumea înțelese că s-a ofensat. Ce-l supăra pe Philip era faptul că făcuse tapaj în public. Aranjară setul și fără ea dar foarte curînd doamna Carey îl chemă de-o parte.

— Philip, ai jignit-o pe Emily. S-a dus în camera ei și plînge.

— Dar de ce?

— Nu știu, a auzit ceva despre jocul babalicilor. Du-te te rog la ea și spune-i că n-ai vrut s-o superi. Hai, te rog, fii bun.

— Bine.

Bătu la ușa domnișoarei Wilkinson, dar nepri-mind nici un răspuns, intră. O găsi trîntită pe pat cu fața în jos și plîngînd. O atinse pe umăr.

¹ Cu glas scăzut (ital.).

— Hei, dar ce s-a întimplat ?

— Lasă-mă-n pace ! Nici nu vreau să mai vorbesc cu tine.

— Dar ce-am făcut ? Îmi pare tare rău dacă te-am jignit. Zău că n-am vrut. Ei, hai, hai, scoală-te !

— Vai, sînt așa de nefericită ! Cum ai putut să fii atît de crud cu mine ? Știi doar că nu pot să sufăr tenisul ăla idiot. Eu nû joc decît ca să fiu împreună cu tine.

Se ridică și se îndreaptă spre măsuța de toaletă, dar după ce aruncă o scurtă privire în oglindă se prăbuși într-un fotoliu. Își făcuse batista ghem și o duse de mai multe ori la ochi.

— Ți-am dăruit lucrul cel mai de preț pe care-l poate da o femeie unui bărbat — vai ce proastă am fost ! — și tu nu ești de loc recunoscător. Probabil că n-ai pic de inimă. Cum ai putut să fii așa de crud încît să mă chinui flirtînd cu fetele alea vulgare ? Nu ne-a mai rămas decît o săptămînă pentru noi doi. Nu poți să mi-o acorzi nici măcar pe asta ?

Philip rămase în picioare, aplecat asupra ei, cu un aer destul de morocănos. I se păru că purtarea ei e copilăroasă. Era supărat pe ea pentru că și-a manifestat enervarea în fața străinilor.

— Doar știi bine că puțin îmi pasă de fetele O'Connor. Nu vād de ce crezi că ar putea să mă intereseze.

Domnișoara Wilkinson dădu într-o parte batista. Lacrimile îi lăsaseră urme pe obrajii pudrați și părul ei era cam răvășit. În momentul acela rochia albă nu-i mai stătea chiar așa de bine. Îl privi pe Philip cu ochi lacomi, pătimași.

— Pentru că tu ai douăzeci de ani și alea tot douăzeci au, zise ea cu glas răgușit. Iar eu sînt bătrînă.

Philip roși și se uită în altă parte. Tonul ei chinuit îi dădea o ciudată senzație de jenă. Ar fi dorit din suflet să nu fi avut niciodată de-a face cu domnișoara Wilkinson.

— Nu vreau să fii nefericită din pricina mea, spuse el destul de stingaci.

— Ar fi mai bine să te duci jos și să te ocupi de musafirii tăi. O să se întrebe ce s-a întîmplat cu tine.

— Bine.

Era bucuros că o poate părăsi.

Cearta fu curînd urmată de o împăcare dar puținele zile care le mai rămîneau i se părură uneori nesuferite lui Philip. El nu vroia să vorbească de nimic altceva decît de viitor, iar pe domnișoara Wilkinson viitorul o făcea întotdeauna să plîngă. La început lacrimile ei îl afectau, și sentimentul că e un ticălos îi înzecea declarațiile de dragoste veșnică ; acum însă lacrimile ei îl iritau ; totul ar fi mers dacă ar fi fost o fetiță, dar pentru o femeie în toată firea era stupid să plîngă într-una. Ea nu înceta să-i amintească de datoria recunoștinței pe care o are față de ea și de care n-o să se poată plăti niciodată. El era gata să admită acest lucru de vreme ce ea insistă asupra lui, dar nu prea vedea de ce ar fi trebuit să-i fie el mai recunoscător ei, decît ea lui. Lui i se cerea să-și manifeste sentimentul de recunoștință în chipuri care i se păreau de-a dreptul neplăcute ; fusese foarte mult timp deprins cu singurătatea și aceasta îi era uneori o adevărată necesitate ; în schimb, domnișoara Wilkinson socotea ca o mojie și o răutate din partea lui dacă nu era

întotdeauna la cheremul ei. Domnișoarele O' Connor îi poftiră pe amîndoi la ceai și Philip s-ar fi dus cu plăcere, dar domnișoara Wilkinson zise că nu le-au mai rămas decît cinci zile de petrecut împreună și în acest răstimp vrea să-l păstreze numai pentru dînsa. Era foarte măgulitor, dar asta însemna o plictiseală cumplită. Domnișoara Wilkinson îi tot povestea despre delicatetea rafinată a franțujilor atunci cînd se aflau în aceleași relații cu alesele inimii lor, în care era și el cu domnișoara Wilkinson. Ea le lăuda curtenia, dorința de jertfire de sine și tactul lor desăvîrșit. Domnișoara Wilkinson părea să dorească o mulțime de lucruri de la el.

Philip o asculta enumerînd calitățile pe care trebuie să le aibă amantul desăvîrșit și nu-și putea stăvili o oarecare satisfacție la gîndul că ea locuiește totuși la Berlin.

— Ai să-mi scrii, nu ? Te rog scrie-mi în fiecare zi. Vreau să știu tot ce faci. Nu trebuie să-mi ascunzi nimic.

— Dar o să fiu îngrozitor de ocupat, răspunse el. Am să-ți scriu ori de cîte ori am să pot.

Ea îl cuprinse pătimașă cu brațele de după gît. Uneori îl cam jenau dovezile ei de afecțiune. Ar fi preferat s-o vadă mai pasivă. Era puțin șocat de faptul că ea i-o lua înainte într-un mod atît de vizibil ; asta nu corespundea într-un totuș idealilor sale preconceptione cu privire la sfiiciunea femeilor.

În sfîrșit, veni și ziua în care urma să plece domnișoara Wilkinson și ea coborî la micul dejun palidă și abătută, într-un costum de călătorie mo-

dest, în carouri albe și negre. Arăta așa cum trebuie să fie într-adevăr o guvernantă. Și Philip tăcea pentru că nu prea știa ce s-ar cuveni să spună în această împrejurare. Și-i era teribil de frică să nu spună cumva vreun lucru prea vesel și s-o vadă pe domnișoara Wilkinson izbucnind în plîns în fața unchiului său. Ei doi își luaseră rămas bun de cu seară în grădină și Philip simțea acum o adevărată ușurare văzînd că nu mai au prilejul de a rămîne singuri. El nu părăsi sufrageria după micul dejun, ca nu cumva domnișoara Wilkinson să insiste să-l sărute pe scări. Nu vroia să-i surprindă într-o atitudine compromițătoare Mary Ann care între timp ajunsese o femeie între două vîrste, cu o limbă foarte ascuțită. Mary Ann n-o prea înghițea pe domnișoara Wilkinson și zicea că e o miță bătrînă. Mătușa Louisa nu se simțea prea bine și nu putea să meargă la gară, așa că o conduseră preotul și cu Philip. Cu o clipă înainte ca trenul să se pună în mișcare se aplecă și-l sărută pe domnul Carey.

— Trebuie să te sărut și pe tine, Philip, zise ea.

— Te rog, îi răspunse el, împurpurîndu-se la față.

Se cățăară pe scara trenului și ea îl sărută în grabă. Trenul porni și domnișoara Wilkinson se trînti în colțul compartimentului și plînsă amar. Întorcîndu-se pe jos la casa parohială, Philip simți o ușurare evidentă.

— Ei, a plecat cu bine ? întrebă mătușa Louisa cînd intră în casă.

— Da, numai că părea cam pusă pe plîns. A ținut morțiș să ne sărute și pe mine și pe Philip.

— Ei, nu-i nimic, la vîrsta ei nu e primejdios.

Doamna Carey făcu un gest către bufet. Ai o scrisoare, Philip. A adus-o factorul cînd a venit a doua oară.

Scrisoarea era de la Hayward și glăsuia astfel :
„Dragul meu,

Mă grăbesc să-ți răspund. Am îndrăznit să citesc rîndurile tale unui suflet înrudit, o femeie fermecătoare al cărei ajutor și a cărei înțelegere mi-au fost foarte prețioase, în general o femeie care trăiește cu adevărat arta și literatura ; și am fost amîndoi de acord că e o scrisoare încîntătoare. Ai scris-o din adîncul inimii și nu-ți dai seama ce delicioasă naivitate se degajă din fiecare rînd al ei. Și, pentru că ești îndrăgostit, scrii ca un poet. Ah, dragul meu, asta e adevărata esență a vieții ; am simțit flacăra strălucitoare a pasiunii tale tinerești și proza ta a devenit muzicală datorită sincerității emoției tale. Trebuie să fii fericit ! Ce n-aș da să fi fost și eu un martor nevăzut în grădina aceea fermecată, cînd vă plimbați mîna-n mîna printre flori ca Dafnis și Cloe. Parcă te văd, Dafnis, cu lumina dragostei tale tinere strălucindu-ți în ochi, tandru, pierdut în vraja iubirii, înflăcărat ; iar Cloe din brațele tale atît de tînără, și fragedă, și proaspătă, jurînd că n-o să consimtă niciodată — a consimțit. Trandafirii și violetele și caprifoiul ! Ah, dragul meu, te invidiez. E așa de bine să știi că prima ta dragoste a fost poezie pură. Păstrează cu sfințenie în amintire aceste clipe fiindcă zeii nemuritori ți-au dat Darul Suprem și va fi pînă la moarte o reminiscență dulce și tristă. Niciodată nu te vei mai putea bucura de vraja aceea nepăsătoare. Prima dragoste e cea mai reușită ; și ea e frumoasă, și tu ești tînăr, și lumea întreagă e a voastră. Am simțit pulsul accelerîndu-

mi-se cînd mi-ai povestit cu adorabilă simplitate că ți-ai îngropat fața în părul ei lung. Sînt sigur că părul ei are culoarea aceea castanie delicată, care pare că poartă în ea unde aurii. Aș fi vrut să vă văd șezînd alături sub frunzișul bogat al unui pom citînd împreună Romeo și Julieta și pe urmă aș fi vrut să te văd căzînd în genunchi și sărutînd din partea mea pămîntul pe care a lăsat urme piciorul ei; și apoi, aș fi vrut să-i spui că este omagiul unui poet pentru tinerețea ei strălucitoare și pentru dragostea pe care i-o porți.

Al tău pentru totdeauna,

G. Etheridge Hayward

„Aoleu, ce timpenii îngrozitoare!“ își zise Philip cînd termină de citit scrisoarea.

Datorită unei ciudate coincidențe, domnișoara Wilkinson îi propusese să citească împreună *Romeo și Julieta*, dar Philip refuzase cu îndîrjire. Apoi băgînd scrisoarea în buzunar simți un ușor junghi de amărăciune la gîndul că realitatea părea să difere atît de mult de ideal.

Capitolul XXXVI

Peste cîteva zile Philip plecă la Londra. Preotul îi recomandase să închirieze camere mobilate în Barnes¹ și Philip le angajă printr-o scrisoare la prețul de paisprezece șilingi pe săptămînă. Ajunse acolo pe seară, iar proprietărcasa, o bătrînică nos-

¹ Mahala londoneză, în cartierul portului.

timă, tare smochinită și cu fața brăzdată de riduri adânci, îi pregătise ceaiul și o gustare copioasă. Mai tot spațiul din camera de zi era ocupat de bufet și de o masă pătrată ; la perete era un divan acoperit de o pătură aspră, iar lângă cămin un fotoliu din același material ; pe spatele lui era o husă albă, iar telurile rupte erau acoperite cu o pernă tare.

După ce-și luă ceaiul, își desfăcu bagajele și-și aranjă cărțile ; apoi, se așază și încercă să citească ; dar era deprimat. Tăcerea de pe stradă îl stînjenea oarecum și se simțea tare apăsător de singurătate.

A doua zi se sculă devreme. Își puse fracul și cilindrul pe care le purtase la liceu ; dar intrucît pălăria era cam ponosită se hotărî să se oprească în drum spre birou la un magazin și să-și cumpere alta nouă. După ce făcu acest lucru, constată că mai are timp berechet, așa că se plimbă pe Strand. Birourile firmei „Herbert Carter & Co.“ erau pe o ulicioară pe undeva pe lângă Chancery Lane și se văzu silit să întrebe de vreo două-trei ori pe unde s-o ia ca să ajungă acolo. I se părea că oamenii îl privesc cu curiozitate, așa că la un moment dat își scoase pălăria să vadă dacă nu cumva a uitat să-i desprindă eticheta. Cînd sosi la sediul firmei, bătui în ușă ; dar nu răspunse nimeni, și uitîndu-se la ceas văzu că e abia nouă și jumătate ; bănuî că a sosit prea devreme. Plecă, și peste zece minute, cînd se întoarse, îi deschise ușa un băiat de serviciu, năsos și pistriat, care vorbea cu accent scoțian. Philip întrebă de domnul Herbert Carter, dar acesta nu sosise încă.

— Vine între zece și zece jumătate.

— Atunci poate ar fi mai bine să-l aștept, zise Philip.

— Dar, mă rog, ce dorești ? întrebă băiatul.

Philip era intimidat dar încercă să se prefacă degajat.

— Păi, dacă n-ai nimic împotrivă, aici o să lucrez.

— A, dumneata ești noul practicant? Atunci vino înăuntru. Trebuie să sosească domnul Goodworthy.

Philip intră și imediat văzu că băiatul — era cam de aceeași vîrstă cu Philip și își zicea funcționar inferior — se uita la piciorul lui. Roșind se așeză pe un scaun și-și ascunse piciorul bont îndărătul celui alt. Începu să privească în jurul lui. Era o încăpere întunecoasă și sordidă. N-avea ferestre, ci numai un luminator. Toată mobila consta din trei șiruri de pupitre îndărătul cărora se aflau scaune înalte, fără spetează. Deasupra căminului era o gravură murdară care înfățișa un meci de box. Curînd intră un funcționar și apoi altul; se uitară la Philip și îl întrebă în șoaptă pe băiat (Philip află astfel că se numește Macdougall) cine e el. Apoi se auzi un fluierat și Macdougall se ridică în picioare.

— A sosit domnul Goodworthy. El e șeful de birou. Să-i spun că ești aici?

— Da, te rog, spuse Philip.

Băiatul plecă și se întoarse după o clipă.

— Vino, te rog, pe aici.

Philip merse în urma lui pe coridor și fu introdus într-o cămăruță sumar mobilată în care se afla un omuleț subțirel stînd în picioare cu spatele la cămin. Era de statură mică dar capul lui mare, care părea că-i atîrnă de o parte a trupului, îi dădea o înfățișare ciudat de diformă. Avea trăsături simple și turtite și ochii spălăciți și bulbucați; părul lui subțire era de culoarea nisipului; favoriții nu aveau aceeași formă și tocmai acolo

unde te aşteptai să aibă părul mai des, n-avea deloc. Avea pielea păstoasă şi galbenă. Îi întinse mîna lui Philip şi cînd zîmbi îşi arătă nişte dinţi tare stricaţi. Vorbea cu un aer deopotrivă protector şi timid de parcă s-ar fi străduit să-şi atribue o importanţă pe care nu simţea că o are. Îi spuse lui Philip că trage nădejde să-i placă slujba care bineînţeles comportă foarte mult hamalic, dar devine interesantă de îndată ce te deprinzi cu ea. Pe deasupra mai ies şi nişte bani, şi la urma urmei ăsta e lucrul cel mai important, nu-i aşa ? Drept care rise cu ciudatul lui aer în care superioritatea se îmbina cu timiditatea.

— Domnul Carter trebuie să vină dintr-un moment într-altul, zise el. Lunea dimineată mai întîrzie uneori. Am să te chem cînd vine. Între timp trebuie să-ţi dau ceva de făcut. Te pricepi cituşi de cît la ţinerea registrelor şi conturilor ?

— Din păcate nu prea, răspunse Philip.

— Aşa mă temeam şi eu. După cît mi se pare, la şcoală nu vă învaţă prea multe lucruri utile pentru afaceri. Apoi siătu o clipă pe gînduri înainte de a spune : Cred că aş putea să-ţi găsesc ceva de lucru.

Se duse alături şi după scurt timp se întoarse cu o cutie mare de carton, în care erau o mulţime de scrisori într-o dezordine cumplită. Îi spuse lui Philip să le sorteze şi să le aranjeze alfabetic după numele expeditorilor.

— Am să te duc în biroul în care lucrează de obicei practicanţii. Mai e acolo un băiat foarte drăguţ, Watson. E fiul lui Watson, Crag şi Thomson — ştii — berarii ăia. Stă un an la noi ca să înveţe să se descurce în afaceri.

Domnul Goodworthy îl conduse pe Philip prin biroul acela sordid în care acum lucrau vreo

șapte-opt funcționari, și intră într-o cămaruță dosnică. Fusese separată de biroul mare printr-o despărțitură de sticlă. În această încăpere îl găsiră pe Watson răsturnat într-un scaun și citind ziarul sportivilor. Era un tânăr masiv, îmbrăcat elegant. Ridică ochii când intră domnul Goodworthy și își sublinie imediat situația lui privilegiată adresându-se șefului de birou fără „domnule”. Acesta se împotrivi familiarității și în mod intenționat și foarte apăsător îi spuse „domnul” Watson, dar Watson în loc să vadă nuanța de reproș acceptă acest titlu ca un tribut plătit situației sale de *gentleman*.

— Văd că pe Rigoletto l-au declarat *forfait*¹, îi spuse el lui Philip de îndată ce rămaseră singuri.

— Serios ? întrebă Philip care nu se pricepea deloc la cursele de cai.

Se uită cu un respect amestecat cu teamă la hainele frumoase ale lui Watson. Fracul îi venea ca turnat și purta o cravată enormă în mijlocul căreia era înfipt cu mult gust un ac cu o piatră de mare valoare. Jobenul lui se odihnea pe cămin ; avea o formă modernă, era strălucitor și imper-tinent. Philip se simți umilit deoarece era sără-căcios îmbrăcat. Watson începu să vorbească despre partidele de vânătoare. Era o plictiseală infernală să trebuiască să pierzi timpul într-un birou infernal și n-avea să poată să meargă la partidele de vânătoare decât simbăta ; îi mai vorbi și de vânătorile cu cai și cîini ; avea tot felul de invitații a-ntîia în nu știu cîte colțuri ale țării și bineînțeles că trebuia să le refuze. Era un ghi-nion infernal, dar n-avea el de gînd să accepte prea multă vreme această situație ; nu stătea în

¹ L-au scos din cursă (în limbajul turfiștilor).

gaura asta infernală decît un an și pe urmă avea să intre în afaceri și să meargă de patru ori pe săptămînă la vînătorile călare și să împuște tot vînatul pe care l-o putea împușca.

— Tu trebuie să stai cinci ani aici, nu ? întrebă Watson cuprinzînd cu un gest cămăruța unde se aflau.

— Așa bănuiesc, zise Philip.

— Atunci o să ne vedem foarte des. Știi, Carter ține contabilitatea firmei noastre.

Philip se simțea oarecum copleșit de condescendența tînărului *gentleman*. La Blackstable îi priviseră totdeauna pe berari cu un dispreț politicoș, iar pastorul făcea uneori chiar și glume cu privire la aristocrația gulerelor de la halbe, care luau locul aristocrației gulerelor scrobite, iar pentru Philip era o mare surpriză să descopere că Watson e un tînăr atît de impozant și plin de importanță. Învățase la Winchester¹ și la Oxford și în cursul conversației căuta să bage cît mai des aceste două nume pe gîtul interlocutorului. Cînd află amănunte despre felul cum și-a făcut Philip educația, aerul lui deveni încă și mai protector.

— Bineînțeles, dacă nu mergi la o școală pentru copiii din lumea bună, tot e ceva să mergi măcar la o școală ca aia la care ai fost tu.

Philip se interesă de ceilalți funcționari din birou.

— A, eu nu mă prea ocup de ei, înțelegi, nu ? zise Watson. Carter nu e băiat rău. Din cînd în cînd îl poftim la noi la masă. Țălălți sînt niște mitocani.

Curînd Watson se apucă de ceea ce avea de lucru, iar Philip începu să-și sorteze scrisorile.

¹ Vechi colegiu englezesc, de tradiție aristocratică.

Apoi intră domnul Goodworthy și spuse că a sosit domnul Carter. Îl duse pe Philip într-o cameră mare, vecină cu a lui. În ea se afla un birou imens și două fotolii mari cît toate zilele; un covor turcesc împodobește odaia, iar pe pereți erau expuse gravuri cu scene de vînătoare. Domnul Carter era așezat la birou și se ridică pentru a da mîna cu Philip. Era îmbrăcat într-o redingotă lungă. Avea o înfățișare militărească: mustața dată cu ceară, părul cărunț, tăiat scurt și pieptănat cu grijă, ținuta foarte dreaptă, vorba degajată. Locuia la Enfield. Îi plăceau foarte mult sporturile și traiul bun de la țară. Avea gradul de ofițer în armata teritorială și era președinte al Asociației conservatoare. Cînd i s-au reprodus vorbele unei notabilități de prin partea locului, cum că nimeni nu l-ar lua drept un om de afaceri, a simțit că n-a trăit degeaba. Îi vorbea agreabil și degajat lui Philip. Domnul Goodworthy avea să se ocupe de el. Watson era un băiat drăguț — *gentleman*-ul desăvîrșit — mare vînător. Philip vîna și el? Păcat! Țasta e adevăratul sport pentru *gentlemen*-i. Acum nu prea mai apuca el să meargă la partide de vînătoare, trebuie să lase această ocupație pe seama fiului său. Fiul său era la Cambridge, după ce urmasese la Rugby ¹, grozavă școală Rugby, scoate băieți buni; peste vreo doi ani o să vină și băiatul lui ca practicant, asta o să fie amuzant pentru Philip, o să-i placă băiatul lui, un sportiv desăvîrșit. Domnul Carter își exprimă speranța că Philip o să se deprindă cu munca și o să înceapă s-o îndrăgească și va trebui să participe la cursuri pentru că în felul ăsta o să ridice nivelul profesiei lor în

¹ Celebră școală englezească unde s-a jucat mai întîi rugby.

care era multă nevoie de adevărați *gentlemen*-i. Ei, în orice caz, îl avea pe domnul Goodworthy acolo. Dacă o să dorească să știe ceva o să-i spună domnul Goodworthy. Avea un scris frumos ? Ei, în orice caz, o să se ocupe de asta domnul Goodworthy.

Philip se simți de-a dreptul covârșit de o comportare atât de civilizată : în provincia din care venea el lumea știa cine e *gentleman* și cine nu, dar *gentlemen*-ii nu vorbeau niciodată de acest lucru.

Capitolul XXXVII

La început noutatea muncii îi ținu treaz interesul lui Philip. Domnul Carter îi dicta scrisori și-i dădea să copieze pe curat borderouri de conturi.

Domnul Carter prefera să conducă activitatea biroului său cu o eleganță de *gentleman* ; nu vroia să aibă nimic de a face cu mașinile de scris și privea cu ochi răi stenografia ; băiatul de serviciu, Macdougall, cunoștea stenografia, dar numai domnul Goodworthy se slujea de acest talent al lui. Din când în când Philip mergea cu câte unul dintre funcționarii mai pricepuți să verifice conturile vreunei firme ; curînd ajunse să știe și el care clienți trebuie tratați cu respect și care sînt la ananghie. Uneori i se dădeau liste lungi de cifre pe care trebuia să le adune. Participa la cursuri

ca să-și ia primul examen. Domnul Goodworthy îi repeta mereu că slujba e plicticoasă la început dar cu timpul o să se deprindă cu ea. Philip pleca de la birou la ora șase și trecea peste pod ca să ia metroul de la gara Waterloo. Când ajungea acasă îl aștepta cina pregătită și restul serii și-l petrecea citind. Sîmbăta după-amiază se ducea la Galeria Națională. Hayward îi recomandase un ghid care fusese alcătuit pe baza unor extrase din lucrările esteticianului Ruskin și cu această carte în mînă Philip se plimba foarte zelos dintr-o sală într-alta; citea cu atenție ce spusese criticul despre un tablou și apoi, cu multă perseverență, se străduia să găsească și el aceleași elemente în opera respectivă. Duminicile treceau foarte greu pentru el. Le petrecea în singurătate pentru că nu avea deloc cunoștințe la Londra. Domnul Nixon, avocatul, îl poftise să stea o duminică la el la Hampstead și Philip petrecuse o zi fericită împreună cu un grup de oameni pe care nu-i cunoștea, dar care se dovediseră foarte exuberanți; mîncă și bău foarte mult, se plimbă pe pajiște și la plecare primi o invitație generală de a reveni acolo ori de cîte ori avea chef; numai că el suferea de o teamă morbidă să nu cumva să cadă cu de-a sila pe capul oamenilor, așa că așteptă o invitație specială. Cum era și firesc, această invitație nu sosi niciodată pentru că, fiind înconjurați de atîția prieteni, Nixonii n-aveau cum să se gîndească și la băiatul acela tăcut și singuratic care nu putea ridica pretenții la ospitalitatea lor. Așadar, duminicile se scula tîrziu și făcea o plimbare pe poteca edecului. La Barnes, Tamisa e murdară, plină de noroi și are mari variații din pricina fluxului; nu are farme-

cul acela grațios pe care-l capătă mai sus de ecluze și nici aerul idilic pe care i-l dă mulțimea vapoarelor, mai jos de podul Londrei. După-amiaza se plimba pe cîmpul acoperit de iarbă de la marginea orașului dar și acela e cenușiu și sărăcăcios ; nu te simți acolo nici la țară, nici la oraș; grozama nu crește înaltă; și pretutindeni dai de resturile presărate de oamenii civilizați. În fiecare sîmbătă seara se ducea la teatru așteptînd vesel un ceas sau chiar mai mult la ușa sălii ca să-și ocupe locul la galerie. Nu merita să se mai întoarcă la Barnes în intervalul dintre ora închiderii muzeului și ora la care își lua masa la un bufet expres, și nu prea știa cum să-și omoare vremea. Se plimba agale pe Bond Street¹ sau prin pasajul Burlington și cînd obosea se ducea să se așeze pe o bancă în Hyde Park sau, dacă ploua, în biblioteca publică din St. Martin's Lane. Se uita la oamenii care se învîrteau pe acolo și-i pizmuia pentru că au prieteni și cunoștințe ; uneori, invidia lui se transforma în ură pentru că acești oameni erau fericiți, pe cînd el era trist. Nu-și închipuise niciodată că e posibil să rămîi atît de singur într-un oraș mare. Uneori, cînd făcea coadă în fața ușii de la galeria unui teatru, cîte un necunoscut, aflîndu-se alături de el, încerca să facă puțină conversație ; dar Philip, bănuitor cu necunoscuții, ca orice băiat de la țară, răspundea în așa fel încît să împiedice continuarea relațiilor. După sfîrșitul spectacolului, vîzîndu-se silit să-și țină toate gîndurile numai pentru el, se grăbea să traverseze podul ca să ajungă la gara Waterloo. O dată întors în locuința

¹ Stradă din Londra, cunoscută mai ales pentru elegantele sale magazine de mode

lui, în care din economie nu se făcuse focul, i se stringea inima. Căminul lui era teribil de trist. Nu-și mai putea suferi locuința și în special nu mai putea să sufere serile pe care le petrecea acolo în singurătate. Uneori se simțea atât de părăsit, încît nu mai era în stare nici să citească și atunci stătea ceasuri întregi cu privirile ațintite la focul din cămin și era nenorocit la culme.

Se afla de trei luni la Londra și în afară doar de duminica aceea petrecută la Hampstead, nu legase o discuție cu nimeni altcineva decît cu colegii de birou. Într-o seară, Watson îl invită să cîneze împreună la un restaurant și apoi se duseră la un music-hall. Dar Philip se simțea intimidat și stinjenit. Watson vorbi tot timpul despre lucruri care pe el nu-l interesau și cu toate că-l socotea pe Watson un anti-intelectual, nu putea să nu-l admire. Philip era supărat deoarece vedea bine că Watson nu pune nici un preț pe cultura lui ; cu mania lui de a se măsura după etaloanele cu care-l măsurau alții, Philip începu să disprețuiască tocmai lucrurile pe care le dobîndise în educația lui pentru că-i păruseră destul de importante. Simți pentru prima dată umilința sărăciei. Unchiul lui îi trimitea paisprezece lire pe lună și din asta trebuia să-și cumpere foarte multe haine. Ținuta de seară îl costă cinci lire și cinci șilingi. Nici nu îndrăznea să-i spună lui Watson că a cumpărat-o de gata de pe Strand ¹, deoarece colegul lui susținea că nu există decît un singur croitor ca lumea în toată Londra.

— Mă tem că tu nu dansezi, îi spuse într-o zi Watson, cu ochii țintă la piciorul bont al lui Philip.

¹ Mare arteră de circulație din Londra.

— Nu, răspunse acesta.

— Păcat. Am fost rugat să aduc vreo cîțiva dansatori la un bal. Te-aș fi putut prezenta unor fete nostime.

De vreo două ori, neputînd suporta gîndul de a se întoarce la Barnes, Philip rămăsese seara tîrziu în oraș rătăcind prin West-End pînă ce găsisese vreo casă la care se dădea o petrecere. Zăbovise acolo în mijlocul grupulețului de oameni jerpeliți care stăteau îndărătul lacheilor, urmărise sosirea invitaților și ascultase muzica ce răzbătea în valuri prin fereastră. Uneori, în ciuda frigului, ieșea pe balcon cîte o pereche și rămînea o vreme acolo ca să ia puțin aer curat; iar Philip închipuindu-și că sînt în mare amor se răsucea pe călcîie și o pornea șchiopătînd în josul străzii cu inima grea. El n-o să poată să fie niciodată în locul bărbatului aceluia. I se părea că nici o femeie n-o să poată să-l privească vreodată fără să simtă cît de cît dezgust față de diformitatea lui.

Asta îi aminti de domnișoara Wilkinson. Se gîndi la ea fără prea multă satisfacție. Înainte de a se despărți se înțeleseseră ca ea să-i scrie la Oficiul poștal Charing Cross pînă ce va putea el să-i trimită adresa. Cînd se duse acolo găsi trei scrisori de la ea. Erau scrise cu cerneală violetă pe hîrtie albăstruie. Îi scria franțuzește și Philip se întrebă de ce n-ar putea ea să scrie englezește, ca orice femeie cu capul între umeri; iar expresiile ei pătimăse îl lăsau rece întrucît îi aminteau de un roman franțuzesc. Îl certa pentru că nu i-a scris și cînd îi răspunse, Philip se scuză spunînd că a fost ocupat. Nu știa prea bine cum să înceapă scrisoarea. Îi fu cu neputință să folosească formula *scumpo* sau *iubito* și cum

nu putea să sufere să-i spună Emily, în cele din urmă se hotărî să înceapă pur și simplu cu cuvîntul *dragă*. Pus așa, de unul singur, în capul scrisorii, părea destul de ciudat și cam stupid, dar el hotărî că e mai bine așa. Era prima scrisoare de dragoste din viața lui și-și dădea seama că e mult prea cuminte și lipsită de căldură; simțea că ar fi trebuit să spună tot felul de lucruri pătimase, cum că se gîndește la ea în fiecare clipă și cum că abia așteaptă să-i sărute mîinile ei frumoase, și cum că e cuprins de fiori cînd își amintește de buzele ei roșii — dar o sfială inexplicabilă îl împiedică; în loc de toate astea îi scrise despre locuința lui și despre biroul în care lucra. Cu prima poștă primi răspunsul ei — furios, deznădăjduit, plin de reproșuri: cum putea oare Philip să fie atît de rece? Oare nu știa că ea abia așteaptă scrisorile lui ca unicul reazem în viață? Ea îi dăduse tot ce poate să-i dea o femeie unui bărbat și iată răsplata pe care o primea. Oare se și săturase de ea? Apoi, pentru că el nu-i răspunse timp de cîteva zile, domnișoara Wilkinson îl bombardă pur și simplu cu scrisori. Nu putea suporta răutatea lui, aștepta cu nerăbdare poșta care nu-i aducea niciodată măcar un rînd de la el, plîngea seară de seară pînă să adoarmă și arăta atît de rău încît toată lumea făcea comentarii în această privință: dacă n-o iubea, atunci de ce nu-i spunea adevărul? Adăugă că nu poate trăi fără el și că nu-i rămîne altceva de făcut decît să-și pună capăt zilelor. Îi reproșă că e rece, și egoist, și nerecunoscător. Toate astea erau spuse pe franțuzește și Philip știa că folosește această limbă doar ca s-o facă pe grozava, și totuși era destul de speriat. Nu vroia s-o facă nefericită. Peste scurt timp ea îi

scrise că nu mai poate îndura despărțirea și o să aranjeze să vină la Londra de Crăciun. Philip îi răspunse că asta ar fi cea mai mare bucurie pentru el, dar din păcate a aranjat să petreacă Crăciunul la țară la niște prieteni și nu prea vede cum ar putea să-și ia vorba înapoi. Domnișoara Wilkinson îi răspunse că nu dorește să se vîre în sufletul lui și se vede de la o poștă că el n-are chef să dea ochii cu ea ; era profund mîhnită și spunea că n-ar fi crezut vreodată ca el să răsplătească prin atîta cruzime toată bunătatea ei. Scrisoarea era de-a dreptul emoționantă și lui Philip i se păru că vede pe ea și urme de lacrimi ; se grăbi să-i răspundă, sub impulsul momentului, spunîndu-i că-și cere iertare din adîncul inimii și că o imploră să vină ; și totuși se simți profund ușurat cînd ea îi răspunse că o să-i fie imposibil să scape de la Berlin. Curînd sosirea scrisorilor ei ajunse să-i pricinuiască chiar o strîngere de inimă ; întîrzia cît putea mai mult pînă să le deschidă, pentru că știa de la început ce conțin — reproșuri supărate și apeluri patetice ; aveau să-l facă să se simtă un ticălos și, totuși, el nu izbutea să vadă cu ce e vinovat. Amîna răspunsul de la o zi la alta și apoi sosea altă scrisoare din care afla că domnișoara Wilkinson e bolnavă, și tristă, și părăsită.

„Ce bine ar fi fost dacă n-aș fi avut nimic de-a face cu ea“, își zise el.

Îl admira pe Watson pentru că izbutea să aranjeze așa de ușor treburile astea. Avusese o aventură cu o tînră care juca într-o trupă ambulăntă și felul cum îi relatase această poveste îl umpluse pe Philip de uimire și invidie. Dar după o vreme sentimentele tînrului Watson se schim-

baseră și într-o bună zi el îi descriesese lui Philip ruptura.

— Gîndeam că n-are rost să facem prea mare caz de chestia asta, așa că i-am zis pur și simplu că mi s-a acrit de ea.

— Și n-a făcut o scenă îngrozitoare ? întrebă Philip.

— Ba da, scena obișnuită la care te puteai aștepta, știi tu, dar i-am spus că nu ține, fiindcă la mine nu se prind chestii dintr-astea.

— Și a plîns ?

— Începuse ea să plîngă, dar cum pe mine mă scot din sărite lacrimile femeilor, i-am zis că ar face mai bine s-o-ntindă.

Pe măsură ce treceau anii, Philip căpăta tot mai mult umor.

— Și a-ntins-o ? întrebă el zîmbind.

— Păi de, parcă ce altceva putea să facă ?

Între timp se apropia vacanța de Crăciun. Doamna Carey fusese bolnavă toată luna noiembrie și doctorul o sfătuisese să plece împreună cu preotul în provincia Cornwall, cam pe la Crăciun, și să stea acolo vreo două săptămîni, să se mai întremeze. Rezultatul fu că Philip n-avea unde să se ducă, așa că petrecu ziua de Crăciun în locuința lui. Sub influența lui Hayward, se auto-sugestionase, convingîndu-se singur că festivitățile din această perioadă a anului sînt niște vulgarități barbare, așa că se hotărî să nu dea nici o importanță zilei respective și totuși, cînd sosi sărbătoarea, veselia tuturor celor din jur îl afectă în mod straniu. Proprietăreasa și soțul ei petreceau ziua Crăciunului la o fiică de-a lor căsătorită, și deci, ca să o scutească de bătaie de cap, Philip anunță că o să mănînce în oraș. Se duse la Londra pe la amiază și luă masa de unul

singur la restaurantul „Gatti“ — o felie de curcan și niște budincă de Crăciun, — și întrucît după aceea n-avea nimic de făcut se duse la minăstirea Westminster să asiste la slujba de după-amiază. Străzile erau aproape goale și puținii trecători aveau un aer preocupat; nu se plimbau ci mergeau hotărîți către o anumită țintă și mai toți erau în grupuri sau perechi. Lui Philip i se păru că citește fericirea pe fața tuturor. Se simți mai singur decît fusese vreodată în tot cursul vieții. Intenția lui fusese să omoare cumva timpul pe străzi și apoi să ia cina la un restaurant, dar nu mai avea curajul să dea iarăși cu ochii de oameni veseli care vorbesc, rîd și se distrează; așadar, se întoarse la gara Waterloo și, trecînd pe calea Westminster, își cumpără niște șuncă și pateuri și se întoarse la Barnes. Cină în cămăruța lui singuratecă și petrecu seara în tovărășia unei cărți. Tristețea lui era aproape insuportabilă.

Cînd se întoarse la birou îi făcu pur și simplu rău să asculte relatarea lui Watson despre scurta vacanță. Veniseră niște fete nostime la ei la țară și după ospaț dăduseră la o parte mobilele din salon și dansaseră.

— M-am culcat abia la trei și nici atunci nu știu cum am ajuns în pat. Pe cuvîntul meu, eram beat crîță.

În cele din urmă Philip întrebă deznădăjduit:

— Mă rog, aici la Londra, cum ajungi să faci cunoștințe?

Watson îl privi surprins și amuzat, dar și cu oarecare dispreț.

— Habar n-am, le faci pur și simplu. Dacă mergi la ceaiuri dansante, foarte curînd ajungi să cunoști mai mulți oameni decît ai nevoie.

Philip nu putea să-l sufere pe Watson și totuși ar fi dat nu știu ce să fie în locul lui. Îi reveni sentimentul pe care-l avusese pe vremuri la școală și încercă să intre în pielea celuiilalt, închipuindu-și cum și-ar petrece viața dacă el ar fi Watson.

Capitolul XXXVIII

La sfîrșitul anului era mult de lucru la birou. Philip mergea în diferite locuri cu un funcționar numit Thomson și petrecea niște zile monotone, verificînd diverse conturi de cheltuieli; el striga fiecare înregistrare pe cînd colegul său bifa. Și uneori erau și coloane nesfîrșite de cifre pe care trebuia să le adune. El nu fusese niciodată prea bun la socoteli și nu le putea face chiar așa de repede. Fiecare greșală a lui Philip îl enerva pe Thomson. Era un bărbat deșirat, de vreo patruzeci de ani, cu fața gălbejită, cu părul negru și o mustață stufoasă. Avea obrajii supti și brăzdați de-o parte și de alta a nasului. Nu prea îl avea la stomac pe Philip, pur și simplu pentru că era practicant cu contract. Deoarece îi dădea mîna să pună la bătaie suma de trei sute de lire și să se întrețină timp de cinci ani, Philip avea șansa unei cariere. În schimb el, Thomson, cu toată experiența și capacitatea lui, nu avea nici o posibilitate de a ajunge vreodată altceva decît un conțopist plătit cu treizeci și cinci de șilingi pe săptămînă. Era un tip țifnos, apăsător de povara unei familii numeroase, și îl necăjea aerul de

superioritate cu care i se părea că-l privește Philip. Îl ironiza pe Philip pentru că primise o educație mai bună decît a lui și-i lua în derîdere pronunția; nu-l putea ierta pentru că n-avea accentul mahalalelor londoneze și tocmai de aceea, cu mult sarcasm își exagera propriul său defect cînd îi vorbea lui Philip. La început încercase pur și simplu să fie morocănos și să-l țină la distanță pe Philip, dar de îndată ce descoperi că băiatul nu e deloc înzestrat pentru contabilitate, îi făcu plăcere să-l umilească; atacurile lui erau grosolane și prostești, dar izbuteau să-l rănească pe Philip iar acesta, fiind în legitimă apărare, adopta o atitudine de superioritate pe care de fapt nici el n-o dorea.

— Ai luat o baie azi dimineață? îl întreba Thomson pe Philip cînd întîrzia la birou, pentru că punctualitatea lui de la început nu ținuse prea multă vreme.

— Da. Dumneata nu?

— Nu, că doar eu nu-s *gentleman*, sînt doar un pîrlit de conțopist. Fac baie numai sîmbătă seara.

— Bănuiesc că tocmai de aceea luna ești mai dezagreabil ca de obicei.

— Ai putea să ai amabilitatea să faci cîteva adunări și calcule simple în cursul zilei de azi? Dar mă tem că cer prea mult de la un *gentleman* care știe latinește și grecește.

— Încercările dumitale de a fi sarcastic nu sînt prea fericite.

Și totuși Philip nu putea să se amăgească în privința faptului că ceilalți funcționari, prost plătiți și neșesălați, erau mult mai utili decît el. De vreo două ori domnul Goodworthy își pierdu răbdarea cu Philip:

— Zău că pînă acum ar fi trebuit să faci progrese mai mari, zise el. Ai rămas mai prejos chiar decît băiatul de serviciu.

Philip asculta posomorît. Nu-i plăcea să fie ocărit și se simțea umilit dacă în momentul cînd termina de transcris niște conturi pe care i le dăduse domnul Goodworthy, acesta se declara nemulțumit și punea pe alt funcționar să le refacă. La început slujba fusese suportabilă, datorită noutății ei, dar acum deveni de-a dreptul enervantă ; și cînd descoperi că n-are deloc aptitudini pentru ea, începu s-o urască. Adeseori, cînd de fapt ar fi trebuit să îndeplinească vreo sarcină care i se dăduse, își pierdeă vremea desenînd tot felul de lucruri pe hîrtia cu antetul biroului. Îl schiță pe Watson în toate atitudinile imaginabile și acesta se declară pur și simplu impresionat de talentul lui. Dîndu-i prin gînd să ducă desenele acasă, se întoarse a doua zi încărcat de laudele familiei pentru Philip.

— Mă mir că n-ai ajuns pictor, zise el. Numai că, bineînțeles, cu meseria aia nu prea ies gologani.

Întîmplarea făcu, peste vreo două zile, ca domnul Carter să ia masa la familia Watson, care-i arătă desenele. A doua zi dimineată îl chemă pe Philip la el. Philip îl vedea foarte rar și îl privea cu respect, dar și cu teamă.

— Uite ce e, tinere, mie puțin îmi pasă ce faci în afara orelor de servicii, dar am văzut schițele alea ale dumitale făcute pe hîrtie cu antet și domnul Goodworthy zice că nu prea te omori cu munca. Dacă nu pui umărul la treabă n-ai să faci mare scofală în profesiunea de contabil autorizat. Profesiunea de contabil e foarte frumoasă și în ea primim din ce în ce mai mulți oameni de înaltă

clasă, dar în această profesiune trebuie să... Domnul Carter căută o încheiere pentru fraza lui, dar neizbutind să găsească exact ce dorea, o termină foarte plat :... trebuie să pui umărul la treabă.

Poate că Philip s-ar fi apucat să muncească mai serios dacă n-ar fi fost înțelegerea aceea că dacă nu-i place slujba o poate părăsi după un an, căpătînd înapoi jumătate din banii plătiți pentru darea lui la ucenicie. După părerea lui, era calificat pentru treburi mai înalte decît adunarea cifrelor și era o umilință pentru el că face atît de prost lucruri care lui i se păreau vrednice de dispreț. Scenele vulgare cu Thomson îl călcau pe nervi. În martie, Watson încheie anul de ședere la birou și Philip, deși nu ținea deloc la el, se simți cuprins de regrete cînd îl văzu plecînd. Faptul că ceilalți funcționari îi priveau pe amîndoi cu aceeași antipatie, pentru că aparțineau unei categorii sociale mai înalte decît a lor, stabilea o legătură între ei. Cînd Philip se gîndi că trebuie să petreacă încă patru ani și mai bine împreună cu adunătura aceea de indivizi înfiorători, i se strînse inima. Așteptase lucruri minunate de la Londra, și cînd colo ea nu-i oferise nimic. Ajunsese s-o urască. Nu cunoștea absolut pe nimeni și nici măcar n-avea ideie cum ar fi putut să cunoască pe cineva. Se plictisise să se ducă de unul singur peste tot. Avea senzația că n-o să mai poată rezista multă vreme unui asemenea mod de viață. Rămînea treaz pînă noaptea tîrziu și se gîndea ce bucurie ar fi să nu mai vadă niciodată în ochi biroul ăla sordid și indivizii din el și să scape din locuința asta mizeră.

Primăvara îi rezervă o mare deziluzie. Hayward își anunțase intenția de a veni la Londra

în această perioadă și Philip abia aștepta să-l revadă. Citise atît de mult în ultima vreme și gîndise atît de mult încît mintea lui era plină de idei pe care vroia să le discute dar nu cunoștea nici un om dispus să acorde cel mai mic interes unor lucruri abstracte. Îl cuprindea emoția la gîndul că va putea să converseze pe săturate cu cineva, așa că se simți de-a dreptul nenorocit cînd Hayward îi scrisese că e cea mai frumoasă primăvară pe care a apucat-o în Italia și că nu se poate smulge de acolo. Apoi îl întrebă pe Philip de ce nu vine el în Italia. Ce rost avea să-și irosească tinerețea într-un birou cînd lumea era atît de frumoasă? Și scrisoarea continua astfel :

„Mă întreb cum poți să suporti toate astea. Acum mă cuprinde un fior de dezgust cînd mă gîndesc la Fleet-Street¹ și la Lincoln's Inn². Nu sînt decît două lucruri pe lume care fac viața să merite să fie trăită: dragostea și arta. Nu-mi pot închipui cum îți șade stînd într-un birou aplecat peste ditamai registrul. Nu cumva porți joben și umbrelă și o servietă mică neagră? Am sentimentul că omul trebuie să privească viața drept o aventură, să ardă cu flacăra aceea intensă ca de piatră prețioasă și să-și asume riscuri și să se expună primejdiilor. De ce nu te duci la Paris să studiezi artele plastice? Mie mi s-a părut întotdeauna că ai talent.“

Sugestia lui Hayward se potrivea foarte bine cu gîndurile pe care le nutrea de cîtăva vreme Philip cu privire la această eventualitate. La început îl surprinse puțin dar nu se putu opri

¹ Strada presei din Londra.

² Sediul unui barou de avocați din Londra.

să nu revină mereu la ea. Rumegînd-o neîncetat în minte găsi în această activitate singura mîntuire din actuala sa stare nenorocită. Toți socoteau că are talent; la Heidelberg îi admiraseră acuarelele, domnișoara Wilkinson îi spusese de nenumărate ori că sînt încîntătoare, chiar și unii străini, ca familia Watson, fuseseră impresionați de schițele lui. Cartea lui Murger, *Scene din viața boemă*, îi lăsase o impresie neștersă. O adusese cu el la Londra și cînd se simțea mai deprimat ca oricînd era suficient să citească o pagină-două ca să fie transportat în mansardele acelea încîntătoare în care Rodolphe și cu șleahta lui dansau, cîntau și se iubeau. Începu să se gîndească la Paris cum se gîndise mai înainte la Londra, dar fără să se teamă de o a doua dezamăgire; tînjea după aventuri romantice, după frumusețe și dragoste, și Parisul părea că-i gata să i le ofere pe toate. Pictura îl pasiona — și la urma urmei de ce să nu poată și el să picteze ca și oricare altul? Îi scrise domnișoarei Wilkinson și o întrebă cît crede că l-ar costa șederea la Paris? Ea îi răspunse că ar putea să se descurce destul de ușor cu optzeci de lire pe an și-i aprobă cu entuziasm planurile. Îi spuse că e păcat de el să-și irosească viața într-un birou. Cine ar accepta să rămînă conșopist cînd poate deveni un artist de seamă? — întrebă ea dramatic și-l implora pe Philip să aibă încredere în el însuși: ăsta era esențialul. Dar Philip era prudent din fire. Cred și eu, lui Hayward îi convenea să vorbească de asumarea unor riscuri, pentru că avea trei sute de lire pe an într-un plasament excelent; în schimb, toată averea lui Philip se ridica doar la o mie opt sute de lire. Philip șovăia. Dar apoi se întîmplă ca, într-o bună zi, domnul Good-

worthy să-l întrebe deodată dacă i-ar plăcea să se ducă la Paris. Firma lor se ocupa de conturile unui hotel din Faubourg St. Honoré, proprietatea unei societăți englezești și, de două ori pe an, domnul Goodworthy se ducea acolo împreună cu un funcționar. Întâmplarea făcea ca funcționarul care mergea de obicei la Paris să se fi îmbolnăvit tocmai atunci și lucrările urgente îi împiedicau pe ceilalți funcționari să scape de la birou. Domnul Goodworthy se gândise la Philip pentru că de el se puteau dispensa cel mai ușor, iar contractul lui de ucenicie îi dădea oarecare drepturi la o treabă care constituia una dintre plăcerile vieții de afaceri. Philip se arătă încântat.

— O să fie de lucru toată ziua, îi spuse domnul Goodworthy, dar serile ne rămân și nouă și, oricum, Parisul e Paris, adăugă el zîmbind ca un om care știe ce spune. Ne tratează foarte bine la hotel și ne oferă ei toate mesele, așa că nu ne costă nimic. Așa îmi place cel mai mult să merg la Paris, pe socoteala altora.

Cînd debarcară la Calais și Philip văzu gloata de hamali care gesticulau, inima începu să-i bată mai repede.

„Ei uite, asta e viața adevărată“, își spuse el.

Cît timp trenul goni străbătînd provinciile Franței, Philip făcu ochii mari sorbind parcă peisajul; adora dunele de nisip, culoarea lor i se părea cel mai frumos lucru pe care l-a văzut vreodată; îl încîntară canalele și șirurile lungi de plop. Cînd se dădură jos la Gare du Nord și porniră cu o birjă hîrbuită și zgomotoasă care-i hurducă pe străzile rău pavate ale Parisului, i se păru că respiră un aer nou atît de amețitor încît abia se putea ține să nu strige de bucurie.

La ușa hotelului îi întâmpină directorul, o matahală simpatcă, care vorbea acceptabil englezește ; era un vechi prieten al domnului Goodworthy și-i salută cu efuziune ; luară masa împreună cu soția sa în apartamentul lui particular și Philip avu impresia că n-a mâncat niciodată lucruri mai delicioase decît acel *beefsteak aux pommes*¹ și că n-a băut niciodată un asemenea nectar ca acel *vin ordinaire*² pus pe masă dinaintea lor.

Pentru domnul Goodworthy, un gospodar respectabil, cu principii admirabile, capitala Franței era un paradis al obscenității vesele. A doua zi dimineată îl întrebă pe director ce e de văzut la Paris, dar așa, mai „suculent“. Lui îi plăceau grozav aceste vizite la Paris ; spunea că ele te împiedică să ruginești. Seara, după ce terminau de lucru și după ce mîneau, îl lua pe Philip la „Moulin Rouge“³ sau la „Folies Bergères“⁴. Ochii lui mici licăreau și pe fața lui plutea un zîmbet șiret și senzual, în timp ce se complăcea în căutarea pornografiei. Se ducea la toate vizuinile aranjate special pentru străini, iar după aceea spunea că o națiune care permite asemenea lucruri nu poate ajunge departe. Îi dădea cu cotul lui Philip cînd la vreun spectacol de revistă apărea o femeie aproape fără nici o îmbrăcăminte, și îi arăta cu degetul curtezanele cele mai bine făcute, care se plimbau prin hol. Ceea ce îi arăta el lui Philip era un Paris vulgar, dar Philip îl vedea cu ochii orbiți de iluzii. Disde-dimineată fugea repede de la hotel și se ducea pe Champs Elysées și stătea în Place de la Concorde. Era în mijlocul lui iunie și aerul delicat

¹ Friptură cu cartofi (fr.).

² Vin obișnuit (fr.).

^{3, 4} Cabarete pariziene.

arginta Parisul. Philip simțea cum inima i se deschide către oamenii pe care-i vedea. În sinea lui își spuse că în sfârșit trăiește ceva romantic.

Petrecură aproape o săptămână acolo, plecând abia duminică. Seara târziu când ajunse în locuința lui sărăcăcioasă de la Barnes, Philip luase deja o hotărîre : avea să renunțe la contractul acela și să plece la Paris ca să studieze artele plastice ; dar ca nimeni să nu-l socoată lipsit de rațiune se hotărî să rămînă încă în slujbă pînă ce încheie anul de practică. Urma să capete concediu în a doua jumătate a lunii august și la plecare avea de gînd să-i spună lui Herbert Carter că nu intenționează să se mai întoarcă. Dar cu toate că Philip se putea strădui să se ducă în fiecare zi la birou, nu izbutea nici măcar să se prefacă a fi cît de cît interesat de munca lui. Mintea lui era preocupată numai de viitor. De pe la mijlocul lui iulie nu mai era așa de multă treabă și el putea să mai scape din cînd în cînd, pretinzînd că trebuie să asiste la prelegeri în vederea primului examen. Timpul pe care-l căpăta în felul acesta îl petrecea la Galeria Națională. Citea cărți despre Paris și cărți despre pictură. Se afunda adînc în Ruskin. Citi multe din viețile pictorilor scrise de Vasari¹. Îi plăcea în special povestea lui Correggio² și parcă se și vedea stînd în fața unei capodopere și strigînd *Anch'io son' pittore*³. Între timp șovăiala îl părăsise și acum era convins că are stofă de pictor mare.

¹ *Giorgio Vasari* (1511—1574), a scris *Viețile pictorilor celebri*.

² Mare pictor italian (1494—1534).

³ Și eu sînt pictor (ital.).

„La urma urmei nu strică să încerc, își spunea el. Lucrul cel mai important în viață este să riști.“

În cele din urmă sosi și mijlocul lui august. Domnul Carter petrecea luna respectivă în Scoția și lucrările erau conduse de șeful de birou. Domnul Goodworthy părăsise mult mai binevoitor cu Philip după călătoria lor la Paris și acum că Philip știa că urmează să fie liber în curînd, îl putea privi cu destulă îngăduință pe acest omuleț nostim.

— Mîine pleci în concediu, Carey ? îi spuse el seara.

În tot cursul zilei Philip nu făcuse altceva decît să-și spună că e ultima dată cînd mai șade în biroul acela nesuferit.

— Da, anul meu de ucenicie s-a încheiat.

— Din păcate trebuie să-ți spun că n-ai dat rezultatele așteptate. Domnul Carter e tare nemulțumit de dumneata.

— În nici un caz nu poate fi mai nemulțumit decît sînt eu de domnul Carter, îi răspunse vesel Philip.

— Vai, Carey, nu-i bine să vorbești așa !

— Nu mă mai întorc. De la început s-a stabilit că dacă nu-mi va plăcea contabilitatea, domnul Carter îmi va înapoia jumătate din banii pe care i-am plătit la încheierea contractului și la sfîrșitul anului pot s-o dau naibii de slujbă.

— Dar nu e bine să iei o asemenea hotărîre în pripă.

— Zece luni am urît din suflet toată povestea asta. Și munca, și biroul, și acum am ajuns să urăsc și Londra. Aș prefera să ajung măturaător de stradă decît să mai petrec vreo zi aici.

— Mde, la drept vorbind nici eu nu sînt de părere că ai fi foarte potrivit pentru munca de contabil.

— Rămîneți cu bine, zise Philip întinzîndu-i mîna. Vreau să vă mulțumesc că ați fost așa de drăguț cu mine. Îmi pare rău dacă v-am dat bătaie de cap. Am știut aproape de la început că nu sînt bun pentru această slujbă.

— Mă rog, dacă chiar te-ai hotărit, atunci du-te sănătos. Nu știu ce o să te faci, dar dacă se întîmplă vreodată să treci prin cartierul ăsta, vino să ne vezi.

Philip rîse scurt.

— Mă tem că o să vi se pară o mare nepolitete din partea mea, dar eu nădăjduiesc din suflet să nu mai dau niciodată ochii cu nimeni de pe aici.

Redactor : BIANCA SCHÄCHTER
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Apărut 1970. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 14,69. Coli tipar 11. A. nr. 5846/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 82—31=59.

**Tiparul executat sub comanda nr. 317
la Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața Științei nr. 1, București,
Republica Socialistă România**

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

